Biblioteka
UMK
Toruń
0 21859/
1937/38

SPRAWOZDANIE

POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

ZA ROK BUDŻETOWY

1937/38

1 9 T O R U Ń 3 8

NAKŁADEM POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

CZĘŚĆ OGÓLNA

Władze Izby

1. Prezes: *Jan Donimirski,* Łysomice, p. Toruń

Członkowie Zarządu :

2. Wiceprezes: *Leon Schedlin-Czarliński,* Brąchnówko p. Chełmża
3. Członek: *Jan Daroń,* Kamień Pom. p. loco
4. „ *Stanisław Kazimierski,* Turznice p. Dębiniec
5. „ *Mieczysław Malinowski,* Cieszyny p. Małki
6. „ *Florian Poćwiardowski,* Elżbietowo, p. Żukowo
7. „ *Franciszek Rząsa,* Brudzawki, p. Książki

Członkowie Rady :

8. Radca: *Władysław Adamczyk,* Rogówko, p. Turzno
9. „ *Józef Balcerowicz,* Lisewo, p. Golub
10. „ *Inż. Franciszek Baranowski,* Dyr. Szkoły Roln. Grudziądz
11. „ *Paweł Celmer,* Toruń, ul. Mickiewicza 55
12. „ *Józef Czajkowski,* Płochocin, p. Warlubie
13. „ *Albin Czarnecki,* Młyniec, p. Lubicz
14. „ *Wacław Dykier,* Szpęgawa p. Tczew
15. „ *Bolesław Formella,* poseł na Sejm, Tłuczewo, p. Strzepcz
16. „ *Michał Gruba,* Grzybowski Młyn p. Kościerzyna
17. „ *Inż. Jerzy Jaworski,* Augustowo, p. Niem. Brzozie
18. „ *Dr. Fryderyk Koerner,* Mlewiec, p. Rychnowo
19. „ *Tomasz Komierowski,* Komierowo, p. Przepałkowo
20. „ *Maksymilian Konkolewski,* Orle, p. Liniewo
21. „ *Teofil Kowalski,* Goczałki, p. Plesewo
22. „ *Teodor Kuhnke,* Zagórze, p. loco
23. „ *Rudolf Lass,* W. Podleś, p. W. Klińcz
24. „ *Tadeusz Lerchenfeld,* Żychce, p. Konarzyny
25. „ *Jan Lewicki,* Bobowo, p. loco
26. „ *Jan Łączewski,* Iłowo, p. loco

27. Radca: *Władysław Maleszewski*, Szarnoś, p. Lisnowo
28. „ *Franciszek Marcinkowski*, Ogorzeliny, p. loco
29. „ *Aleksander Murawski*, Kuligi, p. Pokrzydowo
30. „ *Maria de Pbull*, Franksztyn p. Kowalewo
31. „ *Czesław Płocieniak*, Wola, p. Pelplin
32. „ *Dyr. Mgr. Stefan Preibisz*, Toruń, ul. Krasińskiego 44
33. „ *Aleksander Szulc*, Napole, p. Trzebczyk
34. „ *Augustyn Serożyński*, Senator, Lekarty, p. Skarlin
35. „ *Dr. Konrad Siudowski*, Senator, Przydatki, p. Brodnica
36. „ *Józef Sojecki*, Orzechowo, p. Kowalewo II
37. „ *Jan Ślaski*, Poseł na Sejm, Trzebcz, p. Trzebczyk
38. „ *Jan Szwocb*, Zelgoszcz, p. loco
39. „ *Władysław Tittenbrun*, Przysiersk, p. loco
40. „ *Józef Wegner*, Stobno, p. Raciąż
41. „ *Władysław Wieczór*, Klonowo, p. loco
42. „ *Stanisław Woziwoda*, Gostkowo, p. Turzno
43. „ *Ignacy Żylicz*, Góra p. Zamostne

KOMISJE

1. Komisja Finansowo-Budżetowa

1. Przewodniczący: *Tadeusz Lercbenfeld*
2. Zast. Przewodn.: *Franciszek Marcinkowski*
3. Członek: *Dyr. inż. Franciszek Baranowski*
4. „ *Dr. Konrad Siudowski*
5. „ *Władysław Tittenbrun*

2. Komisja Rewizyjna

1. Członek: *Teodor Kubnke*
2. „ *Władysław Maleszewski*
3. „ *Mgr. Stefan Preibisz*
4. „ *Józef Sojecki*
5. „ *Aleksander Szulc*

3. Komisja Ekonomiczna

1. Przewodniczący: *Wacław Dykier*
2. Zast. Przewodn.: *Jan Ślaski*
3. Członek: *Maksymilian Konkolewski*

4. „ *Dyr. Mgr. Stefan Preibisz*
5. „ *Dr. Konrad Siudowski*
6. „ *Stanisław Woziwoda*
7. „ *Czesław Klafkowski* (*z kooptacji*)
8. „ *Dr. Stefan Goldman* „
9. „ *Dyr. Hilary Gottowt* „
10. „ *Inż. Józef Kałczyński* „

4. Komisja Oświatowa

1. Przewodniczący: *Leon Schedlin-Czarliński*
2. Zast. Przewodn. *Bolesław Formella*
3. Członek: *Dyr. Inż. Franciszek Baranowski*
4. „ *Władysław Wieczór*
5. „ *Franciszek Rząsa*
6. „ *Sylwester Dybczyński* (z kooptacji)

5. Komisja Kół Gospodyń Wiejskich

(do dnia 28. III. 1938 nieukonstytuowana).

1. Członek: *Leon Schedlin-Czarliński*
2. „ *Rudolf Lass*
3. i 4. „ vacat (z kooptacji)

6. Komisja Wytwórczości Roślinnej

1. Przewodniczący: *Józef Czajkowski*
2. Zast. Przewodn.: *Jan Lewicki*
3. Członek: *Władysław Adamczyk*
4. „ *Józef Balcerowicz*
5. „ *Dr. Fryderyk Koerner*
6. „ *Teofil Kowalski*
7. „ *Czesław Płócieniak*
8, 9 i 10 „ vacat (z kooptacji)

7. Komisja Wytwórczości Zwierzęcej

1. Przewodniczący: *Inż. Jerzy Jaworski*
2. Zast. Przewodn.: *Tadeusz Lerchenfeld*
3. Członek: *Inż. Franciszek Baranowski*
4. „ *Tomasz Komierowski*
5. „ *Aleksander Szulc*
6. „ *Jan Szwoch*

7. Członek: *Ignacy Żylicz*
8. „ *Inż Stanisław Haertlé* (z kooptacji)
9. „ *Ewald Kries* „
10. „ *Prof. Dr. Zygmunt Moczarski* „
11. „ *Dyr. Zdzisław Koziełł-Poklewski* (z koop.)
12. „ *Anastazy Rekowski* „

8. Komisja Organizacji Gospodarstw Małych

1. Przewodniczący: Senator *Augustyn Serożyński*
2. Zast. Przewodn.: *Franciszek Rząsa* (z kooptacji)
3. Członek: *Stanisław Kazimierski*
4. „ *Władysław Maleszewski*
5. „ *Stanisław Woziwoda*
6. „ Inż. *Józef Kałczyński* (z koopt.)

9. Komisja Rachunkowości Rolniczej i Organizacji Gospodarstw

1. Przewodniczący: *Dr. Konrad Siudowski*
2. Członek: *Dr. Fryderyk Koerner*
3. „ *Jan Łączewski*
4. „ *Dyr. Henryk Ohrt* (z kooptacji)

10. Komisja Doświadczalna

1. Przewodniczący: *Józef Sojecki*
2. Zast. Przewodn.: *Jan Ślaski*
3. Członek: *Jan Daroń*
4. „ *Prof. Dr. Zygmunt Pietruszyński* (z kooptacji)
5. „ *Prof. Dr. Marian Górski*

11. Komisja Ogrodnicza

(do dnia 28. III. 1938 nieukonstytuowana).

1. Członek: *Paweł Celmer*
2. „ *Dyr. Wacław Dykier*
3. Członek: *Teodor Kuhnke*

4 i 5 „ vacat (z kooptacji)

12. Komisja Leśna

1. Przewodniczący: *Tomasz Komierowski*
2. Zast. Przewodn.: *Jan Górski* (z kooptacji)
3. Członek: *Prezes Jan Donimirski*
4. „ *Henryk Keyserlingk (jun.)* z kooptacji
5. „ *Maksymilian Konkolewski*

13. Komisja Mleczarska

1. Przewodniczący: *Senator Dr. Konrad Siudowski*
2. Zast. Przewodn.: *Władysław Tittenbrun*
3. Członek: *Teodor Kuhnke*
4. „ *Florian Poćwiardowski*
5. „ *Dyr: Mgr. Stefan Preibisz*

Personel Biura Pomorskiej Izby Rolniczej

według stanu w dniu 31 marca 1938 r.

1. Dyrektor Biura — *Inż. Józef Buczek*

I. WYDZIAŁ OGÓLNO - ADMINISTRACYJNY

A. Dział ogólno - administracyjny

2. Naczelnik Wydziału i zastępca Dyrektora . *Inż. Serczyk Wojciech*
3. Kierownik Biura rachuby i kontroli . . . . . *Żółtowski Henryk*
4. Kierownik kancelarii . . *Suwald Otton*
5. Kierownik buchalterii . . *Pawłowski Leonard*
6. Referent personalny . . . *Sikorska Ewa*
7. Kasjerka . . . . . *Jurkiewiczówna Jadwiga*
8. Księgowy . . . . . *Myjkowski Franciszek*
9. „ . . . . . *Kosiński Witold*
10. Asystent biura rachuby . *Loppe Jadwiga*
11. „ „ „ . *Kryszewska Józefa*
12. „ podatkowy . . . *Podaszewski Bolesław*
13. „ „ . . . . *Wiencekówna Maria*
14. „ „ . . . . *Machlitówna Lidia*
15. „ „ . . . . *Kowalski Józef*
16. Stenotypistka . . . . . *Kaniewska Leokadia*
17. „ . . . . . *Moulis Nepomucena*
18. „ . . . . . *Grabowska Eugenia*
19. „ . . . . . *Dębecka Helena*
20. „ . . . . . *Gardzielewska Genowefa*
21. „ . . . . . *Krzyżanowska Urszula*

22. Telefonistka . . . . . *Czaplicka Zofia*
23. Rejestrator . . . . . *Wesołowski Witold*
24. „ . . . . . *Bielicki Stefan*
25. „ . . . . . *Derebecki Edmund*
26. „ . . . . . *Adamski Jan*
27. Woźny . . . . . *Michalski Antoni*
28. Szofer . . . . . *Karrasch Jan*
29. Goniec . . . . . *Kaliszak Leon*
30. „ . . . . . *Pokuciński Jan*
31. „ . . . . . *Kamiński Maksymilian*
32. „ . . . . . *Jurkiewicz Medard*
33. „ . . . . . *Trawiński Marian*
34. „ . . . . . *Winiarski Józef*

B. Okręgowy wydział bezpieczeństwa pracy w Rolnictwie

35. Inspektor . . . . . *Otmianowski Zygmunt*
36. Sekretarz . . . . . *Zielińska Helena*

C. Gospodarstwo w Dźwierznie

37. Rządca . . . . . *Zajdlewicz Jan*
38. Młodszy urzędnik . . . . *Niestatek Apolinary*
39. Kasjerka . . . . . *Mechlinówna Elżbieta*
40. Zarządczyni domu . . . *Niesiołowska Olga*
41. Praktykantka . . . . . *Zieńkiewiczowa Wanda*
42. Gorzelany . . . . . *Rusiniak Stefan*

D. Gospodarstwo w Kończewicach

43. Kasjer . . . . . *Turski Julian*
44. Urzędnik podwórzowy . . *Jokisz Franciszek*

II. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ROŚLINNEJ

A. Dział Ogólno - Rolniczy

45. Naczelnik Wydziału . . . *Inż. Władysław Jacyna*
46. Inspektor nasiennictwa zastępca Naczelnika Wydz. *Inż. Stanisław Piechociński*
47. Inspektor doświadczaln. . *Inż. Stanisław Stankiewicz*
48. Inspektor łąkarstwa . . . *Inż. Józef Krzysztofowicz*
49. Instruktor „ . . . *Behrendt Witold, inż. — Brodnica*
50. „ „ . . . *Zyskowski Józef — Wejherowo*
51. „ „ . . . *Lewicki Zygmunt, inż. — Chojnice*
52. Referent rolny . . . . . *Swirtun Eliza*
53. Technik melioracyjny . . *Lubierski Józef*
54. Praktykantka . . . . . *Lenartowiczówna Maria*

55. Inspektor ogrodnictwa . . *Inż. Jan Fidler*
56. Instruktor „ . . *Repeczko Władysław — Świecie*

B. Zakład Doświadczalny w Kończewicach

57. Kierownik Zakładu . . . *Inż. Diffenbach Julian*
58. Asystent I . . . . . *Krzywicki Bolesław*
59. „ II . . . . . *Inż. Hoffmann Marian*
60. Asystent zootechnik . . . *Inż. Boguszewski Kazimierz*
61. Technik . . . . . *Funtowski Bronisław*
62. Praktykant . . . . . *Pietrzak Bronisław*

C. Stacja Ochrony Roślin

63. Kierownik Stacji . . . . *Inż. Schulz Paweł*
64. Inspektor . . . . . *Inż. Dzięgielewski Stanisław*
65. Asystent I. . . . . *Inż. Kowalski Józef*
66. Asystent II. . . . . *Mgr. Kossobudzka Helena*

D. Stacja Oceny Nasion

67. Kierownik Stacji . . . . *Huppenthal Karol*
68. Astystent I . . . . . *Górecki Kazimierz*
69. „ II . . . . . *Lampkowska Wanda*
70. Laborantka . . . . . *Tomaszewska Anna*

E. Laboratorium Chemiczne

71. Kierownik Laboratorium . *Dr. Wiadrowski Adam*
72. Asystent I . . . . . *Inż. Wiadrowska Zenona*
73. „ II . . . . . *Kołodziejska Zofia*
74. Laborant . . . . . *Kłos Czesław*
75. „ . . . . . *Bielicki Edmund*
76. Goniec . . . . . *Osiński Maksymilian*

F. Szkółki drzew owocowych w Kończewicach

77. Kierownik Szkółek p. o. . *Różyczka Antoni*

III. WYDZIAŁ WYTWÓRCZOŚCI ZWIERZĘCEJ

78. Naczelnik Wydziału i Inspektor hodowli koni . . *Szczepski Maksymilian*
79. Inspektor hodowli bydła i zastępca nacz. Wydziału *Inż. Skrzypek Władysław*
80. Konsulent do spraw hodowli owiec . . . . . *Inż. Jełowicki Stanisław*
81. Inspektor hodowli trzody chlewnej . . . . . *Inż. Krautforst Wiesław*

82. Inspektor Kontroli Mleczn. *Inż. Klupieć Zbigniew*
83. „ Mleczarstwa . *Inż. Komar Franciszek*
84. „ Serowarstwa . *Inż. Platé Czesław*
85. „ Rybactwa . . . *Inż. Sakowicz Leonard*
86. Insp. Hod. Drobn. Inwent. *Dabinski Florentyn*
87. Referent . . . . . *Inż. Raciborski Rudolf*
88. „ . . . . . *Schulz Edmund*
89. „ . . . . . *Jankiewicz Tadeusz*
90. „ . . . . . *Skowron Antoni*
91. „ . . . . . *Jędryczka Antoni*
92. Instr. Hod. Trzody Chlewn. *Dubielski Jan (Toruń)*
93. „ „ „ „ . *Gebauer Teodor (Grudziądz)*
94. „ „ „ „ . *Furmańczyk Roman (Brodnica)*
95. „ „ „ „ . *Żurkowski Zbigniew (Tczew)*
96. „ „ „ „ . *Milewski Witold (Świecie)*
97. „ „ „ „ . *Fonrobert Józef (Kościerzyna)*
98. „ „ „ „ . *Grochowski Bolesław (Nowemiasto)*
99. „ „ „ „ . *Holtz Paweł (Chojnice)*
100. „ „ Owiec . . . . *Wyborski Leon (Kościerzyna)*
101. Praktykant Rybacki . . *Inż. Kręc Roman (Bydgoszcz)*
102. Kontroler Mleczności . . *Jarocki Julian (Chełmża)*
103. „ „ . . *Baumgart Roman (Chełmża)*
104. „ „ . . *Mroziński Teofil (Gniew)*
105. „ „ . . *Wiśniewski Bronisław (Świecie)*
106. „ „ . . *Zakryś Leonard (Świecie)*
107. „ „ . . *Deręgowski Józef (Świecie)*
108. „ „ . . *Igliński Alfons (Kościerzyna)*
109. „ „ . . *Górski Antoni (Pawłowo k. Chojnic)*
110. „ „ . . *Bierwagen Feliks (Pawłowo k. Chojnic)*
111. „ „ . . *Schmidt Tadeusz (Brodnica)*
112. „ „ . . *Krefta Franciszek (Bobowo, pocz. Starogard)*
113. „ „ . . *Wiśniewski Tadeusz (Lubawa)*
114. „ „ . . *Bieniaszewski Maksymilian (Nogat)*
115. „ „ . . *Kazimierowski Lucjan (Wąbrzeźno)*

IV. WYDZIAŁ OŚWIATY i SZKOLNICTWA ROLNICZEGO

A. Dział Ogólno - Oświatowy

116. Naczelnik Wydziału . . *Makowski Czesław*
117. Inspektor przysp. roln. i zast. nacz. Wydziału . *Inż. Miksiewicz Andrzej*

118. Inspektor przysp. roln. II. *Inż. Kopeć Józef*
119. Instruktor przysp. roln. . *Piłat Feliks (Grudziądz)*
120. „ „ „ . *Tomaszewski Alfons — Reda*
121. Praktykant na Instruktora *Burski Wilhelm — Działdowo*
122. Referent . . . . . *Bernolakówna Maria*
123. Redaktor „Kłosów“ . . . *Szydłowski Stanisław*
124. Administrator „Kłosów“ . *Ziółkowski Bernard*
125. Inspekt. Kół Gosp. Wiejsk. *Inż. Sopkowska Janina*

B. Szkoły rolnicze męskie

126. Dyr. szkoły w Brodnicy . *Inż. Iglewski Wiktor*
127. Naucz. „ „ „ . *Butryn Bazyli*
128. „ „ „ „ . *Inż. Chwiłowicz Władysław*
129. Dyr. szkoły w Chełmży . *Inż. Adamiec Stanisław*
130. Naucz. „ „ „ . *Inż. Niedziółka Julian*
131. „ „ „ „ . *Inż. Walis Jan*
132. Dyr. szk. w Kościerzynie . *Inż. Różański Leopold*
133. Naucz. „ „ „ . *Adamowicz Seweryn*
134. „ „ „ „ . *Inż. Rosiek Stanisław*
135. Dyr. szkoły w Pawłowie . *Inż. Janicki Marian*
136. Naucz. „ „ „ . *Inż. Czekała Edmund*
137. „ „ „ „ . *Inż. Strada Włodzimierz*
138. Dyr. szk. w Świeciu (pol.) *Jagła Paweł*
139. Naucz. „ „ „ . . . *Sikorski Alfons*
140. „ „ „ „ . . . *Janowski Franciszek*
141. „ „ „ „ . . . *Ścieszka Władysław*

C. Szkoły Przysposobienia Gospodyń Wiejskich

142. Kier. szkoły w Kowalewie *Inż. Chmielecka Anna*
143. Naucz. „ „ „ *Gałozińska Teofila*
144. „ „ „ „ *Kossecka Maria*
145. „ „ „ „ *Kowalska Helena*
146. „ „ „ „ . *Szendlówna Wanda*
147. Kier. szkoły w Zagórzu . *Pietruczakówna Sabina*
148. Naucz. „ „ „ . *Dębińska Stefania*

V. WYDZIAŁ EKONOMICZNY

149. Naczelnik Wydziału . . *Mgr. Głębowicz Jan*
150. Zast. Nacz. i st. referent *Manthey Stanisław*
151. Referent . . . . . *Mgr. Radtke Jerzy*
152. „ . . . . . *Machlitówna Irena*

VI. INSPEKTORAT LEŚNICTWA

153. Kierownik inspektoratu . *Inż. Bernakiewicz Michał*
154. Inspektor leśnictwa . . *Urbański Alojzy*
155. Technik . . . . . *Grigorjew Konstanty*
156. Referent . . . . . *Kilanowski Jan*

VII. INSPEKTORAT ORGANIZACJI GOSPODARSTW MAŁYCH

157. Kierownik Inspektoratu . *Pietraszewski Witold*
158. Referent . . . . . *Lewandowska Janina*
159. Instruktor . . . . . *Lendzion Tadeusz (Brodnica)*
160. „ . . . . . *Kubiaczyk Walenty (Kartuzy)*
161. „ . . . . . *Malkiewicz Zenon (Grudziądz)*
162. „ . . . . . *Rubiś Edward (Sępolno)*
163. „ . . . . . *Zajączkowski Kazimierz (Bielawki)*
164. „ . . . . . *Fiutowski Stanisław (Nowe n-W)*
165. „ . . . . . *Zaremba Henryk (Wejherowo)*
166. „ . . . . . *Roskosz Aleksander (Chełmża)*
167. „ . . . . . *Karnkowski Stefan (Kościerzyna)*
168. „ . . . . . *Jettka Zygmunt (Laskowice)*
169. „ . . . . . *Inż. Tyszka Zdzisław (Toruń)*
170. Pomocnik instruktora . . *Masny Bolesław (Sępolno)*
171. „ „ . . *Jasiński Józef (Wejherowo)*
172. „ „ . . *Walkiewicz Feliks (Grudziądz)*
173. „ „ . . *Nawalany Władysław (Bielawki)*

VIII. BIURO RACHUNKOWOŚCI GOSPODARCZEJ

174. Kierownik biura . . . . *Naczelnik Jankiewicz Cezary*
175. Księgowy . . . . . *Wawrzaszek Paweł*
176. „ . . . . . *Rutkowski Franciszek*
177. „ . . . . . *Bagińska Anna*
178. „ . . . . . *Zygadłowiczówna Małgorzata*
179. „ . . . . . *de Lorme Jadwiga*
180. „ . . . . . *Płoskowska Zofia*
181. „ . . . . . *Schenker Tadeusz*

ZESTAWIENIE OGÓLNE

Pracowników	Centrali	60 osób
„	Terenowych	46 „
„	Szkół Rolniczych	23 „
„	Zakładów specjalnych . . .	21 „
„	Przedsiębiorstw i Majątków	22 „
„	niższych	9 „

Zarząd Pomorskiej Izby Rolniczej
1936—1938

Przemówienie

Prezesa Pomorskiej Izby Rolniczej p. Jana Donimirskiego wygłoszone na posiedzeniu Rady Izby w dniu 26 lutego 1937 r.

W przemówieniu moim wstępnym, otwierając zeszłoroczne posiedzenie Rady Izby, zwróciłem uwagę na pomyślne objawy, wskazujące na zasadnicze oderwanie się naszego życia gospodarczego w swym całokształcie od dnia długotrwałego kryzysu przy jednoczesnym podkreśleniu, że skutki tej poprawy materialnie nie dochodzą jeszcze do rolnictwa polskiego, a raczej stwarzają wśród niego stan psychicznego odprężenia. W szczególności rozwinąłem uzasadnienie, że zachodniopolskie warsztaty rolne optymizm swój budują raczej na nadziei, niż na już namacalnych, pozytywnych skutkach.

W chwili obecnej, z perspektywy krajowej, stwierdzić należy dalszy pomyślny rozwój wypadków. Pozycja budżetu Państwa doznała wyraźnej poprawy, zatrudnienie w przemyśle polskim rośnie w żywym tempie, przekraczając w niektórych działach przemysłu siłę zatrudnienia i produkcji z roku 1928/29, realizuje się olbrzymia koncepcja Centralnego Okręgu Przemysłowego, rośnie Gdynia i ekspansja nasza morska.

W tym zespole zjawisk, napełniających radością i dumą każdego Polaka, jako obywatela swego kraju, narzuca się konieczność zastanowienia się, jaki udział w nich biorą poszczególne gałęzie gospodarcze i tereny kraju.

Tematem szeroko dyskutowanym w łonie rolnictwa polskiego, przedstawianym w memoriałach organizacji rolniczych do miarodajnych czynników Państwa i omawianym z trybun parlamentarnych, jest zagadnienie, jaką pozycję zajmuje produkcja rolna w tym ożywieniu gospodarczym, jakie się w ostatnim szczególnie roku po długotrwałym marazmie lat kryzysowych zaznacza w całokształcie naszej gospodarki krajowej. Zdania padają ze sobą sprzeczne. Gdy bowiem z jednej strony odpowiedzialni

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA w Toruniu

kierownicy resortów gospodarczych stwierdzają **i na terenie rolnictwa pewną,** choć słabą poprawę, gdy równocześnie statystyczne dane, traktujące oczywiście ocenę w płaszczyźnie ogólnopolskiej, potwierdzają stan rzeczy, że spożycie wsi w zakresie artykułów nabywanych przez nią pewną wykazują zwyżkę, to od strony zainteresowanych warstw rolniczych padają głosy mniej lub więcej zdecydowanie przeciwne, stwierdzające w dalszym ciągu nieopłacalność produkcji. Najwięcej akcentowaną i jednolitą opinię krytyczną pod tym względem wypowiada społeczeństwo rolnicze ziem zachodnich, ściśle biorąc, rolnictwo Wielkopolski i Pomorza.

1. ANALIZA WARUNKÓW GOSP. ROLN. POMORZA I WIELKOPOLSKI

Ponieważ w moim głębokim przekonaniu nie jest to objawem ani tendencyjnym, ani przypadkowym, lecz konsekwencją poważnych różnic strukturalnych ekonomicznego bytu warsztatów rolnych Pomorza i Wielkopolski w stosunku do reszty kraju, chciałbym wskazać na pewne momenty, które niezawodnie są w Polsce niedoceniane, a które stanowią najistotniejsze niebezpieczeństwo bytu i dalszego rozwoju rolnictwa zachodnio-polskiego.

Nad życiem gospodarczym Polski ciąży bez wątpienia nie zlikwidowany dotąd spadek wpływów zaborczych i dzieli je na kategorie odrębnych reakcji.

Z jednej strony widzimy pozostałości wpływu państwa zaborczego, wysoko uprzemysłowionego, stwarzającego na poziomie wysokich cen intensywną produkcję zdecydowanie rentowną, pomimo wysokich kosztów produkcji, z drugiej strony wprost przeciwnie, spadek po zaborze rosyjskim nosi znamiona równowagi gospodarczej na poziomie cen niskich i wydajności ekstensywnej.

Rolnictwo pomorskie oraz i wielkopolskie weszło w granice Państwa Polskiego z sumą pewnych właściwości, a do najważniejszych niewątpliwie należy jego wysoka intensyfikacja, której zachowanie wiąże się tak dobrze z wyraźnym interesem naszego kraju, jak i z koniecznością wypływającą z naszych naturalnych warunków agrologicznych i klimatycznych. Warunkiem nieuniknionym jednakże tego wysokiego poziomu gospodarczego tak w zakresie wytwórczości rolnej, jak i hodowlanej jest duży nakład kosztów na sztuczne nawozy i pasze, robociznę, sprzężaj, maszyny, narzędzia, zabudowania itp. Obok tych nakładów produkcyjnych, na wzmożone koszta produkcji składają się odziedziczone z konstrukcji zaborczego państwa odpowiednio wielkie świadczenia publiczne, zawdzięczające swe wprowadzenie i znośność dzięki ówczesnemu poziomowi cen i rentowności produkcji.

Dla ilustracji tych dysproporcji podam kilka liczb charakteryzujących poszczególne elementy obciążeń rolniczych, przede wszystkim tych, które są najbardziej znamienne.

a) Ubezpieczenia społeczne

Całość Polski, poza ziemiami zachodnimi, nie posiadała rozbudowanych ubezpieczeń społecznych, obejmujących również i rolnictwo. Ubezpieczenia te w zakresie rolnictwa, ze względu na charakter produkcji, stanowiły ciężar bardzo poważny, gdyż w przecięciu w przeliczeniu na 1 ha wynosiło ono globalnie 10,56 zł, co stanowi 26% ogólnego obciążenia wszelkimi świadczeniami publicznymi 1 ha ziemi ornej. Wprawdzie ciężar świadczeń socjalnych w rolnictwie został częściowo zmniejszony i to na odcinku Kas Chorych, pozostał jednak na pracodawcy obowiązek udzielania pomocy sanitarnej, na ogół skrupulatnie wypełniany przez rolnictwo Pomorza.

Niektóre pozycje nie tylko, że nie uległy zmianie w zakresie wysokości obciążeń na rzecz ubezpieczeń, lecz istnieje wyraźna tendencja ich podnoszenia. Odgrywa w tym czołową rolę ubezpieczenie na wypadek inwalidztwa i starości w Ubezpieczalni Krajowej w Poznaniu, które to ubezpieczenie działa wyłącznie na terenie byłej dzielnicy pruskiej. Składki na to ubezpieczenie obciążały już dotychczas poważnie rolnictwo pomorskie i poznańskie, a zostały one podwyższone w roku ubiegłym, dochodząc do 30%, a istnieją zamierzenia podwyższenia ich w dalszym ciągu o 50%.

Do takich należy również ubezpieczenie od wypadków, najwyższe co do sumy na terenie ziem zachodnich. Obciąża ono bowiem na 1 ha

województwa zachodnie	składką	zł 1,65
„	wołyńskie	zł 0,95
„	krakowskie	zł 0,90
„	łódzkie	zł 0,72
„	lubelskie	zł 0,60

w innych jeszcze niżej.

b) Nasilenie sztucznego nawożenia

Intensywność produkcji roślinnej woj. zachodnich związana była z poważnym zużyciem nawozów sztucznych. Opierając się na sprawozdaniu Fabryk Chorzowskich stwierdzamy, że lwią część nawozów sztucznych konsumują dzielnice zachodnie, których powierzchnia uprawna wynosi zaledwie około 15% gleb uprawnych całej Polski, a zużycie nawozów azotowych wynosi z górą 70% całego zużycia tych nawozów w Polsce. Intensywność

nawożenia azotem w poszczególnych dzielnicach na hektar ziemi w roku 1928 wynosiła

dla województw zachodnich	6,38	kg azotu na hektar
„ centralnych i wschodnich	0,60	„ „ „ „
„ południowych	0,46	„ „ „ „

W roku 1937 intensywność nawożenia nawozami azotowymi w województwach zachodnich wprawdzie nie dosięga jeszcze liczb z roku 1928, jednak zaznacza się cyfrą 5,67 na 1 ha, natomiast na terenie woj. wschodnich i centralnych przekracza cyfrę 1,2 kg.

Warunki agrologiczne i klimatyczne powodują, że mimo tak intensywnego używania nawozów sztucznych, wydajność zbóż na terenie całej Polski i województw zachodnio-polskich mało obecnie od siebie się różnią.

Plon z 1 ha w roku 1936:

	pszenica	żyto
Polska	**12.2 q**	**10.9 q**
woj. Pomorskie	13.6 q	10.9 q
„ Poznańskie	15.7 q	12.0 q

Jest to obrazem, jak wielka różnica kosztów produkcji rolnej spoczywa na jednym hektarze użytków między ziemiami zachodnimi, a pozostałą resztą Polski w zakresie produkcji roślinnej. Zważywszy, że także w procesie wytwórczości zwierzęcej rolnik zachodnio-polski nie może ograniczyć się tylko do paszy własnej, ale zmuszony jest w znacznym stopniu ją kupować, stanie się wyraźnym, że gospodarstwa nasze w istocie są warsztatami, czy też przedsiębiorstwami, znacznie więcej reagującymi na wszelkie fluktuacje i dysproporcje ekonomiczne, w przeciwieństwie do gospodarstw o charakterze, — że się tak wyrażę — naturalnym, jakie występują w coraz to większej ilości i sile, im bardziej posuwamy się na wschód.

c) Polityka cen płodów rolnych

Jeżeli więc stajemy na stanowisku, które jest niezaprzeczalnym interesem Polski, że nasza intensyfikacja nie tylko winna się utrzymać w dalszym ciągu, ale dalej się rozwijać i rozszerzać na cały kraj, to wówczas kardynalna zasada, wytyczna naszej polityki gospodarczej, winna się opierać na tezie, że poziom cen artykułów rolnych winien się trzymać na wysokości dającej rentowność gospodarstwom rolnym, pracującym w warunkach najwyższych kosztów produkcji.

Postulat ten uważam za realny i możliwy do zrealizowania tak na odcinku produktów rolnych, jak i hodowlanych, gdyż współczesną gospo-

darkę cechuje przemożny wpływ Państwa na kształtowanie się cen. Niestety, nie widzimy pod tym względem dostatecznie celowych i głębokich pociągnięć, które liczyłyby się z warukami produkcyjnymi zachodniej Polski. Nie można bowiem zaprzeczyć zjawisku, że polityka cen płodów rolnych i hodowlanych wykazuje wyraźną tendencję kształtowania się tych cen w relacji do poziomu kosztów produkcji, jakie mają miejsce na terenie województw Polski centralnej i wschodniej. Wskażę np. na tak typową roślinę dla kultury rolnej, jaką jest burak cukrowy. Cena jego, kształtująca się pod wpływem organów rządowych, jednolicie dla całego kraju, zupełnie nie liczy się z maximum kosztów produkcji, jakie u nas na produkcji buraka cukrowego ciążą, czy to w zakresie nawozów sztucznych, robocizny i z nią związanych świadczeń społecznych, czy też większym obciążeniem świadczeniami publicznymi itp., lecz układa się na poziomie kosztów produkcji znacznie mniejszych wobec zmniejszonego nakładu na sztuczne nawożenie w warunkach gospodarstw ekstensywniejszych, przy mniejszej płacy robotnika i znacznie zmniejszonych ciężarach publicznych. To też opłacalność produkcji buraka cukrowego na Pomorzu zmalała, staranność uprawy obniża się ,a co za tym idzie, kultura rolnicza się cofa.

Podobnie na Pomorzu, a nawet stosunkowo jeszcze gorzej przedstawia się opłacalność drugiej rośliny okopowej, podstawowej dla ziem lekkich, przeważających na Pomorzu, tj. ziemniaka, który w przerobie przemysłowym osiąga nawet niższe ceny za spirytus, niż na innych terenach kraju.

Powyżej rozwinięte myśli wskazują na jednomyślnie zgodną tezę rolnictwa Pomorza i Wielkopolski, że w interesie pomyślnego rozwoju całego rolnictwa polskiego, którego siła produkcyjna i konsumpcyjna stanowi niezaprzeczalną podstawę naszej potęgi ekonomicznej, a zatem i słusznych aspiracji mocarstwowych, leży w tym, żeby nie dopuścić do dalszego osłabiania kultury gospodarczej i siły materialnej gospodarczo przodujących ziem zachodnich.

2. SKUTKI OBECNE

a) Spadek produkcji

Jak bowiem dalece ujemnie oddziaływują obecnie wpływy na stan i poziom produkcji rolnej dla ziem zachodnich, świadczą poniżej podane wyliczenia.

Przede wszystkim ziiustruję spadek produkcji zbożowej w stosunku do innych województw Polski w ciągu ostatniego ośmiolecia. Wydajność zbóż wzrosła:

w całej Polsce . . . . . o + 4%
w tym np. w woj. wołyńskim . . . . . o + 16%
w woj. południ.-wschodnich . . . . o + 16%
w woj. nowogródzkim . . . . . o + 24%
w woj. pomorskim produkcja 4 zbóż spadła w tym czasie o — 14%

Podobnie przedstawiają się procesy na odcinku hodowlanym. W okresie lat 1927 do 1936 w zakresie bydła rogatego widzimy wzrost:

w całej Polsce, bez Pomorza i Wielkopolski o + 22,54%
w tym w woj. nowogródzkim . . . o + 40,7 %
„ wołyńskim . . . . o + 34,5 %
„ białostockim . . . o + 35,8 %

Na Pomorzu stan bydła w tym okresie powiększył się zaledwie o + 2,15%.

Pogłowie trzody chlewnej w całym kraju, poza Pomorzem i Wielkopolską, podniosło się w czasie od r. 1927 do 1936 o 20,73%. W granicach poszczególnych województw widzimy jednak zmiany w pogłowiu trzody bardzo poważne.

Np. w woj. nowogródzkim pogłowie trzody podniosło się o + 91,8%
w woj. białostockim, wileńskim i warszawskim . o + 50 %
Natomiast na Pomorzu pogłowie trzody chlewnej
w tym czasie spadło . . . . . o — 8,07%

Najbardziej rażącymi są cyfry dotyczące pogłowia owiec, których hodowla na Pomorzu stanowi b. poważny dział produkcji rolnej przy czołowej wartości kwalitatywnej. Pogłowie owiec w poszczególnych województwach w okresie lat 1927 do 1936 przedstawia się następująco:

W całej Polsce, poza woj. Pomorskim i Poznańskim, wzrosło o + 75,97%
w tym np. w woj. wileńskim wzrosło . . . . . o + 142%
„ nowogródzkim . . . . . o + 95%
„ lwowskim . . . . . o + 80%
„ białostockim . . . . . o + 50%
„ poleskim . . . . . o + 51%

W tym czasie na terenie woj. pomorskiego pogłowie owiec
obniżyło się . . . . . o — 19+

b) Spadek dochodu

Ta nierównomierność postępu poszczególnych dzielnic, a nawet wyraźne cofanie się produkcji dzielnicy zachodniej, musiała się odbić na dochodowości warsztatów rolnych. Opierając się na cyfrach, podanych przez Instytut Puławski, oraz na wynikach rachunkowości rolnej, prowadzonej

przez Pomorską Izbę Rolniczą za lata 1928 do 1936, z całą jaskrawością uwypukli się groźny stan ekonomiczny gospodarstw rolnych na Pomorzu.

Małorolne gospodarstwa na Pomorzu na 1 ha użytków rolnych posiadały:

w roku	1928/29	1935/36
przychodów	603,02	218,09
rozchodów	334,82	121,44
dochód rolniczy	268,20	96,65

Dochód rolniczy gospodarstw tego typu w innych województwach przedstawia się znacznie korzystniej, gdyż:

na terenie woj. centralnych wynosi	139,1 zł
„ „ „ południowo-zachodnich	157,3 „
„ „ „ południowo-wschodnich	120,6 „

jedynie na terenie woj. poleskiego dochód ten jest nieznacznie niższy od dochodu rolniczego woj. pomorskiego.

Obraz wyżej przeze mnie podany jest życiową ilustracją warunków, w jakich się znalazło i zmuszone jest pracować rolnictwo pomorskie. W tym miejscu uważam za konieczne dać wyraz zasadniczemu stanowisku rolnictwa pomorskiego odnośnie zagadnienia dochodowości warsztatu rolnego, czy też opłacalności produkcji. Nierzadko słyszy się pogląd, naszym zdaniem błędny, że o ile produkcja rolnicza opłaci koszty produkcji, to jest to już wystarczające i na gruncie tej opłacalności można budować budżet rolniczy. Stanowisko to jest zaprzeczeniem postępu gospodarczego i kulturalnego i musi przyczynić się do cofnięcia gospodarki narodowej. Jeżeli bowiem największa ilość warsztatów produkujących w Polsce nie będzie posiadała warunków rentownej pracy, a zatem kapitalizacji, lecz jedynie opłacalność kosztów produkcji, nie będzie mogła brać czynnego udziału w konsumpcji artykułów przemysłu, rzemiosła itd., oraz podniesieniu gospodarczym i kulturalnym kraju.

Nawiasem w tym miejscu wspomnę, że nie do pomyślenia jest odbudowa i rozbudowa przez polskie społeczeństwo rolnicze Pomorza zdrowej spółdzielczości rolniczo-handlowej, przetwórczej i kredytowej, stanowiąca kapitalne zagadnienie w strukturze naszej dzielnicy, bez uznania i urzeczywistnienia tej podstawowej zasady ekonomicznej.

Jako charakterystyczny przyczynek, stwierdzający z innej strony anemię gospodarczą rolnictwa, pozwalam sobie przytoczyć fragment z referatu p. posła Marchlewskiego na Zjeździe Pomorskiego Związku Towarzystw Kupieckich, niedawno odbytego w Bydgoszczy, że wobec wyraźnego wzrostu obrotów handlowych kupiectwa na terenie reszty kraju, nastąpiło tam w handlu ożywienie, w przeciwieństwie do stanu kupiectwa pomor-

skiego, w którym ożywienie i poprawa są jeszcze niedostrzegalne. Prezes Pomorskiego Związku Towarzystw Kupieckich wyraźnie sprecyzował swój pogląd na to, oświadczając, że łączy się to z trwającym bezwładem materialnym rolnictwa pomorskiego.

c) Zadłużenie

W przekroju powyższych wywodów specjalna uwaga należy się zagadnieniu zadłużenia rolnictwa pomorskiego. Wysokie napięcie potrzeby kapitału inwestycyjnego i obrotowego intensywnej gospodarki, podniecone szczególnie koniunkturą lat 1927 do 1929, spowodowało, że rolnictwo pomorskie weszło z dużym zadłużeniem w okres przesilenia gospodarczego. Nieproporcjonalnie do reszty kraju rosnąca deficytowość produkcji rolnej w czasie kryzysu stan ten w sposób groźny pogłębiła. Dotychczasowy system ustawodawstwa oddłużeniowego zasadniczo położenia rolnictwa pomorskiego nie zmienił, gdyż za wyjątkiem pewnych tylko odcinków, na których nastąpiło istotne oddłużenie w rozumieniu redukcji kapitału dłużnego w stosunku do spadku wartości ziemi, jako podstawy zabezpieczenia kredytowego i do wartości towaru, jako elementu rentowności produkcji, dającą możność obsługi, to w odniesieniu do całości zagadnienia, ustawodawstwo to nosi charakter organizacyjnej koncentracji zadłużenia, przejściowego moratorium oraz pewnej obniżki stopy procentowej.

Szczególną uwagę należy tu zwrócić na zadłużenie skonwertowane za pomocą Banku Akceptacyjnego i to tak z tytułu jego wysokości, jak i warunków spłaty.

Według obliczeń na d. 1. 7. 1937, zawarto na terenie woj. pomorskiego:

w grupie	układów	na kwotę
A	15.437	30.406.339 zł
B	672	10.100.230 „
C	36	2.002.457 „

czyli konwersje obejmują łączną kwotę 42.509.026 zł. Przyjmując pewną przeciętną stopę odsetkową dla trzech grup układów wypada, że ciężar z tytułu dwóch półrocznych rat odsetkowych wynosi ca 2.000.000 zł, a wobec tego, że w tym roku kończy się ustalony termin karencji, powstawałby obowiązek płatności dalszych z górą 2.000.000 zł z tytułu upłat kapitałowych. Jeśli zestawimy z tym, że według informacji prywatnych, ilość dłużników, zalegających z płatnością odsetek, dochodzi w poszczególnych instytucjach kredytowych do 50%, to staje się zrozumiałym, jak głębokie zaniepokojenie nurtuje rolnictwo pomorskie o dalszy jego byt. W uznaniu konieczności dalszego i istotnego oddłużenia, zorganizowane rolnictwo pol-

skie opracowało konkretny projekt, który przez Koło Rolników Posłów i Senatorów został złożony pod obrady ciał parlamentarnych. Brak w tym zakresie, jak i w innych kategoriach długu rolniczego dalszych środków zaradczych spowodować musi na Pomorzu załamanie się znacznej ilości gospodarstw rolnych, oraz trwanie depresji nie sprzyjającej odrodzeniu pełnej aktywności społecznej znacznej części rolników pomorskich.

Dla ilustracji położenia rolnictwa pomorskiego pod kątem widzenia zadłużenia i w stosunku do stanu reszty rolnictwa polskiego, przedstawiam Panom cyfry, oparte na materiale ogłoszonym przez Państwowy Instytut Puławski, a opracowanym przez p. Antoniego Brodę w rozprawie „Zadłużenie drobnych gospodarstw na dzień 1 lipca 1935". Na podstawie zestawień tam zawartych widzimy, że **zmniejszenie** zadłużenia w kredycie finansowym między rokiem 1931 a 1935 nastąpiło:

w woj.	centralnych	o 33,4%
„	południowych	o 38 %
„	wschodnich	o 16 %

natomiast w woj. zachodnich w tym czasie wzrosło ono o 7%

Wyliczenia Instytutu Puławskiego w zupełności pokrywają się z wynikami ankiety, przeprowadzonej przez Pomorskie Towarzystwo Rolnicze, a opracowanej przez mgr. Jana Frankowskiego za okres od 1 lipca 1932 do 1 lipca 1936. Opracowanie opiera się na ca 3.500 odpowiedzi, a zatem na materiale stanowiącym głęboki i wiarogodny przekrój zadłużenia najszerszych mas rolniczych.

Według wyników tej ankiety zadłużenie gospodarstw rolnych na Pomorzu wynosiło w dniu 1 lipca 1936 przeciętnie:

dla gospodarstw	do 10 ha	815 zł na 1 ha
„ „	od 10 do 50 ha	528 „ „ 1 „
„ „	powyżej	558 „ „ 1 „

W stosunku do 1 lipca 1932 r. zadłużenie to przeciętnie **dla wszystkich kategorii** wzrosło o 5%.

Wprawdzie istnieją warsztaty rolne mniej zadłużone lub wolne od zadłużenia, to przecież stanowią one tylko oazy, jednak w żadnym wypadku według wyjątków tych nie można oceniać całości warsztatów rolnych Pomorza.

Należy zważyć, że jeśli oblicze położenia finansowego rolnictwa pomorskiego, w świetle statystyk, kończących się na roku 1935 wzgl. 1936 przedstawia stan, tak poprostu tragiczny, to ostatnie dwa lata, w których Pomorze nawiedzone zostało szeregiem klęsk elementarnych, jak wymarznięcia, posuchy, szkodniki roślinne i wyrost zboża podczas żniw — uderzających prawie, że jednocześnie — stan ten w dalszym ciągu pogorszyły

Rolnik pomorski, pracujący — jak wyżej przedstawiłem — w upośledzonych zasadniczo warunkach strukturalnych, jest pod wpływem tego, szczególnie w tym roku wobec katastrofalnego nieurodzaju, biernym obserwatorem przejaśnień koniunkturalnych.

3. WNIOSKI

Powyżej pozwoliłem sobie przedstawić obraz polskiej rzeczywistości rolniczej z podkreśleniem specyficznych warunków gospodarczych wśród jakich pracuje rolnictwo Pomorza. W reasumpcji powracam do mej uwagi, wypowiedzianej na wstępie, że reakcja w rolnictwie polskim na ożywienie gospodarcze, oraz na poprawę cen płodów rolnych, nie jest i nie może być jednolita. Nierówne poziomy kosztów produkcji i nierówny ciężar świadczeń powodują, że te tereny, których suma rozchodów na wydatki, związane z gospodarowaniem jest większa, nie tylko że nie są w możności wykorzystać koniunktury na kapitalizację, ale chociażby tylko na pokrycie kosztów produkcji.

Nie jest tu miejsce na szczegółowe rozwinięcie programu środków, jakie są konieczne celem usunięcia wskazanych wyżej dysproporcji, działających wśród rolnictwa polskiego. Poprzestaję zatem na zakomunikowaniu Panom, że jest na ukończeniu obszerny i głęboko uzasadniony memoriał, opracowany przez Izby i Organizacje Rolnicze Wielkopolski i Pomorza, który złożony będzie w najbliższych tygodniach naczelnym władzom państwowym.

Konkludując wywody moje stwierdzam, że poza szeregiem problemów ważnych, lecz nie pierwszoplanowych, kapitalne potrzeby rolnictwa pomorskiego, będące warunkiem jego pomyślnego rozwoju, dadzą się zamknąć w następujących tezach:

1. Celem wyrównania kosztów produkcji należy znormalizować ciężary publiczne i społeczne według jednolitych zasad, obowiązujących na terenie całego Państwa.
2. Należy zaniechać nakładania jakichkolwiek nowych ciężarów na rolnictwo, aż do chwili odbudowy szkód i strat zadanych przez kryzys.
3. Należy zakończyć akcję oddłużeniową w rolnictwie przez zrealizowanie postulatów, zawartych w memoriale Organizacji Rolniczych, złożonym przez Koło Rolników Posłów i Senatorów.
4. Ceny nawozów sztucznych winny być obniżone o ca 30%, celem udostępnienia ich w interesie utrzymania i podnoszenia produkcji rolnej.
5. Nie należy osłabiać przetwórstwa rolniczego na Pomorzu przez zmniejszanie kontyngentów, np. bekonowych, cukrowych i spirytu-

sowych, natomiast pozostawić mu naturalne możliwości rozwojowe, celem najszybszego przywrócenia przemysłowi rolnemu Pomorza jego pełnej możliwości przetwórczej, a tym samym rolnictwu opłacalnej wytwórczości surowca.

6. Ponieważ okres wyrównania warunków produkcji może być jeszcze zbyt odległy, dlatego w interesie rolnictwa najintensywniej produkującego i najwięcej obciążonego, koniecznym jest prowadzenie polityki cen płodów rolnych, dostosowanych do ich potrzeb rentowności. Polityka ta pozwoli ziemiom zachodnim na pokrycie kosztów i kapitalizację, a rolnictwu województw pozostałych tym więcej na urzeczywistnienie wszelkich zabiegów i nakładów, potrzebnych dla ich podniesienia gospodarczego.

Na tym kończę moje rozważania natury gospodarczej, które w obecnym momencie uważam jako szczególnie na czasie, gdy życie gospodarcze wydobywa się z mroków niebywałego przesilenia i w planowych poczynaniach zaczyna tworzyć wielkie dzieło nowej, wielkiej Polski. Czujemy się w pełni do tego powołani, żeby stanąć wspólnie do wyścigu pracy, to też z męską i dojrzałą świadomością domagamy się, by dane nam były ku temu materialne siły.

* * *

Stoimy w przededniu ważnego wydarzenia dla wewnętrznej budowy województwa pomorskiego. Z dniem 1 kwietnia r. b. granice naszego województwa zostają powiększone przez przyłączenie z województwa warszawskiego powiatów: rypińskiego, lipnowskiego, nieszawskiego i włocławskiego oraz z województwa poznańskiego powiatów: inowrocławskiego, bydgoskiego, szubińskiego i wyrzyskiego. Równocześnie odchodzi z Pomorza do województwa warszawskiego powiat działdowski. Tym samym realizuje się na naszym odcinku zachodnim — gdyż równocześnie to samo odbywa się na sąsiednim terenie województwa poznańskiego i łódzkiego — dalszy etap konsolidacji w łonie naszego Państwa, który niezawodnie wyprzedza inne zmiany w podziale administracyjnym.

Wprowadzenie w życie uchwały Rady Ministrów o rozszerzeniu granic województwa pomorskiego pociąga przede wszystkim za sobą dwojakie skutki o wprost epokowym znaczeniu.

Bo z jednej strony na mapie Polski zaciera się ostatni ślad niewoli zaborczej przez przełamanie dawnych granic w ustroju wewnętrznej administracji państwowej, łącząc przy jednym stole pracy w samorządzie, organizacjach gospodarczych i społecznych społeczeństwo dwóch dzielnic, torując tym samym drogę do likwidacji różnic w naszej wewnętrznej budowie i psychice ludzkiej, do wzajemnej wymiany wartości twórczych.

Z drugiej strony wypełnia się potrzeba, żeby ziemia, stanowiąca płuca Rzeczypospolitej, przez którą prowadzą szlaki, stanowiące o naszym mocarstwowym rozwoju, której ludność i gospodarka posiadać musi pełną prężność odporności i inicjatywy, — żeby ziemia ta miała odpowiednio szeroką bazę dla rozwoju regionalnych funkcji w ramach samorządów i organizacyj.

Oceniając właściwie ten moment historyczny, władze centralne z poparciem Pana Wojewody Pomorskiego Ministra Raczkiewicza powzięły postanowienie, żeby obecny skład tak samorządu krajowego, jak i samorządów gospodarczych Pomorza ustąpił, otwierając tym samym możność jakby symbolicznego zbratania się ludności Wielkiego Pomorza w nowo wybranym samorządzie. Uznając to stanowisko władz, Zarząd Izby powziął odnośną uchwałę i w porządku dziennym dzisiejszego posiedzenia Rady znajdują się wnioski, dotyczące zmian statutu Izby i stanowiące o nowym jej ustroju.

Tym samym wypada mi stwierdzić, że po raz ostatni w obecnym składzie odbywamy posiedzenie Rady. Niech mi więc wolno będzie Kochani Koledzy, podziękować Wam za tę współpracę godną i sumienną, jaką dawaliście z poświęceniem naszemu samorządowi rolniczemu, a służąc bogatym Waszym doświadczeniem fachowym w obradach plenum Rady, Komisji i Zarządu, prowadziliście czynności Izby po żywotnych i produktywnych torach.

Czuję tak samo potrzebę skierować imieniem własnym, jako też Zarządu i całej Rady nasze podziękowanie w stronę całego aparatu pracowników Izby z Panem Dyrektorem i Wicedyrektorem na czele, za Waszą zawsze niezwykle lojalną i gorliwą pracę, przekraczającą w służbie naszej instytucji — co z tego miejsca stwierdzam — niejednokrotnie granice zwykłego obowiązku.

Wreszcie z serdecznym słowem pożegnalnym zwracam się do osoby Pana Radcy Łączewskiego, jako przedstawiciela w Radzie Izby powiatu działdowskiego, odchodzącego z granic województwa pomorskiego, z prośbą, by je zechciał powtórzyć całemu rolnictwu działdowskiemu wraz z gorącym naszym życzeniem pomyślności i powodzenia w ramach stołecznego województwa.

Pozostawiam sobie na koniec przyjemność powitania naszych szanownych gości w osobie Prezesa Okręgowego Towarzystwa Organizacyj i Kółek Rolniczych we Włocławku, pana Święcickiego, jako przedstawiciela czterech powiatów warszawskich oraz p. posła Dudzińskiego, jako przedstawiciela czterech powiatów poznańskich. Pozwoliłem sobie na zaszczyt zaproszenia Panów na dzisiejsze posiedzenie Rady, jako tych, którzy przez zaproszonych do współpracy przy układaniu budżetu przedstawicieli dwóch grup powiatów przyłączonych, wydelegowani zostali do głównej naszej komórki przygotowawczej pracy, t. j. do Komisji Finansowo-Budżetowej.

Z prawdziwym zadowoleniem i wdzięcznością muszę stwierdzić, że zamierzenie nasze nawiązania wstępnego kontaktu z nowymi ośmioma powiatami przyszłego Wielkiego Pomorza uwieńczone zostało pełnym rezultatem, dzięki żywej reakcji tamtejszego społeczeństwa. Tak w roku pierwszej konferencji generalnej, jak i w żywej współpracy naszych gości w łonie Komisji, jak wreszcie w licznych wyjazdach reprezentantów Izby i Pomorskiego Towarzystwa Rolniczego na teren przyłączonych powiatów, mieliśmy możność zapoznania się wzajemnie z istniejącymi formami pracy i organizacji. Niezawodnie istnieje w tej chwili szereg rozbieżności pomiędzy trzema terenami łączącymi się, tak w strukturze organizacyjnej, jak i w metodach pracy. Jestem jednakże najmocniej przekonany, że z chwilą wzajemnego podejścia do wszystkich problemów z istotną rzeczywością i prawdziwym zrozumieniem interesu gospodarczego i społecznego rolnika, różnice prędzej zanikną, niż to w obecnej chwili może się wydawać, a front rolniczy w zwartym szyku stanowić będzie potężną podporę Wielkiego Pomorza na rubieżach Polski.

Stan ekonomiczny rolnictwa pomorskiego w r. 1937-38

1. Warunki przyrodnicze i ich wpływ na produkcję.

Przebieg pogody w okresie wiosennym 1937 roku był dla produkcji rolniczej województwa pomorskiego na ogół niekorzystny. Dzięki wczesnemu obeschnięciu roli, po prawie bezśnieżnej zimie i przy sprzyjającej pogodzie rychłej wiosny rozpoczęto wiosenną obróbkę, jak i zasiewy jare wyjątkowo wcześnie. Zaznaczający się już w wczesnym okresie wiosennym niedostatek zapasu wilgoci w glebie został doraźnie złagodzony obfitymi opadami, które spadły w pierwszej połowie kwietnia i przyczyniły się do korzystnego wzejścia zasiewów wiosennych. Jednak dalszy przebieg wiosny był już dla wegetacji roślinnej niepomyślny. W drugiej połowie kwietnia kilkudniowe niezwykłe chłody zaszkodziły dość poważnie rozwojowi roślin uprawnych, po czym nastąpił bezpośrednio nagły wzrost temperatury i kilkutygodniowy okres upałów, szczególnie silnych w czerwcu. Trwająca przez cały ten czas aż do połowy lipca posucha, odbiła się niekorzystnie na rozwoju upraw roślinnych, zwłaszcza na glebach lżejszych i piaszczystych. Tylko część Pomorza miała w tym czasie sporadyczne opady, przeważnie o charakterze burzowym i połączone z opadami gradowymi. Większe opady deszczowe nastąpiły dopiero w drugiej połowie lipca i w sierpniu. Deszcze te poprawiły stan łąk i pastwisk oraz roślin okopowych, ale w wysokim stopniu utrudniały sprzęt zbóż.

Pogodna i wyjątkowo łagodna jesień pozwoliła wykonać w pomyślnych warunkach wykopki ziemniaków i buraków oraz uprawy i zasiewy jesienne. Orki przedzimowe wykonywano aż do pierwszej połowy grudnia. Siewy ozimin zostały ukończone w pierwszej połowie października. Stan ich w grudniu był zupełnie dobry.

Przebieg pogody w okresie zimy był na ogół dla zasiewów ozimych korzystny. W pierwszej połowie stycznia 1938 r. temperatura utrzymywała

się wprawdzie na niskim poziomie, przy czym mrozy dochodziły niekiedy do 20°C, jednak pokrywa śnieżna uchroniła zasiewy ozimin od szkód.

Dalszy przebieg zimy cechowała temperatura normalna dla tego okresu, za wyjątkiem marca, który był wyjątkowo ciepły. Pogoda czysta i bezdeszczowa umożliwiła rolnikom rozpoczęcie prac w polu już w drugiej połowie marca, a do siewu przystąpiono już na początku trzeciej dekady tego miesiąca.

Oziminy, które weszły z okresu zimowego w stanie zupełnie dobrym, przedstawiały się w ostatnich dniach roku sprawozdawczego bardzo pomyślnie.

2. Choroby i szkodniki roślinne i zwierzęce.

W roku sprawozdawczym bardzo poważne szkody wyrządziły mszyce na nasiennikach buraczanych, powodując straty do 80%. Poza tym ten sam gatunek mszycy zniszczył częściowo buraki cukrowe i pastewne. Inne gatunki mszyc wystąpiły na roślinach zbożowych, motylkowych, strączkowych, warzywnych i drzewach owocowych, powodując i tu dość znaczne straty. Na życie i pszenicy wystąpił zdzieblarz przeciętnie na całym Pomorzu w 10%. W powiecie tucholskim zanotowano szkody ze strony tego pasożyta aż do 50% uszkodzonych roślin żyta.

W większym nasileniu stwierdzono na rzepaku „słodyszka rzepakowego", który obniżył plony o 10%.

Buraki z końcem sierpnia zostały silnie opanowane przez chwościka buraczanego, powodując obniżenie plonu liści o 30%.

Na ziemniakach z końcem września wystąpiła zaraza ziemniaczana (fitoftora), która oprócz liści i łętów zaatakowała same kłęby, wskutek czego na jesieni ziemniaki zaczęły masowo gnić. Dopiero zima powstrzymała dalsze gnicie kłębów w kopcach.

Na drzewach owocowych powszechnie wystąpiła kuprówka rudnica i prządka pierścienica, a lokalnie brudnica nieparka i niestrzęp głogowiec, powodując w wielu miejscowościach gołożer, skutkiem którego zawiązki zostały zrzucone.

Owocówka jabłkówka, która jest stałym szkodnikiem fauny szkodników drzew owocowych, wystąpiła w 1937 roku w zwiększonym nasileniu zwłaszcza na jabłoniach wczesnych odmian.

Silne przerzedzenie przez bezśnieżne mrozy w styczniu i lutym ozimin tam gdzie zostały one zaorane, przyczyniło się do zachwaszczenia pól, powodując jeszcze większe obniżenie plonu oraz zanieczyszczenie pól nasionami chwastów.

3. Charakterystyka zbiorów.

Scharakteryzowany na wstępie niekorzystny przebieg pogody w okresie lata utrudniał zbiory zbóż, które sprzątano częstokrotnie porośnięte. Jęczmień omal wszędzie sprzątano po okresie deszczowym, skutkiem czego ucierpiała znacznie jego jakość. Żyto plonowało bardzo nierównomiernie w zależności od gleby i zasilenia jej w nawozy. Najniższe plony uzyskano w powiatach północnych w powiecie tucholskim, częściowo także w tczewskim i w starogardzkim (w dość licznych wypadkach zaledwie 2—3 q żyta z ha). Wyższe plony osiągnięto w powiatach chełmińskim i toruńskim oraz na glebach mocniejszych i będących w dobrej kulturze. Na ogół jednak plony żyta były znacznie niższe od średniej przeciętnej w ubiegłych latach. Również zbiory pszenicy ozimej były znacznie niższe niż w roku ubiegłym i pozostały poważnie poniżej średniej przeciętnej z ubiegłych lat.

Plony zbóż jarych, szczególnie na mocniejszych gruntach na ogół były nieco wyższe niż w roku ubiegłym. Natomiast jakość jęczmienia poważnie obniżyła się na skutek niekorzystnego przebiegu warunków atmosferycznych.

Poniżej pomieszcza się zestawienie zbiorów ważniejszych ziemiopłodów za ostatnie 3 lata 1935, 1936, 1937 w wojew. pomorskim, podług danych Gł. Urzędu Statystycznego.

Zbiory sześciu głównych ziemiopłodów w małym wojew. pomorskim
(w tysiącach kwintali)

Nazwa ziemiopłodów:	Rok 1937	1936	1935
Pszenica	510,9	738,6	871,3
Żyto	1.971,3	3.211,5	3.604,2
Jęczmień	1.117,5	833,8	965,1
Owies	946,6	844,3	862,1
Ziemniaki	20.243,3	14.315,1	14.993,4
Buraki cukrowe	3.497,7	2.817,3	2.823,7

Zachodnie i północno-zachodnie powiaty Pomorza z powodu porośnięcia zbóż odczuwały silny brak ziarna siewnego, wobec czego okazała się konieczność dostarczenia tym powiatom odpowiedniego nasienia do siewu. Dzięki pomocy udzielonej przez Rząd, braki te zostały w znacznej części pokryte.

Zbiór słomy był wyjątkowo niski. Skutkiem nieurodzaju prawie że w wszystkich gospodarstwach zaznaczył się brak słomy. Ponadto klęska mszycy uszkodziła w silnej mierze rośliny motylkowe, pogłębiając brak

pasz suchych objętościowych. Również sprzęt siana z pierwszego pokosu był bardzo niski. Na skutek deszczów, które w okresie żniwnym były bardzo obfite, zbiór siana z drugiego pokosu tak pod względem jakościowym i ilościowym był znacznie lepszy od pierwszego pokosu i na ogół dorównał sprzętom ub. roku.

Koniczyny przeważnie wymarzły i dla tego pierwsze pokosy były nikłe, a ponadto siano gorszej jakości, gdyż z silną domieszką chwastów. Drugi pokos koniczyny był lepszy.

Natomiast zbiory okopowych wypadły znacznie lepiej niż w roku ubiegłym.

Ziemniaki, których plon w okresie przedżniwnym zapowiadał się słabo naskutek panującej wówczas posuchy, poprawiły się w okresie żniwnym i wydały plony o 20—35% wyższe niż w roku ubiegłym. Nadwyżki ziemniaków, zastąpiły w pewnej mierze nieurodzaj pasz i zbóż, aczkolwiek podlegały one w znacznie większym stopniu gniciu niż w innych latach.

Również buraki cukrowe wydały wyższe plony niż w roku ubiegłym. Wykopki buraków cukrowych zostały uskutecznione w pierwszej połowie listopada, dostawa ich do cukrowni trwała do końca tego miesiąca. Cukrownie przyjmowały od plantatorów cały zbiór poza-kontyngentowy. W kampanii 1937/38 cukrownie odebrały następujące ilości:

Cukrownia	kontyngent zakontraktowany wiosną	odstawiono buraków	nadkontyngent
Chełmża	1.356.233	1.446.200	89.967
Mełno	411.010	425.222	14.212
Pelplin	566.081	654.010	87.929
Świecie	378.847	410.000	31.153
Unisław	358.718	401.228	42.510

Podług danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego zbiory sześciu głównych ziemiopłodów w wojew. pomorskim przedstawiały się w poszczególnych powiatach za rok sprawozdawczy 1937 następująco: (patrz tab. na str. 34).

4. Kształtowanie się cen produktów rolnych na rynku pomorskim.

Dotknięte tak znacznym spadkiem produkcji rolnictwo pomorskie w roku sprawozdawczym dostarczyło na rynek daleko mniejsze ilości ziemiopłodów niż w ubiegłych latach. W analogicznej sytuacji znalazło się rolnictwo prawie że w całym kraju. W związku z tym Rząd ogłosił w dniu

31 lipca zakaz wywozu zbóż chlebowych i ich przetworów z ważnością do dnia 31 lipca 1938 r., chcąc zapobiec ewentualnemu brakowi zboża na rynku wewnętrznym.

Sytuacja w zakresie cen kształtowała się w okresie sprawozdawczym pod silnym wpływem gorszego urodzaju zbóż i podaż pożniwna opanowana została prawie że całkowicie bez większych wahań cen.

Przeciętne zbiory sześciu najgłówniejszych ziemiopłodów z Małego Pomorza za 1937 r. (Zbiór z 1 ha w q)

Powiat	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki	Buraki cukrowe
Brodnica	12,6	11,3	14,8	14,2	155	258
Chełmno	15 4	13,0	18,5	17,1	175	235
Chojnice	9,9	5,3	12,5	13,3	152	255
Działdowo	7,3	6,7	11,0	10,9	169	179
Grudziądz	11,3	9,3	16,5	16,8	163	270
Kartuzy	3,9	2,4	11,4	10,8	116	—
Kościerzyna	4,8	3,9	10,0	9,1	123	89
Lubawa	11,2	10,3	14,2	13,4	190	258
Morski	10,2	5,3	10,1	10,5	97	183
Sępólno	10,5	10,2	15,2	16,9	184	281
Starogard	8,9	5,2	18,3	14,3	139	265
Świecie	12 3	8,6	16,0	14,0	169	245
Tczew	15,5	9,4	17,7	18,8	139	267
Toruń	11,2	8,7	15,4	15.1	140	222
Tuchola	9,6	6,6	15 3	14,7	140	229
Wąbrzeźno	15,0	12,2	17,7	16,8	157	227
Woj. Pomorskie	12,7	7,4	15 7	13,5	149	242

Ceny żyta z nowych zbiorów ustabilizowały się na poziomie od 22—23 zł za 100 kg, wykazując dopiero pod koniec okresu sprawozdawczego pewną tendencję zniżkową. Analogicznie kształtowały się ceny pszenicy, które utrzymywały się na poziomie od 28,50—29,50 za 100 kg do miesiąca grudnia. Natomiast w ostatnich miesiącach okresu sprawozdawczego ceny pszenicy wykazywały tendencję zniżkową, obniżając się do 26 zł w miesiącu marcu. Za owies płacono w okresie sprawozdawczym od 20—21 zł. Nieco większe wahania wykazywały ceny jęczmienia, poziom których obniżył się z 24,50 zł w m-cu czerwcu 1937 r. do 18,50 w m-cu marcu 1938 r. Ceny jęczmienia kształtowały się pod wpływem zniżkujących cen na rynkach zagranicznych, a przyznane na jęczmień zwroty cła nie były wystarczające do doprowadzenia ich poziomu do właściwej równowagi w stosunku do cen zboża chlebowego.

Jak z powyższej krótkiej charakterystyki wynika, sytuacja w zakresie cen zbóż kształtowała się na rynku pomorskim na ogół korzystnie za wyjątkiem ostatnich miesięcy okresu sprawozdawczego.

Do pomyślnego kształtowania się cen zbóż, w szczególności do ich stabilizacji w okresie pożniwnym, przyczyniło się zwiększone wykorzystanie kredytów zastawowych i zaliczkowych. W okresie sprawozdawczym rozprowadzono na terenie wojew. pomorskiego 1.899.000 zł tyt. pożyczek pod zastaw zboża. Podkreślić tu jednak należy, że z powodu nieurodzaju liczne warsztaty rolne nie posiadały zboża na sprzedaż, a pozostałe dostarczyły na rynek znacznie mniejsze ilości niż w latach ubiegłych, skutkiem czego dochód ze sprzedanego zboża w poszczególnych gospodarstwach był znacznie niższy niż w latach ubiegłych — mimo korzystnej sytuacji w zakresie cen.

Zamieszczone tabele na str. 36 i 37 dają pełny pogląd na kształtowanie się cen zbóż w okresie sprawozdawczym.

5. Kształtowanie się cen produktów hodowlanych.

Na rynku produktów hodowlanych ceny zwierząt rzeźnych utrzymywały się do końca okresu pastwiskowego na poziomie nieco wyższym, niż w analogicznym okresie roku ubiegłego. Sytuacja w zakresie cen uległa znacznemu pogorszeniu w okresie zimy. Już w ostatnim miesiącu okresu jesiennego podaż zwierząt poważnie wzrosła, przy czym materiał dostarczony przez rolników pod względem jakości nie odpowiadał potrzebom rynku. Rolnicy, nie posiadając dostatecznej ilości paszy i ściółki potrzebnej do przezimowania inwentarza, wyzbywali się sztuk słabszych i mniej wartościowych. Nadmienić jednak należy, że podaż ta nie miała charakteru ogólnej wyprzedaży, gdyż braki w zakresie paszy pokrywały w licznych gospodarstwach stosunkowo dobre zbiory ziemniaków. Ponadto został poważnie utrudniony obrót zwierzętami przez zarządzenie mające na celu zwalczanie rozszerzającej się pryszczycy. Trudności te w pewnej mierze również przyczyniły się do osłabienia tendencji cen zwierząt.

Kształtowanie się cen w poszczególnych miesiącach roku sprawozdawczego uwidacznia załączone zestawienie, podane na str. 38 i 39.

Kształtowanie się cen zbóż w okresie sprawozdawczym na giełdzie poznańskiej i bydgoskiej (za 100 kg w zł).

Miesiąc	Pszenica		Żyto		Jęczmień przemiał.		Owies	
	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz
1937								
Styczeń	26,47	26,59	21 90	22,55	22,33	23,09	18,15	18,01
Luty	28,46	28,31	23,80	24,09	22,87	23,82	21,37	20,93
Marzec	29,28	29,79	24,37	24,95	22,94	23,52	22,33	22,51
Kwiecień	29,29	30,04	24,14	24 92	24,10	24,40	22,08	22,12
Maj	29,32	29,70	24,12	25 04	24,29	24,47	22,47	22 58
Czerwiec	29,53	29,60	25,47	25,74	24,40	24 32	24,40	24,04
Lipiec	26,87	27,66	21,77	23,48	20,12	21 96	24,22	24 96
Sierpień	29,63	29,47	22,03	22,24	19,19	17,99	19,15	19,12
Wrzesień	30,32	29,87	22,45	23,28	21,14	20,26	20 55	20,37
Październik	29,15	29,62	22,47	23,38	22,49	21,19	21,35	21,43
Listopad	27,90	28,50	22,39	23,17	21,24	19,91	21,12	21,33
Grudzień	26,99	27,54	21,60	22,45	19,56	18,71	20.82	20,21
Przeciętne roczne	28,60	28,89	23,04	23,77	22,05	21 97	21,50	21,46
1938								
Styczeń	27,17	27,58	21,66	22,67	20,27	19,39	20,84	20,05
Luty	26,43	27,19	20,46	21,68	19,95	18,94	21,—	19,81
Marzec	25,61	26,11	19,26	20,—	18,44	17.49	19,86	19,29

Płacono przeciętnie miesięcznie w złotych za kwintal na Giełdach (dane Głównego Urzędu Statystycznego):

Ziemiopłody	Giełdy	1937									1938		
		kwiecień	maj	czerwiec	lipiec	sierpień	wrzesień	październik	listopad	grudzień	styczeń	luty	marzec
Pszenica	Poznań	29.29	29.34	29,54	26.88	30.01	30.75	29.18	27.87	26.80	27.17	26.41	25.44
	Liverpol	28.86	29.04	27.27	29.31	26.92	26.37	25.38	25.40	25.43	27.25	27.21	23.14
	Chicago	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Rotterdam	26,85	25.83	22.74	24.94	22.76	22.20	22.20	20.53	20.68	21.82	21.51	19.83
Żyto	Poznań	24.13	24.13	25.48	22.02	22.20	22.43	22.48	22.34	21.47	21.66	20.42	19.05
	Hamburg	27.62	27.99	27.37	28.17	27.74	—	22.97	22.53	22.46	24.41	24.73	24.35
	Chicago	—	—	—	—	—	17.50	15.90	15.10	15.21	16.69	16.57	15.17
Jęczmień	Poznań	27.21	—	—	—	22.50	23.60	23.89	22.63	20.82	21.02	20.55	19.89
	Hamburg	21.01	20.78	19.94	20.42	20.73	19.55	19.32	19.06	18.73	19.91	20.51	20.59
	Chicago	27.66	27.24	22.08	19.29	17.99	18.83	17.79	18.85	18.74	19.51	19.45	19.11
Owies	Poznań	22.09	22.48	24.41	24.20	19.24	20.69	20.88	20.62	20.26	20.34	20.50	19.20
	Liverpol	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Chicago	20.28	19.77	18.31	16.04	11.64	12.54	12.14	11.96	12,03	12.64	12.28	12.03
	Antwerpia	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Ceny przeciętne miesięczne za 100 kg żywej

Miesiąc	BYDŁO RO												
	Woły				Stadniki				Krowy				Ja
	Pełnomięs. wytucz. woły od 4—7 lat	Woły mięs. tuczone młode do 3 lat	Młode mięs. niewytuczone i starsze wytucz.	Miernie odżyw. młode i dobrze odżyw. starsze	Buhaje wytuczone pełnomięsiste	Buhaje tuczone mięsiste	Buhaje nietucz. dobrze odżywione starsze	Buhaje miernie odżywione	Krowy wytuczone pełnomięsiste	Krowy tuczone mięsiste	Nietuczone dobrze odżywione	Miernie odżywione	Jałowice wytuczone pełnomięsiste
Rok 1937.													
Styczeń . .	66,25	56,	50,—	43,—	59,50	51,50	46,50	41,25	60,75	51,—	43,—	20,25	66,25
Luty . . .	66,—	58,—	52,—	43,—	63,—	56,—	50,—	43,—	64,—	56,—	47,—	29,—	66,—
Marzec . .	66,10	58,—	52,—	44,20	62,80	55,80	49,80	44,20	63,60	56,—	46,—	27,40	66,20
Kwiecień .	67,50	56,—	50,—	43,—	63,50	55,75	50,—	43,—	63,50	55,—	45,—	27,—	67,50
Maj	68,—	57,—	49,—	43,—	63,75	55,—	49,25	43,—	63,—	55,—	45,—	27,—	68,—
Czerwiec .	70,—	60,80	52,60	44,80	66,20	58,20	52,20	44,80	66,20	58,20	48,40	28,60	69,80
Lipiec . . .	75,—	64,—	55,—	46,—	67,—	59,—	53,—	46,—	73,—	58,50	50,25	31,—	75,—
Sierpień . .	75,—	64,—	54,—	46,—	67,—	59,—	52,50	46,—	72,25	59,—	50,—	31,—	74,50
Wrzesień .	75,—	64,—	54,—	46,—	67,—	59,—	52,—	46,—	75,—	59,—	50,—	31,—	75,—
Październik	73,—	63,—	—	—	65,—	57,—	50,—	44,—	75,—	59,—	50,—	31,—	73,—
Listopad .	68,75	60,50	50,25	42,—	61,37	53,—	45,25	41,—	70,75	57,—	47,—	28,50	68,75
Grudzień .	66,67	59,—	48,—	41,20	58,75	50,60	43,—	39,—	69,25	54,20	43,40	26,—	66,50
Przeciętne roczne . .	69,77	60,02	51,53	43,83	63,73	55,82	49,45	43,43	68,02	56,49	47,08	28,74	68,87
Rok 1938													
Styczeń . .	64,75	56,75	47,—	39,25	59,50	52,50	44,50	38,50	63,—	53,75	44,25	26,50	64,75
Luty . . .	60,50	51,50	44,25	38,—	56,50	50,25	42,25	38,—	59,—	50,—	41,25	25,75	60,50
Marzec . .	59,60	50,60	43,80	37,80	57,60	50,60	43,60	37,60	59,40	50,40	41,40	25,60	59,60

wagi w/g targowicy miejskiej w Poznaniu.

GATE					CIELĘTA				OWCE			ŚWINIE				
Łowice			Młodzież													
Jałowice tuczone mięsiste	Nietuczone dobrze odżywione	Miernie odżywione	Młodzież odżywiona	Miernie odżywiona	Najprzedn. cielęta wytuczone	Tuczone	Dobrze odżywione	Miernie odżywione	Owce wytucz. pełnomięs. jagnięta i młode skopy	Owce tuczone, st. maciory i skopy	Owce dobrze odżywione	Pełnomięsiste od 100—150 kg.	Pełnomięsiste od 100—120 kg.	Pełnomięsiste od 80—100 kg.	Mięsne ponad 80 kg.	Maciory i późne kastraty
									I. gat.	II.gat.	III. gat.					
56,—	50,—	43,—	43,—	39,—	81,75	72,25	63,67	53,—	64.50	53,25	—	96,50	91,87	87,50	82,75	84,50
58,—	52,—	43,—	44,—	39,—	77,25	70.50	62,25	53,—	67,50	55,—	—	101,50	97.50	92.25	89,75	89,50
58 —	52,—	44,20	44,40	39,—	84,80	75,40	66,40	57,20	67.50	54,33	—	101,80	96,80	92 50	86,80	86,20
56,—	50,—	43,—	43,—	38,—	86,—	75.—	66,—	55,—	67.75	56,25	—	102,25	95,50	90,50	83,50	87,75
57,—	49,—	43,—	43,—	39,—	81,—	68,50	57,25	45,50	63 —	55.—	—	101,—	95 —	89,25	82,25	84,50
60,80	52,60	44,80	44,80	40,20	71.60	60,80	49,80	39,40	68,—	55,60	—	103,80	97,60	91,20	83,80	87,60
64,—	55.—	46,—	46.—	39,—	82,50	73,25	65 25	55,75	71,—	62,—	—	123,50	117.—	111,—	103,50	104,-
64,—	54,50	46.—	46,—	39,—	83,—	74,—	66,—	54,—	73,50	63,50	48,—	127,—	118,25	110,25	90,50	105,-
64,—	54,—	46,—	46.—	39.—	86,—	78,—	70,—	57,—	71,—	60,—	50,50	125,—	117,—	107,—	91,—	104,-
63,—	53,—	45,—	45,—	39,—	85,—	74,—	64.—	53,—	67.—	55 —	44,—	114,—	102 —	98,—	84.—	86,—
60,50	50,25	42,50	42.50	37,75	82,50	72,50	62,50	51,75	65,33	54,50	44,75	103,—	94,75	88,—	80.50	80,—
59,—	48,—	40,—	39,50	37,—	73,—	62,90	53,—	42,80	62.50	52,60	—	94,80	89,60	83,80	75,40	78,20
60,02	51,77	44,04	43,93	38,74	81 20	71,42	62,17	51,45	68,21	56,41	46 81	107,84	101,07	95,10	102.81	89,77
56,50	47,—	39,25	39,—	35,25	76,75	66,50	56,—	45,—	62,33	52,25	40,—	92,25	86,87	81,75	74,—	78,12
51,25	44,25	38,—	38,—	35,—	84,25	73,25	63,50	53,—	62.75	51,66	—	89,—	84,—	79,62	73,75	75,75
50,60	43,60	37,60	37,60	33,60	80,40	69,—	58,—	47,20	64,50	55,62	—	86,80	81,70	77,—	73,33	74,40

CZĘŚĆ SPRAWOZDAWCZA

I. Zarząd ogólny.

Nowowybrany Zarząd Izby, który ukonstytuował się w dniu 21 grudnia 1936 r., rozpoczął swe prace od przygotowania preliminarza budżetowego i planu pracy na rok 1937/38. Wszelkie poczynania Zarządu były w dużym stopniu utrudnione z powodu ciężkiej sytuacji rolnictwa, wyniszczonego długotrwałym kryzysem, jako też klęskami elementarnymi, które wielu gospodarstwom pomorskim podcięły podstawy normalnego funkcjonowania, a gospodarstwom słabszym finansowo zagroziły poważnie w ich egzystencji. Braki w ziarnie siewnym, w paszach tak objętościowych jak i treściwych, wymagały stałej troski władz Izby i wielu zabiegów u czynników rządowych, aby dostarczyć znękanemu rolnictwu tych wszystkich środków produkcji, któreby zapewniły dokonanie zasiewów tak jesiennych jak i wiosennych. Dzięki koordynacji tych zabiegów wszystkich czynników miejscowych, rolnictwo pomorskie otrzymało wystarczającą ilość kredytów siewnych bądź to w naturze, bądź też w gotówce, które pozwoliły na normalne wykonanie obsiewów, co między innymi należy przypisać sprężystej działalności Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego i wszystkim bez wyjątku Starostom powiatowym.

Niezależnie od powyższych trudności natury ekonomicznej, szczególnie począwszy od drugiego półrocza okresu sprawozdawczego, działalność władz i biura Izby zaczęła się nastawiać na przyjęcie w granice nowego, Wielkiego Pomorza powiatów mających być przyłączonych do województwa pomorskiego, z przyległych województw, a to poznańskiego i warszawskiego. Cały końcowy okres działalności władz Izby był temu zagadnieniu poświęcony, co jednak w żadnym stopniu nie wpłynęło na normalną działalność Izby.

Przechodząc do szczegółowego sprawozdania z działalności władz Izby, na czele wszystkich zagadnień wymienić należy prace Zarządu Izby, który w ciągu roku budżetowego 1937/38 odbył 9 posiedzeń, a to w dniach: 7 kwietnia, 4 czerwca, 26 sierpnia, 22 października, 1 grudnia 1937, 13 stycznia, 4 lutego, 25 lutego i 26 marca 1938 r.

W porządku chronologicznym należy wymienić następujące sprawy, które były przedmiotem obrad Zarządu:

1. Rozpatrzenie wniosków postawionych przez poszczególnych radców P. I. R. na posiedzeniu Rady, odbytym 26. II. 1937 r.
2. Uchwalenie cenników opłat za świadczenia i usługi oddawane przez P. I. R.
3. Udzielenie Prezesowi Izby upoważnienia do załatwienia odwołań zakładów mleczarskich od orzeczeń Izby, dotyczących opłat w związku z wykonywaniem ustawy mleczarskiej.
4. Przystąpienie Izby Rolniczej na członka Izby Rolniczej Polsko-Francuskiej.
5. Ustalenie opłat za sporządzanie wyciągów z rejestru Zakładów Mleczarskich, prowadzonego przez P. I. R.
6. Podjęcie uchwały odnośnie przeprowadzenia reorganizacji Szkoły Rolniczej Żeńskiej w Zagórzu i zamienienie jej na Szkołę Wędrowną.
7. Powzięcie uchwał odnośnie wniosków Komisji Wytwórczości Roślinnej, a dotyczących kwalifikacji ziemniaków „Erdgold P. S. G.", „Ragis", żyta „Petkus", wniosku Sekcji Centralnej dla Spraw Nasiennictwa w Warszawie w sprawie opłat za kwalifikacje, w sprawie kwalifikacji ziemniaków „Industria — Selekcja krzakowa z Lucimia", oraz w sprawie replantacji nasion buraków cukrowych hodowli zagranicznych.
8. W sprawie udzielenia ulg dotyczących opłat na rzecz P. I. R. dla pow. starogardzkiego (wniosek p. r. Lewickiego).
9. Określenie minimum obszaru dla gospodarstw samodzielnych na Pomorzu, w związku z wejściem w życie ustawy o ograniczeniu obrotu nieruchomościami powstałymi z parcelacji.
10. Kupno nieruchomości w Toruniu na pomieszczenie biura Izby.
11. Wybór Komisji w sprawie ustalenia dalszych form eksploatowania mleczarni w Gdyni.
12. Wykonanie budżetu oraz bilans za rok 1936/37.
13. Zajęcie stanowiska odnośnie zabiegów, dotyczących ulg, pomocy itp. w związku z klęskami w rolnictwie.
14. Wysłuchanie i przyjęcie do zatwierdzającej wiadomości sprawozdania z wykonania uchwały o kupnie nieruchomości na pomieszczenie biur Izby.
15. Uchwalenie wniosku o wprowadzenie ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła na obszarze pow. lubawskiego.
16. Zajęcie stanowiska w sprawie przejęcia majątku państwowego Rąbinek w pow. inowrocławskim na cele kultury rolnej.
17. Uchwalenie cenników za świadczenia i usługi, dotyczące spraw drobnej własności leśnej za urządzenia techniczne, oraz za karty kwalifikacyjne

i świadectwa na ulgowy przewóz zakwalifikowanych nasion i ziemniaków.

18. Umorzenie nieściągalnych należności Izby z tytułu opłat ustawowych.
19. Uchwalenie regulaminu dla subwencjonowania zakupu ogierów.
20. Wybór delegata Pomorskiej Izby Rolniczej do Rady Handlu Zagranicznego w Warszawie.
21. Zajęcie stanowiska odnośnie reprezentacji P. I. R. w Radzie Giełdy Zbożowo-Towarowej w Bydgoszczy.
22. Powzięcie uchwały odnośnie poświęcenia gmachu Izby.
23. Omówienie zamierzeń Izby w związku z przyłączeniem 8 powiatów do Województwa Pomorskiego.
24. Uchwalenie wytycznych dla opracowania preliminarza budżetowego na rok 1938/39.
25. Zaopiniowanie pragmatyki służbowej urzędników izb rolniczych.
26. Zatwierdzenie zamknięcia rachunków za rok 1935/36 (pismo Min. Roln. i R. R.).
27. Sprawozdanie Komisji, wybranej dla ustalenia dalszych form eksploatowania mleczarni w Gdyni.
28. Uchwalenie wniosku o wprowadzeniu ustawy o państwowym nadzorze nad hodowlą bydła na terenie pow. chojnickiego.
29. Ustalenie opłat za wydawanie opinii przez Izbę dla zakładów mleczarskich.
30. Rozłożenie na raty reszty ceny kupna za gospodarstwo rolne w Łysomicach, nabyte od Izby przez p. W. Kowalską.
31. Powzięcie uchwały odnośnie diet i kosztów podróży dla członków Komisji Klasyfikacyjno-Szacunkowych.
32. Powzięcie uchwały odnośnie przejęcia Zakładów Doświadczalnych w Starym Brześciu od Wydz. Pow. we Włocławku.
33. Podjęcie starań o rozszerzenie akcji kredytowej dla gospodarstw rolnych na działy rodzinne.
34. Wykonanie budżetu za I. półrocze 1937/38 r.
35. Uchwalenie planu pracy i preliminarza budżetowego na rok 1938/39.
36. Ustalenie kandydatów na członków Wojewódzkiej Komisji Ziemskiej.
37. Przedyskutowanie sprawy oddania wydawnictwa „Kłosów" Pomorskiemu Towarzystwu Rolniczemu.
38. Zajęcie stanowiska do projektu zmian statutu P. I. R. w związku z przyłączeniem do Województwa Pomorskiego powiatów z województwa poznańskiego i warszawskiego.
39. Zajęcie stanowiska do poprawek i wniosków Komisji Finansowo-Budżetowej, dotyczących preliminarza budżetowego na rok 1938/39.
40. Ustalenie terminu, porządku dziennego i przygotowania wniosków na posiedzenie Rady P. I. R.

41. Podjęcie uchwał odnośnie pisma Stowarzyszenia Urzędników P. I. R., uchwały Rady odnośnie stałych urzędników Izby i spraw emerytów.
42. Zatwierdzenie umowy, dotyczącej przekazania tygodnika „Kłosy" wraz z dodatkami Pomorskiemu Towarzystwu Rolniczemu.
43. Powzięcie uchwały odnośnie powołania do życia Pomorskiego Towarzystwa Uniwersytetów Wiejskich.
44. Przyznanie uprawnienia hodowcom bydła do używania nazwy „Obora Zarodowa".
45. Podjęcie uchwały w sprawie udziału w „Targach Gdyńskich".
46. Załatwienie pisma Towarzystwa Rolniczego Powiatowego w Tczewie.
47. Wybór delegata P. I. R. do Rady Giełdy Zbożowo-Towarowej w Bydgoszczy.
48. Wybór Komisji do przejęcia obiektów majątkowych i zakładów specjalnych z przyłączonych do Wojew. Pomorskiego powiatów.
49. Podjęcie uchwały o spowodowanie zwołania konferencji przez Urząd Wojewódzki w sprawie metod zwalczania pryszczycy.
50. Powzięcie uchwały w sprawie dalszej dzierżawy majątku Dźwierzno.
51. Zajęcie stanowiska odnośnie bekoniarni w Świeciu.
52. Zadeklarowanie dodatkowych udziałów Izby w Toruńskiej Spółdzielni Rolniczej w Toruniu.
53. Uchwalenie dodatkowego budżetu na rok 1937/38.
54. Zajęcie stanowiska odnośnie projektu noweli do rozporządzenia Prezydenta R. P. z dnia 22. III. 1928 o izbach rolniczych.
55. Zajęcie stanowiska odnośnie projektu ustawy o zmianie finansów izb rolniczych.
56. Podjęcie uchwały o przystąpieniu Izby na członka do Komitetu Chłodnictwa w Warszawie.
57. Wybór delegata do Rady Portu w Gdyni.
58. Przyjęcie do wiadomości i wykonania rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 17. I. 1938 o kasowości i rachunkowości izb rolniczych oraz udzielenie upoważnienia i przydziału czynności z przepisów powyższych wynikających.
59. Rozpatrzenie zaleceń Komisji Rewizyjnej, zamieszczonych w protokóle Komisji Rewizyjnej z dn. 18 i 19. X. 1937 r.
60. Przyjęcie protokółu odnośnie przejęcia personelu Wielkopolskiej Izby Rolniczej przez P. I. R. w związku z wejściem w życie ustawy z dnia 12. VI. 1937 r. o zmianie granic województwa pomorskiego.
61. Podjęcie szeregu uchwał odnośnie przyznania pracownikom rolnym odznaczeń P. I. R., oraz załatwienie wiele innych spraw drobniejszych.

Przy wykonywaniu swych zadań, wynikających ze statutu Zarząd Izby posługiwał się przy ostatecznym zajęciu stanowiska w danej sprawie

uchwałami względnie opiniami komisji fachowych Izby, które w okresie sprawozdawczym odbyły łącznie 17 posiedzeń i tak:

Komisja	Ekonomiczna	3	posiedzenia,
„	Wytwórczości Roślinnej	2	„
„	Wytwórczości Zwierzęcej	1	„
„	Mleczarska	1	„
„	Mleczarska specjalna	1	„ (w Gdyni)
„	Doświadczalna	2	„
„	Leśna	2	„
„	Oświatowa	2	„
„	Organizacji gosp. małych	2	„
„	Rachunkowości gospodarczej	1	„

ponadto Komisja Rewizyjna odbyła 3 posiedzenia, poświęcone rewizji ksiąg, kasy, obiektów majątkowych i działalności fachowej Izby, przy czym należy stwierdzić, że wszystko znalazła w należytym porządku, podkreślając w swych sprawozdaniach oszczędną gospodarkę Zarządu środkami publicznymi; wreszcie Komisja Finansowo-Budżetowa odbyła 2 posiedzenia, poświęcone wyłącznie sprawom preliminarza budżetowego na rok 1938/39. W bieżącym roku tak Zarząd jak i Komisja Finansowo-Budżetowa, miały sprawy ciężkie do załatwienia, a to w związku z dużymi niewiadomymi odnośnie wpływów z terenów przyłączonych, jak również zasiłków, płynących ze Skarbu Państwa na cele popierania rolnictwa, a wykonywanych przez Izbę Rolniczą.

Przygotowane plany pracy i preliminarz budżetowy na rok 1938/39 były przedmiotem obrad Rady Izby, która w roku sprawozdawczym odbyła 1 posiedzenie. Na porządku obrad Rady Izby w dniu 26 lutego 1938 r. znalazły się następujące sprawy:

1. Przyjęcie rocznego sprawozdania z działalności Izby za rok 1936/37.
2. Zatwierdzenie na podstawie wniosków Komisji Rewizyjnej zamknięcia rachunkowego wraz z bilansem za rok 1936/37 i udzielenie Zarządowi absolutorium.
3. Uchwalenie dodatkowego budżetu P. I. R. na rok 1937/38.
4. Sprawozdanie z działalności P. I. R. za czas od 1. IV. 37 do 31. XII. 37 r.
5. Plan pracy Izby na rok budżetowy 1938/39.
6. Uchwalenie zaciągnięcia pożyczki inwestycyjnej na kupno placu, przebudowę i uzupełnienie instalacyj mleczarskich mleczarni w Gdyni.
7. Uchwalenie kupna nieruchomości w Chełmży na pomieszczenie męskiej szkoły rolniczej i wskazanie źródła pokrycia.
8. Uchwalenie kupna placu i budowy Stacji Rozdzielczej Narybku Węgorza w Bydgoszczy ze wskazaniem źródła pokrycia.
9. Uchwalenie przejęcia od Wielkopolskiej Izby Rolniczej szkół rolniczych w Bydgoszczy i Inowrocławiu, Zakładu Doświadczalnego w Sta-

rym Brześciu od Wydziału Powiatowego we Włocławku, oraz upoważnienie Zarządu Izby do przeprowadzenia z powyższymi rozrachunków z tytułów tych wynikających (par. 5 statutu pkt. h).

10. Uchwalenie preliminarza budżetowego na rok 1938/39, ustalenie na rzecz Izby ustawowych opłat, oraz upoważnienie Zarządu i Prezesa Izby do dokonywania wirement w budżecie Izby.
11. Uzupełnienie składu Komisji Rewizyjnej i komisyj fachowych Izby w związku ze śmiercią śp. radcy Waleriana Ziółkowskiego, oraz złożeniem mandatów przez pp. radców dyr. Narbutta Teofila, Parczewską Emilię i Prądzyńskiego Lucjana.
12. Uchwalenie wniosków dotyczących zmian statutu P. I. R. w związku z powiększeniem obszaru województwa pomorskiego.

Niezależnie od powyższych spraw, które Rada Izby uchwaliła na tym posiedzeniu, załatwiono wiele spraw wniesionych przez poszczególnych radców Izby. Były to sprawy o charakterze ogólnym jak dotyczące oddłużenia, kredytów na spłatę działów rodzinnych, sprawy osadnicze, ubezpieczeń od wypadków w rolnictwie, kredytów siewnych itp.

W związku z mającym nastąpić z dniem 1 kwietnia 1938 r. powiększeniem granic województwa pomorskiego o 8 powiatów, a to z województwa poznańskiego powiatów: bydgoskiego, inowrocławskiego, szubińskiego i wyrzyskiego, z województwa warszawskiego powiatów: nieszawskiego, lipnowskiego, rypińskiego i włocławskiego oraz oddaniem województwu warszawskiemu powiatu działdowskiego, władze Izby postanowiły zaprosić do współpracy przy układaniu planu pracy i opracowaniu preliminarza budżetowego przedstawicieli społeczeństwa zainteresowanych powiatów. Odbyta konferencja pod przewodnictwem Prezesa Izby z radcami izb, wchodzących w skład rad Izby Poznańskiej i Warszawskiej oraz z Prezesami towarzystw rolniczych powiatowych, wyłoniła do poszczególnych Komisji fachowych i Komisji Finansowo-Budżetowej P. I. R. po dwóch przedstawicieli (po jednym z każdego terenu), których celem było informowanie władz Izby o potrzebach przyłączonych terenów. Taki sposób załatwienia tej sprawy sprawił, że przy układaniu planów pracy i budżetu już dla Wielkiego Pomorza, nie pominięto żadnych, słusznych interesów przyłączonych powiatów. Przedstawiciele tych powiatów wzięli również udział w obradach Rady Izby.

Nie tylko jednak przyciągnięto do współpracy z Izbą społeczeństwo rolnicze, lecz również personel Izby jeszcze przed powiększeniem granic województwa nawiązał ścisły kontakt z biurami Towarzystw Rolniczych i poszczególnymi Zarządami Towarzystw Rolniczych, Pomorskie zaś związki celowe (hodowlane itp.), poszły w ślady Izby, tak, że z dniem 1 kwietnia 1938 r. wszystko było przygotowane do rozpoczęcia prac Izby na tych terenach.

Powiększenie granic województwa musiało wpłynąć na strukturę organizacyjną Izby, w szczególności zaś na odpowiednią zmianę statutu Izby, któryby dawał podstawy do należytego uwzględnienia przedstawicielstwa we władzach Izby wszystkich terenów. Jak już poprzednio wspomniano, Rada Izby powzięła odpowiednią uchwałę, dotyczącą zmian w statucie Pomorskiej Izby Rolniczej, przy czym należy wymienić najistotniejsze zmiany tego statutu. Zmieniono par. 4 statutu powiększając ilość radców z wyboru do liczby 36, (dotychczas 32), powiększono podstawy finansowe Izby, (par. 44), ustalono nowe okręgi wyborcze (par. 47) oraz wprowadzono kilka innych poprawek.

Aby umożliwić wejście do Władz Izby przedstawicielom całego Pomorza, w granicach rozszerzonych na podstawie dekretu Pana Ministra Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 28 marca 1938 r. została rozwiązana Rada Pomorskiej Izby — co stało się 1 kwietnia 1938 r. Dekretem drugim z tego samego dnia Pan Minister Rolnictwa i Reform Rolnych wyznaczył dotychczasowego Prezesa Izby p. Jana Donimirskiego, Komisarzem Pomorskiej Izby Rolniczej, w którym to okresie miały być przeprowadzone wybory do Rady Izby. W ten sposób zakończenie okresu budżetowego 1937/38 zbiegło się z rozwiązaniem Rady Izby i wyznaczeniem Komisarza.

W sprawozdaniu rocznym należy również podkreślić niektóre ważniejsze cyfry z wykonanego budżetu jak również bilansu Izby.

Dowodem oszczędnej gospodarki Zarządu, to przede wszystkim wykazana nadwyżka budżetowa, która stanowi poważną kwotę 29.105,49 zł, mimo, że kupiono na pomieszczenie biur Izby dom, którego wartość po przeprowadzeniu remontów i przebudową wewnętrzną wyniosła 142.926,62 zł. Na hipotece tej nieruchomości nie ciąży żaden dług z reszty ceny kupna, hipoteka ta jest zupełnie czysta, bez żadnych obciążeń. Zewnętrzne długi Izby wykazują dalszy spadek, 100% zgodny z planem umorzenia, również zanotować należy utrzymywanie się rentowności zakładów i obiektów majątkowych na pewnym, stałym poziomie. Rezerwy kasowe choć jeszcze nie wystarczające, pozwalają na racjonalną gospodarkę, a przy wysiłku ze strony kierownictwa Izby, nie trzeba uciekać się do kredytów krótkoterminowych w okresie przednówka, co nie powoduje zbędnych wydatków na opłacanie oprocentowania. Zamieszczone w końcu niniejszego sprawozdania zamknięcia rachunkowe Izby za rok budżetowy 1937/38 ilustrują w pełni stan posiadania Izby. Należy stwierdzić, że stan ten nie kurczy się, lecz z każdym rokiem powiększa.

Obejmowanie coraz to nowych działów pracy przez Izbę, czy to wypływających z wykonywania ustaw, czy rozporządzeń, czy z pewnych planów czynników rządowych (rozprowadzanie kredytów łąkarskich) powoduje stały wzrost korespondencji Izby. Gdy w roku 1936/37 załatwiono ogółem korespondencji 130.208, z czego wpływów 44.488, wysłanych zaś pism,

przekazów, druków itp. 85.720, to w roku 1937/38 załatwiono korespondencji 166.829, czyli więcej o 36.621. Jest to bardzo duże obciążenie aparatu biurowego Izby, który nie podoła temu bez powiększenia sił. Następujące zestawienie ilustruje ten stan rzeczy.

Wpływy korespondencji w roku 1937/38:

Wydział Ogólno-Administracyjny	9.796
„ Wytwórczości Roślinnej	14.360
„ Wytwórczości Zwierzęcej	13.650
„ Oświaty i Szkolnictwa Rolniczego	3.575
„ Ekonomiczny	3.202
Inspektorat Leśnictwa	2.161
Inspektorat Organizacji Gospodarstw Małych	1.990
Biuro Rachunkowości Rolniczej	1.808
Razem:	50.542

Wysłano zaś:

Listów zwyczajnych	105.768
„ poleconych	1.654
„ ekspresowych	344
„ za zaliczeniem	1.116
„ doręczono w/m.	3.505
Przekazów	1.896
Telegramów	203
Paczek	1.801
Razem:	116.287

Jeśli chodzi o współpracę Izby z innymi instytucjami i organizacjami rolniczymi, to przedstawiciele Izby brali żywy udział w pracach Związku Izb i Organizacyj Rolniczych R. P. w Warszawie, w konferencjach zwoływanych przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, w Komisji Artykułów Zwierzęcych, w Polskim Związku Eksporterów Bekonu i Art. Zwierzęcych, w Wojewódzkiej i Powiatowych Komisjach dla klasyfikacji gruntów, w Komisji Rozdzielczej dla Obrotu Produktami Spożywczymi z W. M. Gdańskiem, w Wojew. Komisji Ziemskiej, w Radzie Nadzorczej „Chłodnia i Składy Portowe w Gdyni", w Radzie Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych w Poznaniu, w Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim. Izba współpracowała również z Biurem Ekonomicznym Izb i O. R. w Poznaniu, z Wielkopolską Izbą Rolniczą, Izbami Przemysłowo-Handlowymi w Gdyni i Poznaniu, Izbą Rzemieślniczą w Toruniu, z Funduszem Pracy, z Pomorskim Towarzystwem Rolniczym, Pomorskim Zrzeszeniem Kół Gospodyń Wiejskich, ze Związkiem Spółdzielni Rolniczych i Zarobkowo Gospodarczych w Toruniu, z organizacjami młodzieżowymi, z Bankami i innymi instytucjami gospodarczymi i społecznymi.

Działalność fachową Izby ilustrują następne działy sprawozdania za rok budżetowy 1937/38.

II. Wytwórczość roślinna

Zakres czynności Wydziału Wytwórczości Roślinnej w okresie sprawozdawczym nie uległ zasadniczym zmianom. Ze względu na rozszerzenie prac i konieczność powołania do życia na pewnych odcinkach działalności instruktorów terenowych, przekształcono niektóre referaty na inspektoraty; poszczególne zakłady funkcjonowały na dotychczasowych zasadach organizacyjnych.

W zakresie nasiennictwa, wydzielono Inspektorat Nasiennictwa i rozgraniczono kompetencje Stacji Oceny Nasion.

Inspektor nasiennictwa jednocześnie pełni funkcje zastępcy Naczelnika Wydziału.

Skreślono referat nadzorów sądowych wskutek zakończenia się tej akcji, a prowadzone jeszcze nadzory przejął Naczelnik Wydziału.

Wydział Wytwórczości Roślinnej obejmował następujące działy:

A. Doświadczalnictwo,
B. Ogrodnictwo,
C. Łąkarstwo i melioracje rolne,
D. Zakład Doświadczalny w Kończewicach,
E. Stacja Ochrony Roślin,
F. Nasiennictwo,
G. Stacja Oceny Nasion,
H. Laboratorium Chemiczne.

W okresie sprawozdawczym na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i R. R. wszczęto akcję rozprowadzania siewników po cenach zniżonych i dział ten przydzielono zastępcy Naczelnika Wydziału. Akcja sama nie dotyczy okresu sprawozdawczego, jednak przygotowania do akcji wiosennej już w końcu okresu budżetowego zostały uskutecznione.

W dalszym ciągu zakres prac, szczególnie na odcinku łąkarskim i doświadczalnym w roku sprawozdawczym uległ znacznemu rozszerzeniu. To samo dotyczy Inspektoratu Sadownictwa i Ochrony Roślin.

W związku z wzmożoną akcją łąkarską i pracami Inspektoratu Nasiennictwa wzmogły się prace Stacji Oceny Nasion i Laboratorium Che-

micznego. Aczkolwiek podkreślić tu trzeba, że rolnictwo praktycznie nie wykorzystuje w dostatecznym stopniu tej pożytecznej placówki, mogącej wyświadczyć rolnictwu ogromne usługi materialne, gdyby wszystko co rolnik nabywa do produkcji, jak nasiona, pasze treściwe, sadzonki itp. poddawano badaniu na czystość, siłę kiełkowania i właściwą jakość oraz skład chemiczny przy nawozach sztucznych, to jednak podkreślić z przyjemnością należy, że posługiwanie się pomocą Stacji Ochrony Roślin przez rolników praktyków uległo silnemu wzmożeniu; codzień napływa znaczna ilość okazów roślin i szkodników celem określenia i podania, jakimi środkami można skuteczną walkę prowadzić. Do szerzenia świadomości szerokich rzesz na tym odcinku niewątpliwie przyczynia się praca gminnych komitetów walki z chwastami i szkodnikami, która z roku na rok staje się bardziej intensywna.

Znaczne powiększenie prac Wydziału spowodowane zostało przyłączeniem 8 nowych powiatów do woj. Pomorskiego. Zapoznanie się ze stosunkami tamtejszymi, przygotowanie akcji i powiązanie jej z pracami poszczególnych inspektoratów wymagało dużo pracy biurowej i zwiększyło wyjazdy w teren.

Do Wydz. Wytw. Roślinnej należały też sprawy utrzymania kontaktu ze Związkami celowymi, jak Związek Producentów Nasion Oleistych, Jęczmienia browarnego, Związek Plantatorów Buraków Cukrowych, Tytoniu, jak również współpracy przy organizacji nowych Związków jak Pomeksportu (Związek Producentów ziemniaków-sadzeniaków), Plantatorów łubinu słodkiego itp. Czynności te wykonywał przeważnie Naczelnik Wydziału. Tak samo uczestniczył on w różnych komisjach, współpracując z Biurem Ekonomicznym Ziem Zachodnich Związku Izb i Org. Rolniczych, Związkiem Izb i O. R., pełniąc funkcje członka Komisji Odwoławczej do podatku dochodowego przy Izbie Skarbowej, Komitetu do Spraw Rzeczoznawców Wielkopolski i Pomorza itp.

Niepomyślny przebieg warunków pogody w roku sprawozdawczym również w znacznym stopniu przyczynił się do powiększenia prac Wydziału; wskutek wymarznięcia ozimin, posuchy, klęski mszycy i chwościka, wogóle skutkiem klęsk żywiołowych, personel Wydziału poza normalnymi czynnościami przygotowywał szereg akcji, zbierał materiały i czynił zabiegi wszędzie gdzie należało, celem przyjścia z pomocą znajdującemu się w ciężkich warunkach rolnictwu. Udział w konferencjach, komisjach itp. zajął dużo czasu. Pomimo tego personel Wydziału poza personelem instruktorskim, przeznaczonym do prac terenowych nie został powiększony.

O wzmożeniu pracy świadczyć może ilość dni wyjazdowych:

Naczelnik Wydziału	53 dni
insp. doświadczalnictwa	130 „
personel terenowy — kierownicy Kół Dośw.	450 „

insp. ogrodnictwa	115 „
instruktorzy ogrodnictwa	152 „
insp. łąkarstwa	85 „
3 instr. łąkarstwa	427 „
technik melioracyjny	17 „
pracownicy Stacji Ochrony Roślin	672 „
inspektor nasiennictwa	104 „
personel Stacji Oceny Nasion	178,5 „
personel szkół rolniczych w spr. nasien.	120 „
kierownik lab. chemicznego (badanie nawozów)	25 „
kierownik zakładu dośw.	101 „
pracownicy zakładu	208 „
razem	2837½ dni

Zapoznanie się z nowowcielonymi terenami w ramy Wielkiego Pomorza i uzgodnienie prac z działającymi tam organizacjami społecznymi wymagać będzie w najbliższej przyszłości jeszcze większego uintensywnienia pracy poszczególnych inspektoratów.

A. DOŚWIADCZALNICTWO ROLNICZE

Podobnie jak w latach ubiegłych teren omal całego Pomorza objęty był działalnością Kół Doświadczalnych, spełniających w pewnym zakresie rolę Zakładów Doświadczalnych. Jedyny na razie Zakład Doświadczalny w Kończewicach ze względu na zgoła odmienne warunki glebowe i klimatyczne innych rejonów Pomorza, nie jest w stanie obsłużyć całego województwa. Z drugiej zaś strony kreowanie nowych Zakładów Doświadczalnych napotyka na poważne trudności natury finansowej i w chwili obecnej jest wprost niemożliwym. Z tych więc względów praca Izby na odcinku doświadczalnictwa rolniczego musiała iść w kierunku dalszej rozbudowy prac w istniejących Kołach Doświadczalnych (Kartuzy, Kościerzyna, Tczew, Brodnica, Toruń, Kijewo i Robakowo), jak też i w kierunku organizacji nowych Kół Doświadczalnych.

Okres więc sprawozdawczy wykazuje dalszy poważny wzrost ilości wszystkich doświadczeń założonych w ośrodkach objętych działalnością inspektoratu doświadczalnego Izby.

Tak bowiem w sezonie wiosennym 1937 założono wszystkich doświadczeń ścisłych 175, w czym odmianowych 45, nawozowych 120 i uprawowych 10, jesienią zaś odmianowych 10, nawozowych 68 i uprawowych 16. Łącznie zatem wiosną i jesienią założono wszystkich doświadczeń 269. Liczba ta w porównaniu z rokiem ubiegłym — 216 doświadczeń ścisłych

wykazuje 20% wzrost. Również i w dziale upraw próbnych i aklimatyzacyjnych z roślinami pastewnymi zanotowano pokaźne zwiększenie się ich ilości z 308 w r. 1936 na 492 w roku sprawozdawczym.

W powiatach morskim i chojnickim dotychczas w słabym stopniu objętych pracą doświadczalną, w sezonie wiosennym zapoczątkowano akcję doświadczeń zbiorowych, na jesieni uległa ona dalszemu rozszerzeniu, tak iż w najbliższej przyszłości zorganizować już tam będzie można dalsze Koła Doświadczalne.

W ogólnym planie pracy Kół Doświadczalnych w szerszym niż poprzednio zakresie zwrócono uwagę na doświadczenia odmianowe z ziemniakami. Zwiększono zatem ilość tych doświadczeń do 20 i rozszerzono dobór odmian (15). W doborze odmian kierowano się przede wszystkim takimi momentami, jak odporność na raka i pokupność na eksport. Ze względu bowiem na pomyślnie rozwijający się eksport ziemniaków zagranicę kwestia doboru odpowiednich odmian rakoodpornych nabiera na Pomorzu specjalnego znaczenia.

Rozszerzono sieć doświadczeń z potrzebami nawozowymi gleby oraz doświadczeń łąkowych nad wpływem nawożenia azotowego. Zapoczątkowano również szereg doświadczeń pielęgnacyjnych ze zbożami oraz z doborem mieszanek pastewnych.

Poza tym ujednolicono schematy doświadczeń przeprowadzonych w Kołach Doświadczalnych oraz uzgodniono plany pracy w poszczególnych Kołach, tak iż obecnie każde zagadnienie czy to nawozowe, czy odmianowe opracowywane jest pod kątem widzenia potrzeb całego Pomorza, a wyniki doświadczeń z poszczególnych Kół są nawzajem porównywalne.

W planowaniu pracy Koła bierze bardzo czynny udział społeczeństwo rolnicze i członkowie Koła zgłaszają do zaprojektowania te zagadnienia, bądź uprawowe, nawozowe lub pielęgnacyjne, których aktualność odczuwa się w poszczególnych gospodarstwach. Zarząd Koła również spoczywa w rękach władz wybieralnych, a kierownik Koła prowadzi dział techniczny, natomiast inspektor Izby czuwa nad koordynacją pracy w kołach w zastosowaniu do programu ogólnopomorskiego.

Izba podobnie jak i poprzednio sprawowała nadal ogólną kontrolę nad pracą Kół Doświadczalnych oraz subwencjonowała Koła w granicach 600—1.200 zł dla Koła, z czego pokrywane były częściowo koszta rozjazdów kierowników Kół przy zakładaniu i sprzęcie doświadczeń. Poza tym Izba dostarcza Kołom bezpłatnie wszelkich nasion i nawozów potrzebnych do doświadczeń.

Nadzór nad Kołami Doświadczalnymi sprawuje w Izbie jej inspektorat doświadczalny. Organizacja samych doświadczeń oraz opieka nad nimi wymaga stałych wyjazdów w teren. W roku sprawozdawczym

pochłonęła ona 130 dni wyjazdów inspektora doświadczalnictwa. Personel zaś terenowy Izby na przeprowadzenie wszystkich doświadczeń zużył około 450 dni rozjazdów.

Wyniki wszystkich doprowadzonych do sprzętu doświadczeń publikowane są w rocznych sprawozdaniach Kół Doświadczalnych. W roku sprawozdawczym przygotowano do druku sprawozdania 6 Kół Doświadczalnych za rok 1936 o łącznej objętości ok. 160 stron maszynopisu oraz rozpoczęto opracowywanie sprawozdań za r. 1937.

Ogólniejsze syntezy z dłużej już przeprowadzonych doświadczeń oraz wypływające z nich wnioski publikuje się w formie popularnej w komunikatach wydawanych przed każdym sezonem jesiennym i wiosennym. Komunikaty te pod nazwą „Najważniejsze wskazówki rolnicze" opracowywane są oddzielnie dla każdego rejonu Pomorza o zbliżonych warunkach glebowych i klimatycznych.

Rejonów takich jest 4, a mianowicie:

1. rejon kaszubski, powiaty: morski, kartuski, kościerski,
2. rejon gleb mocniejszych, powiaty: starogardzki, tczewski, grudziądzki, wąbrzeski, chełmiński i toruński,
3. powiat: brodnicki, lubawski i działdowski,
4. powiat: Chojnice, Sępólno, Tuchola, Świecie.

Nakład tych komunikatów wynosi każdorazowo 36.000 z czego około 25.000 wysyłanych jest pod adresami indywidualnymi właścicieli gospodarstw, a około 10.000 za pośrednictwem organizacji i szkół rolniczych.

Niezależnie od rocznych sprawozdań i komunikatów sezonowych, szereg zagadnień z zakresu nawożenia, doboru odmian itp. omawianych jest już na podstawie osiągniętych w doświadczeniach wyników na łamach „Kłosów" oraz w pogadankach radiowych.

B. OGRODNICTWO

Prace Izby z zakresu ogrodnictwa w okresie sprawozdawczym prowadzone były bez większych zmian w ramach planu ustalonego na okres dłuższy, a będącego kontynuacją prac z lat poprzednich.

Z poważniejszych zmian zaszłych w okresie sprawozdawczym należy podkreślić uruchomienie instruktoratu ogrodniczego w Świeciu n/Wisłą, obejmującego działalnością pow. świecki oraz część pow. tczewskiego. Poza tym przygotowano teren pracy dla drugiego instruktora ogrodniczego, o zakresie pracy głównie warzywniczej, w okręgu kaszubskim.

Zakładanie sadów

Podobnie jak w latach ubiegłych prowadzono na zlecenie Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego akcję zakładania sadów handlowych w gospodarstwach powstałych z przebudowy ustroju rolnego.

W okresie sprawozdawczym posadzono w tych gospodarstwach ogółem 452 sady, na obszarze 216,5 ha (72 sady w gospodarstwach powstałych w 1935 r. i 380 sadów w gospodarstwach powstałych w 1936 roku), wysadzając łącznie 23.092 drzew.

Wykaz sadów założonych w roku 1937/38 w gospodarstwach drobnych

L. p.	Miejscowość	Powiat	Sadów w pow.	Ilość sadów
1	Jeleniec	Chełmno		18
2	Józefkowo	„		2
3	Krusin	„	21	1
4	Cołdanki	Chojnice		4
5	Konarzynki	„		7
6	Leśno	„		9
7	Zamarte	„	38	18
8	Cibórz	Działdowo		11
9	Wielki Łęck	„	17	6
10	Barniewice	Kartuzy		18
11	Leżno-Lniska	„		37
12	Wyczechowo	„	74	19
13	Góra	Kościerzyna		2
14	Mały Klińcz	„		25
15	Niedamowo	„	28	1
16	Celbowo	Morski		1
17	Kochanowo	„		32
18	Kłanino	„		5
19	Krokowo	„		52
20	Połczyno	„		10
21	Rekowo	„	113	13
22	Suchorączek	Sępólno		2
23	Sypniewo	„	4	2
24	Brzemiona	Świecie		31
25	Gawroniec	„		1
26	Krąplewice	„		18
27	Płochocin	„		11
28	Smarzewo	„		31
29	Smętowo	„		4
30	Taszewo	„	103	7
31	Borkowo	Tczew		1
32	Czarlin	„	36	35
33	Leszcz-Pigża	Toruń		16
34	Papowo Toruńkie	„	18	2
		Razem	452	452

Ośrodkom gospodarstw małych powstałych z przebudowy ustroju rolnego w 1935 roku dostarczyła Izba do zbiorowego użytku, realizując potrzebę racjonalnej pielęgnacji sadów 22 opryskiwacze na beczkę typu „Farys".

Wykaz miejscowości osadniczych z 1935 r. zaopatrzonych w opryskiwacze

L. p.	Miejscowość	Powiat
1	Stolno	Chełmno
2	Jeleniec	„
3	Krusiń	„
4	Trzebskie Pole	„
5	Józefkowo	„
6	Zamarte	Chojnice
7	Białachowo	Grudziądz
8	Szonowo	„
9	Zawda	„
10	Małe Lniska	„
11	Hansfeld	„
12	Góra	Kościerzyna
13	Niedamowo	„
14	Rekowo	Morski
15	Rynkówko	Świecie
16	Gawroniec	„
17	Taszewo	„
18	Jastrzębie	„
19	Leśna Jania	Starogard
20	Suchorączek	Sępólno
21	Sypniewo	„
22	Swarożyn	Tczew

Pokazy owocarskie

Prace nad rejonizacją sadownictwa i ustaleniem odpowiednich odmian, podobnie jak w roku ubiegłym, prowadzono zgodnie z zaleceniem Ministerstwa Rolnictwa. Zorganizowano przy pomocy szkół rolniczych P. I. R. i organizacji rolniczych 7 pokazów owocarskich, które zgromadziły 866 próbek owoców, głównie jabłek.

Pokazy odbyły się w następujących miejscowościach:

1. Brodnica	162	próbki owoców
2. Chełmno	85	„ „
3. Chełmża	52	„ „
4. Działdowo	90	„ „
5. Nowemiasto	138	„ „
6. Puck	47	„ „
7. Świecie	292	„ „

Na pokazach Izba przyznała nagrody rzeczowe w postaci drzew owocowych (ca 150 sztuk drzew) oraz kilka listów pochwalnych.

Pokaz w Pucku zademonstrował polową produkcję warzyw z gospodarstw powstałych z przebudowy ustroju rolnego.

Jakość produkcji zademonstrowanej wykazała dobitnie, że wbrew dotychczasowym utartym poglądom, warzywa w powiatach nadmorskich mogą być uprawiane na skalę handlową w polu.

Pokazy owocarskie urządzano za wyjątkiem Świecia w połączeniu z pokazami prac Kół Gospodyń Wiejskich, Przysposobienia Rolniczego. Na wszystkich pokazach wygłaszano krótkie pogadanki na tematy ogrodnicze.

Ogółem zwiedziło pokazy przeszło 6.000 osób. Wobec małej znajomości odmian owoców na terenie Pomorza, pokazy te spełniają doniosłą rolę w zaznajamianiu rolników z odmianami handlowymi. Znajduje to swój wyraz w poszukiwaniu materiału szkółkowego odmian handlowych, reprezentowanych głównie na pokazach.

Szkółkarstwo

Zbadano 24 szkółki drzew owocowych. Zakwalifikowano szkółek 9. Kwalifikacje oraz lustracje szkółek przeprowadzano łącznie ze Stacją Ochrony Roślin.

Produkcja szkółkarska na Pomorzu ulega stałemu, choć powolnemu, rozwojowi. Okres sprawozdawczy wykazał zwiększoną ilość nasadzeń dzików w porównaniu do roku ub. o ca 20%.

Przeprowadzono dwukrotną ankietę strat mrozowych w szkółkach na terenie Pomorza.

Działalność oświatowa

Prace oświatowe prowadził inspektorat przez:

a) urządzanie kursów i demonstracji prac w sadach,

b) poradnictwo i publikacje w tyg. „Kłosy",

c) pogadanki radiowe.

Kursów jednodniowych sadowniczych połączonych z demonstracjami opryskiwania sadów w gospodarstwach drobnych urządzono ogółem 22 przy udziale ok. 860 osób. Spadek ilości kursów tłumaczy się tym, że znaczna ilość prac została przerzucona na inne odcinki, jak np. Koła Fachowe Osadnicze (pow. Chełmno, Grudziądz, Kościerzyna) oraz pracę oświatową, zaogniskowaną w rejonie działania instruktoratu ogrodniczego.

Inspektor ogrodnictwa wykładał poza tym na 3-miesięcznych zimowych kursach ogrodniczych, zorganizowanych dla praktykantów ogrodni-

czych przez Toruńskie Tow. Właścicieli Gospodarstw Ogrodniczych: nawożenie, szkółkarstwo i zasady mechanicznej uprawy roli.

Poza tym opracowano następujące pogadanki radiowe:

1. Ogródki warzywne (kwiecień),
2. Nie zapominajmy o sadach (maj),
3. Moszcze owocowe (czerwiec),
4. Zieleń i kwiaty w otoczeniu człowieka (lipiec),
5. Uwagi przed jesiennym sadzeniem drzew owocowych (sierpień),
6. Zbiór owoców (wrzesień),
7. Przechowywanie owoców (październik),
8. Przed zimą w ogrodzie (grudzień),
9. Wiosenne roboty w sadzie (marzec).

Szkółki drzew Pomorskiej Izby Rolniczej

Do zakresu prac Inspektoratu Ogrodniczego należy prowadzenie Szkółek drzew w Kończewicach. W okresie sprawozdawczym szkółki dostarczyły głównie do sadów osadniczych ca 35.400 drzew owocowych oraz ca 14.000 drzew i krzewów ozdobnych.

W wykonaniu planu i w związku z poważnymi stratami mrozowymi poniesionymi w zimie 1936-37, wysadzono wiosną r. 1937 — 56.000 dzików drzew owocowych. Uszlachetniono ca 42.000 dzików drzew owocowych.

Mrozy zimy 1936-37 poczyniły olbrzymie szkody w materiale szkółkowym. Na ogólną liczbę 73.000 dzików drzew owocowych zmarzło 26.500. Z całkowitej ilości 154.380 drzew uszlachetnionych zmarzło ca 120.000 drzew, przy czym na 1 lipca 1937 zniszczonych było 112.485 drzew, około 8.000 natomiast usunąć musiano wiosną 1938 r. Poza tym zmarzło kilka tysięcy krzewów owocowych.

Straty wyrażają się sumą około 90.000 zł.

Mimo tak znacznych szkód, Zarząd Izby uznał potrzebę dalszego prowadzenia szkółek, polecając poczynić starania o uzyskanie dla szkółek pomocy kredytowej.

Izba jednak dotychczas z uprawnienia tego nie skorzystała i przez wprowadzenie daleko idących oszczędności stara się prowadzić szkółki w granicach samowystarczalności, jak dotąd z pomyślnym wynikiem.

W okresie sprawozdawczym Izba zlikwidowała całkowicie szkółki w Piwnicach, przekazując teren Dyrekcji Lasów Państwowych.

Inspektor ogrodniczy miał w okresie sprawozdawczym 115 dni wyjazdów służbowych.

Instruktorat Ogrodniczy P. I. R. w Świeciu

Z dniem 1. VII. 37 został uruchomiony instruktorat ogrodniczy w Świeciu.

Prace wykonane w tym okresie przedstawiają się następująco:

1. Opracowano monografie sadowniczą powiatu świeckiego dla potrzeb Izby oraz Związku Izb i O.R. jako podstawową czynność do opracowania szerszego planu dalszych prac.
2. Zorganizowano pokaz owocarski w Świeciu.
3. Przeprowadzono w okresie zimowym 30 kursów jednodniowych, połączonych z demonstracjami prac w sadzie. Uczestników na kursach 1.004 osób. W okresie jesiennym przeprowadzono 7 kursów przy udziale 238 osób.
4. Udzielono 54 porad poszczególnym rolnikom odnośnie zakładania sadu, doboru odmian itp.
5. Prowadzone są prace wstępne dla zorganizowania sekcji wzgl. kół posiadaczy sadów.
6. Na ogólną ilość 216 dni pracy instruktor był 152 dni w terenie, co stanowi miesięcznie 17 dni wyjazdowych.

C. ŁĄKARSTWO I MELIORACJE ROLNE

Akcja łąkarska Pom. Izby Rolniczej, silnie popierana w ostatnich latach przez Ministerstwo Rolnictwa i RR. i Fundusz Pracy, przy pomocy dotacji i kredytów, w dalszym ciągu w okresie sprawozdawczym bardzo się wzmogła. Najważniejsze prace łąkarskie szły w kierunku następującym:

1. współpracy z czynnikami urzędowymi i gospodarczymi,
2. propagandy łąkarskiej,
3. poradnictwa w zakresie zagospodarowania, kupna nasion, nawozów i narzędzi łąkarskich,
4. zagospodarowania łąk i pastwisk przy pomocy kredytów i za gotówkę,
5. organizacji produkcji nasion traw,
6. organizacji melioracji rolnych.

Współpraca z czynnikami urzędowymi i gospodarczymi

Akcja łąkarska w terenie została oparta na współpracy z instruktorami Tow. Rolniczych Powiatowych i instruktorami organizacji gospodarstw małych, przy pomocy których propagowała Izba zagospodarowanie

łąk i przyjmowała zgłoszenia na kredyty łąkarskie, podobnie jak w roku ubiegłym. Bezpośrednim zagospodarowaniem łąk zajmował się inspektor łąkarski wraz z instruktorami Izby, nowozaangażowanymi od 20 czerwca w liczbie trzech na terenie sześciu, a ostatnio dziewięciu powiatów.

Zapoczątkowana współpraca w ub. roku z Wydziałem Rolnym Urzędu Wojewódzkiego w b. roku znalazła swój pełny wyraz.

Inspektor łąkarski Izby brał udział w objazdach komisyjnych organizowanych przez Urząd Wojewódzki celem zapoznania się z terenami ostatnio meljorowanymi, aby je następnie zagospodarowywać. Obiektów tych zlustrowano kilkanaście. Opracowano dla Urzędu Wojewódzkiego na podstawie instrukcji Ministerstwa 4 ekspertyzy przedmelioracyjne pod względem przyrodniczo-rolniczym i gospodarczym, które łącznie obejmują obszar ca 5.000 ha, który w najbliższej przyszłości ma być zmeliorowany przez Urząd Wojewódzki.

Akcja propagandowa

Propagandę prowadziła Izba przy pomocy komunikatów i artykułów prasowych, specjalnych instrukcji uprawowych i pogadanek radiowych. W okresie sprawozdawczym zorganizowano 75 kursów łąkarskich, na których omawiano zagospodarowanie zielonych użytków i przyjmowano zgłoszenia na kredyty. W kursach powyższych wzięło udział 2544 rolników (okres wiosenny i letni).

Kursy powyższe organizowane były przy pomocy Tow. Rolniczych Powiatowych. Referentami byli: inspektor łąkarski i instruktorzy łąkarscy Izby.

Na wiosnę br. poza już istniejącymi założono na większych kompleksach łąkarskich dalszych 40 pokazów uprawowych (zasiew nowych łąk) każdy na obszarze 0,12 ha, które mają na celu propagowanie zakładania nowych łąk. Na jesieni zaś ub. roku 40 pokazów nawozowych, każdy na obszarze 0.25 ha.

Instruktorzy organizacji gospodarstw małych zakładali również pokazy nawozowe (K.N.) na terenach osadniczych, których założono 120 o obszarze 0.25 ha każdy.

Ponadto w kołach doświadczalnych Izby założono doświadczeń ścisłych 20 z dawkowaniem azotu oraz 30 pokazów z mieszankami traw i koniczyn. Do pokazów tych Izba dostarcza bezpłatnie nasiona, nawozy i pomoc techniczną.

Poradnictwo, dostarczanie narzędzi łąkarskich

Porad w sprawie zagospodarowania i odwodnienia łąk udzielała Izba pisemnie, ustnie, jak również na łamach „Kłosów". Dział ten w b. r. uległ

znacznemu ożywieniu, gdyż wielu rolników zagospodarowało łąki za gotówkę na podstawie doradztwa Izby, przy czym Izba dostarczała im odpowiednio dobrane mieszanki do obsiewu i podsiewu łąk i pastwisk. Z porad tych korzystali również kierownicy robót melioracyjnych, którzy zwracali się o poradę w sprawie obsiewu wałów, rowów i skarp. Brak odpowiednich narzędzi łąkarskich odbijał się ujemnie na stanie uprawy łąk. To też propagowała Izba usilnie sporządzenie ich gospodarczym sposobem, szczególnie wałów betonowych, których do tej chwili sporządzono 56 sztuk.

Celem umożliwienia członkom większych spółek wodnych korzystania z droższych narzędzi, poczyniła Izba w Urzędzie wojewódzkim starania o zakup tych narzędzi z funduszów publicznych, co częściowo zrealizowano. Prócz zakupionych przez Izbę z początkiem 1937 r. narzędzi łąkarskich (6 pługów, 6 skaryfikatorów, 9 bron i 3 szufle) zakupiła Izba w okresie sprawozdawczym dalszych 14 pługów i 13 bron. Poza tym zainteresowane spółki wodne, Towarzystwa Rolnicze i rolnicy zakupili łącznie: 11 pługów i 6 bron łąkowych.

Akcja zagospodarowania

Tempo zagospodarowania łąk w roku sprawozdawczym zostało ogromnie nasilone. Zagospodarowano bowiem w r. 1937 przy współudziale Izby następujące obszary:

1.	założono nowych łąk i pastwisk (całkow. uprawa)	164.49 ha
2.	podsiano starych łąk i wynawożono	474.06 „
3.	uprawiono i wynawożono starych łąk	311.25 „
	razem	949.80 ha

Obszary te zagospodarowano przy pomocy kredytów na zagospodarowanie łąk, a część tylko za gotówkę zainteresowanych rolników.

Według powiatów zagospodarowano następujące obszary:

POWIAT	Założono łąk i pastwisk	podsiano łąk	uprawiono i nawieziono łąk
toruński	19,06	5,—	—
wąbrzeski	6 00	5,—	3,75
chełmiński	6 60	10,—	—
grudziądzki	1 95	0,50	—
brodnicki	5,47	7,—	—
lubawski	5 25	29 75	22,25
działdowski	38,50	53,—	—
świecki	18,46	30,80	—
sępoleński	5,87	11 25	—
chojnicki	13 75	89,47	90,—
tucholski	4,25	1,—	50,—
starogardzki	8,—	13,50	—
tczewski	8 87	6 62	—
kościerski	6,50	18,25	—
kartuski	1,96	63, -	—
morski	11,50	129 92	145,25
Razem	164,49	474,06	311,25

W r. 1938 zaprzestano rozdzielania kredytów na nawożenie, a przyznawano je wyłącznie na zakładanie nowych łąk i podsiewy łącznie z nawożeniem. W okresie tym przyznano kredytów łącznie na 1404,79 ha.

Zaznaczyć przy tym należy, że przeciętny koszt założenia 1 ha nowej łąki obniżył się ze 180,16 zł w r. 1936 do 161,52 zł w r. 1937. Również koszt podsiewu z nawożeniem obniżył się o ca 20 zł na 1 ha. Wszelkie nasiona potrzebne do zagospodarowania zakupywała bezpośrednio Izba Rolnicza, sporządzała odpowiednie mieszanki i rozsyłała odbiorcom. Mieszanek takich sporządzono i rozesłano 455 (poprzedniego roku 133). Nawozy otrzymywali rolnicy częściowo bezpośrednio z fabryki pod własnym adresem (azotniak i supertomasyna), a sól potasową w składach na bony.

Organizacja produkcji nasion traw

Celem uniezależnienia się od dostaw zagranicznych nasion traw i wyhodowania zaaklimatyzowanych traw na Pomorzu, Izba Rolnicza założyła w r. 1936 w 4 gospod. plantacje nasion traw na obszarze 9,5 ha. W roku 1937 plantacje te zostały powiększone o 2 ha, a w 1938 o dalsze 16 ha.

W ub. roku plon nasion był b. wysoki, a plantacje na ogół bardzo dobrze utrzymane. Zapotrzebowanie nasion w okresie sprawozdawczym pokryła Izba częściowo trawami pochodzącymi z plantacji pomorskich.

Melioracje rolne

W zakresie melioracji rolnych działalność Izby ograniczała się do poradnictwa w sprawach melioracji szczegółowych i wodno-prawnych oraz do pomocy technicznej przy wykonywaniu melioracji drobnych (rowy odpływowe, rurociągi), wykonywanych siłami własnymi przez zainteresowanych. W szczególności wykonano następujące prace:

Ekspertyz i porad fachowych na miejscu, w sprawach odwodnienia łąk, w 6 miejscowościach, zaś w sprawie drenowania pól w 2 miejscowościach.

Dokonano zdjęć ok. 52 ha łąk i ok. 4,3 klm odpływów w 3 miejscowościach i opracowano projekt odwodnienia 20 ha łąk rowami otwartymi.

Zdjęto tachymetrycznie 210 ha pól i sporządzono plan gospodarczy wraz z obliczeniem powierzchni w/g. podziału pól.

W 1 miejscowości dokonano trzykrotnie kontroli technicznej przy remoncie starego drenowania.

W 1 miejscowości dokonano niwelacji 348 mb. trasy i zaprojektowano rurociąg dla odprowadzenia wody z dren w miejsce rowu odpływowego. Brano udział w walnym zebraniu spółki drenarskiej i ustalono nowe obliczenie stosunku ciężarów członków spółki.

Udzielano zainteresowanym w biurze drogą korespondencji i ustnie porad fachowych i wodno-prawnych, opracowano kilka operatów w sprawach melioracji, wykonanych dawniej pod nadzorem b. Wydziału Melioracyjnego Izby.

W tym dziale pracę prowadził jeden technik melioracyjny, wykonywujący równocześnie funkcje pomocnika łąkarskiego w akcji zagospodarowania łąk, czemu poświęcał większą część pracy.

Akcja zagospodarowania łąk ulega z roku na rok coraz większemu nasileniu, a to zarówno z uwagi na wyniki dotychczasowego zagospodarowania, jak też na skutek współpracy Urzędu Wojewódzkiego i ostatnio pracy terenowej instruktorów łąkarstwa.

W okresie sprawozdawczym poza inspektorem pracowało w dziale łąkarskim 3 instr. i 1 technik melioracyjny.

Na prace terenowe i wyjazdy zużyto łącznie 529 dni.

D. ZAKŁAD DOŚWIADCZALNY W KOŃCZEWICACH

Okres sprawozdawczy jest dalszym ogniwem prac zapoczątkowanych przez Zakład w roku 1923 w Dźwierznie, a kontynuowanych od 1933 roku w Kończewicach, wydzierżawionych przez Pomorską Izbę Rolniczą od Skarbu Państwa.

Poza pracami związanymi ściśle z działalnością fachową, włożono jak i w latach ubiegłych, dużo pracy nad dalszą organizacją Zakładu. Zaznaczyć należy, że w okresie sprawozdawczym wszystkie doświadczenia przeprowadzone zostały już na stałym terenie doświadczalnym, zbadanym i wyrównanym.

Działalność fachowa Zakładu obejmowała:

a) prowadzenie ścisłych doświadczeń;
b) akcję doświadczeń zbiorowych u okolicznych rolników, przy czym zasięg działalności Zakładu rozszerzył się o kilka nowych punktów;
c) prowadzenie stacji meteorologicznej II rzędu, obserwacji fenologicznych i przesyłanie depesz meteorologiczno-rolniczych;
d) działalność wydawniczą, oświatowo-rolniczą i popularyzacyjną;
e) prace związane z prowadzeniem fermy;
f) świadczenia na rzecz rolnictwa praktycznego;
g) prowadzenie hodowli zbóż ozimych;
h) prowadzenie zarodowych hodowli trzody chlewnej rasy wielkiej białej angielskiej i wielkiej białej pomorskiej, owcy holsztyńskiej i krajowej pomorskiej oraz obserwacji nad żywieniem i krzyżówkami tych ras.

W okresie sprawozdawczym 1937/38 przeprowadzono następujące doświadczenia ścisłe:

Sezon jesienny 1937 r.

Doświadczenia odmianowe:

1. porównanie 20 odmian żyta ozimego;
2. „ 18 „ pszenicy ozimej;
3. „ 3 „ jęczmienia ozimego;
4. „ 12 „ rzepaku ozimego, przy równoczesnym porównaniu wpływu silniejszego i słabszego nawożenia.

Doświadczenia nawozowe:

1. porównanie działania fosforanu wapniowego, supertomasyny, tomasyny i superfosfatu pod pszenicę ozimą;
2. wpływ dawkowania fosforu w superfosfacie na plony pszenicy ozimej;
3. porównanie działania obornika jesiennego przyoranego na jesieni z takimże obornikiem danym na jesieni, a przyoranym na wiosnę pod buraki cukrowe;
4. doświadczenie z obornikiem zimowym (lutowym) danym pod buraki cukrowe;
5. wpływ czasu siewu różnych nawozów potasowych na plony ziemniaków.

Doświadczenia uprawowe:

1. doświadczenie pielęgnacyjne z żytem ozimym;
2. „ pielęgnacyjne z pszenicą ozimą;
3. „ pielęgnacyjno-nawozowe z pszenicą ozimą;
4. „ uprawowe z rzepakiem ozimym;
5. wpływ gęstości siewu na plony rzepaku i rzepiku ozimego.

Doświadczenia różne:

1. wpływ czasu siewu na plony rzepaku ozimego;
2. porównanie wartości różnych mieszanek ozimych na zieloną paszę.

Sezon wiosenny 1938 r.

Doświadczenia odmianowe:

1. porównanie 14 odmian owsa;
2. „ 14 „ jęczmienia browarnego;

3. „ 11 „ pszenicy jarej;
4. „ 14 „ ziemniaków wczesnych i średnio-wczesn.;
5. „ 30 „ „ średnio-późnych i późnych;
6. „ 11 „ buraków cukrowych;
7. „ 8 „ „ „
8. „ 6 „ lnu gruboziarnistego, przy równoczesnym uwzględnieniu ilości wysiewu;
9. „ 4 „ odmian kukurydzy pastewnej na zieloną paszę w porównaniu do końskiego zębu i słonecznika;
10. „ 7 „ słonecznika na zieloną paszę;
11. „ 9 „ lucerny;
12. „ 13 „ koniczyny;
13. doświadczenie z różnymi rasami łubinów (7 kombinacji).

Doświadczenia nawozowe:

1. wpływ dawkowania fosforu, potasu i azotu na plony jęczmienia browarnego;
2. wpływ dawkowania fosforu w superfosfacie na plony jęczmienia browarnego;
3. wpływ dawkowania fosforu w superfosfacie na plony buraków cukrowych;
4. porównanie działania fosforanu wapniowego, supertomasyny, tomasyny i superfosfatu na plony buraków cukrowych;
5. wpływ dawek tlenku potasu na plony grochu;
6. wpływ dawek tlenku potasu na plony koniczyny;
7. porównanie działania różnych form nawozów potasowych na plony buraków cukrowych;
8. wpływ wapnowania na plony buraków cukrowych;
9. doświadczenie z superfosfatem amoniakalnym pod buraki cukrowe;
10. porównawcze działanie syntetycznego siarczanu amonu i azotniaku, użytych przedsiewnie pod buraki cukrowe;
11. porównanie działania obornika jesiennego, przyoranego na jesieni z takimż obornikiem danym na jesieni, a przyoranym na wiosnę pod buraki cukrowe — wpływ następczy pod jęczmień jary;
12. doświadczenie z obornikiem zimowym (lutowym) danym pod buraki cukrowe — wpływ następczy pod jęczmień jary;
13. porównanie działania obornika zwykłego i przefermentowanego przy zastosowaniu różnych upraw pod buraki cukrowe — wpływ następczy pod jęczmień jary;

14. jak wyżej — wpływ następczy pod koniczynę;
15. wpływ kompostu, stosowanego posypowo na plony buraków cukrowych wg. prof. Niklewskiego;
16. wpływ kompostu, stosowanego posypowo po przerywce na plony buraków cukrowych.

Doświadczenia uprawowe:

1. wpływ bronowania na plony jęczmienia browarnego;
2. porównanie działania bronki i uprawy międzyrzędowej na plony jęczmienia browarnego;
3. wpływ gęstości siewu na plony buraków cukrowych.

Doświadczenia różne:

1. wpływ czasu siewu na plony łubinu;
2. wpływ czasu siewu na plony korzeni i liści, oraz % zawartości cukru u buraków cukrowych;
3. wpływ opryskiwania i opylania buraków cukrowych w walce z chwościkiem buraczanym;
4. próby orjentacyjne z opryskiwaniem i opylaniem buraków cukrokrowych w walce z chwościkiem buraczanym;
5. doświadczenie z czasem koszenia lucerny;
6. wpływ szczepienia na plony lucerny;
7. porównanie wartości różnych roślin pastewnych na zieloną paszę.

Poza tym założono na terenie Zakładu szereg poletek demonstracyjnych ze sposobami sadzenia ziemniaków, z płodozmianem pastewnym, poplonami, oraz poletka obserwacyjne z „Rapko", Gefionkohl, Sprengelraps, Tausendkopfkohl „Hydra", rycynusem, pajzą, czumizą, cykorią, trawą sudańską, itp. roślinami, mniej znanymi szerszemu ogółowi rolników.

Akcja doświadczeń zbiorowych:

Dzięki otrzymywanej subwencji od Zachodnio-Polskiego Przemysłu Cukrowniczego w Poznaniu na akcję doświadczeń z burakami cukrowymi prowadzi się nadal wśród okolicznych rolników akcję doświadczalną, zakładając t. zw. doświadczenia zbiorowe. Akcję tą rozszerzono na kilka nowych punktów w powiecie toruńskim. Dział ten jest cennym uzupełnieniem prac Zakładu, a dla miejscowego rolnictwa ma bardzo doniosłe znaczenie. Akcję doświadczeń zbiorowych zapoczątkowano w roku 1927 i od tego czasu prowadzi się ją bez przerwy. Dorobek tej akcji przedstawia się już b. poważnie i omawiany jest rok rocznie tak w sprawozdaniach fachowych Zakładu, jak i w prasie fachowej.

Na terenach powiatów: toruńskiego, wąbrzeskiego i chełmińskiego założono w okresie sprawozdawczym następujące doświadczenia:

Sezon jesienny 1937 r.

1. doświadczenie z formami nawozów azotowych pod pszenicę ozimą — maj. Pluskowęsy p. Kalkstein;
2. doświadczenie z potrzebami nawozowymi gleby pod pszenicę ozimą — maj. Pluskowęsy p. Kalkstein;
3. doświadczenie z supertomasyną azotniakowaną pod pszenicę ozimą — maj. Pluskowęsy p. Kalkstein;
4. doświadczenie z działaniem fosforanu wapniowego i innych nawozów fosforowych pod pszenicę ozimą — Zelgno p. Wzorek Jan;
5. takież doświadczenie pod żyto ozime — Paparzyn p. Skopiński Bronisław;
6. w 8 punktach założono poletka demonstracyjne z różnymi mieszankami ozimymi na zieloną paszę.

Sezon wiosenny w 1938 r.

1. intensywność nawożenia azotem w saletrze wapniowej i saletrzaku pod buraki cukrowe — Zelgno p. Wzorek Jan;
2. intensywność nawożenia azotem w saletrze wapniowej pod buraki cukrowe w Zelgnie p. Płoski Stanisław i Ostrowo pp. Piłat Józef, Szczepanik Paweł i Bartnik Jakub;
3. badanie potrzeb nawozowych gleby pod buraki cukrowe — Biskupice p. Rybka Stanisław;
4. porównanie działania fosforanu wapniowego, supertomasyny, tomasyny, superfosfatu, supertomasyny azotniakowanej i superfosfatu amoniakalnego pod buraki cukrowe w Zalesiu u p. Mellina Zygmunta i w Pluskowęsach p. Kalkstein;
5. porównanie działania różnych form nawozów azotowych pod buraki cukrowe maj. Pluskowęsy p. Kalkstein;
6. porównanie działania różnych form nawozów potasowych pod buraki cukrowe maj. Pluskowęsy p. Kalkstein;
7. badanie potrzeb nawozowych gleby pod buraki pastewne Zelgno p. Wzorek Jan;
8. intensywność nawożenia potasem w sali potasowej pod buraki cukrowe maj. Zalesie p. Mellin Zygmunt;
9. porównanie działania syntetycznego siarczanu amonu i azotniaku, użytych przedsiewnie pod buraki cukrowe maj. Zalesie p. Mellin Zygmunt;

10. doświadczenie z superfosfatem amoniakalnym pod buraki cukrowe maj. Zalesie p. Mellin Zygmunt;
11. odmiany ziemniaków średnio-wczesnych: Paparzyn p. Skopiński Bronisław, Dziemiony p. Durda Wojciech, Zelgno p. Cybula Jan, Płużnica p. Pazdan Józef i Lubianka p. Winiarski Czesław;
12. odmiany ziemniaków późnych: Paparzyn p. Skopiński Grzegorz, pp. Szramowski Czesław i Ziółkowski Józef, Mlewo p. Kamiński Jan, Zelgno pp. Płoski, Wzorek i Winiarski;
13. odmiany lnu gruboziarnistego Zelgno p. Cybula Jan;
14. w 2 punktach założono poletka demonstracyjne z roślinami pastewnymi na zieloną paszę.

Stacja meteorologiczna.

Zakład Doświadczalny prowadzi stację meteorologiczną II rzędu, należącą do sieci stacji meteorologicznych Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie.

Spostrzeżenia dokonywane są regularnie 3 razy dziennie, zaś ich wyniki przesyłane są w opracowaniach miesięcznych do Państwowego Instytutu Meteorologicznego w Warszawie. Całoroczne zaś zestawienie przebiegu czynników meteorologicznych podaje się w fachowych sprawozdaniach Zakładu.

Poza tym prowadzone są również systematycznie spostrzeżenia fenologiczne i podawane depesze meteorologiczno-rolnicze.

Działalność wydawnicza, oświatowo-rolnicza i popularyzacyjna.

Dalszym ogniwem prac Zakładu jest działalność popularyzacyjna i oświatowo-rolnicza. Polegała ona na opracowaniu i wydaniu rocznego sprawozdania fachowego w ilości 300 sztuk i rozpowszechnienia go wśród rolników, oraz komunikatów, tak zwanych „wskazówek rolniczych", w sezonach wiosennym i jesiennym, omawiających w krótkiej i treściwej formie najistotniejsze zagadnienia, jak: dobór odmian najodpowiedniejszych dla miejscowych warunków, kwestie nawozowe, uprawowe itp. Komunikaty te w ilości po 2000 sztuk każdorazowo rozpowszechniano wśród szerokich warstw miejscowego rolnictwa praktycznego. Poza tym umieszczane były periodycznie w „Kłosach" i w innych czasopismach rolniczych popularne artykuły na tematy aktualne i to w takim czasie, aby rolnik praktyk mógł je wykorzystać jeszcze w bieżącym sezonie. Wszystkie te wydawnictwa cieszą się zainteresowaniem miejscowego rolnictwa.

Wygłaszane były również referaty i pogadanki na zebraniach Kółek Rolniczych, Związku Ziemian i innych, poza tym udzielane były często ustnie, pisemnie i telefonicznie porady poszczególnym rolnikom, w końcu

zaś podczas oprowadzania wycieczek, licznie zwiedzających Zakład w okresie wegetacyjnym (w okresie sprawozdawczym 1120 osób) udzielano krótkich wyjaśnień, opartych na otrzymanych wynikach doświadczeń i poczynionych obserwacjach.

Prace związane z prowadzeniem fermy.

Poważnym uzupełnieniem prac Zakładu jest ferma, na której reprodukowane były najodpowiedniejsze dla lokalnych warunków odmiany zbóż siewnych i ziemniaków rakoodpornych, które Zakład rozpowszechniał wśród miejscowego rolnictwa drogą wymiany, lub sprzedaży po cenach dostępnych.

W okresie sprawozdawczym dostarczono: 468,5 q żyta ozimego siewnego, 112,0 q pszenicy ozimej, 11,0 q jęczmienia ozimego, 3,0 q rzepaku ozimego, 593,0 q pszenicy jarej, 155,0 q jęczmienia jarego, 269,0 q owsa, 6,0 q koniczyny i 246,0 q sadzeniaków ziemniaków rakoodpornych.

Należy podkreślić, że zainteresowanie ogółu rolników najodpowiedniejszymi odmianami zbóż siewnych i ziemniaków wzrasta z roku na rok i Zakład nieraz nie może pokryć całkowitego zapotrzebowania niektórych odmian zbóż siewnych i sadzeniaków ziemniaczanych.

Poza produkcją roślinną zadaniem fermy było również prowadzenie hodowli zarodowej trzody chlewnej — rasy wielkiej białej angielskiej i wielkiej białej pomorskiej, oraz owiec — rasy holsztyńskiej i krajowej pomorskiej.

Z hodowli zwierzęcej w okresie sprawozdawczym dostarczono:: 22 knurki, 8 maciorek świń, 61 prosiąt, 5 tryków, 15 macior owiec, oraz niewielką ilość jaj wylęgowych.

Przy fermie utrzymuje się również stacje kopulacyjne: knura, stadnika i tryków.

Zapoczątkowane w roku ubiegłym doświadczenia i prace zootechniczne nad owcami typu mięsno-wełnistego w okresie sprawozdawczym prowadzono nadal.

Hodowla zbóż.

Od roku 1931 prowadzona jest hodowla zbóż. Wszystkie odmiany jako odmiany oryginalne, zostały zarejestrowane przez Sekcję Centralną do Spraw Nasiennictwa w rejestrze wstępnym. Hodowane są następujące zboża:

jęczmień ozimy Mamut Jeleński — mało wymagający, bardzo wczesny, nadaje się na gleby ciężkie i średnio-ciężkie;

żyto ozime Białoruskie — średnio wymagające, pora dojrzewania średnia, zimotrwałe, nadaje się na gleby cięższe, średnio-ciężkie i lżejsze, hodowla jego datuje się od roku 1913;

pszenica ozima Jeleńska — (o ziarnie białym i kłosie luźnym), pochodzi z miejscowej, średnio wymagająca, pora dojrzewania średnia, nadaje się na gleby ciężkie i średnio-ciężkie;

pszenica ozima Znajda Jeleńska — (o kłosie zbitym i ziarnie czerwonym), pochodzi również z miejscowej, średnio wymagająca, pora dojrzewania średnia, nadaje się na gleby ciężkie i średnio-ciężkie.

* * *

W końcu nadmienić należy, że personel Zakładu bierze czynny udział w pracy społecznej na tutejszym terenie, a więc w miejscowym Kółku Rolniczym, Instytucjach spółdzielczych i innych organizacjach społecznych. Praca w tych organizacjach przyczynia się do utrzymania stałego kontaktu ze społeczeństwem, które żywo interesuje się pracami Zakładu i jego rozwojem.

Rok sprawozdawczy był dla Zakładu drugim z rzędu klęskowym rokiem. Jęczmień ozimy, lucerna, koniczyna, oraz około 75% pszenicy ozimej tak silnie wymarzły, że z konieczności trzeba było zaorać je i obsiać na nowo. Poza tym klęski suszy, mszyc i chwościka ogromnie ujemnie wpłynęły na plony roślin uprawnych, powodując w gospodarstwie katastrofalny brak pasz zielonych na wiosnę i w lecie, a co za tym idzie — silny spadek mleka i konieczność zakupu pasz treściwych w celu wyżywienia inwentarza dochodowego i pociągowego, osłabionego z powodu konieczności obsiania na nowo pól po zaoranych roślinach. Klęski te spowodowały również brak zupełny siana łąkowego, siana z koniczyny i lucerny, silny niedostatek w zapasach słomy, oraz niskie, z powodu suszy i chwościka, plony buraków pastewnych i liści z buraków cukrowych, odgrywających w żywieniu bydła wielką rolę. Wszystko to wpłynęło bardzo ujemnie na sytuację gospodarczą i finansową Zakładu i fermy.

E. STACJA OCHRONY ROŚLIN

W myśl obowiązujących ustaw Izba jako właściwy zakład ochrony roślin pełni oficjalną służbę fitosanitarną na terenie woj. Pomorskiego, a łącznie z tym jest powołana do wykonywania nadzorów nad stanem zdrowotnym roślin uprawnych.

W roku sprawozdawczym Izba wykonała w tej dziedzinie następujące prace:

Akcja zwalczania raka ziemniaczanego

Na wiosnę rozprowadzono wyłącznie za pośrednictwem Izby 19.289 q ziemniaków sadzeniaków rakoodpornych. Zaopatrzonych tymi ziemnia-

kami zostało 3534 gospodarstw w 10 powiatach. Gospodarstwa nabywające powyższe ziemniaki korzystały częściowo z zasiłku Min. Rolnictwa i R. R. w sumie 7.941 zł 39 gr oraz z zasiłku Zrzeszenia Producentów Spirytusu w sumie 2.423,55 zł. Częściowo zaś z bezprocentowego 9-miesięcznego kredytu uruchomionego na ten cel w oddziałach Państw Banku Rolnego w Grudziądzu i w Gdyni w ogólnej sumie 51.680 zł. W związku z tym została akcja rozprowadzania ziemniaków rakoodpornych przez Izbę zakończona w powiatach: Kartuzy, Kościerzyna, Chojnice, Sępólno, Tuchola, Starogard, Świecie, Lubawa, Działdowo i północna część powiatu grudziądzkiego (morski powiat zakończono w ub. roku). Zgodnie więc z ustalonym planem akcji walki z rakiem ziemniaczanym wymienione powiaty winny od roku 1939 uprawiać wyłącznie ziemniaki rakoodporne za wyjątkiem gospodarstw uprawiających ziemniaki kwalifikowane na eksport.

Od 13 lipca do 10 października przeprowadzono lustrację odmianową ziemniaków w gospodarstwach zobowiązanych do uprawy ziemniaków rakoodpornych w 7 powiatach oraz w gospodarstwach posiadających ziemniaki kwalifikowane. Lustracje przeprowadził inspektor do walki z rakiem ziemniaczanym oraz dwóch specjalnie w tym celu zaangażowanych lustratorów. W wyniku lustracji stwierdzono szereg przekroczeń w związku z zarządzeniami Starostów w sprawie walki z rakiem ziemniaczanym.

Świadectw zdrowotności na ziemniaki wyprodukowane w obrębie obszarów ochronnych wydano 437 sztuk.

Kontrola i wydawanie świadectw zdrowotności

W sezonie wiosennym Izba skontrolowała 82.042 kwintali ziemniaków przeznaczonych na eksport i wydała na nie 494 sztuk świadectw fitosanitarnych, z czego 233 szt. na Belgię, 124 na Francję i 137 na Szwajcarię.

W czasie jesiennej wysyłki Izba skontrolowała 123.666 q ziemniaków i wydała na nie 693 świadectw zdrowotności. W tej ilości wyeksportowano do Belgii 416 wagonów, do Francji 106, do Portugalii 72, do Włoch 39, do Marokka 32, Argentyny 24, oraz do Szwajcarii 4 wagony. Razem zbadano w ciągu roku 205.708 q sadzeniaków, wywiezionych zagranicę.

Poza tym Izba zbadała 9.448 kg ziół leczniczych, 1.026 kg grzybów suszonych, 7.500 kg wyki kosmatej, 15.000 kg cebuli oraz szereg roślin ozdobnych, przeznaczonych dla zagranicy i wystawiła na te rośliny 7 świadectw zdrowotności wg. wzorów wymaganych przez kraje importujące.

Z roślin przywiezionych z zagranicy do Polski zbadała i wystawiła świadectwa na 6.426 kg pomidorów, oraz 656 kg bobiku.

Współpraca z zakresu kwalifikowania ziemiopłodów

Podstawą uznawania ziemniaków poza czystością odmianową jest ich zdrowotność, dlatego pracownicy Stacji Ochrony Roślin brali jako spe-

cjaliści czynny udział w kwalifikacji ziemniaków, kwalifikując je w 140 gospodarstwach. W pracowni oznaczono ponadto 73 okazy chorych i uszkodzonych ziemniaków, przyniesionych przez personel kwalifikujący do ściślejszej analizy. Pracownik Ochrony Roślin brał także udział w pracach ustalających nowe normy kwalifikacyjne.

W celu ogólnego podniesienia materiału kwalifikowanego zostały urządzone przez Izbę kursy dla plantatorów ziemniaków w Brodnicy, Chełmży, Świeciu, Kościerzynie i Chojnicach, gdzie dużo poświęcono uwagi zdrowotności materiału kwalifikacyjnego i sposobom zwalczania chorób ziemniaka.

Zwalczanie korówki wełnistej

Krówka wełnista, groźny pasorzyt jabłoni, podlega przymusowemu tępieniu w myśl rozporządzenia Min. Rolnictwa i Reform Rolnych z dnia 19/IX. 1935 r.

W związku z licznymi stanowiskami korówki na Pomorzu obowiązuje także zarządzenie Wojewody Pomorskiego, zakazujące sprzedaży drzewek jabłoniowych na targach i jarmarkach tych szkółek, które nie posiadają zaświadczenia zdrowotności Izby, że są wolne od tego szkodnika. Wskutek tego zarządzenia zlustrowano wszystkie szkółki drzew owocowych w ilości 20, z tych 19 szkółek otrzymało świadectwo zdrowotności, w jednej zaś stwierdzono korówkę wełnistą. Poza tym przy lustracji sadów zanotowano korówkę w 4 nowych miejscowościach.

Zanotowane stanowiska korówki, jak to się praktykuje rok rocznie, zostały dodatkowo naniesione na mapę, którą przekazano do Działu Ochrony Roślin PINGW do ogólnej rejestracji.

Tępienie berberysu, ostów i innych chwastów

Tępienie ostu i berberysu podlega także obowiązkowi przymusowego zwalczania w myśl rozporządzenia Min. Rol. i R. R. z dnia 31. VII. 1928 r. oraz z dnia 27. III. 31 r. Tępienie berberysu i chwastów przeprowadziła Izba, analogicznie do lat poprzednich, za pośrednictwem Miejskich Komitetów Ochrony Roślin, urządzając 2 tygodnie tępienia chwastów, jeden w czerwcu, drugi w sierpniu. Z okazji tygodni wysłano do wszystkich Komitetów okazy owocującego berberysu i źdźbła żyta porażonego rdzą. Okazy były preparowane na tekturze i pokryte celofanem. Okazy takie Izba dostarczyła także do wszystkich szkół rolniczych i Towarzystw Rolniczych Powiatowych oraz parę okazów otrzymały niektóre szkoły powszechne. Również z racji tygodni tępienia chwastów Izba wysłała do wszystkich Komitetów odpowiednie plakaty i ulotki propagandowe i pouczające. W dwóch wypadkach Izba poleciła wytępić znalezione stanowiska berbe-

rysu. Działalność Komitetu w związku z tępieniem chwastów została zlustrowana łącznie z przedstawicielem Urzędu Wojewódzkiego w powiatach: Tuchola, Chojnice i Sępólno, tylko przez delegata Izby w powiecie: Brodnica i Lubawa.

Zwalczanie chorób i szkodników drzew i krzewów owocowych

Izba prowadziła 7 sadów przykładowych u osadników, gdzie pod jej kierunkiem wykonano wszystkie zabiegi pielęgnacyjne wraz z 4-krotnym opryskiwaniem drzew środkami chemicznymi. Izba poza tym urządziła w terenie szereg praktycznych pokazów opryskiwania i sposobów zwalczania chorób i szkodników drzew owocowych. Izba wypożyczały opryskiwacze z równoczesnym udzielaniem porad i wskazówek. Za pośrednictwem i za poradą Izby nabyto w roku sprawozdawczym przeszło 100 opryskiwaczy. Izba zorganizowała także w końcu lutego za pośrednictwem Miejskich i Gminnych Komitetów Ochrony Roślin tydzień higieny sadów, w którym zostały wykonane wszystkie najważniejsze zabiegi higieniczne i profilaktyczne w sadach. W tym celu Izba wydała broszurkę p. t.: „Higiena sadów" i rozesłała w teren w ilości 15.000 egz. Przy akcji ochrony sadów współpracują z personelem Izby szkoły rolnicze, instruktorzy organizacji gospodarstw małych, którzy także posiadają opryskiwacze dla celów propagandowych.

Zwalczanie innych aktualnych chorób i szkodników roślin

Mszyce. W roku sprawozdawczym był masowy pojaw mszyc, szczególnie na burakach i drzewach owocowych. W związku z ich pojawieniem Izba rozprowadziła 20 q odpadków tytoniowych do ich zwalczania.

Chrabąszcz majowy. Rójka chrabąszcza majowego odbyła się w północnej części pow. brodnickiego i przyległej części pow. działdowskiego. Silniejszy pojaw zanotowano także w północnej części pow. starogardzkiego. W tych okolicach zorganizowano zbieranie chrabąszczy za pośrednictwem Komitetów i szkół powszechnych. Tereny rójkowe w myśl instrukcji naszkicowano na mapy i przekazano prof. Prüfferowi w Wilnie do ogólnej rejestracji.

Choroby degeneracyjne ziemniaków

W roku sprawozdawczym Izba zapoczątkowała akcję zwalczania chorób degeneracyjnych ziemniaków urządzając w tym celu 5 polowych pokazów chorób ziemniaka łącznie z pokazem sposobów zwalczania.

Poradnictwo. Z terenu nadesłano lub przyniesiono do pracowni do oznaczenia 267 okazów chorób lub uszkodzonych roślin, na które udzielono

odpowiedzi i porady. Poza tym piśmiennych porad bez nadesłania okazów lecz z dziedziny ochrony roślin udzielono 150, telefonicznych lub ustnych w pracowni 137.

Doświadczalnictwo

Wykonano doświadczenia zbiorowe wg. instrukcji nadesłanej z P. I. N. G. W. w Puławach nad zwalczaniem owocówki jabłkówki i struposza jabłkowego (kontynuacja z roku ub.). Izba wykonała także doświadczenia nad skutecznością środków mszycobójczych, będących w handlu i to: 1) z pironikotyną marki Terebenthen, 2) Nikotan marki Azot, 3) Nitox marki Azot oraz 4) Nikocjan marki Klawe. Wykonano poza tym dwa doświadczenia nad zwalczaniem bielinka kapustnika.

Praca rejestracyjna

Przez cały okres wegetacyjny Izba rejestrowała wszystkie zauważone choroby i szkodniki, które wystąpiły na roślinach uprawnych. Zestawioną pracę rejestracyjną Izba co kwartał przekazywała do działu ochrony roślin P. I. N. G. W. z równoczesnym poglądem na stan zdrowotny uprawy roślin na Pomorzu.

Prace propagandowo-oświatowe

Kursy i wykłady z zakresu ochrony roślin oraz praktyczne pokazy środków i sposobów zwalczania chorób i szkodników Izba urządziła w następujących miejscowościach:

Miejscowość	Powiat	Wykład lub kurs	Pokaz	Dla kogo	Uczestników	Uwaga
Kamionka . .	Toruń	„	„	Kółek Roln. i Kół G. W.	40	Pokaz oprysk. drzew
Chełmno . . .	Chełmno	„	„	Tow. Ogródków Działkowych	60	„
Nowe Polaszki	Kościerzyna	„	„	Kółka Rolniczego	25	„
Wielki Podleś	„	„	„	„ „	20	„
Wielki Klińcz	„	„	„	„ „	45	„
Kościerzyna .	„	„	„	„ „	40	„
Opalenie . . .	Tczew	„	„	„ „	30	„
Brąchnowo . .	Toruń	„	„	„ „	10	„
Chełmża . .	„	„	„	Uczniów Szkoły Rolniczej	60	„
Lubianka . . .	„	„	„	Zespół pielęg. sadów	10	„
Toruń	„	„	„	Wszystkich zainteresowanych	40	Organizował Miejski Kom. Ochrony Roślin

Miejscowość	Powiat	Wykład lub kurs	Pokaz	Dla kogo	Uczestników	Uwaga
Gołębiewko . .	Kościerzyna	„		Osadników	30	Choroby degen. ziemniaków i choroby zbóż
Orle	„	„		Kółka Rolniczego	100	„ „
Lipusz	„	„		„ „	80	„ „
Sępólno . . .	Sępólno	„		Deleg. Kółek Rolniczych	30	Pokaz chorób zbóż
Świecie	Świecie	„		Byłych uczniów Szkoły Roln.	100	„
Toruń	Tornń	„		Związku Zakł. Ogrodniczych	25	Gazowanie cieplarni
Brodnica . . .	Brodnica	„		Plantatorów ziemn. kwalif.	150	
Chełmża . . .	Toruń	„		„	80	
Kościeżyna . .	Kościerzyna	„		„	80	
Chojnice . . .	Chojnice	„		„	300	
Świecie	Świecie	„		„	150	
Toruń	Toruń	„		dla żołnierzy	100	
Trzebskie Pole	Chełmno	„		Osadników	30	Pokaz oprysk. drzew
Jeleniec . . .	„	„		„	30	„
Józefkowo . .	„	„		„	20	„
Kruszyn . . .	„	„		„	12	„
Stolno	„	„		„	15	„
Zlewo	Starogard	„		Wszystkich zainteresowanych	35	Organizował Miejski Komitet lub Gminny Komitet Ochrony Roślin
Piece	„	„		„	12	„
Starogard-Wieś	„	„		„	20	„
Osiek . . .	„	„		„	42	„
Osieczna . . .	„	„		„	25	„
Lubichowo . .	„	„		„	15	„
Bobowo . . .	„	„		„	15	„
Skórcz-miasto-wieś	„	„		„	40	„
Janowo	„	„		„	22	„
Leśna Jania . .	„	„		„	40	„
Starogard-miasto	„	„		„	40	„
Gniew-miasto-wieś	Tczew	„		„	120	„
Tczew-miasto .	„	„		„	41	„
Pelplin	„	„		„	25	„

Miejscowość	Powiat	Wykład lub kurs	Pokaz	Dla kogo	Uczestników	Uwaga
Godziszewo . .	Tczew	„		Wszystkich zainteresowanych	20	Organizował Miejski Komitet lub Gminny Komitet Ochrony Roślin
Morzeszczyn .	„	„		„	25	
Rożental . . .	Lubawa	„		„	70	
Prątnica . . .	„	„		„	15	
Lubawa-miasto-wieś	„	„		„	50	„
Grodzczno . .	„	„		„	20	„
Mroczno . . .	„	„		„	21	„
Marzęcice . .	„	„		„	15	„
Nowemiasto .	„	„		„	50	„
Gryźliny . . .	„	„		„	25	„
Łąkosz	„	„		„	25	„
Kurzętnik . . .	„	„		„	15	„
Chełmno-miasto-wieś	Chełmno	„		„	60	„
Papowo-Bisk. .	„	„		„	50	„
Robakowo . .	„	„		„	30	„
Unisław . . .	„	„		„	40	„
Dąbrowa-Chełm.	„	„		„	80	„
Błędowo . .	„	„		„	70	„
Bydgoszcz . .	Bydgoszcz	„		Powiatowy Komitet Ochrony Roślin	30	zebranie konstytucyjne
„ miasto	„	„		Miejski Komitet Ochrony Roślin	35	„
Osielsk	„	„		Wszystkich zainteresowanych	80	Zorganizowane przez Komitet Ochrony Roślin
Dobrcz	„	„		„	80	„
Solec Kuj. . .	„	„		„	100	„
Fordon	„	„		„	50	„
Koronowo . .	„	„		„	150	„
Ślesin	„	„		„	55	„
Dąbrówka . .	„	„		„	35	„
Wtelno	„	„		„	50	„
Mąkowarsko .	„	„		„	30	„
Wierzchucin-Kr.	„	„		„	52	„
Brodnica . . .	Brodnica	„		„	nie zanotowano	w sprawie raka ziemniaczanego i ochrony roślin

Miejscowość	Powiat	Wykład lub kurs	Pokaz	Dla kogo	Uczestników	Uwaga
Jastrzębie . . .	Brodnica	„		Wóitów i sołtysów i deleg. Kół. Roln.	nie zanotowano	w sprawie raka ziemn. i ochrony roślin
Grążawy . . .	„	„		„ „ „	„	„
Jabłonowo . .	„	„		„ „ „	„	„
Wrocki	„	„		„ „ „	„	„
Bobrowo . . .	„	„		„ „ „	„	„
Żbiczno . . .	„	„		„ „ „	„	„
Brzozie	„	„		„ „ „	„	w sprawie raka ziemn.
Pokrzydowo .	„	„		„ „ „	„	„
Kowalewo . .	Wąbrzeźno	„		„ „ „	„	„
Podzamek-Golubski . .	„	„		„ „ „	„	„
Wąbrzeźno . .	„	„		„ „ „	„	„
Smolno	Toruń	„		„ „ „	„	„
Rzęczkowo . .	„	„		„ „ „	„	„
Lubianka . . .	„	„		„ „ „	„	„
Pędzewo . . .	„	„		„ „ „	„	„
Górsk	„	„		„ „ „	„	„
Warlubie . . .	Świecie	„		„ „ „	„	„
Grudziądz . .	Grudziądz	„		„ „ „	„	„
Mokre	„	„		„ „ „	„	„

Izba urządziła także pokazy chorób i szkodników sadowych oraz typy opryskiwaczy w związku z rejonowymi pokazami owoców w Świeciu i Chełmnie.

Personel Izby wykładał z zakresu ochrony roślin 10 godzin na kursach urządzonych dla uczniów ogrodniczych.

W okresie sprawozdawczym Izba z zakresu ochrony roślin opublikowała 14 artykułów, w prasie lokalnej umieszczono 10 publikacji w formie porad, komunikatów w prasie i w radio podano 17, odczytów przez radio wygłoszono 14. Miesięcznie Izba podawała zalecenia Stacji Ochrony Roślin, które umieszczano w biuletynie Pom. Tow. Rolniczego oraz częściowo w „Kłosach".

Wydawnictwa propagandowe

Izba wydała nowe ulotki propagandowe p. t.: 1) „Higiena sadu", ulotka nr. 16, 2) „Czym i kiedy opryskiwać drzewa owocowe", nowe wydanie nr. 2, 3) „Robaczywość owoców", nowe wydanie nr. 10, 4) „Przyrządzanie cieczy stosowanych w ochronie roślin", ulotka Izby nr. 17, 5) „Ame-

rykański mączniak agrestu", ulotka Izby nr. 18 oraz 6) „Korówka wełnista" nowe wydanie nr. 1.

Izba rozpowszechniła w okresie budżetowym 1937/38 około 30.000 ulotek i plakatów wśród uczestników kursów, pogadanek wśród członków Miejskich i Gminnych Komitetów Ochrony Roślin oraz osób zgłaszających się o porady.

Wyjazdy służbowe

W sprawie ochrony roślin personel Izby zużył na wyjazdy w teren 526 dni.

Zdrowotność roślin

Choroby i szkodniki, które w r. sprawozdawczym posiadały większy wpływ na zdrowotność i plon, a zatem posiadały większe znaczenie gospodarcze, są umieszczone w części ogólnej niniejszego sprawozdania w dziale „Stan ekonomiczny rolnictwa pomorskiego za rok 1937/38".

F. NASIENNICTWO

Główną czynnością w okresie sprawozdawczym, tak jak i w latach poprzednich, było kwalifikowanie roślin, które odbywało się na tych samych zasadach, co i w roku poprzednim. Poza tym Inspektorat Nasiennictwa zajmował się odprawą ziemniaków eksportowych. Zgłoszone do uznania rośliny musiały pochodzić od zakwalifikowanych w poprzednim roku.

Kwalifikowano: żyto do pierwszego odsiewu, inne zboża i groch do drugiego odsiewu, buraki pastewne tylko jako oryginalne, niektóre rośliny określono jako miejscowego pochodzenia bez podania wysokości odsiewu, ziemniaki bez graniczenia stopnia odsiewu. Ze bóż i innych roślin zagranicznego pochodzenia za wyjątkiem ziemniaków dopuszczono do kwalifikowania nieliczne odmiany.

Opłaty za kwalifikowanie pobierała Izba takie same, jak w ubiegłym roku. Izba kwalifikowała ziemiopłody w roku 1937 w 501 gospodarstwach o ogólnym obszarze 6937,13 ha. W porównaniu roku ub. ilość gospodarstw się powiększyła o 135, a obszar o 1920,23 ha, co wynosi 3.7% więcej gospodarstw i 38.7% obszaru w porównaniu do roku 1936.

Zestawienie poniższe ilustruje jakie rośliny i w jakiej ilości były kwalifikowane, przy czym dla porównania podano dane z roku ubiegłego.

	Rok 1936		Rok 1937	
pszenica ozima	205,5	zb ża ozime 547,5	134,5	zboża ozime 447,—
żyto ozime	335,—		309,—	
jęczmień ozimy	7,—		3,5	
przenica jara	47,5	zboża jare 215,—	29,—	zboża jare 213,—
jęczmień jary	99,—		125,—	
owies	68,5		59,—	
groch	60,—	strącz owe 472,8	26,—	strączkowe 1868,25
łubin	412,—		1841,75	
soja	0,8		0,5	
koniczyna	25,—		—	
różne	23,—		12,25	
buraki pastewne	120,—		106,25	
ziemniaki	3613,5		4290,38	
Razem	5016,8		6937,13	

Z powyższego zestawienia wynika, że kwalifikowano najwięcej ziemniaków, potem następuje łubin słodki żółty i niebieski (z firmy Lupinus), wreszcie zboża ozime, jak i inne rośliny.

O ile zboża i inne rośliny były kwalifikowane na potrzeby rolnictwa wewnątrz kraju, o tyle ziemniaki przeważnie na wywóz zagranicę.

Należy tutaj podnieść zrozumienie rolników produkowania dobrych zbóż i ziemniaków sadzeniaków, pozwala to podnosić plony przez dobór odmiany, dostosowanej do miejscowych warunków i potrzeb.

Rolnik za zakwalifikowane ziemiopłody otrzymuje znacznie lepsze ceny. Zakwalifikowanych ziemniaków poszukuje zagranica, szczególnie kraje południowe i zachodnie, gdyż występujące tam na ziemniakach ze względów klimatycznych choroby wirusowe w ciągu kilku lat obniżają bardzo plony. Rynek wewnętrzny także stał się pojemniejszy, przeważnie na ziemniaki rakoodporne, a to w związku z walką z rakiem ziemniaczanym. Odmiany rakoodporne znajdują chętnych nabywców.

Izba zakwalifikowała odmian żyta ozimego 12, pszenicy ozimej 11, jęczmienia ozimego 1, rzepaku 1, traw 2, pszenicy jarej 3, jęczmienia jarego 5, owsa 5, grochu 2, buraków pastewnych 4, lnu 3, soi 1, innych jarych roślin 5, z łubinu słodkiego żółty i niebieski i ziemniaków 62 odmiany, w tym 36 rakoodpornych i 26 nieodpornych na raka ziemniaczanego.

Tabela odmian

zakwalifikowanych w roku 1937 zbóż ozimych, jarych, ziemniaków i innych roślin, oraz ich ogólny obszar.

Zboża ozime.

Żyto	Kaszubskie Żylicza	17,5	ha
„	Dańkowskie	5,0	„
„	Granum	3,0	„
„	Preussen Modrowa	36,25	„
„	Petkus Lochowa	145,75	„
„	Putz'a	10,0	„
„	Puławskie Wczesne	11,5	„
„	Rogalińskie	11,5	„
„	Schlietera	9,5	„
„	Wangenheim	29,75	„
„	Włoszanowskie	24,25	„
„	Zeelandskie Hildebranda	5,0	„
Pszenica	Edel Ep Markowicka	3,0	„
„	Graniatka Dańkowska	7,5	„
„	„ „ Zach.	55,5	„
„	Hildebranda Biała B.	9,0	„
„	Jeleńska Zimotrwała	12,0	„
„	Marynia Fronia	6,5	„
„	Piaskowa Zamarte	8,0	„
„	Puławska Wczesna	1,0	„
„	Raciniewska	10,0	„
„	Słoneczna	11,0	„
„	Stieglera 22	11,0	„
Jęczmień	Mamut Jeleński	3,5	„
Rzepak	Wołyński	0,25	„
Trawa	mietlica biała Sarneńska	0,75	„
„	wyczyniec łąkowy	1,25	„

Zboża jare i inne rośliny.

Pszenica	Twarda Puławska	7,0	„
„	Ostka Chłopicka	11,0	„
„	S. 30 Hildebranda	11,0	„
Jęczmień	Isaria Ackermanna	63,75	„
„	Złoty Svalöf	8,0	„
„	Teresa Putz'a	10,0	„
„	Nordland P. S. G.	12,0	„
Owies	Żółty Petkus Lochowa	27,5	„
„	Biały Orzeł Svalöf	11,5	„

„	Ligowo Svalöf II.	6,0	„
„	Zwycięzca Svalöf	9,0	„
„	Antoniński Biały	5,0	„
Groch	Concordia Modrowa	17,5	„
„	Wiktoria Mahndorfski	5,5	„
Bobik	Thüringer Kleine	3,0	„
Buraki past.	Eckendorfy czerwone Wichmana . . .	45,75	„
„ „	„ żółte „ . . .	57,75	„
„ „	„ „ Borriesa . . .	8,0	„
„ „	Mamuty	2,75	„
Len	L. C. S. D.	1,0	„
„	oleisty selekcyjny Dr. Koerbera . . .	4,0	„
„	Wielkoziarnisty	1,5	„
Czumiza	Waraks	0,5	„
Pajza	„	3,0	„
Soja	oleista Waraks	0,5	„
Łubin Słodki	Słodki żółty z f. „Lupinus“	1655,0	„
„ „	„ niebieski „ „ „	186,75	„

Ziemniaki rakoodporne.

Ziemniaki	Aal E. Modrowa	5,75	ha
„	Ackersegen Böhma	174,97	„
„	Apolia H. Modrowa	97,08	„
„	Beseler Kameke'go	5,0	„
„	Betula „	2,5	„
„	Edelragis „Ragis“	10,25	„
„	Erdgold P. S. G.	83,25	„
„	Feuergold Dr. Mathis'a	1,0	„
„	Fram P. S. G.	7,525	„
„	Früheste Bürcknera	4,95	„
„	Gloria H. Modrowa	18,75	„
„	Goldwährung Zitzewitza	13,75	ha
„	Hetman Sp. A. „Siew“	16,75	„
„	Hindenburg Kameke'go z Niemierzewa . .	26,0	„
„	Dyr. Johansen H. Modrowa	2,0	„
„	Jubel Richtera	18,3	„
„	Juli Paulsena	66,325	„
„	Kmieć Sp. Akc. „Siew“	17,60	„
„	Konsuragis „Ragis“	52,625	„
„	Marszałek Dołkowskiego	7,25	„
„	Maibutter P. S. G.	14,325	„
„	Optima Barnbecka	5,0	„

Ziemniaki	Ovalgelbe Böhma	54,75 „
„	Paul Wagner P. S. G.	18,75 „
„	Parnassia Kameke'go	160,25 „
„	„ sel. krz. N. Jankowice	21,0 „
„	Pepo Kameke'go	174,37 „
„	Preussen H. Modrowa	112,5 „
„	Prima Barnbecka	2,0 „
„	Robinia Kamecke'go	54,375 „
„	Rosafolia P. S. G.	43,875 „
„	Rotweisragis „Ragis"	42,5 „
„	Stärkeragis „Ragis"	29,75 „
„	Treff As Zitzewitz'a	2,375 „
„	Voran Raddatz'a	41,25 „
„	Weltwunder Findlaya	39,0 „

Ziemniaki nierakoodporne.

Ziemniaki	Alma Cimbala	32,03 ha
„	„ sel. krz. Lipiagóra	41,25 „
„	Allerfrüheste Gelbe Böhma	47,5 „
„	Centifolia Kameke'go	71,5 „
„	„ sel. krz. z Żabiczyna	2,5 „
„	Duhe of York (Eerstelling) Sim'a	1,53 „
„	Early Rose	47,24 „
„	„ „ sel. krz. Irlandzka	6,0 „
„	Frühbote „Ragis"	5,0 „
„	Binte De Vries'a	164,475 „
„	Prof. Gisevius H. Modrowa	15,5 „
„	Herulia P. S. G.	1,5 „
„	Industrie Modrowa	1582,205 „
„	Kaiserkrone Stieffa	0,25 „
„	May Queen Sutton'a	1,75 „
„	Müllers Frühe P. S. G.	3,0 „
„	Nordost Stärkereiche	1,25 „
„	Odenwälder Blaue Böhma	289,75 „
„	„ „ sel. krz. W. Modrowa	5,0 „
„	Poranki Dołkowskiego	1,25 „
„	Roode Eersteling	5,2 „
„	Viola „Ragis"	2,5 „
„	Weltwunder Findlaya	2,08 „
„	Wohltmann Cimbala	53,0 „
„	„ sel. krz. Stieglera	58,0 „
„	„ „ „ Zamarte	28,5 „
Ziemniaki	Quitten	0,5 „

Ilość kwalifikowanych zbóż ozimych i jarych w stosunku do roku ubiegłego nie wykazuje większych zmian. Zwiększył się prawie 4-krotnie obszar kwalifikowanego łubinu słodkiego żółtego i niebieskiego, pochodzącego z firmy „Lupinus" w Chojnicach (odmiany pochodzenia zagranicznego).

Obszar kwalifikowanych ziemniaków zwiększył się w porównaniu do roku ub. o przeszło 600 ha. Z odmian ziemniaków wybija się na pierwsze miejsce, jak i w ub. latach, Industria (1.582 ha), potem następują Ackersegen (55.3 ha), Odenwälder Blaue (287), Parnassia, Pepo, Bintie i inne.

Izba przeprowadza kontrolę znajdujących się na terenie Pomorza hodowli zbóż i ziemniaków, gospodarstw nasiennych i gospodarstw prowadzących selekcję krzakową ziemniaków. W czasie od 1. IV. 1937 do 31. III. 1938 r. wydała Izba kart kwalifikacyjnych na ziemniaki wywożone zagranicę 486.267, na zboża i ziemniaki wewnątrz kraju 23.276 świadectw na ulgowy przewóz kolejami 5.902 sztuk i poświadczeń uznania 331 szt. Ziemniaki wysyłane zagranicę kontrolowane były przez delegata Izby, który po zbadaniu ich jakości wydawał do tych przesyłek odpowiednie kartki kwalifikacyjne i poświadczenia i opatrywał worki z nimi plombą Izby.

Izba publikowała ceny orientacyjne dla zakwalifikowania materiału nasiennego i ogłaszała drukiem wykazy zakwalifikownych nasion i ziemniaków. Referat Nasiennictwa Izby udzielał porad i informacji ustnie i piśmiennie w sprawach dot. roślin i odmian, również przez „Kłosy", prasę codzienną i radio i był stale w kontakcie z Sekcją Centralną do Spraw Nasiennictwa w Warszawie.

Opiniowano też wnioski dla władz do niej wnoszone w sprawach nasiennych. Referat Nasiennictwa i Stacja Oceny Nasion posiadają częściowo personel wspólny. Kwalifikowania roślin w polu przeprowadzało 14 osób, z tego 5 osób personelu Izby w Toruniu, a 9 osób spośród personelu szkół rolniczych Izby.

Ocenę laboratoryjną ziarna kwalifikowanych roślin zbóż i innych roślin dokonała Stacja Oceny Nasion Izby.

Na prace związane z tymi czynnościami zużyto dni wyjazdowych 384,5, w tym inspektor nasiennictwa 104, personel Inspektoratu nasiennego Izby 178,5, szkół rolniczych 102.

Tabela gospodarstw reprodukcyjnych i nasiennych w latach 1936 i 1937

	Rok 1936	1937
Gospodarstwa reprodukcyjne	341	474
„ nasienne	17	19
„ hodowlane	8	8

C. STACJA OCENY NASION

W okresie sprawozdawczym działalność Stacji Oceny Nasion była podobna do działalności w latach poprzednich, polegała zaś na dokonywaniu analiz botanicznych nasion i pasz. Ogółem zbadała Stacja 1219 próbek, w których wykonano 3.041 różnych oznaczeń. Na nasiona przypada z tego 1.118 próbek i 2.802 oznaczeń.

Stacja badała próbki nasion roślin zakwalifikowanych na pniu, wykonując w nich oznaczenia czystości, %-tu nasion obcych uprawnych i chwastów, siły kiełkowania, wagi hektolitra (u zbóż), wagi tysiąca nasion, ewentualnie także kanianki (u traw).

Zestawienie analiz botanicznych wykonanych w czasie od 1. IV. 1937 r. do 31. III. 1938 r.

L. p.	Rodzaj nasion	Ilość prób	na kaniankę	czystość	nasiona obce	pochodzenie	kiełkowanie	wagę hektolitra	wagę 1000 nasion	% skrobi	% wilgoci	na inne oznaczenia	razem oznaczeń
1	Zboża	124	—	122	40	—	119	67	81	—	—	27	456
2	Trawy	138	79	80	62	—	80	—	—	—	—	11	312
3	Okopowe	34	—	32	21	—	34	—	32	—	1	—	120
4	Strączkowe	439	—	412	135	—	435	—	378	—	—	13	1373
5	Koniczynowe	305	298	25	25	3	23	—	—	—	—	6	380
6	Oleiste	72	—	72	64	—	4	—	—	—	—	1	146
7	Warzywne	4	—	4	4	—	4	—	—	—	—	—	12
8	Leśne	2	—	1	—	—	2	—	—	—	—	—	3
	Razem . .	1118	377	748	356	3	701	67	491	—	1	58	2802
9	Ziemniaki	25	—	—	—	—	—	—	—	11	—	42	53
10	Pasza i mąka	64	—	—	—	—	—	—	—	—	—	173	173
11	Oznacz. prawdz. nazwy	12	—	—	—	—	—		—	—	—	13	13
	Razem . .	101	—	—	—	—	—	—	—	11	1	228	239
	Ogółem . .	1219	377	748	356	3	701	67	491	11	1	286	3041

Z 124 próbek zbóż było 85 zbadanych w celu zakwalifikowania. Z 439 próbek strączkowych należało 410 do łubinu słodkiego zakwalifikowanego na pniu w replantujących go gospodarstwach dla firmy Lupinus w Chojnicach. Próbek nasion kwalifikowanych zaliczonych do innych grup było bardzo mało. Reszta próbek pochodziła głównie od firm nasiennych, w mniejszej części od rolników. Z 138 zbadanych próbek traw i z 305 nasion roślin koniczynowatych przekazał do zbadania 45 pierwszych i 59 drugich inspektorat łąkarski Izby. Były to nasiona, mające służyć do zagospodarowania łąk i pastwisk u rolników korzystających z kredytów łąkarskich.

Z traw zbadano na kaniankę tymotkę w 79 próbkach, w tej ilości mieści się 56 próbek tymotki plombowanej przez Stację w 56 workach.

W grupie nasion koniczynowatych było 305 próbek, z czego podlegało zbadaniu na kaniankę 298 próbek, a w tym 100 próbek z zaplombowaną przez Stację lucerną w stu workach. Przesyłka ta dla jednej firmy nadeszła z Francji bez przepisowego świadectwa co do zawartości w niej kanianki. Tylko 146 próbek nasion koniczynowatych nadesłały do zbadania i to prawie wyłącznie na kaniankę — firmy i rolnicy. W grupie 34-ru próbek „okopowych" są prawie wyłącznie próbki nasion buraków pastewnych i cukrowych nadesłane przez firmy do ich zbadania; wykonano w nich 120 oznaczeń. 72 próbki nasion „oleistych" to przeważnie siemie lniane oddane do zbadania na czystość. Z 25-ciu prób ziemniaków 11 badano na zawartość skrobi, reszta na tożsamość odmianową i choroby.

W 64 próbkach „paszy i mąki" znajdywały się głównie otręby, poza tym śruta, mączki z makuchów i inne. Próbki te badano pod względem składu mechanicznego i botanicznego, tudzież na ich zdrowotność; w szczególności także na zawartość w nich nasion obcych, chwastów i uprawnych roślin. Na podstawie wyniku zbadania uznano część pasz za bezwzględnie szkodliwą dla zdrowia zwierząt, część za szkodliwą tylko względnie, część zaś za zdrową dobrą paszę. Ale i próbki tej ostatniej grupy zawierały niekiedy olbrzymią ilość nasion chwastów nieskruszonych, co w następstwie grozić mogło zachwaszczeniem pól.

Stacja z ramienia Inspektoratu Nasiennictwa Izby zaplombowała 825 à 50 kg worków z zakwalifikowanymi nasionami buraków pastewnych, a poza tym zaplombowała 100 worków à 100 kg z lucerną, o której była wyżej mowa oraz 76 worków traw (głównie tymotki). Jest to ilość plombowań w porównaniu do tego co plombowała Stacja w latach poprzednich b. mała, a wynikło stąd, że stacja kontrolna nasion przy Politechnice w Gdańsku przez przynależenie do Międzynarodowego Związku stacyj kontroli nasion w Kopenhadze (do której należy i Stacja Oceny Nasion P. I. R.) uzyskała uprawnienie wydawania atestów na zbadane nasiona z międzynarodową ważnością. Rolnicy Pomorza przy kupnie koniczyny i innych nasion nie żądali ich w postaci zaplombowanej, tj. o gwarantowanej dobrej jakości, i dlatego i firmy nasienne nie zwracały się do Stacji o ich zaplombowanie.

Przy Komisji Współpracy w Doświadczalnictwie powstała Sekcja Stacyj Oceny Nasion, w której zebraniu dnia 9 marca 1938 r. w Warszawie wziął udział przedstawiciel Stacji O. N. Zaznacza się na tym miejscu, że personel Stacji pracował w okresie sprawozdawczym także w Inspektoracie Nasiennictwa Izby i jemu dużą część swojej pracy poświęcał.

H. LABORATORIUM CHEMICZNE

W okresie sprawozdawczym	nadesłano prób	wykonano oznaczeń
superfosfatów	3	6
tomasyn	633	633
innych fosforowych	5	7
azotowych	4	5
soli potasowych	446	446
kainitów	252	252
wapna nawozowego	1.985	4.688
pasz	425	697
torfów	84	330
gleb nawozowych	129	169
różnych	1.553	4.516
razem:	5.519 prób	11.749 oznaczeń

W porównaniu z rokiem 1936/37 rok sprawozdawczy wykazuje dalszą znaczną zwyżkę, gdyż ilość zanalizowanych prób zwiększyła się o 32,5%, zaś ilość oznaczeń o 95%.

Najsilniej wzrosła ilość nadesłanych prób wapna nawozowego, dalej pasz i innych prób objętych w pozycji „różne".

Próby superfosfatów, innych fosforowych oraz nawozów azotowych pochodzą z kontroli przeprowadzanych u sprzedawców nawozów sztucznych na Pomorzu. Próby kontrolne wykazały we wszystkich wypadkach dotrzymanie gwarancji, zgodnie z ustawą o sprzedaży nawozów sztucznych.

W myśl umowy Bank Rolny przesyła próby tomasyny, pobrane z każdego wagonu załadowanego w Gdyni, a przeznaczonego do sprzedaży na terenie Pomorza, do Laboratorium Chem. P. I. R. celem oznaczenia zawartości P_2O_5 rozp. w 2% kwasie cytrynowym.

Zawartość P_2O_5 rozp. w 2% kw. cytryn. w próbach tomasyn w roku sprawozdawczym wynosiła od 13,60 do 19,40% w wypadkach krańcowych, średnio 15—17%.

Nawozy potasowe pochodzenia wyłącznie krajowego nadsyłane do analizy przez „Tesp" odpowiadały gwarancji, często znacznie ją przewyższając, a w nielicznych wypadkach zawartość K_2O była trochę niższa (do 0.80% od gwarantowanej) co firma sprzedająca „Tesp", natychmiast bonifikowała.

Ilość nadesłanych prób wapna nawozowego w roku 1937/38 zwiększyła się o 61% w stosunku do roku poprzedniego. Nawozy wapienne zawierają przeciętnie od 54—64% CaO — wapniaki mielone, od 65—90% CaO — popioły wapienne i mieszanki, oraz od 90—95% CaO wzgl. od 78—90% CaO zależnie od producenta — wapno palone.

Na skutek niskiej ceny rozpowszechniają się tak zwane popioły wapienne — odpadki przy wypalaniu wapna budowlanego, których wartość nawozowa pomimo wysokiej zawartości tlenku wapniowego nasuwa pewne zastrzeżenia co do ich skuteczności jako nawozu ze względu na to, że znaczna część wapnia występuje w formie krzemianów.

Próby nawozów sztucznych nadsyłali przeważnie wytwórcy. Pomimo znacznych udogodnień ze strony Izby (udzielanie zniżek dla członków Kółek Rolniczych, bezpłatne badanie prób nawozów pobranych przez kontrolerów powiatowych itp.) rolnicy nie wykorzystali w pełni możliwości kontrolnych Laboratorium Chemicznego Izby.

Ilość zanalizowanych pasz w roku sprawozdawczym wzrosła o przeszło 100% w stosunku do roku ubiegłego. Główną pozycję badanych pasz stanowiły analizy łubinów słodkich na zawartość alkaloidów.

Torfy badano na wartość opałową, próby nadsyłano z ramienia Urzędu Wojewódzkiego Pomorskiego, Wydziału Melioracyjnego; przeciętna wartość opałowa badanych torfów wynosiła ca 3.000 kal.

Gleb nawozowych zbadano 129, na potrzeby wapnowania. Akcja ta zapoczątkowana przez Izbę w 1933 r. rozwija się dobrze. Wprawdzie w stosunku do ilości prób wapna nadsyłanego do kontroli przez Fabryki Wapna i Cementu „Piechcin", które do każdego wagonu dołączają bon na „bezpłatne zbadanie odczynu gleby w Laboratorium Chemicznym PIR, ilość prób gleb nawozowych jest znikoma, co świadczy, że rolnicy nie wykorzystują możności bezpłatnego zbadania swoich gleb na potrzeby wapnowania. Na podstawie zbadanych gleb można orzec, że na ogół gleb silnie zakwaszonych na terenie Pomorza jest b. mało, być może, że jedynie wątpliwe gleby co do potrzeb wapnowania są skierowane do analizy, zaś gleby silnie kwaśne bez badania zostają wapnowane.

Analizy różne obejmują badania mleczarskie oraz chemiczno-technologiczne (tłuszcze, oleje, wody, smoły itd.). W roku sprawozdawczym ilość tych analiz bardzo znacznie wzrosła wskutek zbadania przez Laboratorium Chemiczne przeszło 1.200 prób pszenic oraz ich przemiałów na zawartość popiołu w suchej masie.

Prace naukowe Laboratorium Chemicznego Izby z braku funduszów na ten cel ograniczyły się do współpracy z Zakładem Doświadczalnym w Kończewicach. Wykonano szereg badań w związku ze składem chemicznym różnych odmian buraków, pasz liściastych (odmiany kapusty pastewnej, brukwi), następnie analizy obornika, nawozów sztucznych oraz różne badania związane z zagadnieniami doświadczalno-rolniczymi.

W związku z wykonywaniem przez Pomorską Izbę Rolniczą z ramienia Wojewódzkiego Urzędu Pomorskiego kontroli „nad sprzedażą nawozów sztucznych" w sezonach nawozowych przeprowadza się inspekcję składów sprzedaży nawozów sztucznych, badając w myśl rozporządzenia Min. Roln.

i Ref. Roln. z dnia 5. VIII. 1932 r., czy firmy trudniące się tą sprzedażą wydają nabywcom zaświadczenia gwarancyjne oraz czy sprzedawane nawozy przechowują w odpowiednich magazynach zabezpieczających je przed zmianami procentowej zawartości składników użytecznych. Na terenie każdego powiatu są mianowani kontrolerzy, którzy mają prawo pobierania prób nawozów u nabywcy i przesyłania ich drogą urzędową do Laboratorium Chemicznego PIR, które bezpłatnie wykonuje analizę, sprawdzając zawartość składników pokarmowych.

W roku budżetowym 1937/38 skontrolowano 85 składów sprzedaży hurtownej jak i detalicznej. Karalnych przekroczeń nie stwierdzono, jedynie na skutek pewnych niedomagań w wykonywaniu przepisów ustawy dano paru firmom ostrzeżenia zagrożeniem kary w wypadku stwierdzenia tychże braków przy następnych kontrolach.

W ostatnich czasach na terenie powiatu morskiego kartuskiego, kościerskiego i chojnickiego pojawiła się nielegalna sprzedaż surowych fosforytów zagranicznych (o minimalnej wartości nawozowej) sprowadzanych do Polski, celem przeróbki na superfosfat oraz supertomasynę. W sprawie tej wszczęto energiczne dochodzenia, wydając odpowiednie zarządzenia celem ujęcia i ukarania winnych. Ogniskiem tego handlu jest Gdynia, gdzie bezpośrednio po sprowadzeniu ładunku surowych fosforytów zagranicznych, część ich w sposób nielegalny zostaje sprzedawana w stanie nie nadającym się do użytku drobnemu rolnictwu nie orientującemu się w istotnej wartości tego produktu, a zasugerowanemu niską ceną, która jednak w żadnym wypadku nie odpowiada wartości tego surogatu nawozowego.

Na czynności w terenie zużyto 25 dni wyjazdowych.

III. Wytwórczość zwierzęca

Rok sprawozdawczy, szczególnie katastrofalny na odcinku produkcji pasz, utrudniał bieg normalnych wysiłków hodowlanych. Prawie, że zupełny brak lucerny i koniczyn, niedostatek słomy przy braku siana, zwłaszcza w powiatach o lżejszej glebie, a następnie panująca posucha — stworzyły trudne warunki w hodowli inwentarza, przede wszystkim na wiosnę i na początku lata.

Jedynie stosunkowo dobry zbiór okopowych, późniejszych mieszanek, drugiego pokosu siana oraz pasz, jak koński ząb, seradela itp. umożliwiły przetrzymanie inwentarza w okresie zimy.

W hodowli koni zaznaczył się wzmożony ruch. Liczebność członków i zarejestrowanych klaczy wzrosła poważnie, a co za tym idzie, rozszerzył się zasięg wpływów tych organizacji.

Wychów młodzieży nie stał na właściwym poziomie wskutek niebywałego braku karmy. Warunki koniunkturalne nie uległy zmianie. Mimo wzmożonego zbytu koni remontowych, ceny kształtowały się nadal poniżej własnych kosztów wychowu i nie przekraczały poziomu cen zeszłorocznych. Zwiększony napływ tanich koni roboczych z województw centralnych i wschodnich powstrzymał własną produkcję, kalkulującą się o 50% drożej. Eksport koni wierzchowych (do Niemiec) ruszył dopiero w końcu okresu sprawozdawczego.

Brak wartościowych ogierów odczuwano w dalszym ciągu.

Hodowla bydła, wobec anormalnych warunków żywieniowych spowodowanych czynnikami natury klęskowej, poważnie ucierpiała.

Sytuacja rynkowa naogół nie doznała większych wahań; w drugiej połowie półrocza zaznaczył się brak opasów, to też ceny za opasy lekko zwyżkowały, podobnie jak i za cielęta.

Ceny za nabiał nie uległy większym wahaniom, wykazując pod koniec nawet lekką zwyżkę.

Stosowanie pasz treściwych było większe niż w latach ubiegłych.

Hodowla zarodowa wykazywała duże ożywienie i rozwijała się pomyślnie.

Ceny za materiał hodowlany, mimo zmniejszonego w stosunku do lat ubiegłych zapotrzebowania, utrzymywały się na poziomie roku ubiegłego.

Hodowla trzody chlewnej charakteryzowała się w okresie sprawozdawczym dużym spokojem na odcinku podaży i popytu — w porównaniu do lat ubiegłych. Pewne odstępstwa od przeciętnej rocznej obserwowano w okresie żniw, kiedy ceny za żywiec bekonowy z powodu jego braku dochodziły do 120 zł za 100 kg i w jesieni, kiedy znowu nadmierna podaż spowodowała spadek cen, poniżej 80 zł za 100 kg.

Przeciętna cena roczna wahała się od 80—90 zł, niewiele ponad granicę opłacalności. Na uwagę zasługuje okoliczność, że rozbudowany przemysł mięsny odbierał duże nadwyżki produkcyjne.

Za wyjątkiem jesieni, kiedy eksport produktów mięsnych poza bekonem uległ pewnemu zahamowaniu — przez cały okres sprawozdawczy wszystek żywiec dostarczany przez rolników na spędy, o ile tylko posiadał wagę żywą ponad 80 kg był zakupywany przez przemysł. Ustało więc zabieranie sztuk z powrotem ze spędu do chlewni, z czym na porządku dziennym spotykano się w latach ubiegłych.

Hodowla owiec uległa w swoim rozwoju zahamowaniu w wyniku braku pasz objętościowych oraz zwyżki cen pasz treściwych przy częściowym obniżeniu się cen produktów owczych. Wskutek powyższych momentów, opłacalność hodowli owiec została poważnie zachwiana.

Działalność Pomorskiego Związku Hodowców Owiec jak i Pomorskiego Związku Włościańskich Kół Hodowców Owiec była nadal ożywiona.

Zapotrzebowanie na materiał hodowlany wzrosło, ceny za niego osiągane stały na dość wysokim poziomie.

Hodowla drobiu, mimo zwyżki kosztów produkcji oraz braku stałych firm eksportowych, rozwijała się dość pomyślnie, szczególnie na odcinku hodowli rodowodowych i reprodukcyjnych.

W dalszym ciągu czynione są starania do jakościowej poprawy pogłowia drobiu i przystosowania go do wymogów eksportu.

Rybactwo w związku z wprowadzeniem w życie ustawy rybackiej wykazało większe ożywienie i poczyniło dalsze postępy przede wszystkim w zakresie zagospodarowania wód otwartych na terenie ziem zachodnich Polski.

Utworzono kilkadziesiąt nowych obwodów rybackich, zorganizowano szereg spółek rybackich jeziorowych, powołano do życia pierwszy Rybacki Związek Ochrony rzeki Wisły z siedzibą w Grudziądzu.

Wyprodukowano przeszło 18 milionów ziarn zaoczkowanej ikry i narybku szlachetnych gatunków ryb do zagospodarowania utworzonych obwodów rybackich.

Mleczarstwo w związku z wprowadzeniem ustawy mleczarskiej zostało zreorganizowane. Na rynku mleczarskim zaznaczyła się poprawa spo-

wodowana zwiększeniem dostaw mleka do zakładów mleczarskich, nasileniem eksportu masła, zwyżką cen wypłacanych dostawcom za jednostkę tłuszczu w mleku.

Choroby zwierzęce występowały sporadycznie. W ostatnim kwartale okresu sprawozdawczego fala pryszczycy, idąca od strony południowo-zachodniej, ogarnęła dwie miejscowości. Badanie weterynaryjne w zakresie zwalczania gruźlicy i zakaźnego ronienia, przeprowadzane przez Urząd Wojewódzki Pomorski na terenie obór posiadających materiał zarodowy, uległo zahamowaniu wobec epidemii pryszczycy.

Ilość dni pracy terenowej wykonanej przez aparat fachowy centrali Izby obrazuje następujące zestawienie:

Inspektorat	dni podróży
hod. koni	322 (3 pracowników)
„ bydła	142
„ kontr. mleczności	108
„ mleczarski	247 (2 pracowników)
„ trzody chlewnej	180
„ owiec	90
„ drobiu	154
„ rybactwa	366 (3 pracowników)

A. HODOWLA KONI

Do końca roku sprawozdawczego Związki, które od chwili ich powstania powiększyły swój liczebny stan członków i klaczy prawie 7-krotnie — zdołały opanować ok. 18% hodowlanie wykorzystywanych klaczy, to znaczy takich, które odchowywane są ogierami państwowymi i prywatnymi licencjonowanymi. Okres sprawozdawczy, stał pod znakiem ożywionej działalności inspektoratu hodowli koni i połączonych z nim Związków. Dzięki nasilonej propagandzie — myśl konsolidacji hodowli zaczęła się w Związkach silniej ugruntowywać.

Wskutek przyłączenia do Pomorza 8 nowych powiatów z szeregiem stad postępowych, Związki hodowców koni wchodzą w nowy etap rozwoju. Wydzielenie powiatu działdowskiego z granic starego Pomorza odbyło się bez uszczerbku dla hodowli Pomorza. Przejęcie hodowli w nowych powiatach dokonał Związek już w drugiej połowie okresu sprawozdawczego, a zatem jeszcze przed terminem oficjalnego wcielenia tych powiatów do woj. pomorskiego.

W maju 1937 r. odbyła się pierwsza lustracja kilku Stad Związkowych przez Naczelnika Wydziału Chowu Koni M. R. i R. R. w towarzystwie Prezesa i Kierownika Związku, oraz Kierownika P. S. O. w Starogardzie.

Planowe prace inspektoratu hodowli koni i organizacji hodowli koni — zazębiały się nadal tak dalece, że trudno je było rozgraniczyć.

Rejestracja klaczy. Na mocy art. 8 ustawy o nadzorze nad hodowlą koni, Izba wydawała zaświadczenia o wpisaniu klaczy zarodowych tylko na klacze uznane przez Pomorski Związek Hodowców Konia Szlachetnego półkrwi i Pomorski Związek Hodowców konia zimnokrwistego. Ogółem wydano takich świadectw 917 w tym dla klaczy szlachetnych 674.

Akcja remontowa wyrażała się w obesłaniu przez hodowców Związku wystawy koni remontowych w Lublinie (1—3. VII.) w urządzeniu IX z rzędu pomorskiego pokazu koni remontowych w Toruniu 14. i 15. VII. i zwykłych targów remontowych w czasie 5. X. 1937 do 26. II. 1938 r.

Wystawa koni remontowych w Lublinie obesłana została przez Związek 16 końmi. Stawka — zbyt krótko przygotowywana, nie stała na wysokim poziomie wystawowym, dlatego też otrzymała tylko 7 nagród. Z stawki tej sprzedano 10 koni (W. 1) za przeciętną cenę 1644 zł. W cenę tą wliczone są nagrody pieniężne. Koszty wystawowe i t. p. wynosiły około 300 zł od konia, co hodowców zniechęcało do liczniejszego udziału w wystawie.

Pomorski Pokaz koni remontowych odbył się 14 i 15 lipca w Toruniu i był jak w latach poprzednich połączony z zakupem koni dla wojska. Pokaz w Toruniu był IX z rzędu przeglądem regionalnym Pomorskiego Związku Hodowców Konia Szlachetnego. Organizowany dotychczas w Grudziądzu, został w tym roku urządzony poraz pierwszy w Toruniu ze względu na centralne położenie tego miasta w obrębie „Wielkiego Pomorza" i konieczności wypróbowania terenu pod względem jego przydatności do urządzeń imprez tego rodzaju w szerszym zakresie. Na pokazie wystawiono 150 koni, które (spośród 270 zgłoszonych osobników) wybrała specjalna objazdowa komisja kwalifikacyjna Związku.

Pokaz miał właściwie zakrój wystawy. Świadczyło o tym rzadko na pokazach praktykowane — oficjalne jego otwarcie przez czołowe władze administracyjne i wojskowe. Przed trybuną przedefilowały konie, opatrzone numerami katalogowymi, w grupach powiatowych. Najliczniejsze stawki zaprezentowały powiaty: brodnicki, lubawski, świecki, działdowski i sępoleński. Pod względem wyrównania i jakości górował powiat świecki. Stawka tego powiatu rekrutowała się z remontów pochodzących z wielkokmiecych nizinnych gospodarstw, położonych w dolinie Wisły, w których silnie ugruntowana jest hodowla konia szlachetnego, stanowiąca jedno z najlepszych w Polsce skupień włościańskiej hodowli, nie tylko koni, ale i bydła.

Z wystawionych (150) koni Komisja Remontowa zakupiła:

95 koni W. I. po przeciętnej cenie 1200 zł (około 85% zakupionych koni).

2 konie A. K. po przeciętnej cenie zł 1282.

12 koni W. II. po przeciętnej cenie zł 810.

4 konie A. L. po przeciętnej cenie zł 898.

9 klaczy wycofano do hodowli, 9 koni odrzucono z powodu defektów ocznych, uzębienia, 19 koni odrzucono z powodu okaleczeń — nakostniaków i t. p.

Do premiowania dopuszczono tylko konie takie, które uzyskały ceny powyżej 1200 zł i dodatek hodowlany. Z powodu braku uprawnień do dodatku hodowlanego, wyeliminowano z konkursu 19 koni, ocenionych od 1200 do 1500 zł tak, że do zawodów o nagrody stanęło 30 koni, z których — wobec ograniczonych środków Ministerstwa Spraw Wojsk. w wysokości 3.000 zł — nagrodzonych zostało tylko 14.

Porównując zespół koni pomorskich, wystawionych w Lublinie, z poziomem koni na pokazie w Toruniu, Komisja Sędziów doszła do wniosku, że zaprezentowane przez Związek Pomorski konie na wspomnianej wystawie nie były właściwym odzwierciadleniem istotnego poziomu hodowli tej organizacji. „Stawka pomorska", dobrana z koni, którą komisja miała możność osądzić w Toruniu, mogłaby w Lublinie z powodzeniem konkurować o wyższe nagrody z zespołami renomowanych Związków innych rejonów.

Próba urządzenia pokazu w Toruniu udała się w całej pełni i dowiodła, że nowoobrany teren sprostać może nie tylko wymaganiom wystawy rozszerzającego się Związku hodowlanego „Wielkiego Pomorza" ale i wymaganiom wystaw ogólno-krajowych.

Komisja sędziów stwierdziła, że IX pokaz pomorski pod względem poziomu i organizacji był najlepszą tego rodzaju imprezą zorganizowaną przez Pomorski Związek. Postęp uwydatnił się na całej linii.

Zwykłe targi remontowe zorganizowane przy współudziale Izby i Związku Hod. odbyły się w 14 miejscowościach i to:

5. X. 1937 Kowalewo, 6. X. 1937 Brodnica, 7. X. 1937 Lidzbark, 8. X. 1937Działdowo, 2. XI. 1937 Puck, 3. XI. 1937 Starogard, 4. XI. 1937 Chojnice, 2. XI. 1937 Sępólno, 5. XI. 1937 Świecie, 14. XII. 1937 Wejherowo, 15. XII. 1937 Grudziądz, 4. II. 1938 Jabłonowo, 5. II. 1938 Chełmża, 26. II. 1938 Sępólno.

Zakupiono 137 koni w cenie od 750—1200 zł (przeciętna 898 zł). Remontów dostarczyły: własność większa 82%, mniejsza 18%. Jakość koni remontowych uległa wyraźnej poprawie.

Pokazy Hodowlane klaczy włościańskich szlachetnych półkrwi wraz z przychówkiem odbyły się w 3 miejscowościach i to: dn. 13. VI. 37. w Chełmnie, dn. 4. VII. 37. w Brodnicy, dn. 10. VII. 37. w Grudziądzu.

Doprowadzono 89 klaczy i przychówku, premiowano 38 klaczy 12 sztuk przychówku. Premie za klacze wahały się w granicach od 15—30 zł, za przychówek od 5—15 zł.

Pokazy te odbywały się przeważnie z okazji „Dni konia". Nagrody pieniężne przyznawano jedynie rolnikom posiadającym poniżej 50 ha ziemi.

W celu ochrony 3-letnich wartościowych klaczy włościańskich przed ich wysprzedażą na targach remontowych, Izba Rolnicza za zgodą Min. Rol. i R. R. wprowadziła specjalne premie za takie klacze. Premie te mają na celu stworzenia skupień włościańskiej hodowli, — których przy rozdrobnieniu nagród na zwykłych pokazach nie sposób było zawiązać. Premia wynosiła 150 zł za każdą klacz. Z tytułu tak wysokiej premii właściciel klaczy zobowiązywał się utrzymywać ją przez 4 lata i odchowywać je ogierami państwowymi, lub ogierami prywatnymi — licencjonowanymi — wskazanymi przez Izbę Rolniczą. Premiowanie tych klaczy odbywało się z okazji przeglądów ogierów. W roku 1937 przedstawiono do premiowania 105 klaczy z których premiowano 17. Akcja ta wywołała wśród włościan wielkie zainteresowanie, innymi słowy, stała się nadzwyczajnym środkiem propagandowym.

Licencja ogierów prywatnych mocą obowiązujących przepisów ustawowych odbyła się w czasie od 7—18 września 1937 pod przewodnictwem kierownika P. S. O. w Starogardzie, współudziale delegata D. O. K. VIII i P. Zw. Hod. oraz właściwego dla danego powiatu lekarza wet. Spędy odbyły się w 32 miejscowościach; ogierów doprowadzono 829, niedoprowadzono 192. Licencję przyznano 264 ogierom i zaliczono do:

	Szlachetne		Ciężkie		Razem	
	1937/38	*(1936/37)*	*1937/38*	*(1936/37)*	*1937/38*	*(1936/37)*
I kategoria	*15*	*(10)*	*0*	*(0)*	*15*	*(10)*
II „	*38*	*(33)*	*23*	*(33)*	*61*	*(66)*
III „	*73*	*(24)*	*31*	*(23)*	*104*	*(47)*
z § *12*	*37*	*(62)*	*47*	*(22*	*84*	*(84)*
Razem	*163*	*(129)*	*101*	*(78)*	*264*	*(207)*

W stosunku do roku poprzedniego nastąpił wzrost liczby ogierów licencjonowanych od 207 do 264. Podział ogierów zalicencjonowanych jest następujący: 9 og. pełnej krwi angielskiej, 1 og. czystej krwi arabskiej, 1 og. pełnej krwi anglo-arabskiej, 81 półkrwi angielskiej, 3 og. półkrwi arabskiej, 8 og. półkrwi anglo-arabskiej, 18 uszlachetnionych z udowodnionym pochodzeniem, 43 og. uszlachetnionych z nieudowodnionym pochodzeniem, 1 pospolity (bez określ. typu), 60 z pochodzeniem reńsko-belg. i ardeńskim, 39 pogrubionych ciężkimi rasami, razem 264.

Jakość ogierów pochodzenia miejscowego poprawiła się. Licencjonowane ogiery ponad liczbę zeszłoroczną, rekrutują się przeważnie z osobników o wątpliwej wartości hodowlanej. Pewną poprawę wniosły dodatkowo uznane ogiery (6) importy z Prus Wschodnich. Większość nieuznanych ogierów została wytrzebiona przed wdrożeniem postępowania ściągania

opłat za nieuznane ogiery. Opłat tych wpłynęło w roku budżetowym 1937/38 zł 7.998,44. Kwestia uzgodnienia trybu postępowania, zmierzającego do usprawnienia ściągania tych opłat — była przedmiotem obrad na odprawie Starostów, odbytej 6. 7. 37 r. w Pomorskim Urzędzie Wojewódzkim.

Subwencjonowanie ogierów prywatnych. Pomoc w postaci zasiłków na zakup ogierów szlachetnych półkrwi w wysokości 600 zł na ogiera otrzymało 3 hodowców (1 z pow. Chełmno, 1 z pow. Chojnice i 1 z pow. Toruń). Dalsze wnioski — odroczono z braku ogierów — do roku następnego. Z tytułu tego zasiłku właściciel zobowiązał się ogiera przez 4 lata racjonalnie utrzymywać i pielęgnować i odstanawiać nim cudze klacze za opłatą 12 zł.

Państwowe Stado Ogierów w Starogardzie i jego oddziaływanie na hodowlę koni. W dążeniu do ustalenia typowego konia szlachetnego półkrwi uzgodniony został z Kierownikiem Stada Ogierów w Starogardzie — plan rozmieszczenia na państwowych stacjach rozpłodowych ogierów, które do pewnego stopnia łączą się w krwi z klaczami znajdującymi się w najbliższym promieniu oddziaływania wspomnianej stacji. Kierowano się przy tym zasadą, by ogiery umieszczone na stacji były możliwie między sobą spokrewnione — kontynuowały prądy krwi poprzednio działających ogierów — nie wnosiły rozszczepienia, a tym samym przyspieszyły tempo konsolidacji Plan ten był omawiany na specjalnej konferencji, zwołanej przez Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych w Poznaniu w dniu 18 grudnia 1937 r. i uzyskał sankcję tej władzy. Na wyżej wspomnianej konferencji uzyskano też zapewnienie, że ogiery z Państwowego Stada Ogierów w Gnieźnie, działające w 4 powiatach woj. poznańskiego, które od 1 kwietnia 1938 r. mają być wcielone do Wielkiego Pomorza ,nie zostaną z tego terenu wycofane względnie zamienione.

Na terenie Pomorza działało ogierów państwowych 125 w tym 112 szlachetnych i 13 ciężkich. Stacji rozpłodowych 36 ogierów na dzierżawach 27 i dożywotniej dzierżawie 9. Ogiery szlachetne odstanowiły klaczy 4876 — ogiery ciężkie — klaczy 566 — razem 5442 klaczy.

Wśród państwowych ogierów było:

5	ogierów	pełnej krwi angielskiej
91	„	półkrwi angielskiej
1	„	„ arabskiej
8	„	„ anglo-arabskiej
4	„	orientalno-hanowery
2	„	hanowery
1	„	orient. holsztyn.
9	„	reńsko-belg. i belg.
4	„	norfolk-bretony

Przeciętnie odstanowił ogier państwowy 43,5 klaczy.

W interesie koordynacji pracy hodowlanej i konsolidacji hodowli Izba czyniła w Ministerstwie Rolnictwa i Ref. Rol. starania w kierunku wcielenia całego pogłowia ogierów działającego dotychczas na terenie 8 nowych powiatów do Państwowego Stada Ogierów w Starogardzie. Usiłowania te odniosły niestety tylko częściowy skutek. Narazie bowiem przechodzą do Stada tego tylko ogiery, które znajdowały się na stacjach kopulacyjnych w powiatach: Bydgoszcz, Inowrocław, Szubin, Wyrzysk.

Pomorski Związek Hodowców Konia Szlachetnego Półkrwi. Rok sprawozdawczy zaznaczył się w rozwoju Związku pomyślnie, tak pod względem napływu nowych członków jak i liczebnego wzrostu klaczy rejestrowanych. Fatalne jednak warunki żywieniowe, wywołane serią klęsk gospodarczych, opóźniły rozwój przychówku i wpłynęły ujemnie na przebieg kopulacji. Dążenia Związku szły przede wszystkim w kierunku wydobycia z hodowców więcej twórczej energji i powiększenia liczby członków i klaczy — by wpływy swe na kształtowanie się hodowli rozszerzyć w większym niż dotąd stopniu. Kompleks pracy Związku około rozwoju hodowli koni i jej ustalenia prowadzony był przy wydatnej i harmonijnej współpracy z Kierownikiem Państwowego Stada Ogierów w Starogardzie.

W okresie sprawozdawczym liczba członków wzrosła z 356 do 512, liczba klaczy z 1120 do 1423. Stan członków zmógł się zatem w tym czasie o 39 % — stan klaczy o 29%.

Związek oprócz swej bieżącej czynności wyrażającej się w stałej opiece stad — licencji klaczy przez swój czynnik fachowy — prowadzeniu zleconej przez Izbę księgowości hodowlanej — załatwieniu splotu różnych problemów programowych i innych — wzmagającej się korespondencji — rozwijał specjalną sezonową działalność, która uwydatniała się:

1. W sezonie od kwietnia do końca czerwca

a) w zebraniu, przygotowaniu i kilkakrotnych lustracji — stawki koni, przeznaczonej na ogólno-krajową wystawę koni remontowych w Lublinie,

b) w asystowaniu Komisji Remontowej, przy wyborze koni remontowych — rokujących zakup, a tym samym dające tytuł do udzielenia hodowcom zaliczek na cenę kupna,

c) w towarzyszeniu naczelnikowi Wydz. Chowu Koni M. R. i R. R. podczas pierwszej jego lustracji stad związkowych,

d) w kwalifikowaniu 275 koni zgłoszonych na regionalny pokaz koni remontowych w Toruniu i przeprowadzeniem innych prac związanych z organizacją tego pokazu.

2. W sezonie od lipca do września

a) w urządzeniu dorocznego regionalnego pokazu koni remontowych,

b) w współudziale w organizacji i przeprowadzeniu „Dni konia" i związane zeń premiowaniu klaczy,

c) w reprezentowaniu interesów Związku podczas licencji ogierów i jednoczesnym przeprowadzeniu z okazji tych spędów-licencji klaczy.

d) w współorganizowaniu jesiennych targów remontowych,

e) w przygotowaniu importu ogierów wschodnio-pruskich — przy pomocy długoterminowych, niskoprocentowych kredytów P. B. R. i kapitałów odmrożonych w bankach niemieckich.

3. W sezonie od października do końca grudnia

a) w asystowaniu Komisji Remontowej przy targach remontowych i reprezentowaniu interesów Związku,

b) w realizacji importu ogierów z Prus Wschodnich,

c) w ustaleniu z kierownikiem P. S. O. projektu rozmieszczenia ogierów państwowych na sezon kopulacyjny luty—czerwiec 1938 r. w myśl programu konsolidacji hodowli,

d) w przeniesieniu materiału hodowlanego znajdującego się w 8 nowych do Pomorza przyłączanych powiatów — z ksiąg Związków: Warszawskiego i Poznańskiego — do ksiąg Związku Pomorskiego.

4. W sezonie od stycznia do marca

a) w nawiązaniu kontaktu z hodowcami przyłączonych do Pomorza powiatów,

b) w dokonaniu szeregu lustracji stad w tych powiatach przez Prezesa i Kierownika Związku i przeprowadzeniu szeregu konferencji w Warszawie, w Poznaniu i Bydgoszczy,

c) w lustracji koni zgłoszonych na ogólnokrajową wystawę koni remontowych w Lublinie (1—3 lipca 1938 r.),

d) w ustaleniu planu pracy na rok 1938/39 z władzami Związku i delegatami nowo przyłączonych powiatów.

Z 4 powiatów woj. warszawskiego Związek przejął 87 hodowców z 729 klaczami, z 4 powiatów województwa poznańskiego 28 hodowców z 340 klaczami. W połączeniu z hodowcami dawnego Pomorza, Związek Wielkiego Pomorza wzrósł do 627 członków, posiadających 2.492 klaczy zarejestrowanych. Jeśli chodzi o propagandę nowoczesnej myśli hodowlanej, należy zaznaczyć, że Kierownik Związku opublikował na łamach „Jeźdźca i Hodowcy" i „Kłosów" — serię artykułów aktualnych o dużym znaczeniu nie tylko dla hodowli regionalnej, ale w wielkiej mierze — dla ogólnokrajowej hodowli koni.

Pomorskie Stowarzyszenie Hodowców Konia Zimnokrwistego. Działalność Stowarzyszenia wzmogła się wydatnie. Ilość członków powiększyła

się z 22 na 37, mimo utraty członków, posiadających stada po za granicami strefy hodowli konia ciężkiego. Ilość klaczy zarejestrowanych powiększyła się z 167 do 306, w tym 107 zapisanych do księgi głównej, a więc posiadających obustronne pochodzenie. Stada zaopatrzone są przeważnie we własne ogiery, wśród których 38 jest pochodzenia reńsko-belgijskiego i 9 ardeńskiego. Organizacja ulegnie w najbliższym czasie zmianie z powodu przyłączenia 3 powiatów (Inowrocław, Nieszawa, Włocławek), gdzie dopuszczalną jest dwukierunkowa hodowla. Materiał znajdujący się na terenie tych powiatów przyczyni się do powiększenia działalności Stowarzyszenia. — Zarząd opracował zasady prób dzielności, które mają być realizowane w r. 1938/39.

B. HODOWLA BYDŁA

Rok sprawozdawczy, katastrofalny na odcinku pasz, — o czym na wstępie była mowa — spowodował wyjątkowo trudną sytuację w hodowli bydła, a niejednokrotnie wysprzedaż materiału hodowlanego w uboższych okolicach przede wszystkim stadników uznanych w roku ub. Brak słomy poza tym odbił się ujemnie na higienie inwentarza, zwłaszcza młodzieży. Na skutek wytworzonej sytuacji, nastąpiło ograniczenie ilości przychowywanych cieląt.

Na skutek ciężkiego przednówku dla inwentarza, mleczność na wiosnę u krów znacznie spadła; dostawa mleka w niektórych mleczarniach zmniejszyła się do 20 i więcej % w porównaniu do lat ubiegłych w tym samym czasie.

Ceny za materiał hodowlany, zarodowy kształtowały się pomyślnie, jakkolwiek obroty w porównaniu do lat ubiegłych były niższe; podaż była wyższa od popytu. Na skutek zarządzeń weterynaryjnych, w związku z wybuchem pryszczycy na terenie powiatu toruńskiego, licytacja stadników urządzana stale na wiosnę w Grudziądzu przez Pomorskie Towarzystwo Hodowców Bydła nie odbyła się.

Licencja stadników. Licencję stadników — na mocy ustawy o nadzorze nad hodowlą bydła, trzody chlewnej i owiec — przeprowadziła Izba Rolnicza w 12 powiatach, w tym w pow. brodnickim, działdowskim i grudziądzkim po raz pierwszy.

Wyniki licencyjne przedstawia dokładnie poniższe zestawienie:

POWIAT	Ilość				Uwagi
	przedst. stadn.		przyjętych stadn.		
	1936 r.	*1937* r.	*1936* r.	*1937* r.	
Brodnica	—	*443*	—	*259**	* w pow. brodnickim na terenie jednej gminy została przeprowadzona dodatkowa licencja
Chełmno	*467*	*410*	*351*	*352*	
Działdowo	—	*406*	—	*187*	
Grudziądz	—	*465*	—	*315*	
Morski	*328*	*337*	*275*	*273*	
Sępolno	*253*	*249*	*191*	*212*	
Starogard	*308*	*281*	*210*	*216*	
Świecie	*441*	*433*	*364*	*354*	
Tczew	*327*	*337*	*275*	*278***	** w powiecie tczewskim na terenie jednej gromady przeprowadzono dodatkową licencję
Toruń	*403*	*343*	*298*	*305*	
Tuchola	*226*	*212*	*165*	*166*	
Więcbork	*334*	*334*	*242*	*264*	
Razem	*3.087*	*4.250*	*2.371*	*3.181*	

Komisje licencyjne, w skład których wchodzi inspektor hodowli bydła jako przewodniczący, podkreślają w swych sprawozdaniach dalsze wyrównanie materiału, przy równoczesnym przedstawianiu do licencji znacznie większej ilości, niż w latach ubiegłych, stadników z pochodzeniem.

Sztuk zdecydowanie słabych — poza powiatami, w których licencja odbyła się poraz pierwszy, jest przedstawianych coraz mniej; niewątpliwie należy to przypisać m. in. i wprowadzeniu opłat za nieuznane stadniki w całym szeregu powiatów; dzięki temu rolnicy przychowują coraz mniej rozpłodników słabych.

W roku obecnym znalazło się cały szereg gmin, w których liczba przyjętych stadników wynosiła prawie 100%; najsłabszy materiał znajduje się w południowej części powiatu działdowskiego, a następnie w poł.-zach. części pow. morskiego oraz na terenie t. zw. borów tucholskich (część pow. tucholskiego, starogardzkiego i częściowo świeckiego). Najlepszy materiał posiadają powiaty toruński, chełmiński, tczewski oraz świecki (niziny).

Łącznie z licencją Komisja przeprowadziła premiowanie buhai na terenie pow. chełmińskiego, sępoleńskiego, toruńskiego i wąbrzeskiego. Do premii Komisja przedstawiła 19 rolników oraz 11 oprzątaczy bydła za ujeżdżanie stadników; premie zostały udzielone z funduszów powiatowych.

Równocześnie z licencją Komisja zwracała uwagę na tępienie gza bydlęcego, demonstrując na miejscu sposób usuwania i niszczenia larwy

gza; nasilenie gza, w porównaniu do roku ubiegłego, w niektórych powiatach zmniejszyło się. Giez występuje najsilniej na terenie gmin, położonych w okolicach lesistych.

Opłaty za nieuznane buhaje obowiązywały na terenie pow. chełmińskiego, morskiego (za wyjątkiem 3 gmin), sępoleńskiego, świeckiego, tczewskiego, wąbrzeskiego oraz na terenie 6 gmin pow. starogardzkiego, a 5 gmin pow. tucholskiego.

Na terenie wymienionych powiatów odrzuconych zostało w latach 1936 i 1937 — 1.070 buhai, które tym samym podlegały opłacie, przewidzianej w art. 10 ustawy z dnia 5 marca 1934 r. Tymczasem w obydwu latach wpłynęło opłat za 35 buhai, co wynosi 3,2% z odrzuconych sztuk. Pozostałe stadniki zostały usunięte z hodowli drogą sprzedaży wzgl. kastracji; wyeliminowanie z hodowli sztuk zdyskwalifikowanych wywrze niewątpliwie dodatni skutek. Równocześnie Izba Rolnicza — w wypadkach zasługujących na uwzględnienie — na podstawie art. 10 p. 2 wymienionej na wstępie ustawy — umorzyła opłatę znacznej części rolników wzgl. przedłużyła okres przetrzymania buhai odrzuconych, w celu utuczenia ich.

Izba Rolnicza załatwiła formalności związane z wprowadzeniem ustawy o nadzorze państwowym w odniesieniu do hodowli bydła na terenie powiatów chojnickiego i lubawskiego. Rady Powiatowe, na zebrania których Izba Rolnicza delegowała swego przedstawiciela, wypowiedziały się za wprowadzeniem w życie na ich terenach odnośnej ustawy. Tym samym poza pow. kościerskim i kartuskim ustawa wymieniona będzie obowiązująca w najbliższym roku na całym Pomorzu.

Niezależnie od powyższego, przedstawiciel Izby Rolniczej wziął udział w objeździe Komisji licencyjnej stadników w marcu br. w powiatach bydgoskim, inowrocławskim, szubińskim i wyrzyskim.

Stacje stadników. Zapotrzebowanie na stacje wzrosło i to zwłaszcza z okolic, które dotychczas zupełnie wzgl. w małym stopniu korzystały z subwencji na stacje.

Izba Rolnicza dawała pierwszeństwo okolicom, w których prowadzona jest systematyczna akcja hodowlana, uwzględniając następnie wnioski z osiedli uboższych oraz ostatnio rozparcelowanych. Dla braku dostatecznych środków, cały szereg wniosków zostało załatwionych odmownie.

W okresie sprawozdawczym założono 50 stacji, zlikwidowano 43 — przeważnie z powodu upływu terminu stacjonowania; w końcu roku było 124 stacji, o 15 więcej niż w roku ubiegłym.

Utrzymanie stacji przeciętnie dobre; wykorzystanie stadników, zwłaszcza w pierwszych 2 latach dobre. W wypadku za słabego wykorzystania stacji, Izba Rolnicza nie zakłada nowej stacji w przyszłości.

Wpływ stacji zakładanych podkreślają w swoich sprawozdaniach Komisje licencyjne. Znaczna część stadników zalicencjonowanych pochodzi po stadnikach stacyjnych.

Liczby podane nie obejmują stadników gminnych, przy których wyborze była Izba Rolnicza pomocną. W liczbie założonych 50 stacji mieści się cyfra 33 stacji zakupionych z obór włościańskich, poddanych kontroli Izby Rolniczej.

Hodowla zarodowa włościańska. Brak paszy, utrudniał niezmiernie prawidłową pracę w oborach zrzeszonych przy Izbie Rolniczej; mimo to dzięki wysiłkom Izby oraz zrozumieniu ze strony hodowców udało się dotychczasowy stan obór utrzymać. Należy zaznaczyć, że wiele obór nowych zgłasza swe przystąpienie do kontroli mleczności, których to wniosków — ze względów finansowych — nie zawsze można uwzględnić. Postęp w poszczególnych hodowlach daje się zauważyć w coraz to większym roztaczaniu pieczy nad wychowem i pielęgnowaniem młodzieży, dalej w zakładaniu okólników, lucerników itd. Izba Rolnicza zwracała szczególną uwagę na możliwą samowystarczalność pod względem produkcji pasz przez ogół hodowli, będąc poza tym pomocną w sprzedaży i zakupnie materiału zarodowego.

Licencję materiału do ksiąg rodowych przeprowadziła Izba Rolnicza — prócz pow. kartuskiego — we wszystkich powiatach. Zalicencjonowano 47 buhai oraz 469 krów; ogółem w dniu 31 marca 1938 r. znajdowało się w księgach rodowych 132 stadniki i 1945 krów w oborach pozostających pod opieką Izby Rolniczej.

Uznawanie obór zarodowych. W czerwcu 1937 r. — w myśl ustawy z dnia 5 marca 1934 r. — Komisja w składzie przedstawicieli Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego oraz Izby Rolniczej przeprowadziła dokładną lustrację 25 obór, które zgłosiły wniosek o uznanie za zarodowe.

Na wniosek Komisji, Izba Rolnicza nadała 12 oborom, a z uznanymi w poprzednim roku, łącznie 39 oborom uprawnienie do używania na ich oznaczenie nazwy, zawierającej określenie „zarodowa obora"; wśród uznanych obór 8 należy do małej własności.

Konkursy wychowu buhajków zapoczątkowała Izba Rolnicza w pow. tucholskim w gm. Kęsowo, w pow. toruńskim w gm. Lubianka i chełmińskim w gm. Dąbrowa Chełmińska. Łącznie umieszczonych zostało w 3 miejscowościach 9 buhajków konkursowych. Stadniczki do konkursów zakupywano w oborach włościańskich; rozpłodniki po roku, po zalicencjonowaniu ich, mają pozostać na stacji przez 2 lata, po czym przechodzą na własność utrzymującego stadnika. W wypadku niewypełnienia warunków dotyczących wychowu buhajka, konkursista jest obowiązany do zwrotu otrzymanych subwencji.

W zakupnie buhajka uczestniczy konkursista w 1/3 ceny kupna, 1/3 ceny kupna pokrywa Wydział Powiatowy, a 1/3 Państwo wzgl. Izba Rolnicza.

Komisja notowania cen, w skład której wchodzi przedstawiciel Izby Rolniczej przeprowadza periodycznie 2 razy w miesiącu notowania na targowicy miejskiej w Toruniu; notowania są umieszczane w codziennej prasie oraz urzędowym tygodniku rolniczym Izby Rolniczej w Kłosach.

Praca oświatowa. Poza akcją oświatową prowadzoną na miejscu wśród rolników z okazji przeprowadzanych czynności, inspektor brał udział w wykładach dla żołnierzy garnizonu miejscowego, wygłosił 10 pogadanek w miejscowym radio oraz umieszczał artykuły w miejscowej prasie.

C. KONTROLA MLECZNOŚCI.

W oborach podlegających kontroli mleczności, a zrzeszonych przy Pom. Izbie Rolniczej — przeprowadzone zostały przez Urząd Wojewódzki Pomorski w porozumieniu z Izbą Rolniczą badania w kierunku zwalczania gruźlicy bydła w 95 gospodarstwach rolnych.

Zależnie od pory oraz nasilenia prac w tym dziale, tuberkulinizację przeprowadzało 3—5 lekarzy wet.

Badaniu poddano ogółem 4147 sztuk bydła. Wynik dodatni wykazało 1949 sztuk, wątpliwy 774 sztuki, ujemny 1424 sztuki.

Badania przerwano w związku z zahamowaniem akcji wobec epidemii pryszczycy.

Kontrola mleczności, prowadzona przez Pomorską Izbę Rolniczą w oborach włościańskich, oraz przez Pomorskie Towarzystwo Hodowców Bydła w oborach większej własności, była obsługiwana w okresie sprawozdawczym przez 14 asystentów kontroli obór czynnych przy P. I. R. i 11 asystentów kontroli obór zajętych przy Pom. Towarzystwie Hodowców Bydła.

Asystenci K. O. przy Pomorskiej Izbie Rolniczej czynnni byli przy 5 inspekcjach hodowlanych, które w swoich obwodach mieściły 13 kół kontroli mleczności i to:

przy Inspekcji hodowl.	w Brodnicy	2	K. K. O.	i 2	asystentów	K. O.
„ „ „	„ Chełmży	4	„	i 4	„	„
„ „ „	„ Pawłowie	2	„	i 2	„	„
„ „ „	„ Kościerzynie	1	„	i 1	„	„
„ „ „	„ Świeciu	4	„	i 4	„	„

Ponadto dla możności pełnienia zastępstw podczas urlopów wypoczynkowych asystentów K. O. wzgl. choroby lub powołania na ćwiczenia wojskowe, czynny był 1 asystent K. O.

Przy Pomorskim Towarzystwie Hodowców Bydła czynnych było 10 kół kontroli obór, które były obsługiwane przez 10 asystentów K. O.

Podobnie jak w kontroli mleczności przy P. I. R. również przy Pomorskim Towarzystwie Hodowców Bydła, jako zastępca, był zajęty 1 asystent K. O.

W roku sprawozdawczym Pomorska Izba Rolnicza angażowała z dniem 1. VI. 1937 inspektora K. O., który wykonywał prace z zakresu organizacyjnego i inspekcyjnego nad wszystkimi kołami kontroli mleczności na terenie województwa.

Wyniki kontroli mleczności oraz pracę poszczególnych asystentów K. O. tak przy P. I. R. jak i przy P. T. H. B. przedstawia poniższe zestawienie porównawcze za ostatnie dwa lata kontrolne.

Pomorska Izba Rolnicza, K. O. mniejszej własności.

Rok kontrolny	Ilość obór pod kontrolą	Ilość krów pod kontrolą	Przeciętna wydajność mleka w kg.	Przeciętna wydajność tłuszczu w kg.	Przeciętny % tłuszczu	Ilość asystentów 12. V.	Przeciętna ilość obór pod opieką 1 asystenta	Przeciętna ilość krów pod opieką 1 asystenta
1935/36	*248*	*4323*	*3409,2*	*110,8*	*3,25*	*13*	*19,1*	*332*
1936/37	*249*	*4019*	*3489,6*	*114,6*	*32,8*	*13(+1)*	*19,1*	*309*
Pomorskie Towarzystwo Hodowców Bydła K. O. większej własności.								
1915/36	*136*	*6289*	*3688*	*124*	*3,36*	*9*	*15,1*	*698,7*
1936/37	*159*	*7004*	*3716*	*124*	*3,34*	*10(+1)*	*15,9*	*700,4*

Ponieważ rok kontrolny kończy się 15 maja 1938 r., wyników za rok kontrolny 1937/38 nie można podać.

W roku sprawozdawczym, wobec niepowodzenia zorganizowanych w roku 1936/37 poradni żywieniowych, Pomorska Izba Rolnicza przystąpiła do przygotowania organizacji doradztwa żywieniowego w kołach kontroli mleczności przy spółdzielniach mleczarskich o charakterze masowym, które w najbliższym roku zostaną uruchomione.

Pomorskie Towarzystwo Hodowców Bydła

Klęska nieurodzaju utrudniała pracę w kierunku podniesienia wydajności u krów jak również odbiła się ujemnie na wychowanie młodzieży. Znaczna ilość obór już od jesieni r. 1937 stosowała najrozmaitsze namiastki ściółki. W jakich liczbach zarysuje się spadek wydajności, wykażą zamknięcia roczne. Należy przypuszczać, że będzie to raczej zahamowanie postępu, w absolutnych jednak liczbach spadek wydajności będzie niewielki. Świadczyłoby to o tym, że materiał obór zarodowych staje się genetycznie lepszy i utrzymywany w jednakowych warunkach stale wykazuje postęp.

Liczebny stan członków na dzień 31/III 38 wynosił ogółem 169, z czego 112 posiadała materiał zapisany do ksiąg zarodowych.

Buhajów zapisanych 136, krów ca 2500.

W okresie sprawozdawczym dokonano w 30 oborach lustracji, co powiększyło szereg uznanych obór zarodowych o dalsze 12, tak że obecnie posiada Towarzystwo razem 32 obory zarodowe.

Przedstawione do „Elity" 6 buhajów i 3 krowy zostały przez Komisję składającą się z przedstawiciela Towarzystwo Zootechnicznego p. prezesa Marszewskiego, przedstawiciela Związku Izb i Organizacyj Rolniczych p. inspektora Szczekina-Krotowa oraz przedstawiciela Towarzystwa inż. Stefana Wiśniewskiego, zakwalifikowane do „Elity" i to: do Elity buhajów „A" buhaj Friesenstolz 731 p. Szulca z Napola (jedyny w kraju). Do Elity „B" buhaje: Bertus 678 p. Heydemannowej — Zajączkowo, buhaj Mariner 485 p. Heringa w Mirowie, Repräsentant 476 p. Modrowa w Modrowie. Do Elity „C" buhaj Ebko 727 p. Modrowa w Modrowie i buhaj Jerome 712 p. dr. Koerbera w N. Jankowicach. Do Elity krów klasy „B" krowy Wilhelmine 7467, Zaile 8207, obie po Repräsentancie p. Modrowa w Modrowie i krowa Lucie 7557 po Mariner 485 p. Heringa w Mirowie.

Na polecenie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych została przeprowadzona przez Komisję Pom. Izby Roln. rewizja ksiąg rodowodowych. Żadnych uchybień od obowiązujących przepisów dot. zapisywania zwierząt do ksiąg bydła zarodowego, nie stwierdzono.

Obroty materiałem rozpłodowym w roku sprawozdawczym przewyższały lata poprzednie. Pomimo niekorzystnych warunków oraz trudności transportowych ze względu na pryszczycę, podaż nie pokrywała zapotrzebowania. Ceny kształtowały się za buhaje od 500,— zł do 2000,— zł, za pierwszorzędne krowy i jałowice cielne dochodziły do 900,— zł.

Z preliminowanych 2 przetargów odbył się tylko jeden, drugi z powodu pryszczycy musiał być odwołany.

W planie pracy hodowlanej, Towarzystwo w dalszym ciągu dąży do skonsolidowania wypróbowanych na Pomorzu prądów krwi. Celowość tej konsolidacji w roku sprawozdawczym została potwierdzona przez zapisanie o mocnym nasileniu wspomnianych prądów 6 buhajów do „Elity". Utrwalenie dobrych żeńskich linii odbywa się drogą użycia w oborach buhajów własnego chowu z najcenniejszych linii żeńskich odnośnych obór.

Propaganda polepszenia warunków hodowlanych doprowadziła już do tego, że prawie w każdym gospodarstwie hodowlanym istnieją lucerniki, wybiegi dla cieląt, okólniki do trzymania cieląt przez całą dobę na powietrzu oraz wypędzania krów na spacery. Ilość trwałych pastwisk stale się powiększa.

Rozpoczęta przez Urząd Wojewódzki akcja badania bydła w kierunku gruźlicy i zakaźnego ronienia w połowie roku z powodu pryszczycy musiała być przerwana.

D. HODOWLA TRZODY CHLEWNEJ

Teren Pomorza dzieli się **na dwa wyraźnie zarysowujące się rejony produkcyjne** trzody chlewnej — o różnej użytkowości.

Rejon pierwszy stanowią powiaty bezpośrednio nie zainteresowane produkcją bekonową, a nastawione na chów trzody przeznaczonej bądź na konsumcję wewnętrzną, bądź na eksport tuczników ciężkich do Gdańska i Niemiec. Rejon ten tworzą powiaty: morski z północną częścią kartuskiego i starogardzkiego, sępoleński i działdowski. Na terenach tych Izba Rolnicza propagowała rasę białą ostrouchą, w typie tłusto-mięsnym.

Rejon drugi, obejmujący prawie w zupełności obszar pozostałych powiatów, jest zdecydowanie nastawiony na produkcję żywca eksportowego, w formie bekonów lub świń szynkowych.

Organizacja produkcji bekonów na tych terenach ześrodkowaną jest w **Kołach Producentów Trzody Chlewnej.**

Stan Kół na 1. IV. 1938 r. w porównaniu do stanu na 1. IV. 1937 r. ilustruje niżej podane zestawienie.

Wykaz (1)

Kół producentów trzody chlewnej wraz z ilością gospodarstw (członków) w r. b. 1937/38

Powiat	Ilość Kół dnia 1.IV.37.	Założono od 1 IV.37. 31.III.38.	Zlikwidowano od 1 IV.37. do 31.III.38	Stan ilości Kół na 1.IV.1938.	Ilość gospodarstw (członków) w dniu 1.IV.37	1.IV.38.
Brodnica	38	—	1	37	776	689
Chełmno	10	2	—	12	218	271
Chojnice	14	—	1	13	625	604
Działdowo . . .	11	—	11	—	382	—
Grudziądz	17	1	—	18	398	446
Kartuzy	28	2	—	30	648	914
Kościerzyna . . .	26	—	2	23	757	1084
Lubawa	51	3	—	54	1938	2332
Morski	1	—	1	—	18	—
Sępolno	—	1	—	1	—	—
Starogard	3	3	—	8	379	344
Świecie	26	—	—	26	745	871
Tczew	20	2	—	22	493	548
Toruń	23	—	1	22	488	560
Tuchola	8	—	—	8	332	315
Wąbrzeźno . . .	14	7	—	21	441	678
Razem . . .	291	21	17	295	8 638	9.672

W porównaniu do roku ubiegłego, ogólna ilość Kół powiększyła się minimalnie, zgodnie z zamierzeniem Izby Rolniczej. Nieulegający bowiem zasadniczej zmianie w swej wielkości kontyngent angielski uniemożliwiał dalsze terenowe rozszerzanie produkcji. W roku sprawozdawczym liczba członków Kół powiększyła się z 8.638 do 9.672, czyli prawie o 1.000 osób.

Rozmieszczenie Kół Producentów Trzody Chlewnej, wokoło ośrodków zbytu, którymi są miejscowe przetwórnie bekonowe i mięsne, ich wzrost liczbowy oraz specjalizacja produkcji spowodowały z biegiem czasu powstanie **terenowych okręgów produkcyjnych,** nastawionych prawie wyłącznie na określony kierunek żywca eksportowego.

Posiadamy ich na terenie Pomorza 8. Nie pokrywają się one z podziałem administracyjnym na powiaty, a wielkość ich zależy od wielkości kontyngentu przerobowego tej fabryki, którą zaopatrują w żywiec.

W każdym okręgu pracuje instruktor hodowli trzody chlewnej podlegający inspektorowi Pomorskiej Izby Rolniczej.

Poszczególne okręgi, miejscowości, w których odbywają się regularne spędy oraz fabryki przerabiające żywiec podaje następująca tabela:

Tabela (3)

szczegółowych dostaw kontraktowego żywca bekonowego w r. budż. 1937/38 w porównaniu do roku 1936/37

	PRZETWÓRNIE									
	„Sair" Grudziądz		Kuj. Spółdz. Przetw. Mięsa Czerniewice (Kościerzyna)		„Bacon-Export" Tczew		H. Carstens Gdańsk		St. Jaugsch i Ska Toruń	
	1936/37	*1937/38*	*1936 37*	*1937/38*	*1936/37*	*1937/38*	*1936/37*	*1937/38*	*1936/37*	*1937 38*
			od 16. XI. 36. do 31. III. 37.							
Kontyngent dostaw kontraktowych (sztuk)	*11.558*	*12 000*	*3.769*	*10.263*	*10.493*	*10.083*	*11.617*	*9 630*	*9 162*	*9.576*
Zakupiono razem (sztuk) . .	*9.081*	*9.513*	*3.144*	*9.648*	*9.484*	*9.380*	*11 374*	*9.806*	*8.060*	*9.353*
% wypełnienia kontyngentu dostaw kontrakt.	*78,56*	*79,27*	*83,41*	*94,00*	*90,38*	*93,02*	*97 90*	*101,82*	*87,97*	*97,67*
Klasyfikacja zakupionych sztuk:										
I. klasa	*3 457*	*4.624*	*534*	*2.047,5*	*9.199*	*5.715*	*5.389*	*5.468*	*3 143,5*	*3.282,5*
%%	*33,06*	*48,60*	*16,98*	*21,22*	*96,99*	*60,92*	*47,38*	*55,76*	*39 00*	*35.09*
II. klasa	*3.044*	*1 815*	*1.020*	*3.248,5*	*145*	*2.435*	*4 185*	*3.048*	*2.853*	*3.341*
%%	*33,52*	*19.07*	*32,44*	*33,67*	*1,52*	*25.95*	*36,79*	*31,08*	*35,39*	*34,97*
III. klasa	*852*	*334*	*662*	*967,5*	—	*739*	*1.706*	*1.064*	*932*	—
%%	*9.40*	*3,51*	*21.05*	*10,03*	—	*7,88*	*15,00*	*10,85*	*11,58*	—
wysortowano	*1.728*	*2,740*	*928*	*3.384,5*	*140*	*491*	*94*	*226*	*1.131,5*	*2 729,5*
%%	*19 02*	*28 82*	*29,53*	*35,08*	* *1,49*	*5,25*	*0,83*	*2 31*	*14,03*	*29,94*

* W roku budż. 1936/37 firma Bacon-Export-Tczew odbierała wyłącznie świnie szynkowe.

Tabela (3) (ciąg dalszy).

	PRZETWÓRNIE									
	Standart Bacon Świecie		Bacon-Export Chojnice		B. Moeller Brodnica		H. B. Moeller Gdańsk		J. E. Pfeiffer Sopoty	
	1936 37	*1937 38*	*1936 37*	*1937/38*	*1936/37*	*1937 38*	*1936/37*	*1937/38*	*1936 37*	*1937/38*
Kontyngent dostaw kontraktowych sztuk	*7.785*	*7.944*	*6.174*	*6.373*	*4 260*	*3.164*	*4 465*	*4 572*	*3 648*	*3.379*
Zakupiono razem (sztuk) . .	*7.990*	*7 875*	*6 274*	*6 719*	*5 622*	*3 364*	*4 447*	*5.028*	*3.303*	*3 576*
% wypełnienia kontyngentu dostaw kontrakt.	*102,63*	*99,13*	*101,61*	*105,42*	*131,97*	*106 32*	*99,59*	*109,97*	*90,54*	*95,64*
Klasyfikacja zakupionych sztuk:										
I. klasa	*5.528*	*5 400*	*1.194*	*1 901*	*4 355*	*1.197*	*2 159*	*2 773*	*900*	*1 236*
% %	*69,18*	*68,57*	*19,03*	*28,29*	*77,46*	*35,58*	*48 54*	*55,15*	*27,24*	*34,56*
II. klasa	*2.015*	*1.841*	*3.463*	*3.541*	*663*	*1.320*	*1.637*	*1.608*	*1.432*	*1.585*
% %	*25,21*	*23,37*	*55,19*	*52,70*	*11,79*	*39,23*	*36,81*	*33,41*	*43,35*	*44 32*
III. klasa	*50*	*89*	*806*	*357,5*	*180*	*312*	*600*	*488*	*806*	*626*
% %	*0,64*	*1,14*	*12,84*	*5,33*	*3,21*	*9,29*	*13,49*	*9,70*	*24,40*	*17,50*
wysortowane	*397*	*545*	*811*	*919,5*	*424*	*535*	*51*	*87*	*165*	*129*
% %	*4,97*	*6,92*	*12,94*	*13,68*	*7,54*	*15,90*	*1.16*	*1,74*	*5,01*	*3,62*

Okręgowe Związki Producentów Trzody Chlewnej

W miarę organizacyjnego doskonalenia się Kół oraz nawiązywania kontaktu pomiędzy Kołami i ich członkami, powstała wśród samych rolników myśl organizacyjnego powiązania Kół jednego okręgu w jedno stowarzyszenie, któreby reprezentowało ogół producentów wobec przemysłu, władz i instytucyj.

To też już w październiku 1936 r. jako pierwsi zrzeszyli się producenci okręgu lubawskiego, początkowo w Sekcji T. R. P. a następnie w samodzielnym Okręgowym Związku Producentów Trzody Chlewnej z siedzibą w Nowym Mieście. W grudniu tegoż samego roku powstał analogiczny Związek w Kościerzynie.

Ponieważ potrzeba powołania identycznych Związków stała się aktualną i w pozostałych okręgach, opracowano wzorcowy regulamin, który po dostosowaniu do lokalnych warunków, stał się zrębem organizacyjnym dla wszystkich powoływanych do życia Związków.

W roku gospodarczym powołano dalsze Związki w Grudziądzu (19. II. 1938 r.) i Świeciu (12. III. 1938 r.). Z nowym rokiem budżetowym wstępne prace organizacyjne prowadzono już we wszystkich pozostałych okręgach.

Stacje kopulacyjne knurów zarodowych

Na terenie całego Pomorza, Izba Rolnicza rozprowadzała knury zarodowe, uprzednio licencjonowane, dostosowane typem użytkowym do kierunku produkcyjnego danego rejonu.

Dnia 1. IV. 1938 r. było czynnych stacyj 344 wobec 341 w dn. 1. IV. 1937 r. Założono nowych 137, zlikwidowano z powodu wygaśnięcia 2-letniego okresu umownego lub chorób — 134. Udział rolnika w cenie kupna knura wynosił 75,— zł za knura lżejszego, o wadze żywej 85—95 kg, lub 85,— zł za knura gotowego do skoku, o wadze żywej ponad 95 kg. Subwencja Izby Rolniczej wynosiła w wypadku pierwszym 85,— zł, w drugim 95,— złotych.

Knury kosztowały 160 lub 180 zł.

Zaznaczyć należy, że w roku sprawozdawczym Izba Rolnicza uwzględniała wszystkie uzasadnione wnioski o knury stacyjne. Możność całkowitego zaspokojenia napływających zgłoszeń, jak również stosunkowo niewielka ich ilość wskazuje na pewne nasycenie terenu Pomorza knurami stacyjnymi.

Zestawienie (4)
ilości założonych, zlikwidowanych i czynnych stacji knurów w 1937/38

Powiat	Stan stacji na 1.IV.1937.	Zlikwidowano od 1.IV.1937. do31 III.1938	Założono od 1. IV 1937. do31.III.1938	Stan stacji na 1.IV.1938
Brodnica	33	10	12	35
Chełmno	13	2	5	16
Chojnice	28	15	8	21
Działdowo	10	—	—	10
Grudziądz	20	7	8	21
Kartuzy	21	5	14	30
Kościerzyna	25	9	23	39
Lubawa	41	21	27	47
Morski	8	8	—	—
Sępolno	2	—	—	2
Starogard	37	23	3	17
Świecie	14	—	15	29
Tczew	34	17	4	21
Toruń	22	4	6	24
Tuchola	14	8	6	12
Wąbrzeźno	19	5	6	20
Razem	341	134	137	344

Stacje maciorek zarodowych

Ogromne zapotrzebowanie na żeński zarodowy materiał rozpłodowy wykazywane przez producentów trzody chlewnej jest rezultatem prowadzonej w tym kierunku przez Izbę Rolniczą intensywnej i systematycznej propagandy. Ograniczone fundusze pozwalały jednakże na uwzględnianie tylko w małej części nadsyłanych podań. Stąd też rolnicy zmuszeni byli do nabywania materiału głównie drogą prywatnych transakcyj.

Maciorki stacyjne zakupywano w pomorskich chlewniach zarodowych, w wieku 9—13 tygodni, o wadze żywej 18—25 kg. Udział nabywcy w cenie kupna wynosił 15,— zł. Wzamian za udzieloną subwencję nabywca zobowiązywał się zwrócić z potomstwa maciorki stacyjnej 2 maciorki z pierwszego miotu lub jedną z miotów następnych. Tą drogą zebrany materiał służył do dalszego łańcuchowego tworzenia nowych stacyj. Z chwilą zwrotu maciorek — stacjonowana maciora przechodzi na własność utrzymującego. O ile zaś zwrot maciorek nie nastąpił, maciora stacyjna przechodzi na własność dopiero po 3-letnim stacjonowaniu.

W roku 1937/38 założono 235 stacyj. Stan czynnych na 1. IV. 1938 r. stacyj wynosi 891.

Zestawienie (5)

ilości założonych, zlikwidowanych i czynnych stacji maciorek w r. b. 1937/38

Powiat	Stan stacji na 1. IV. 1937.	Od 1. IV. 37. do 31. III. 1938. zlikwidowano	Od 1. IV. 37. do 31. III. 1938. założono	Stan stacji na 1. IV. 1938.
Brodnica	63	18	23	68
Chełmno	66	14	3	55
Chojnice	67	25	20	62
Działdowo	4	—	—	4
Grudziądz	50	7	36	79
Kartuzy	49	2	4	51
Kościerzyna	76	16	38	98
Lubawa	140	25	39	154
Morski	—	—	—	—
Sępolno	—	—	—	—
Starogard	57	41	11	27
Świecie	17	—	33	50
Tczew	53	—	4	57
Toruń	135	48	5	92
Tuchola	26	21	14	19
Wąbrzeźno	90	20	5	75
Razem	893	237	233	891

Dostawy kontraktowe. Całość prac prowadzonych przez Izbę Rolniczą nad organizacją i zbytem trzody chlewnej, znajduje swój ostateczny wyraz w liczbach, ilustrujących ilość i jakość żywca, dostarczonego do pomorskich przetwórni.

Dostawy te, ujęte jako całość, w porównaniu do ub. roku sprawozdawczego, przedstawione są w niżej podanym zestawieniu:

Tabela (6)

ogólnych dostaw kontraktowego żywca bekonowego w r. b. 1937/38 w porównaniu do roku 1936/37

	Rok 1936/37	Rok 1937/38
1. Kontyngent dostaw kontrakt. sztuk	79 223	77 344
2. Zakupiono ogółem sztuk	73 522	74.262
3. % wypełnienia kontyngentu kontrakt. dostaw	92,80	96.01
4. Klasyfikacja zakupionych sztuk:		
a) I. klasy „	37.327,5	33.644
w %%	50,77	45,34
b) II. klasy „	22.864	23.854,5
w %%	31,09	32,12
c) III. klasy „	6.874	4.977
w %%	9,34	7,08
d) wysortowano sztuk	6.456	11.786,5
w %%	8,80	15,46

Z zestawienia tego widzimy, że ogólny kontyngent eksportowy uległ niewielkiemu zmniejszeniu (o 1.879 sztuk = 2.4%) jako skutek nieregularnych wahań w wielkości naszego eksportu do Anglii. Natomiast dostawy kontraktowe wzrosły, i to tak w liczbach absolutnych jak i względnych. **Wypełnienie kontyngentu podniosło się z 92.80% na 96.01%.** Zjawisko to zasługuje na szczególną uwagę, o tyle, że można uważać je za maksimum, możliwe do osiągnięcia. Dostawy bowiem w miesiącach letnich, przede wszystkim zaś w okresie żniw, zawsze zawodzą, i stąd też 100-procentowe wypełnienie kontyngentu praktycznie nie jest jeszcze do osiągnięcia.

Natomiast dalsze cyfry wskazywałyby na pogorszenie się jakości bekonu. Jest to jednak pogorszenie tylko pozorne. Wynika to z zestawienia charakteryzującego dostawy do poszczególnych fabryk (tabela Nr. 3).

Pozorność pogorszenia się jakości bekonu jest jedynie rachunkowa. W obliczeniach bowiem zeszłorocznych uwzględniono obok siebie dostawy bekonowe razem z dostawami świń szynkowych, podlegających wówczas także premiowaniu. Ponieważ zaś wymagania dla tej kategorii żywca były bardzo małe, stąd ilość sztuk w ogromnym procencie uzyskiwała premie (np. Tczew 97%).

W roku sprawozdawczym, po zniesieniu premii dla świń szynkowych, cyfry ogólne podane w tabeli (6) uległy oczywiście poważnym przeobrażeniom. Chcąc więc uzyskać należyty obraz jakości pomorskiego bekonu, należy za pomocą tabeli (2) wyłączyć z zestawienia ogólnego dostawy szynkowe (Brodnica, Tczew). Uzyskamy wówczas stan rzeczywisty, który w porównaniu do roku 1936/37 przedstawia się następująco:

Dostawy bekonowe (7)
w roku 1937/38 w porównaniu do 1936/37

	Rok *1936/37*	Rok *1937/38*
1. Kontyngent dostaw kontrakt. sztuk	*64.470*	*64.097*
2. Zakupiono ogółem sztuk	*58.416*	*61.518*
3. % wypełnien a kontyngentu kontrakt. dostaw	*90.60 %*	*95.97 %*
4. Klasyfikacja zakupionych sztuk:		
a) I. klasy	*23.773,5*	*26.732*
%	*40,69 %*	*43,45 %*
b) II. klasy *78,44%*	*22.056*	*20.099,5*
%	*37,75 %*	*32.67 %*
c) III. klasy	*6.694*	*3.926*
%	*11,45 %*	*6,39 %*
d) Wysortowano	*5.892,5*	*10.760,3*
%	*10,11 %*	*17,49 %*

Zaznaczyć należy, że **wymagania** stawiane przy klasyfikacji poubojowej **ulegają stałemu obostrzeniu.** Obostrzenia te dają się łatwo zaobserwować w znacznym powiększeniu się procentu sztuk wysortowanych

(z 10.11% na 17.49%). Jednocześnie jednakże równoległy wzrost liczby sztuk zakwalifikowanych do klasy I jest niezbitym dowodem o stałej poprawie naszego bekonu.

Obok obostrzonych metod klasyfikacyjnych, na ilustracje jakości pomorskiego bekonu ujemnie wpłynęło to, że bekon z okręgu kościerskiego przerabiano do 1. VII. 1937 w fabryce w Czerniewicach. Żywiec transportowany na tak duże odległości ulegał tak poważnym uszkodzeniom, że procent sztuk premiowanych wynoszący poprzednio ponad 80%, spadł do 50%.

Wreszcie nie bez wpływu na jakość bekonu pozostały klęski, jakie dotknęły rolnictwo pomorskie w roku ubiegłym. Katastrofalny brak paszy dał się z łatwością zaobserwować w znacznym przedłużeniu się tuczu bekonowego, występowaniu miękkiej słoniny, grubej skóry i przede wszystkim złej formy.

Z pośród poszczególnych okręgów pod względem jakości bekonu na czoło wysuwają się okręgi: świecki (91.94% szt. premiowanych), lubawski (przeciętnie 84.76%) i chojnicki (80.99%).

Obok dostaw żywca bekonowego i szynkowego, sprzedawanego na warunkach kontraktu, na spędach organizowanych przez Izbę Rolniczą, przemysł mięsny zakupywał na warunkach wolnego handlu znaczne ilości sztuk przeznaczonych na konserwy, wędlinę itp.

Cyfry dotyczące tych obrotów przedstawiają się następująco:

Tabela (8)
dostaw niekontraktowego żywca bekonowego w r. budż. 1937/38

Przetwórnia	Zakupiła na spędach w	Sztuk niekontrakt. od rolnik
1. H. B. Moeller, Brodnica	Brodnicy	*2.432*
2. Bacon-Export, Chojnice	Chojnicach, Czersku, Gostyczynie i Kąsowie	*2 291*
3. H. Carstens, Gdańsk	Lubawie i Jabłonowie	*5 550*
4. H. B. Moeller, Gdańsk	Nowym-Mieście Lub. i Biskupcu .	*3 542*
5. „Sair", Grudziądz	Grudziądzu	*872*
6. Kujawska Spółdzielcza Przetwórnia Mięsa, Czerniewice — filia Kościerzyna	Kościerzynie, Kartuzach, Lubni. Lipuszu, Leśnie, Dziemianach i Jamnie	*4.071*
7. J. E. Pfeiffer, Sopoty	Nowe-Miasto Lub., Rybno, Lubawa .	*1 549*
8. Standart-Becon, Świecie	Świeciu	*2.245*
9. Bacon-Export, Tczew	Tczewie, Pelplinie, Smętowie . . .	*1.665*
10. St. Jaugsch. Toruń	Toruniu i Kowalewie	*2 026*
	Razem	*26.243* szt.

Ogółem więc, na spędach prowadzonych przez Izbę Rolniczą, zakupiono w roku 1937/38 100.505 szt. co stanowi przeszło 20% ogólnego pogłowia trzody chlewnej na Pomorzu.

Pomorski Związek Hodowców Trzody Chlewnej

Chlewnie zarodowe zrzeszone w Pomorskim Związku Hodowców Trzody Chlewnej były głównym źródłem nabywania materiału rozpłodowego, kształtującego pogłowie w kierunku wymagań stawianych przez rynki eksportowe. Fachową opiekę nad chlewniami roztaczał inspektor hodowli trzody chlewnej Pomorskiej Izby Rolniczej, będący równocześnie kierownikiem Związku.

Na czoło prac Związku w okresie sprawozdawczym wysuwają się wysiłki zmierzające do rozszerzenia i doskonalenia, uznanej przez Komisję Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego 5. XII. 1936 r., nowej rasy, pod nazwą „wielkiej białej pomorskiej". W związku z powyższym przeprowadzono szeroką licencję materiału rozpłodowego, wyselekcjonowanego do chowu, oraz przyjęto do Związku kilka nowych chlewni.

Niżej podana tablica podaje szczegółowo ilości zalicencjonowanych knurów i macior wszystkich ras hodowlanych przez członków Związku.

R A S A

	Wielka Biała Pomorska		Wielka Biała Angielska		Biała Ostroucha		Biała Zwisłoucha		Razem	
	knury	maciory	knury	maciory	knury	maciory	knury	maciory	knury	maciory
Stan na 1. IV. 1937	*24*	*206*	*22*	*63*	*4*	*24*	*6*	*5*	*56*	*298*
Od 1. IV. 37. do 31. III. 38. zalicencjonowano	*124*	*73*	*63*	*14*	*15*	*23*	*6*	*3*	*208*	*113*
Od 1. IV. 37. do 31. III. 38. zlikwidowano	*45*	*68*	*44*	*12*	*7*	*11*	*8*	*3*	*104*	*94*
Stan na 1. IV. 1938	*103*	*211*	*41*	*65*	*12*	*36*	*4*	*5*	*160*	*317*

W roku sprawozdawczym zalicencjonowano 113 macior i 208 knurów, razem 321 sztuk. Wszystkie knury stacyjne, na podstawie uchwały Związku, były przed wysyłką zalicencjonowane i zapisane do ksiąg rodowodowych. Stąd też liczba knurów uznanych jest tak duża.

Stan sztuk zarodowych na 1. IV. 1938 r. wynosi 160 knurów i 317 macior.

Nowych członków przyjęto: 13 chlewni większej własności i 5 chlewni włościańskich, tak że na 1. IV. 1938 r. Związek posiadał 31 chlewni większej własności i 21 włościańskich — razem 52.

W stacji Doświadczalnej w Starym Brześciu zostały zbadane 3 grupy potomstwa knura „Pomorzaka 1 Pm" z Papowa Toruńskiego. Jest to pierwszy knur rasy wielkiej białej pomorskiej, którego wartość rozpłodowa została sprawdzona.

W maju 1937 r. wydano specjalny numer tygodnika „Kłosy" poświęcony rasie wielkiej białej pomorskiej.

Celem doświadczenia krwi rasy wielkiej białej angielskiej, w czerwcu 1937 r., korzystając częściowo z subwencji Polskiego Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych sprowadzono na Pomorze trzy knury z Anglii, za sumę 3619,63 zł. Knury te zakupiły majątki: Lalkowy, Lipienek i Tarpno (majątek Państw. Średniej Szkoły Handlowo-Rolniczej w Grudziądzu).

Opracowany i przyjęty przez Związek nowy statut został zarejestrowany w Urzędzie Wojewódzkim Pomorskim dnia 12. XI. 1937 r.

E. HODOWLA OWIEC

W porównaniu z rokiem ubiegłym hodowla owiec w okresie sprawozdawczym była mniej opłacalna. Przyczyn tego stanu rzeczy należy się dopatrywać:

a) w podrożeniu kosztów paszy owczej (zwyżka cen pasz treściwych i objętościowych),

b) w spadku cen skopów eksportowych z 80 groszy na 65 groszy za kg żywca,

c) w braku ciągłości popytu na wełnę,

d) w ogólnym nieurodzaju, który spowodował brak paszy.

Spadek cen mięsa owczego na rynku francuskim nastąpił wskutek dalszej dewaluacji franka, przez co eksport skopów na ten rynek był deficytowy. Do Francji wywożono nadal te same ilości skopów co w roku ub., t. j. 2 wagony tygodniowo (około 650 sztuk). Na rynku gdańskim ulokowano około 5.000 sztuk opasów po cenie jak na rynku francuskim. Nieduże ilości opasów owczych wywieziono do Czechosłowacji i Szwajcarii.

Na rynku wewnętrznym głównym odbiorcą i to na opasy starsze i cięższe były formacje wojskowe. Ceny płacone przez dostawców wojskowych wahały się w granicach od 40—50 gr za kg żywca.

Brak popytu stałego na wełnę krajową był spowodowany:

1. Niedostatecznymi zamówieniami na wyroby sukna dla instytucji rządowych w stosunku do produkcji krajowego surowca.
2. Posiadanie przez przemysł i handel zapasu nadmiernej ilości świadectw krajowego pochodzenia wełny.

3. posiadanie przez przez przemysł dostatecznej ilości zezwoleń na wwóz wełny z zagranicy.

Sytuacja ta w rezultacie przyczyniła się do nagromadzenia wielu partii wełny, które przez pół roku leżały na jarmarkach wełny w Poznaniu nie sprzedane. Ingerencja Izby i związków hodowlanych przyczyniła się do wyjednania w Ministerstwie Przemysłu i Handlu wydania zakazu importu wełny zagranicznej do czasu wykupienia wełny, znajdującej się w składnicach krajowych, oraz wydania nakazu przemysłowcom wykupu wełny krajowej. W wyniku zarządzeń sprzedano nagromadzoną wełnę po względnie korzystnej cenie.

Śladem lat ubiegłych akcja owczarska w gospodarstwach włościańskich prowadzona była bezpośrednio przez Izbę. Hodowle wielkostadne były stowarzyszone w Pomorskim Związku Hodowców Owiec, który współpracował z Izbą.

Akcja hodowlana w gospodarstwach włościańskich oparta była na metodach wypracowanych i ustalonych od szeregu lat i w części wykonywana za pośrednictwem Pomorskiego Związku Włościańskich Kół Hodowców Owiec.

Akcję tę ilustruje następujące zestawienie:

Powiat	Stacja trysków		Pom. Zw. Wł. Kół Hod. Ow. stan na d. 31. 3. 38 r.			Kursy oświatowe	Pokazy i spędy			Konkursy wychow. maciorek	Sprzedano owiec do innych województw
	Stan d. 1. 4. 37 r.	założono w ok. 1. 4. 37-31 3 38.	ilość kół	ilość członków	zalic. macior		ilość pokazów	doprowadzono owiec	wydano nagród		
Chojnice .	*12*	*12*	*4*	*184*	*727*	*4*	*4*	*349*	*167*	*1*	*260*
Kościerzyna	*10*	*12*	*5*	*188*	*634*	*5*	*5*	*406*	*245*	*1*	*227*
Kartuzy .	*10*	*11*	*5*	*218*	*627*	*5*	*5*	*575*	*190*	*1*	*420*
Morski . .	*8*	*9*	*5*	*196*	*471*	*5*	*5*	*309*	*150*	*1*	*193*
Lubawa . .	*1*	*7*	*2*	*57*	*152*	*2*	*2*	*134*	*58*	*1*	*22*
Działdowo .	*6*	*1*	*2*	*62*	*173*	*2*	*2*	*61*	*30*	—	*24*
Sępolno . .	*1*	*1*	*1*	*13*	*28*	*1*	*1*	*69*	*35*	—	—
Toruń . . .	—	*1*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Razem . .	*48*	*54*	*24*	*918*	*2812*	*24*	*24*	*1903*	*875*	*5*	*1146*

Należy zaznaczyć, że akcja owczarska prowadzona przez Izbę Rolniczą zyskuje na coraz większym zrozumieniu wśród zainteresowanych hodowców.

W okresie sprawozdawczym założono 2 nowe koła hodowców owiec.

Wszystkie koła zrzeszone były w Pomorskim Związku Włościańskich Kół Hodowców Owiec. Związek ten zajmował się przede wszystkim zbytem materiału hodowlanego i to w pierwszym rzędzie maciorek na teren innych województw. Ogółem sprzedano 1146 jagniąt za kwotę 37.502,— zł. Poza tym Związek za pośrednictwem kół hodowców owiec organizował wymianę wełny na przędzę względnie materiały odzieżowe

w składnicy firmy „Leszczków" w Kościerzynie. Również Związek uczestniczył w organizowaniu przeglądów hodowlanych, przygotowywaniu licencji materiału hodowlanego, zbieraniu zgłoszeń na stacje tryków i maciorek konkursowych i t. p.

Równolegle do systematycznie wykonywanych prac owczarskich, Izba w okresie sprawozdawczym zaprojektowała wprowadzenie ustawy o nadzorze nad hodowlą owiec na terenie gmin, w których akcję hodowlaną prowadzi się już dłuższe lata i to w powiatach: morskim, kartuskim, kościerskim i chojnickim. Sprawa ta jest w fazie przygotowawczej.

Pomorski Związek Hodowców Owiec.

Działalność Związku w roku sprawozdawczym była nadal ożywiona. Związek liczył 128 członków, posiadających ponad 28.000 macior. Do ksiąg rodowodowych, które Związek prowadził dla 8 kierunków hodowlanych zapisano: macior 3.607, tryków 399 — razem 4.006 sztuk.

Do głównej działalności Związku w okresie sprawozdawczym należało:

1. przeprowadzenie klasyfikacji owczarń, która była wykonywana przez kierownika Związku oraz prywatnych, przez Związek uznanych inspektorów hodowli owiec pp.: Błeszyńskiego z Lublina i Alkiewicza z Poznania,
2. licencja macior i tryków,
3. pośredniczenie w zakupie i sprzedaży materiału hodowlanego żeńskiego i męskiego,
4. przeprowadzenie importu tryków z Francji w zamian za uzyskanie kontyngentów na wywóz mięsa owczego na rynek paryski,
5. wystawianie świadectw krajowego pochodzenia wełny w odniesieniu do owczarń członkowskich,
6. starania o zbyt na wełnę krajową i opas owczy,
7. prowadzenie ksiąg rodowodowych,
8. przeprowadzenie wspólnie z Wielkopolskim Towarzystwem Hodowców Owiec pokazu tryków w Toruniu, w którym uczestniczyło 11 owczarń i to z Pomorza 8, a z Wielkopolski 3.

Eksport mięsa owczego do Francji napotykał nadal na większe trudności wskutek dewaluacji franka francuskiego, jak również wskutek dużej podaży opasów owczych pochodzenia francuskiego z powodu masowego wybijania owiec w związku z panującą pryszczycą.

Wobec niekorzystnej sytuacji w hodowli owiec Zarząd Związku postanowił wspólnie z Wielkopolskim Towarzystwem Hodowców Owiec rozwinąć energiczną akcję interwencyjną u kompetentnych władz. W związku z tym przygotowano memoriał oraz projekt ustawy o podniesieniu

krajowej hodowli owiec. W dniach 22 i 23 listopada 1937 r. wyjechała delegacja Związku Ziem Zachodnich w składzie 5 osób, która w 4 ministerstwach oraz u Pana Premiera Składkowskiego interweniowała, przedkładając odpowiedni memoriał. Niezależnie od tego Związek czynił starania przez posłów ziem zachodnich o przeprowadzenie projektowanej ustawy przez Sejm.

Wydano zaświadczeń krajowego pochodzenia wełny:

Izba Rolnicza	533	zaświadczenia na	164.122 kg wełny,
Związek Hodowców Owiec	432	„ „	244.070 „ „

F. HODOWLA DROBNEGO INWENTARZA.

W roku sprawozdawczym ogólna sytuacja w dziale hodowli drobnego inwentarza pogorszyła się znacznie z powodu zwyżki kosztów produkcji i braku odpowiednich stałych firm eksportowych. Zwyżka cen na pasze i niejednokrotny ich brak, znacznie obniżyły rentowność hodowli drobiu, powodując zmniejszenie pogłowia oraz produkcji jaj. Znalazło to swój wyraz przede wszystkim w gospodarstwach włościańskich, w których stan ilościowy drobiu zmalał o około $^1/_3$ część w stosunku do roku poprzedniego.

Wywóz gęsi w jesieni wzmógł się nieco, jak również wywóz drobiu i jaj do Gdańska. W zimie i na wiosnę było duże zapotrzebowanie drobiu rzeźngo i jaj do Gdańska; ceny płacone za produkty pierwszej jakości były dość wysokie. Ceny na jaja na rynkach miejscowych, ze względu na mały eksport, były poniżej opłacalności. Do obniżki cen za jaja przyczyniła się również sprzedaż jaj wybrakowanych przez Komisję standaryzacyjną na rynku gdyńskim. Mimo tych niepomyślnych warunków, stan hodowli utrzymał się na dotychczasowym poziomie, a w gospodarstwach drobnych nawet wzmógł się, dzięki rok rocznie prowadzonej akcji konkursowej.

Izba Rolnicza uznała hodowle:

	kur	gęsi	kaczek	indyków	razem
za zarodowe	7				7
za reprodukcyjne	18	11	11	9	49

Hodowle podlegały stałej kontroli, wykonywanej 5-krotnie w roku przez insp. hod. drobiu Izby. Wykaz hodowli uznanych został opublikowany w prasie fachowej.

Popyt na materiał hodowlany był duży, zwłaszcza na jaja wylęgowe kur Sussex i Rhode Island oraz gęsi pomorskich białych. Z hodowli zarodowych wyszło 126 i 142 gąsiorów.

W hodowlach zarodowych przeprowadzono badanie w kierunku białej biegunki piskląt. Stan choroby w szeregu hodowli uległ znacznemu osła-

bieniu, czego dowodem są udane lęgi na wiosnę roku sprawozdawczego. Ogółem zbadano 5.609 sztuk drobiu, w 505 wypadkach stwierdzono bacciluspullorun. Powtórnie zbadano 2,728 sztuk, z których 232 były zakażone. Osobniki reagujące, z hodowli wyeliminowano.

W konkursie nieśności kur w Rębkowie brało udział 16 stadek, zdobywając: 1 złoty medal (stadko Sussex z Zalesia), 1 srebrny (stadko Sussex z Czachówek), 1 brązowy (stadko Leghorn z Frankształtyna) i 1 list pochwalny (stadko Leghorn z Jeleńca). Na nowy konkurs wysłano z hodowli pomorskich stadka: Rhode Island 2, stadka Sussex 4, Leghorn 9. W dotychczasowej kwalifikacji zajmują one pierwsze miejsce.

Zakłady wylęgowe w Morczynach, Sławkowie, Kurzętniku i Białachowie były wykorzystane. Wylęg dochodził do 87%. Pojemność zakładów wylęgowych, zwłaszcza w miesiącach: marzec i kwiecień, okazała się niedostateczna.

Dział produkcji rzeźnych kurcząt zimowych w okresie sprawozdawczym rozszerzył się znacznie na skutek zwiększonego zapotrzebowania, zwłaszcza na rynku warszawskim. Hodowle prowadzące ten dział osiągały bardzo dobre ceny. Wysłano z 5 hodowli 6.400 sztuk kurcząt rzeźnych do Warszawy i Gdańska.

Na rynku warszawskim, wczesną wiosną (marzec), zaznaczyło się zapotrzebowanie na 10-tygodniowe kaczęta.

Hodowle zarodowe brały udział w wystawach w Warszawie i Bydgoszczy, zdobywając liczne nagrody w postaci medali złotych, srebrnych i brązowych.

W gospodarstwach mniejszej własności, śladem lat ubiegłych, organizowano konkursy producentów drobiu. Zamknięto z wynikiem dobrym 11 zespołów z 103 konkursistami (początkowy stan uczestników 132). Uczestnicy za prace otrzymali nagrody w postaci: 37 kogutów, 42 kur, 15 indyków, 14 kaczek, 12 gęsi i gąsiorów, 195 piskląt jednodniowych, oraz jaj wylęgowych: kurzych 364, kaczych 15, indyczych 70.

W zespołach wybudowano 17 kurników przeważnie z trzciny i słomy.

Zorganizowano na rok 1938/39 15 zespołów konkursowych z 133 uczestnikami i przejęto w powiatach: Włocławek, Lipno i Nieszawa 87 uczestników w konkursach producentów drobiu.

Kursów hodowlanych prowadzonych z okazji organizowania i zamknięcia konkursów producentów drobiu odbyło się 38. Specjalnym zainteresowaniem cieszyły się kursy bicia i sprawiania drobiu w Kowalewie i Brodnicy. Zorganizowano specjalny kurs dla instruktorek Kół Gospodyń Wiejskich.

Zorganizowano 36 stacji gąsiorów, tak, że obecnie czynnych jest 131 stacji. Zlikwidowano 119 stacji z roku 1934/35. Ogółem było stacji 250.

Akcja stacjonowania gąsiorów dała bardzo dobre wyniki. Obecnie są ośrodki gęsi pomorskiej białej, szybko dorastającej, w Borczu, Wyczechowie, Leźnie, Nowym Gołębiewku, Lipuszu i Łowinie.

Stada zarodowe gęsi. W końcu roku sprawozdawczego było na terenie działania Izby 11 hodowli gęsi pomorskich. Poza tym znajdują się stada po 1 gąsiorze i 3—4 rasowych gęsi pomorskich białych w Lipinkach, Lipniczkach, Stawiskach, Łapinie, Bierzgłowie, Garczu i Gorczenicy.

Stada zarodowe kaczek. Stad kaczek znajduje się 11 i to 9 Peking białych i 2 Orpingtonów. Stada te pokrywały zapotrzebowanie Pomorza i innych województw na materiał wylęgowy i hodowlany w zupełności.

Hodowle indyków. Hodowli indyków znajduje się na Pomorzu 9, z których 3 posiadają oryginalne Mamuty amerykańskie, inne zaś, krzyżówki z Mamutami. Osiągnięte nagrody na wystawach spowodowały bardzo duże zapotrzebowanie na materiał wylęgowy.

Hodowla królików. Pod opieką Izby znajdują się 4 hodowle królików: 2 angorów białych i 2 wiedeńskich białych. W drobnych gospodarstwach włościańskich zapotrzebowanie na materiał hodowlany jest bardzo małe.

Hodowla kóz. Ośrodki hodowli kóz są w Tczewie i w Zamartem.

W Zamartem zalicencjonowano 2 capy i 12 wartościowych kóz. Zainteresowanie do hodowli kóz wzrasta. Izba propaguje hodowlę kóz w drobnych gospodarstwach rolnych i podmiejskich.

G. PSZCZELARSTWO.

Jakkolwiek okres sprawozdawczy przeminął naogół pod znakiem niedomagań natury gospodarczej i koniunkturalnej dla rolnictwa, to jednak dla pszczelarzy był to rok dość wydajny, pozwolił na usprawnienie prac na odcinku pszczelarskim, jak również na dalsze zracjonalizowanie produkcji i udostępnienie jej zbytu, wreszcie na skonsolidowanie pszczelarstwa pomorskiego.

Na pierwszym miejscu w programie pracy postawioną była sprawa uprawy roślin miododajnych, jako czynnika decydującego o rozwoju pszczelarstwa. To też okres sprawozdawczy nacechowany był wysiłkiem w kierunku spopularyzowania uprawy tych roślin miododajnych, które jednocześnie znajdowały zastosowanie w gospodarstwie rolnym. Propagowano również sadzenie drzew i krzewów owocowych oraz drzew jak lipa, klon, wierzba itp. Ostatnimi obsadzano wszelkie skrawki ziemi leżące dotychczas odłogiem.

W działalności tej posługiwano się prasą, w pierwszym rzędzie tygodnikiem „Kłosy" i miesięcznikiem „Pasieka Pomorska", wykorzystano rów-

nież do tego celu radio, a poza tym sprawę roślin miododajnych poruszano stale na zebraniach towarzystw pszczelarskich.

Oświatę pszczelarską prowadzono przy pomocy następujących czynników:

a) prasy: „Kłosy" i „Pasieka Pomorska" — przez zamieszczanie aktualnych artykułów;
b) radia — przez wygłaszanie raz w miesiącu pogadanek pszczelarskich z dziedziny organizacyjnej i hodowlanej;
c) zebrań dyskusyjnych w ośrodkach o większym nasileniu pszczelarzy, na których wygłaszano referaty;
d) samokształcenie — przy czym przyciągano do wygłaszania referatów pszczelarzy — na temat z góry określony;
e) kursy — których urządzono w okresie sprawozdawczym 9;
f) biblioteki — zakładane przy organizacjach pszczelarskich.

Propaganda. Rok sprawozdawczy przeminął pod hasłem: **„każdy pszczelarz powiększy stan swojej pasieki o jeden pień".** O ile chodzi o pszczelarzy zorganizowanych, to jak nadesłane sprawozdania wykazały, propagowane hasło zrealizowane zostało w 100%.

Propagandą objęto również sprawę zracjonalizowania gospodarki pasiecznej t. j. przejścia z dotychczasowego prymitywu (kószki) na ule ramkowe oraz sprawę o doniosłym znaczeniu, jak zapylanie przez pszczoły drzew i krzewów owocowych, a także wiele roślin uprawianych w gospodarstwie rolnym.

Akcja cukrowa. W okresie sprawozdawczym rozprowadzono za pośrednictwem Pomorskiego Związku Pszczelarzy 2400 q cukru skażonego. Z akcji cukrowej korzystało 87% pszczelarzy pomorskich. Ponadto prowadzono ścisłą kontrolę zużycia cukru.

Zdrowotność pasiek. By dział ten mógł być skutecznie realizowany w terenie oraz, by posiadał należytą obsadę personalną, przeszkolono na czterodniowym kursie specjalnym w Toruniu około 40 kontrolerów. W ten sposób stworzoną została sieć placówek na całym terenie działalności Izby, czuwających nad zdrowotnością pasiek. Placówki te przyczyniły się do wykrycia 9-ciu ognisk zgnilca, z czego cztery zostały już w roku sprawozdawczym całkowicie zlikwidowane.

Ponadto z inicjatywy Pomorskiej Izby Rolniczej stworzono przy Pomorskim Związku Pszczelarzy fundusz zwalczania chorób pszczelich, którym zarządza specjalnie do tego celu powołany Komitet pod kontrolą i na podstawie regulaminu opracowanego przez Pomorską Izbę Rolniczą. Z funduszu tego wypłacono w okresie sprawozdawczym 150 zł tytułem odszkodowania za zniszczone roje.

Organizacja zbytu miodu i wosku oraz zaopatrzenia pszczelarzy w sprzęt pszczelarski. Najżywotniejszą sprawą pszczelarzy pomorskich była

i jest sprawa zbytu miodu i wosku. I na tym odcinku Pomorska Izba Rolnicza współpracowała z organizacją pszczelarską, a wynikiem tej współpracy było uruchomienie składnicy w Toruniu pod nazwą „Pasieka Pomorska". Składnica została wyposażona w odpowiedni kapitał, dzięki czemu mogła już w pierwszych dniach istnienia wykupić około 30 q miodu. Zauważyć należy, że składnicę uruchomiono w dniu 15 grudnia 1937 roku, t. j. w okresie, w którym przeważna część pszczelarzy miodu już nie posiadała.

Potrzeba istnienia takiej składnicy ujawniła się w przeciągu bardzo krótkiego czasu i to w zdobyciu dla miodu pomorskiego rynku toruńskiego, gdyńskiego, sosnowieckiego i częściowo katowickiego.

Jednocześnie ze skupem miodu i wosku od pszczelarzy pomorskich, składnica prowadzi dział zaopatrywania pszczelarzy w potrzebny sprzęt pszczelarski, wyrabiany w przeważnej mierze przez pszczelarzy miejscowych. Ponadto prowadzi składnica sprzedaż węzy sztucznej.

Hodowla matek. Pomorska Izba Rolnicza wykonywała kontrolę nad stacją hodowli matek pszczelich, rasy krajowej selekcyjnej. Stację tą utrzymuje i prowadzi Pomorski Związek Pszczelarzy. Z usług stacji korzystało w okresie sprawozdawczym około 100 pszczelarzy.

Doświadczalnictwo. Inspektorat pszczelarski Pomorskiej Izby Rolniczej współdziałał z Pomorskim Związkiem Pszczelarzy w uruchomieniu 8-miu punktów obserwacyjno-wagowych, a to: w Toruniu, Brodnicy, Chojnicach, Dębogórzu, Grudziądzu, Lubczy, Gniewie i Nowym Mieście Lubawskim. Wszystkie te punkty znajdują się pod kontrolą Pomorskiej Izby Rolniczej.

Współpraca z Pomorskim Związkiem Pszczelarzy. Okres sprawozdawczy był pod tym względem okresem przełomowym. Uzgodniony został całkowicie wspólny plan działania. Inspektor Pomorskiej Izby Rolniczej, który wchodzi z urzędu do zarządu Pomorskiego Związku Pszczelarzy, współpracował przy cementowaniu organizacji, jak również przy tworzeniu nowych komórek organizacyjnych, wchodzących w skład Pomorskiego Związku Pszczelarzy.

Zorganizowano w tym okresie 42 nowych Oddziałów P. Z. P., tak, że liczba ich na dzień 31 marca 1938 r. wynosiła 86 (1. III. 37 — 44). Liczebność pszczelarzy zorganizowanych w Pomorskim Związku Pszczelarzy przekroczyła w dniu 31 marca 1938 r. 2800 członków (1. III. 37 — 780).

Zauważyć również należy, że Pomorski Związek Pszczelarzy wydawał własny organ p. n. „Pasieka Pomorska", zaś redaktorem tego organu był inspektor pszczelarstwa Pomorskiej Izby Rolniczej.

H. RYBACTWO

Prace Izby w dziale rybactwa w roku 1937/38 koncentrowały się przeważnie na terenie Pomorza, obejmując w Wielkopolsce jedynie — dorzecze rzeki Noteci.

Rok 1937/38 należy zaliczyć do lat dobrych dla hodowli karpia na Pomorzu.

Przebieg kampanii hodowlanej w gospodarstwach stawowych kształtował się pomyślnie.

Wskutek dobrych warunków atmosferycznych, tarło ryb w stawach odbyło się normalnie i przeważnie wczesną wiosną.

Zabieg karmienia ryb, koszenia szuwarów i nawożenia stawów był stosowany bardziej intensywnie, niż w roku ubiegłym.

Produkcja karpia konsumpcyjnego, jak również i narybku była przynajmniej o 30% większa niż w roku ubiegłym, co znajduje swe uzasadnienie w wyjątkowo pomyślnych warunkach atmosferycznych oraz intensywnie prowadzonej gospodarce stawowej.

Stan zdrowotny karpi, hodowanych w gospodarstwach stawowych uległ jednakże pewnemu pogorszeniu na skutek upalnego lata, sprzyjającego rozwojowi bakterii i pasorzytów rybnych, jak również wobec niezastosowania dostatecznych zabiegów sanitarnych.

Przebieg kampanii hodowlanej w gospodarstwach jeziorowych i rzecznych należy uważać za średni. Wysoki stan wód na wiosnę oraz niezłe warunki atmosferyczne wpłynęły dodatnio na przebieg tarła.

Bezmroźna zima, oraz krótki okres pokrywy lodowej, spowodowała, że w większości wypadków niewodowe połowy nie dopisały, a tym samym połowy zimowe zostały prawie że stracone. Jedynie połowy zimowe na rzece Wiśle — pomorskiej z powodu braku pokrywy lodowej — kształtowały się pomyślnie.

Ceny za karpie utrzymały się na poziomie cen z roku ubiegłego. Najlepsze ceny uzyskano w miesiącach: grudniu i styczniu.

W miesiącach wiosennych ceny na karpie nieco zniżkowały.

Ceny natomiast za narybek karpia na wiosnę roku 1938 utrzymywały się na b. wysokim poziomie w porównaniu do cen płaconych w województwie poznańskim. Tegoroczna produkcja narybku karpia została całkowicie wysprzedana.

Ceny za ryby jeziorowe i rzeczne kształtowały się na dość wysokim poziomie przez dłuższy okres czasu.

Na zwyżkę cen wpłynęły przede wszystkim momenty gospodarcze: mała podaż ryb jeziorowych i rzecznych w okresie zimowym.

Prowadzona w szerszym zakresie, w porównaniu do roku ubiegłego, propaganda spożycia ryb słodkowodnych również w ostatecznym wyniku dała konkretne rezultaty.

Ruch zakładania nowych gospodarstw stawowych doznał większego ożywienia, przeważnie jednak wśród rolników drobnej własności. W roku sprawozdawczym zostały wybudowane i uruchomione pierwsze stawki tarliskowe i narybkowe t. zw. „stawki przyjeziorowe" przy obiektach jeziorowych.

W pracy nad podniesieniem i organizacją rybactwa słodkowodnego jeziorowego i rzecznego głównym zadaniem Izby było przestrzeganie i pilnowanie zasady, aby warsztaty pracy, jakimi są obwody rybackie, dostały się w ręce rybaków-wartościowych, fachowców, aby były należycie zagospodarowane i dawały odpowiedni regularny dochód.

W tym celu Izba wykonała następujące czynności:

Prace urządzeniowe na wodach otwartych.

Urządzono i zagospodarowano obwody rybackie w dorzeczu Brdy, Mątawy, Młyńskiej Strugi, Wierzycy, Raduni, Słupy, Łeby i Motławy.

Prace urządzeniowe, wykonywane przez Inspektorat Rybacki polegały na badaniu w terenie warunków hodowlanych i gospodarczych poszczególnych części dorzeczy (rzeka Brda, Motława), oraz na opracowaniu projektów podziału wód otwartych na obwody rybackie. Przedłożono Urzędowi Wojewódzkiemu projekty podziału wód otwartych, wraz z opisami warunków hodowlanych i gospodarczych, planu zagospodarowania obwodów rybackich z podaniem norm zarybieniowych oraz wskazówkami hodowlano-gospodarczymi.

Ogółem w roku sprawozdawczym zaprojektowano 136 obwodów rybackich:

w dorzeczu rzeki Brdy	77
„ „ „ Mątawy i Młyńskiej Strugi	27
„ „ „ Raduni	32

Z podanej ogólnej liczby zaprojektowanych w roku 1937/38 obwodów rybackich przypada na obwody jeziorowe — 86 obwodów o ogólnej powierzchni 8.134 ha, na obwody rzeczne — 50 obwodów o ogólnej długości 470 klm. Obecnie są w opracowaniu materiały dotyczące rzeki Wierzycy (w roku ubiegłym zaprojektowano 56 obwodów rybackich).

Prace organizacyjne na wodach otwartych.

Wdrożono szeroką akcję organizowania na utworzonych obwodach rybackich spółek rybackich jeziorowych. Prócz prac informacyjnych i or-

ganizacyjnych, wykonywanych przy zakładaniu tych spółek, polegających na zwoływaniu zebrań właścicieli obwodów rybackich, wygłaszaniu referatów, udzielaniu pomocy fachowej przy określaniu wartości udziałów i t. p., sporządzono dla powstających spółek rybackich odpowiednie plany zagospodarowania obwodów, wymagane przez statuty spółek.

Razem współpracowano przy zorganizowaniu 25 spółek rybackich jeziorowych, na poszczególnych dorzeczach wód otwartych województwa pomorskiego. Prócz wymienionych prac, Pomorska Izba Rolnicza w roku 1938 zorganizowała, pierwszy na terenie Pomorza, Rybacki Związek ochronny obwodów rybackich rzeki Wisły pomorskiej (skupiający 74 dzierżawców wiślanych). Związek rozpoczął prace w kierunku należytego zagospodarowania obwodów rybackich, obrony słusznych interesów rybołówstwa rzecznego oraz podniesienia kultury rybackiej na rzece Wiśle.

Prace zagospodarowania obwodów rybackich.

Mając na uwadze, by właściciele obwodów rybackich własnych przy zawieraniu umów na dzierżawę swych wód w sposób należyty uwzględnili potrzeby danego rybołówstwa, Pomorska Izba Rolnicza na życzenie zainteresowanych, sporządziła szereg dokładnych planów zagospodarowania obwodów rybackich, oraz dostarczyła bezpłatnie wzorów druków umów dzierżawnych. W ten sposób Izba ułatwiła właścicielom rybołóstw prowadzenie racjonalnej gospodarki rybnej, jak również przyczyniła się do usunięcia trudności, mogących powstać przy zatwierdzaniu kontraktów dzierżawnych.

Straż rybacka.

Celem usprawnienia czynności, związanych z ochroną rybołówstwa na utworzonych obwodach rybackich, Pomorska Izba Rolnicza w dalszym ciągu kontynuowała prace, związane z organizowaniem straży rybackiej.

Na przestrzeni obwodów rybackich rzeki Wisły utworzono 7 grup — dzierżawców obwodów rybackich. Każda grupa wybrała męża zaufania, który jednocześnie pełni funkcję członka Zarządu Rybackiego Związku Ochronnego rzeki Wisły. Mężowie zaufania w porozumieniu z Inspektoratem Rybactwa Izby, zaangażowali strażników rybackich dla danej grupy. Strażnik rybacki, instrukcją służbową został podporządkowany bezpośrednio mężowi zaufania i Inspektoratowi Rybactwa Izby pośrednio zaś władzom wojewódzkim i powiatowym.

Zorganizowany w ten sposób przez Izbę dozór rybacki przyczynił się w wysokim stopniu do zmniejszenia kłusownictwa rybackiego i należytego przestrzegania przez dzierżawców obwodów rybackich przepisów ochronnych ustawy.

Wydawanie opinii o kandydatach na dzierżawę obwodów rybackich.

W dążeniu, aby utworzone obwody rybackie były obsadzone przez rybaków-fachowców, najbardziej wartościowych, dających gwarancję prowadzenia racjonalnej gospodarki rybnej i wywiązywania się z przyjętych na siebie obowiązków umowy dzierżawnej, Pomorska Izba Rolnicza na życzenie Starostw, Dyrekcji Lasów oraz osób prywatnych i spółek jeziorowych wydawała szczegółowe opinie o zaletach gospodarczych, fachowych i moralnych kandydatów na dzierżawę obwodów rybackich.

Prace prowadzone w tym kierunku wydały na ogół dobre rezultaty. Starostwa powiatowe, po otrzymaniu ze strony Izby poszczególnych danych, co do zalet gospodarczych kandydatów, oraz co do wysokości oferowanego czynszu dzierżawnego, miały możność wybrać właściwego kandydata na dzierżawę obwodu rybackiego. Obwody rybackie dostały się w ręce rybaków-fachowców. W ten sposób interesy i kilkuletnie dążenie zawodowego rybaka nie zostały pominięte.

Ogółem w okresie sprawozdawczym wydano opinii o 141 oferentach.

Obecny stan wykonywanych prac urządzeniowych i organizacyjnych na wodach otwartych na obszarze Wielkiego Pomorza.

Na dzień 31 marca 1938 r. stan wykonanych prac urządzeniowych i organizacyjnych na terenie Wielkiego Pomorza przedstawia się następująco:

Ogółem utworzono na terenie Wlk. Pomorza 683 obwodów rybackich z tego 267 obwodów rzecznych o ogólnej długości 1160 klm oraz 416 obwodów jeziorowych o ogólnej powierzchni 33.886 ha.

Sposób użytkowania utworzonych obwodów rybackich na terenie byłego Pomorza przedstawia się w sposób następujący:

Obwody rybackie rzeczne zostały wydzierżawione przez Starostwa Powiatowe na mocy obowiązującego obecnie ustawodawstwa rybackiego. Obwody rybackie jeziorowe z ogólnej ilości w 22% zostały wydzierżawione przez władze powiatowe z uwagi na nieuregulowane stosunki prawne względnie niechęć współwłaścicieli do organizowania spółek rybackich.

Obwodów rybackich własnych uznano przez kompetentne czynniki 33% — użytkowane są przez właścicieli we własnym zakresie względnie wypuszczone w dzierżawę według własnego uznania w myśl obowiązującego ustawodawstwa rybackiego. Obwodów rybackich spółek jeziorowych utworzono 45%, — użytkowane są przez zarządy spółek we własnym zakresie lub wypuszczane w dzierżawę według własnego uznania w myśl obowiązującego ustawodawstwa rybackiego.

Wymienione dane cyfrowe ilustrują przebieg i kierunek pracy Inspektoratu Rybackiego Pomorskiej Izby Rolniczej.

Propaganda spożycia ryb słodkowodnych.

Doceniając wagę propagandy w kierunku zwiększenia spożycia ryb słodkowodnych przez szersze warstwy społeczeństwa, Izba Rolnicza w dalszym ciągu kontynuowała za pośrednictwem Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego oraz lokalnych oddziałów Związków Pań Domu i Kółek Rolniczych akcję propagandową w szeregu miast Pomorza i Wielkopolski.

Akcja ta została wykonywana za pomocą odpowiednio skomponowanej reklamy kinowej, ulicznej i t. p.

Akcją propagandową zostało objętych 28 większych miast na terenie Pomorza i Wielkopolski.

Wyświetlono 30 reklam kinowych (przeźrocza), rozlepiono na słupach 2500 plakatów, rozprowadzono wśród organizacyj społecznych i zawodowych 4.000 broszurek z przepisami przyrządzania potraw z ryb oraz 1000 kalendarzyków; wśród restauracyj rozprowadzono 2.000 egz. artystycznie wykonanych jadłospisów potraw z ryb.

Kierownictwo fachowe i opieka w organizacjach rybackich.

Izba otoczyła fachową opieką istniejące na terenie województwa pomorskiego organizacje rybackie, a w szczególności: Wielkopolskie i Pomorskie Towarzystwo Rybackie w Bydgoszczy wraz z jego agendami, ośrodkami zarybieniowymi, zakładami wylęgowymi; Rybacki Związek Ochrony obwodów rybackich na rzece Wiśle. Inspektorat Rybacki kierował wyżej wymienionymi organizacjami i nastawił ich pracę w kierunku racjonalnego zagospodarowania i użytkowania wód otwartych.

Prace zarybieniowe.

W trosce, aby właścicielom i dzierżawcom wód otwartych ułatwić nabycie materiału zarybieniowego, gatunków ryb szlachetnych, obecnie zanikłych, a niegdyś masowo występujących, o wysokiej wartości hodowlanej po cenach przystępnych, Izba w dalszym ciągu kontynuowała rozpoczęte prace w kierunku zwiększenia produkcji ryb obsadowych celem zagospodarowania wód otwartych na terenie ziem zachodnich Polski. Starania te wydały zadawalniające rezultaty. Dzięki rozbudowie i należytemu wyposażeniu istniejących zakładów wylęgowych i ośrodków zarybieniowych — produkcja szeregu gatunków ryb obsadowych, w porównaniu do ubiegłego sezonu, została wydatnie zwiększona (szczupak, sandacz, węgorz). Akcje zarybieniowe wykonane były przy współudziale i za pośrednictwem działającego na terenie województwa pomorskiego i poznańskiego — Wielko-

polskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego w Bydgoszczy i przedstawiały się następująco:

Kampania zarybieniowa w roku 1937/38.

Gatunek ryb	Ilość wyprodukowanej ikry, zaoczkowanej względnie narybku		Zwiększenie wzgl. zmniejszenie produkcji w porównaniu do roku ubiegłego	Wyprodukowano wzgl. rozprowadzono w ośrodkach zarybionych wzgl. Zakładach wylęgowych krajowych	Sprowadzono z zagranicy	Ikrę zebrano na wodach	Uwagi
	1937/38	1936/37					
Sieja . .	(ikry) 895.000	693.000	+ 30 %	Wylęgarnia ryb łososiowatych Gródek - 395.000	Z Estonii 500.000	Na jeziorach międzyhodzkich (WKP)	Zapotrzebowanie pokryto
Sielawa . .	(ikry) 3.550.500	3.727.000	— 6 %	Gródek	—	Na jeziorach pomorskich i poznańskich	"
Pstrąg . . .	(ikry i wylęgu) 80 625	128.000	— 37 %	Gródek 50 625 Złoty Potok 30.000	—	Na strugach: Prondzona i Chocina (Pom.)	"
Szczupak .	(ikry) 8.028 000	7.200 000	+ 11 %	Bydgoszcz	—	Na jeziorach pomorskich i poznańskich	zapotrzebowanie pokryto 91%
Sandacz . .	(ikry) 2.600.500	90.000	+ 2789 %	Ośrodek zaryb. Bucharzewo (wlk.)	—	Ośrodek zaryb. Buchanowo	zapotrzebowanie pokryto 42%
Węgorz monteć . . .	(narybek) 2.762 000 (687,53kg)	2.160.000 540,—kg)	+ 22 %	Węgorzowa stacja rozdziel. w Bydgoszczy	Z Anglii za pośrednictwem Niemiec	—	zapotrzebowanie pokryto
Razem . .	18.093 125	14.000 000	+ 29 %				

Niedobór w produkcji ikry sandacza i szczupaka należy tłumaczyć wyjątkowo niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi, jak również zwiększonym zapotrzebowaniem na materiał obsadowy.
Narybek węgorza użyto do zarybienia jezior i rzek we wszystkich województwach R. P.

W roku sprawozdawczym wysłano do Estonii drugą próbną przesyłkę z narybkiem węgorza montée w ilości 20 kg., jako wymianę za dostarczone 500.000 ziarn zaoczkowanej ikry sieji „pejpusowskiej". Należy spodziewać się, że wymiana ryb obsadowych z Estonią w roku przyszłym znacznie wzrośnie.

Jak wynika z powyższego zestawienia za rok 1937/38 wyprodukowano i rozprowadzono ogółem 18.093.125 ziarn zaoczkowanej ikry i narybku różnych gatunków ryb szlachetnych do zarybienia wód otwartych na ziemiach zachodnich Polski. (W roku ubiegłym 14.000.000 ziarn i narybku).

Produkcja w porównaniu do roku ubiegłego wzrosła o przeszło 29%. Poza tym wyprodukowano w wylęgarni w Mylofie (Dyrekcja Lasów Państwowych w Toruniu) — 7.173.150 zaoczkowanej ikry i narybku sielawy, pstrąga oraz szczupaka (sielawa — 6.072.000 ziarn, pstrąg — 23.750 ziarn i narybku, szczupak — 1.077.400 ziarn).

Razem wobec tego wyprodukowano i rozprowadzono w roku 1937/38 — 25.266.275 ziarn i narybku.

Wreszcie Izba ułatwiała zainteresowanym hodowcom nabycie materiału obsadowego (karp, lin, leszcz, rak itd.) współpracując z istniejącymi gospodarstwami rybnymi (stawowymi i jeziorowymi), regulując podaż ryb obsadowych i uzgadniając cenę materiału zarybieniowego z producentami

Dużej pomocy fachowej w zakresie akcyj zarybieniowych udzielił Inspektorat Rybactwa Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, który wydelegował swego technika rybackiego p. Urbanowskiego Wacława do pomocy przy przeprowadzeniu kampanii zarybieniowych, dzięki czemu można było akcje wymienione rozwinąć na szerczą skalę.

Kursy rybackie.

Z prac oświatowych w pierwszym rzędzie należy wymienić współudział w zorganizowaniu i przeprowadzeniu w okresie sprawozdawczym za pośrednictwem W. i P. T. R. i pod egidą W. I. R. 6-dniowego kursu rybackiego na terenie ośrodka zarybieniowego w Bacharzewie (Wlkp.), w którym wzięło udział 32 rybaków poznańskich, pomorskich i łódzkich.

Wykładom poświęcono 27 godzin, ćwiczeń praktycznych z zakresu montowania sieci i techniki połowu przeznaczono 20 godzin.

Po kursie odbył się egzamin teoretyczny z dziedziny rybactwa oraz praktyczny z zakresu montowania sieci i techniki połowów, zgodnie z wymaganiami przepisów egzaminacyjnych na starszego rybaka i mistrza rybackiego.

Tytuły mistrzów rybackich uzyskało 9 kursistów, tytuły starszych rybaków uzyskało 13.

Zorganizowany kurs rybacki stanowił dalszy ciąg wieloletniej pracy oświatowej na polu rybactwa, kształcąc coraz nowe i szersze rzesze rybaków zawodowych.

Inne prace.

Na skutek wieloletnich starań Pomorskiej Izby Rolniczej, Związku Organizacyj Rybackich, Wielkopolskiego i Pomorskiego Towarzystwa Rybackiego i innych organizacyj rybackich gospodarstwa rybne zostały zwolnione od płacenia państwowego podatku przemysłowego.

Celem należytego wprowadzenia w życie okólnika Ministerstwa Skarbu z dnia 26 lutego 1937, P. I. R. ingerowała kilkakrotnie w Izbie Skarbowej w Grudziądzu, oraz poszczególnych Urzędach Skarbowych.

Poza tym Izba wykonała następujące prace:

1. Na życzenie Ministerstwa W. R. i O. P. opracowała część programu przyszłych rocznych kursów rybackich: „Metody połowu i sprzęt rybacki",

2. Na życzenie Izby Skarbowej w Grudziądzu delegowała rzeczoznawcę do komisji klasyfikacyjnej gruntów będących pod wodami,
3. Brała udział przy opracowywaniu umowy pomiędzy dzierżawcami pierwszej grupy obwodów rybackich rzeki Wisły, a klubem wędkarskim w Toruniu, regulującej sprawę wykonywania sportowego połowu ryb wędką.
4. Rozpoczęto prace w kierunku budowy i uruchomienia tarłowych i narybkowych „stawków przyjeziorowych".
5. Brała udział w pracach badawczych w Anglii celem ewent. uruchomienia na rzece Sewern własnej stacji połowu narybku węgorza montée.
6. Brała udział w opracowaniu budżetu finansowego na rok 1937/38 Komitetu Funduszu Ochrony Rybołówstwa w Warszawie.

W dziale rybactwa pracowało: inspektor izby, oraz dwu praktykantów inż. W. Zaorski (4 mies.), inż. R. Kręc (11 mies.) — zatrudniony przeważnie przy przeprowadzaniu kampanii zarybieniowych oraz badaniu warunków hodowlanych i gospodarczych rzeki Brdy.

I. MLECZARSTWO.

W okresie sprawozdawczym sytuacja na rynku mleczarskim uległa pewnej poprawie. Poprawę spowodowały: zwiększone dostawy mleka do zakładów mleczarskich, wzmożony eksport masła, zwyżka cen wypłaconych dostawcom za jednostkę tłuszczu w mleku.

Nadzór nad zakładami mleczarskimi.

Na podstawie postanowień ustawy o mleczarstwie z dnia 22 kwietnia 1936 (D. U. R. P. Nr. 35, poz. 272) Izba Rolnicza wykonuje nadzór nad zakładami mleczarskimi. Nadzór ten polega:

a) na wykonywaniu czynności nadzorczych we wszelkich pomieszczeniach zakładu;
b) na przeglądaniu ksiąg handlowych, gospodarczych i innych;
c) na badaniu mleka i przetworów mleczarskich, oraz bezpłatnym pobieraniu z nich próbek do przeprowadzenia kontroli.

Akcję nadzoru nad zakładami mleczarskimi pełniło w okresie sprawozdawczym dwóch inspektorów mleczarstwa.

Ilość zakładów mleczarskich.

Zakłady mleczarskie ze względu na ich właścicieli podzielić można na trzy grupy zasadnicze. Do grupy pierwszej zaliczyć należy zakłady o cha-

rakterze przemysłowym, t. j. przyjmujące do przerobu mleko od różnych dostawców. Zakładów tego rodzaju było 392. Do grupy drugiej zaliczyć należy zakłady o charakterze rolniczym (gospodarstw rolnych produkujących ponad 300 litrów mleka dziennie i puszczających je w obrót bez pośrednictwa zakładów grupy przemysłowej). Zakładów tej grupy było 15. Do grupy trzeciej zaliczyć należy zakłady grupy handlowej znajdującej się obok zakładów sprzedaży i nie prowadzące żadnych czynności przetwórczych. Zakładów takich było 5.

Ogółem czynnych było w 1937 roku na obszarze województwa pomorskiego 412 zakładów mleczarskich. Ze względu na rodzaj głównej działalności wszystkie zakłady rozdzielić można następująco:

162 maślarń	(w tym	74	spółdzielczych;	88	prywatnych)
13 mleczarń	(„ „	5	„ ;	8	„)
18 serowni	(„ „	—	„ ;	18	„)
193 śmietańczarń	(„ „	24	„ ;	169	„)
26 zlewni mleka	(„ „	—	„ ;	26	„)

Ogółem przerobiły wszystkie zakłady mleczarskie 237 milj. litrów mleka, w tym spółdzielcze 137 milj. litrów, a prywatne 100 milj. litrów.

Rejestracja zakładów mleczarskich.

Ustawa o mleczarstwie wprowadziła przymusową rejestrację wszystkich zakładów mleczarskich w rejestrze prowadzonym przez Izbę Rolniczą. Przebieg rejestracji jest następujący: każdy zakład zgłoszony do Izby wypełnia odpowiedni kwestionariusz. Po zwróceniu kwestionariusza następuje lustracja zakładu przez inspektora mleczarstwa z wyników której zostaje sporządzony protokół.

Na podstawie wyników lustracji Izba opracowuje orzeczenie o potrzebie przystosowania i prowadzenia zakładu zgodnie z wymaganiami rozporządzeń wydanych na mocy ustawy o mleczarstwie. Po wydaniu orzeczenia Izba Rolnicza wpisuje zakłady do rejestru, jako warunkowo zarejestrowane, do czasu przystosowania zakładu do wymagań ustawy w wyznaczonym terminie.

W okresie sprawozdawczym Izba Rolnicza przeprowadziła rejestrację 297 zakładów mleczarskich. Z tej ilości zapisanych zostało w rejestrze zakładów wywozowych 30 zakładów (21 spółdzielczych, 9 prywatnych).

Rejestracja zakładów odbywa się w dalszym ciągu i zostanie zakończona w 1938 roku.

Z uwagi na to, iż nie wszystkie zakłady są w stanie przystosować się do wymagań ustawowych, co zostaje stwierdzone w czasie następnych lustracji, wiele z nich ulega bądź likwidacji dobrowolnej, bądź zostaje skre-

ślonych z rejestru, a po upływie trzech miesięcy zamkniętych. W okresie sprawozdawczym:

zlikwidowało się dobrowolnie	55	zakładów;
zostało skreślonych z rejestru	26	„ ;
zostało zamkniętych po skreśleniu	5	„ .

Wypada tutaj zaznaczyć, iż ustawodawstwo mleczarskie winno w swoim efekcie końcowym dać nie tylko korzyści ekonomiczne, ale spowodować przebudowę struktury organizacyjnej przemysłu mleczarskiego.

Poza tym należy podkreślić, iż akcja rejestracyjna zakładów mleczarskich, oraz przystosowywanie się zakładów do wymogów ustawowych przyczynia się do podniesienia wyposażenia technicznego zakładów, oraz do poprawienia jakości wytwarzanych produktów.

Kontrola wypłat za mleko.

Izba Rolnicza na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Reform Rolnych prowadziła kontrolę wypłat za mleko tych zakładów mleczarskich, które wywoziły masło na rynki zagraniczne i które podpisały odpowiednią deklarację o sposobie wypłacenia dostawcom za dostarczone mleko. Zakłady te nadsyłały Izbie co miesiąc sprawozdania kontrolne z uskutecznionych wypłat za mleko. Cyfry sprawozdań były sprawdzane przez inspektorów mleczarstwa w czasie lustracji zakładów wywozowych. Kontroli tego rodzaju podlegało ok. 80 zakładów.

Popieranie serowarstwa.

Z uwagi na to, iż województwo pomorskie jest wybitnym rejonem produkcji sera tylżyckiego, Izba Rolnicza w dalszym ciągu wykonywała program prac nad racjonalizacją tej produkcji.

W związku z wykonywaniem ustawy o mleczarstwie zostało zlustrowanych i zarejestrowanych 51 zakładów mleczarskich produkujących sery dojrzewające (głównie tylżyckie). W tej ilości znajduje się 20 zakładów zarejestrowanych jako serownie z uwagi na zasadniczą ich działalność serowarską.

Ogólna produkcja roczna wszystkich zakładów mleczarskich wynosi ok. 1,2 milj. kg serów dojrzewających.

Ze względu na ważność zagadnienia serowarskiego, Izba Rolnicza zwołała dwie specjalne konferencje, w której brali udział przedstawiciele Ministerstwa Rolnictwa i wybitni znawcy tej specjalności. Celem tych konferencji było omówienie sposobów racjonalizacji produkcji serów tylżyckich i komisyjne dokonanie wyboru takiego obiektu mleczarskiego, któryby nadawał się na ośrodek doświadczalnej produkcji sera tylżyckiego.

Komisja wybrała dla tych celów zakład mleczarski w Ostrowitem k. Golubia, własność Spółdzielni Mleczarskiej „Rotr" w Rypinie, w którym Izba Rolnicza przystępuje do utworzenia Doświadczalnej Stacji Serowarskiej.

Celem Doświadczalnej Stacji Serowarskiej będzie podniesienie jakości sera tylżyckiego produkowanego na terenie woj. pomorskiego drogą:

a) prowadzenia prac nad udoskonaleniem racjonalnej techniki wyrobu sera;
b) przeszkolenia w Stacji kierowników zakładów serowarskich;
c) kształcenia praktykantów;
d) udzielania porad instrukcyjnych kierownikom zakładów serowarskich.

Czynności ogólne.

W związku z wykonywaniem ustawy o mleczarstwie, oraz w związku z realizowaniem planowej sieci zakładów mleczarskich, Izba Rolnicza ustaliła współpracę z władzami państwowymi, oraz stara się koordynować program prac instytucji i organizacji zainteresowanych w rozwoju przemysłu mleczarskiego.

W związku z wykonywaniem ustawy o mleczarstwie Izba Rolnicza na podstawie art. 4 ustawy wydała 57 osobom i zakładom swoją opinię co do celowości założenia nowego zakładu, oraz co do zgodności planów pomieszczeń z wymaganiami rozporządzenia.

Izba Rolnicza opracowała statystykę mleczarstwa woj. pomorskiego za 1936 rok.

W związku z rejestracją zakładów mleczarskich ogłoszono kilka komunikatów w prasie i przez radio.

W okresie sprawozdawczym Komisja Mleczarska Pomorskiej Izby Rolniczej odbyła jedno posiedzenie, na którym omówiono szereg aktualnych spraw.

W dniach 18—20 listopada 1937 odbyła się w Toruniu konferencja inspektorów mleczarstwa Izb Rolniczych, zwołana przez Ministerstwo Rolnictwa, oraz urządzona została wycieczka w teren dla zwiedzenia kilku zakładów.

W związku z wykonywanymi czynnościami według prowadzonego wykazu inspektorzy mleczarstwa przeprowadzili lustrację w 398 zakładach mleczarskich.

IV. Oświata Rolnicza

Do zakresu prac Wydziału Oświaty i Szkolnictwa Rolniczego należy:

1. Szkolnictwo rolnicze,
2. Przysposobienie rolnicze,
3. Koła Gospodyń Wiejskich,
4. Wydawnictwo „Kłosy",
5. Referat radiowy,
6. Referat społeczno-organizacyjny.

A. SZKOLNICTWO ROLNICZE

W okresie sprawozdawczym, Pomorska Izba Rolnicza prowadziła 6 szkół rolniczych męskich i 2 żeńskie. Męskie: w Brodnicy, Chełmży, Kościerzynie, Pawłowie i Świeciu (polska i niemiecka). Żeńskie: Przysposobienia Gospodyń Wiejskich w Kowalewie i Wędrowną w powiecie morskim. Frekwencja szkół w roku szkolnym 1937/38 była następująca:

L p.	Szkoła w:	uczniów (enic) I. kurs	II. kurs	razem	U w a g i
1.	Brodnicy	43	23	66	dwuzimowa (3-semestralna)
2	Chełmży	32	36	68	„ „
3.	Kościerzynie	22	16	38	„ „
4.	Pawłowie	24	12	36	„ „
5.	Świeciu (polska)	31	20	51	„ „
6.	„ (niemiecka)	23	14	37	„ „
7.	Kowalewie	—	—	20	jedenasto-miesięczna
8.	Wędrowna	—	—	81	3 kursy 3-miesięczne
			Razem	397	

Ogólna frekwencja w stosunku do roku szkolnego 1936/37 zwiększyła się o 43%.

Personel nauczycielski męskich szkół rolniczych, poza nauczaniem w szkole, prowadził szereg prac oświatowych w terenie, a mianowicie:

a) kontrolę nad wykonywaniem przez uczni zadań praktycznych w czasie semestru letniego, połączoną z doradztwem fachowym w gospodarstwach rodziców;
b) przysposobienie rolnicze;
c) akcje oświatowo-rolnicze na terenie Kółek Rolniczych, Związków celowych i Kół absolwentów;
d) doświadczalnictwo, kwalifikację ziemiopłodów, walkę ze szkodnikami;
e) różne akcje hodowlane.

W związku z powyższymi pracami, męskie szkoły rolnicze miały dni wyjazdów służbowych: Brodnica 329, Chełmża 401, Kościerzyna 241, Pawłowo 301, Świecie 262.

Żeńskie Szkoły Rolnicze prowadziły pracę oświatową na terenie Kół Gospodyń Wiejskich oraz częściowo w zespołach Przysposobienia Rolniczego i w związku z tym miały dni wyjazdowych razem 64.

B. PRZYSPOSOBIENIE ROLNICZE.

W roku sprawozdawczym rozpoczęło pracę 351 zespołów z 2447 młodzieży, zakończyło zaś 269 zespołów i 1540 młodzieży.

Udział poszczególnych organizacyj w pracy był następujący:

Nazwa organizacji	Zespołów		% wytrwania	Młodzieży		% wytrwania	% udział w zakończonej pracy	
	rozp.	zakończ.		rozp.	zakończ.		zespołów	młodzieży
K.S.M. męskie .	*118*	*92*	*77.9*	*823*	*527*	*64,0*	*34.2*	*34.2*
K.S.M. żeńskie .	*121*	*103*	*85.1*	*820*	*582*	*70.9*	*38 2*	*37.8*
Zw Strzelecki .	*19*	*15*	*78.9*	*120*	*82*	*68 3*	*5.6*	*5.3*
Młoda Wieś . .	*16*	*13*	*81.3*	*105*	*77*	*73 3*	*4.8*	*5.0*
Inne (Kółka Rolnicze, K.G.W. bezorganizacyjne)	*77*	*46*	*59.7*	*579*	*272*	*47 0*	*17.1*	*17.7*

Podział pracy według stopni sprawności był następujący:

Stopień	Zespołów		% wytrwania	Młodzieży		% wytrwania
	rozpocz.	zakończ.		rozpocz.	zakończ.	
I	*191*	*136*	*71.2*	*1553*	*902*	*58.0*
II.	*87*	*74*	*85,2*	*546*	*387*	*70.6*
III.	*73*	*59*	*80.8*	*348*	*251*	*73.0*

Z przytoczonych cyfr wynika, że najwyższy procent wytrwania wykazują zespoły wyłonione przez organizacje młodzieżowe, najwięcej zaś młodzież odpada z zespołów bezorganizacyjnych.

Również w zespołach stopni wyższych wytrwanie jest lepsze niż w zespołach stopnia pierwszego rozpoczynających pracę po raz pierwszy.

Stan zakończonej pracy według powiatów przedstawiał się następująco:

L. p.	Powiat	Zespołów	Młodzieży
1.	Brodnica	7	30
2.	Chełmno	8	40
3.	Chojnice	17	94
4.	Działdowo	7	40
5.	Grudziądz	32	163
6.	Kartuzy	13	72
7.	Kościerzyna	20	120
8.	Lubawa	28	153
9.	Morski	16	100
10.	Sępolno	10	62
11.	Starogard	15	95
12.	Świecie	22	153
13.	Tczew	6	36
14.	Toruń	33	194
15.	Tuchola	15	74
16.	Wąbrzeźno	20	114
	Razem	269	1.540

W porównaniu z poprzednim rokiem sprawozdawczym ilość zespołów wzrosła o 48, a ilość młodzieży o 270. Procentowy przyrost wynosi 21,7% dla zespołów i 17,5% dla uczestników. Wraz ze wzrostem ilościowym zespołów i uczestników przysposobienia rolniczego poprawiła się również jakość pracy, wyrażająca się wzrostem ilości zebrań oświatowych, przerabianiem w 58 zespołach korespondencyjnych kursów rolniczych im. Stanisława Staszica, lepszymi wiadomościami u uczestników i staranniejszym przepracowaniem tematów konkursowych.

W okresie lata przeprowadzono conajmniej po 2 lustracje fachowe w każdym zespole i urządzono 55 rejonowych narad przodowników. W jesieni odbyło się 55 pokazów rejonowych i jeden powiatowy w Chełmży, na których młodzież przedstawiła dorobek swej całorocznej pracy.

Do pracy na rok 1938 zgłosiło się z 23 powiatów 558 zespołów i 3737 młodzieży, z czego przypada na stopień I. — 286 zespołów i 2275 młodzieży, na stopień II. — 158 zespołów i 968 młodzieży, a na stopień III. — 114 zespołów i 494 młodzieży.

Przodownicy zespołów zgłoszonych do pracy zostali przeszkoleni na kursach, prowadzonych na starym Pomorzu równolegle dla stopnia pierwszego i dla stopni wyższych, kursów takich odbyło się 9. W powiatach przyłączonych do Pomorza od 1 kwietnia 1938 r. odbyło się kursów 7.

Obsługę fachową spełniało na terenie starego Pomorza 15 osób z pośród personelu szkół Rolniczych i 2 instruktorów przysposobienia rolniczego. W powiatach przyłączonych z Województwa Warszawskiego pracuje 4-ech instruktorów p. r., a w powiatach przyłączonych z Województwa Poznańskiego instruktor jest czynny w pow. wyrzyskim, pozostałe zaś 3 powiaty obsługują szkoły rolnicze w Bydgoszczy i Inowrocławiu.

W okresie sprawozdawczym inspektor p. r. miał 103 dni wyjazdowych, młodszy inspektor dni 55 (zaangażowany od 1. XI. 38 r.).

Personel terenowy: nauczyciele szkół rolniczych 427 dni, instruktor p. r. w pow. morskim 180 dni, w pow. grudziądzkim 160 dni.

C. KOŁA GOSPODYŃ WIEJSKICH.

Personel fachowy pracujący na terenie Kół Gospodyń Wiejskich składał się z Inspektorki, będącej na etacie Izby, oraz 11 instruktorek powiatowych, na etacie Pomorskiego Zrzeszenia Kół Gospodyń Wiejskich.

Prace oświatowo-zawodowe na terenie K. G. W. w okresie sprawozdawczym ilustrują poniżej podane wykazy zorganizowanych kursów i konkursów:

a) Kursy:

1. Gotowania.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn
1.	Somonino	Kartuski	2 tyg.	15
2.	Bysław	Tucholski	2 „	10
3.	Zalno	„	9 dni	10
4.	Stolno	„	7 „	10
5.	Golub	Wąbrzeski	2 tyg.	27
6.	Konojady	Brodnicki	11 dni	14
7.	Nowe Dobra	Chełmiński	5 „	9

Razem 7 kursów, uczestniczek 95

2. Pieczenia.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Wielki Podleś	Kościerski	6 dni	15
2.	Leźno	Kartuski	4 „	10

3.	Zalno	Tucholski	2 „	10
4.	Luzino	Morski	2 „	10
5.	Strzebielino	„	7 „	12
6.	Małe Pułkowo	Wąbrzeski	3 „	17
7.	Polskie Brzozie	Brodnicki	4 „	9
8.	Wichulec	„	4 „	10
9.	Konojady	„	4 „	10
10.	Rybieniec	Chełmiński	2 „	12
11.	Czyste	„	3 „	10

Razem 11 kursów, uczestniczek 125

3. Trykotarstwa.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Pamiętowo	Chojnicki	2 tyg.	20
2.	Bysław	Tucholski	8 dni	15
3.	Luzino	Morski	2 tyg.	12
4.	Mszano	Brodnicki	10 dni	10
5.	Kruszyny	„	12 „	12
6.	Gorczenica	„	12 „	12
7.	Sumówko	„	10 „	14
8.	Wichulec	„	2 tyg.	12
9.	Królów Las	Tczewski	10 dni	15

Razem 9 kursów, uczestniczek 122

4. Wyrobu serów domowych.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Wyszecino	Morski	4 dni	9
2.	Połczyno	„	4 „	10
3.	Kochanowo	„	4 „	17
4.	Luzino	„	4 „	13
5.	Jabłówko	Starogardzki	3 „	7
6.	Rakowice	Brodnicki	4 „	9
7.	Małe Bałówki	„	4 „	12
8.	Pokrzydowo	„	4 „	9
9.	Konojady	„	4 „	12
10.	Kruszyny	„	4 „	14
11.	Ostrowite	„	4 „	9

Razem 11 kursów, uczestniczek 121

5. Prania i prasowania.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Pawłówko	Tucholski	2 dni	10
2.	Żalno	„	3 „	10
3.	Ogorzeliny	Chojnicki	4 „	10
4.	Płochocinek	Świecki	3 „	10
			Razem 4 kursy, uczestniczek	40

6. Przetworów owocowych i warzywnych.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Pawłowo	Chojnicki	3 dni	10
2.	Krojanty	„	3 „	10
3.	Zamarte	„	3 „	10
4.	Połczyno	Morski	3 „	9
5.	Luzino	„	4 „	13
6.	Strzebielino	„	4 „	12
7.	Lisewo	Wąbrzeski	2 „	6
8.	Ryńsk	„	4 „	16
9	Podzamek Gol.	„	3 „	5
10.	Kowalewo	„	4 „	8
11.	Wysoka	Starogardzki	3 „	11
12	Gorczenica	Brodnicki	2 „	9
13	Szczuka	„	3 „	8
			Razem 13 kursów, uczestniczek	127

7. Zimnych przekąsek.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Luzino	Morski	2 dni	13
2	Gostkowo	Toruński	3 „	10
3	Papowo Tor.	„	2 „	10
4.	Lulkowo	„	4 „	10
5.	Chełmża	„	3 „	10
			Razem 5 kursów, uczestniczek	53

8. Higieny i zdrowia.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Łubianka	Toruński	4 dni	15
2.	Nawra	„	4 „	10
3.	Papowo Tor.	„	3 „	10
4.	Kończewice	„	4 „	12
5.	Kamionka	„	2 „	8
6.	Lulkowo	„	2 „	14
7.	Zelgno	„	3 „	11
8.	Chełmża	„	3 „	10
9.	Łążyn	„	3 „	9
10.	Świerczynki	„	3 „	60

Razem 10 kursów, uczestniczek 159

9. Robót ręcznych.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Bielsk	Wąbrzeski	2 tyg.	8
2.	Wałyczyk	„	2 „	7
3.	Małe Pułkowo	„	2 „	12
4.	Jabłonowo	„	2 „	16
5.	Małe Czyste	Chełmiński	1 „	10

Razem 5 kursów, uczestniczek 53

10. Hodowli drobiu.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Kowalewo	Wąbrzeski	2 dni	27
2.	Ostrowite	„	1 dzień	12
3.	Brodnica	Brodnicki	1 „	17
4.	Stolno, Czyste, Rybieniec	Chełmiński	1 „	34
5.	Kończewice	Toruński	1 „	7
6.	Gostkowo	„	1 „	35
7.	Łążyn	„	1 „	35

Razem 7 kursów, uczestniczek 167

11. Szycia.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Klonówka	Starogardzki	5 dni	8
2.	Bielawki	Tczewski	7 „	16

Razem 2 kursy, uczestniczek 24

12. Ogrodnictwa.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Kowalewo	Wąbrzeski	2 dni	8

13. Warzywnictwa.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Nowe Dobra	Chełmiński	1 dzień	14
2.	Drzycim	Świecki	1 „	15
3.	Kończewice	Toruński	2 dni	8
4.	Gostkowo	„	3 „	35
5.	Łążyn	„	2 „	35
6.	Podwiesk	Chełmiński	5 „	18
7.	Krusin-Linówiec	„	1 dzień	10
8.	Małe Czyste	„	1 „	15

Razem 8 kursów, uczestniczek 140

14. Tkactwa domowego.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Gorczenica	Brodnicki	7 dni	10
2	Kruszyny	„	4 „	10

Razem 2 kursy, uczestniczek 20

15. Mleczarstwa.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1	Michale	Świecki	5 dni	10

16. Kroju.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Rajkowy	Tczewski	3 dni	6
2.	Królów Las	„	4 „	20
3.	Brzuśce	„	4 „	18
4	Lignowy	„	4 „	14
			Razem 4 kursy, uczestniczek	58

17. O. P. G. (Obrona Przeciw Gazowa).

L. p.	Miejscowość	Powiat	Czas trwania	Ilość uczestn.
1.	Jeżewo	Świecki	3 godz.	14

Ogólne zestwienie kursów.

Nazwa kursu	Ilość	Czas trwania	Ilość uczestn.
Gotowania	7	1— 2 tyg.	95
Pieczenia	11	2— 7 dni	125
Trykotarstwa	9	8—14 „	122
Wyrobu serów domowych	11	3— 4 „	121
Prania i prasowania	4	2— 4 „	40
Przetworów owocowych	13	2— 4 „	127
Zimnych przekąsek	5	2— 4 „	53
Higieny i zdrowia	10	2— 4 „	159
Robót ręcznych	5	1— 2 tyg.	53
Hodowli drobiu	7	1— 2 dni	167
Szycia	2	5— 7 „	24
Tkactwa domowego	2	4— 7 „	20
Kroju	4	3— 4 „	58
Warzywnictwa	8	1— 5 „	140
O. P. G. (Obr. Przeciw-Gaz.)	1	3 godz.	14
Mleczarstwa	1	5 dni	10
Ogrodnictwa	1	2 „	8
	Razem	101 kursów z ilością uczestniczek	1336

b) Konkursy:

1. Producentów drobiu.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Dziemiony	Toruński	6
2.	Grębocin	„	6
3.	Zelgno	„	8
4.	Gostkowo	„	6
5.	Gawroniec	Świecki	14
6.	Kruszyny	Brodnicki	11
7.	Konojady	„	11
8.	Dąbrówka	Starogardzki	9
9.	Wysoka	„	11
10.	Grabowo	„	12
11.	Ostrowite	Wąbrzeski	10

Razem 11 konkursów, uczestniczek 104

2. Zdrowia w rodzinie.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Nawra	Toruński	14
2.	Lulkowo	„	15
3.	Kamionka	„	6

Razem 3 konkursy, uczestniczek 35

3. Uprawy pomidorów.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Gruczno	Świecki	10
2.	Brzeźno	„	6
3.	Zielona Góra	Starogardzki	12
4.	Podzamek Gol.	Wąbrzeski	10

Razem 4 konkursy, uczestniczek 38

4. Uprawy kukurydzy.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Klonówka	Starogardzki	12

5. Uprawy fasoli i marchwi.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Ciecholewy	Starogardzki	16

6. Uprawy lnu.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Ciecholewy	Starogardzki	7

7. Uprawy ogródków kwiatowych.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Jabłówko	Starogardzki	5
2.	Strzebielino	Morski	15
3.	Wyszecino	„	15
4.	Kębłowo	„	10

Razem 4 konkursy, uczestniczek 45

8. Uprawy ogórków.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Kowalewo	Wąbrzeski	15

9. Uprawy ogródków warzywnych.

L. p.	Miejscowość	Powiat	Ilość uczestniczek
1.	Dziki	Świecki	10
2.	Sulnówko	„	9
3.	Jeleniec	Chełmiński	10
4.	Krusin	„	6
5.	Gorczenica	Brodnicki	12
6.	Wrocki	„	12
7.	Mszano	„	10
8.	Ryńsk	Wąbrzeski	12
9.	Luzino	Morski	10
10.	Brzeźno	Chojnicki	26
11.	Pawłówko	„	7
12.	Ogorzeliny	„	8
13.	Krojanty	„	10
14.	Sławęcin	„	11
15.	Zamarte	„	8

16.	Bysław	Tucholski	7
17.	Pawłówko	Chojnicki	10
18.	Barniewice	Kartuski	10
19.	Wyczechowo	„	11
20.	Borcz	„	10
21.	Brodnica	„	9
22.	Lulkowo	Toruński	6

Razem 22 konkursy, uczestniczek 224

Zestawienie konkursów.

Liczba	Nazwa konkursu	Ilość uczestniczek
11	Producentów drobiu	104
3	Zdrowia w rodzinie	35
4	Uprawy pomidorów	38
1	Uprawy kukurydzy	12
1	Uprawy fasoli i marchwi	16
1	Uprawy lnu	7
4	Uprawy ogródków kwiatowych	45
22	Uprawy ogródków warzywnych	224
1	Uprawy ogórków	15

Razem 48 konkursów uczestniczek 496

Do prac oświatowo-zawodowych należy dodać znaczną ilość pogadanek na tematy z gospodarstwa kobiecego, wygłoszonych przez inspektorkę i instruktorki na zebraniach K. G. W., poza tym wycieczki sąsiedzkie i krajoznawcze, których zorganizowano 10, oraz lustracje i doradztwo u poszczególnych członkiń K. G. W., których przeprowadzono ogółem w 704-ech gospodarstwach.

Koła Gospodyń Wiejskich brały również żywy udział w wystawach i pokazach organizowanych przez Kółka Rolnicze i Zespoły Przysposobienia Rolniczego, wykazując się bogatym dorobkiem swej pracy we wszystkich działach gospodarstwa kobiecego.

W pracy oświatowo-zawodowej z personelem instruktorek K. G. W. współpracowały Szkoły Rolnicze P. I. R. żeńskie jak również i męskie, biorąc udział w kursach, pogadankach, organizowaniu pokazów i t. p.

Ilość dni pracy w terenie wynosiła:

Inspektorki	109
Instruktorek pow.	1840

D. „KŁOSY".

Podobnie, jak w latach ubiegłych w roku sprawozdawczym redakcja „Kłosów" dążyła stale, aby pismo ściślej związać z terenem przez dostosowanie go do potrzeb i zainteresowań szerokich warstw rolników. Cel ten został w znacznej mierze osiągnięty.

Dowodem zwiększenia poczytności „Kłosów" był napływ znacznej ilości nowych prenumeratorów z pośród drobnych rolników i rozbudowa działu „Pytań i odpowiedzi".

Dla gospodyń wiejskich wydawano przy Kłosach bezpłatny miesięczny dodatek „Gospodyni Pomorska", który cieszył się dużym uznaniem wśród gospodyń i stale wzrastającą poczytnością.

E. REFERAT RADIOWY.

Przy obsłudze działu rolniczego Rozgłośni Pomorskiej, zwrócona była stale uwaga, aby dostarczany materiał do programu rolniczego w postaci pogadanek był treścią dostosowany do aktualnych zagadnień rolniczych, związany z czasokresem prac w gospodarstwach i pod względem formy ujęty w ten sposób, aby wzbudzał zainteresowanie radiosłuchaczy. Pogadanek takich wygłoszono 96.

Poza pogadankami prowadzono skrzynkę rolniczą, oraz dostarczano komunikaty P. I. R. dotyczące spraw bieżących, interesujących rolnictwo pomorskie.

Ponadto organizowano audycje, obrazujące bezpośrednio przejawy pracy środowisk rolniczych na wsi przede wszystkim z zakresu przysposobienia rolniczego młodzieży wiejskiej.

Znaczny wzrost liczby radioabonentów na terenie wsi jaki się dał zaobserwować w roku bieżącym, dowodzi w dużej mierze o aktualności programu rolniczego Rozgłośni Pomorskiej prowadzonego przez Izbę.

F. REFERAT SPOŁECZNO-ORGANIZACYJNY.

1. Okręgowe Rady Rolnicze.

Wszystkie Okręgowe Rady Rolnicze, a mianowicie: w Brodnicy, Chełmży, Kościerzynie, Pawłowie i Świeciu odbyły swe doroczne zebrania, przyjmując sprawozdania z pracy za rok ubiegły oraz ustalając plan pracy na rok budżetowy 1938/39.

Na zebraniach Rad zostały również opracowane projekty preliminarzy budżetowych w dziale popierania rolnictwa dla poszczególnych samorządów powiatowych, które następnie prawie bez zmian zostały przyjęte na zebraniach budżetowych Rad Powiatowych.

W zebraniach O. R. R. oprócz ich stałych członków t. j. przewodniczących Wydziałów Powiatowych, prezesów Towarzystw Rolniczych Powiatowych, prezesek Oddziałów Powiatowych K. G. W. i radców Izby z danego terenu brali udział Prezes i Dyrektor P. I. R. oraz delegat Urzędu Wojewódzkiego.

Dla zacieśnienia współpracy między terenowym personelem instruktorskim, Izby oraz Organizacji Dobrowolnych, Dyrektorzy Szkół Rolniczych, jako generalni Sekretarze O. R. R. przeprowadzali kwartalne konferencje całego personelu instruktorskiego pracującego na terenie danej Rady Okręgowej, omawiając i uzgadniając wykonanie planu pracy przyjętego przez Radę.

2. Współpraca z Pomorskim Towarzystwem Rolniczym.

Na tym odcinku należy stwierdzić stałą harmonijną współpracę Izby z Pomorskim Towarzystwem Rolniczym. Zwłaszcza zacieśnienie jej daje się zauważyć w terenie między Szkołami Rolniczymi i personelem instruktorskim Izby a Towarzystwami Rolniczymi Powiatowymi, co w efekcie pracy daje obustronnie pożądane wyniki.

Naczelnik Wydziału, biorąc udział w zebraniach Tow. Roln. Powiatowych Pom. Tow. Roln. oraz Rad Samorządów Powiatowych, stale referował zagadnienia organizacji współpracy z Pomorską Izbą Rolniczą, oraz kontrolował wykonanie jej ze strony personelu szkół rolniczych, będąc jednocześnie w stałym kontakcie z dyrekcją Pom. Tow. Rolniczego.

3. Współpraca z Pomorskim Zrzeszeniem Kół Gospodyń Wiejskich.

Współpraca z Pom. Zrzeszeniem K. G. W. jest zupełna. Kierownictwo pracą fachową centralizuje się w Wydziale w inspektoracie K. G. W., który równocześnie pełni obowiązki sekretariatu Zrzeszenia.

W okresie sprawozdawczym nastąpiło dalsze poważne zacieśnienie prac, zawdzięczając specjalnie zawartej umowie o współpracy między Izbą a P. Z. K. G. W. — Na podstawie umowy zasadnicze punkty współpracy zostały wprowadzone do statutu Zrzeszenia.

Rozwój pracy na terenie K. G. W. i jej rezultaty są najlepszym dowodem celowości, opieki i pomocy udzielanej przez Pomorską Izbę Rolniczą Pomorskiemu Zrzeszeniu K. G. W.

4. Wycieczki rolnicze.

Wydział przyjął i zorganizował bezpośrednio lub za pomocą szkół rolniczych zwiedzanie gospodarstw rolnych i placówek spółdzielczych na terenie Pomorza 32 wycieczkom rolniczym z województw centralnych

i wschodnich. Ogółem brało w nich udział przeszło 2200 osób. Szkoły rolnicze P. I. R. zorganizowały 29 wycieczek. Udział w nich brali uczniowie i młodzież wiejska w ilości 1140 osób.

Naczelnik Wydziału z tytułu bezpośredniego prowadzenia działu szkolnictwa rolniczego i referatu społeczno-organizacyjnego, oraz sprawowania kontroli nad resztą działów i referatów, miał dni wyjazdowych służbowych w roku sprawozdawczym 125.

V. Leśnictwo

Oświata i propaganda.

Praca oświatowa i propagandowa w dziale leśnictwa w roku sprawozdawczym w porównaniu do roku ubiegłego wykazuje w przybliżeniu dotychczasowy zakres i rozmiar.

Ogłoszono na temat leśnictwa artykuły w „Kłosach" p. t.: „Grabienie ściółki — ograbieniem lasu", „Prace wiosenne odnowieniowe w gospodarstwach leśnych", „Zalesienie nieużytków obowiązkiem społeczno-gospodarczym". Poza tym umieszczono w „Kłosach" kilka komunikatów i wyjaśnień na tematy leśne. Kursu dla personelu leśnego nie urządzono, odkładając jego organizację do następnego roku. Przeprowadzono natomiast egzaminy, na które zgłosiło się 12 kandydatów z kursów poprzednich lat, w tym na podleśniczych 6, na leśniczych 6.

Komisja egzaminacyjna nie mogła 1 kandydata zgłoszonego do egzaminu uznać za należycie przygotowanego i oceniła jego wiadomości fachowe ujemnie. Podobnie jak w latach ubiegłych przeprowadzono 1- i 2-dniowe kursy z działu leśnictwa w 3 szkołach rolniczych, a mianowicie Kościerzynie, Pawłowie i Świeciu. Ponadto wygłoszono 3 pogadanki radiowe na tematy aktualne.

Zalesienie nieużytków i opieka nad lasami drobnej własności.

Do 1932 r. istniał obowiązek gospodarowania na podstawie programów gospodarstw leśnych także i dla lasów o powierzchni poniżej 30 ha.

Z chwilą nowelizacji ustawy o ochronie lasów, niestanowiących własności Państwa, nastąpiła możliwość zwiększonych wyrębów w lasach drobnej własności. Niewątpliwie podobna sytuacja ujemnie by się odbić mogła na stanie gospodarki leśnej u małorolnych, gdyby Izba w tym kierunku z pomocą nie przyszła. Pomoc ta objawiła się przede wszystkim w udzielaniu wyczerpujących pouczeń, wskazówek i instrukcji szczególnie na zebraniach kółek rolniczych, jak i przez zalecanie zakładania małych szkółek leśnych celem wyprodukowania na miejscu niezbędnie po-

trzebnych tanich i zdrowych sadzonek, oraz przez dostarczanie przez Izbę sadzonek na ulgowych warunkach tak dla akcji zalesienia nieużytków jak i gruntów leśnych (halizn — po dokonanych wyrębach) należących do małorolnych. Dopłata na ten cel ze strony Izby wynosiła 3.416,— zł.

Niezależnie od powyższego, wpłaciły w roku 1937/38 niektóre wydziały powiatowe na popieranie akcji zalesienia nieużytków ogólną kwotę 6.082,15 zł, Chojnice 1.000,— zł, Chełmno 516,72 zł, Sępolno 402,— zł, Starogard 100,— zł, Świecie 1.000,— zł, Tczew 1.000,— zł, Tuchola 500,— zł, Działdowo 258,93 zł, Wąbrzeźno 330,— zł, Kartuzy 517,42 zł, Lubawa 199,70 zł, Brodnica 83,— zł, Toruń 174,38 zł.

Skutek takiej wspólnej pomocy finansowej uwydatnił się znacznym powiększeniem powierzchni zalesionych w części halizn t. j. leśnych gruntów leżących dotychczas odłogiem, jak nadewszystko w wydatnej akcji zalesienia nieużytków; gdy bowiem w roku ubiegłym Izba dostarczyła małorolnym na terenie całego województwa ogółem 4.120 tysięcy sadzonek, którym to materiałem zalesiono około 251 ha nieużytków, to w roku sprawozdawczym w następstwie udziału fachowego Izby na terenie 7-miu powiatów — wziętych pod opiekę Izby, ilość użytych do zalesień sadzonek nie zmniejszyła się. Powiększyła się znacznie również w roku sprawozdawczym i ilość rolników zgłaszających się do zalesienia i zamawiających sadzonki za pośrednictwem Izy.

Czynny udział Izby przy zalesieniu tych obszarów jak i w dziedzinie opieki nad drobną własnością leśną uwydatnił się na skutek częstego delegowania przez Izbę do ustalonych programem pracy ośrodków swego fachowca, inspektora leśnictwa, który w tym celu w roku sprawozdawczym zużył 102.5 dni pracy w terenie, z ogólnej ilości 121.5 dni wyjazdowych.

Wyniki akcji zalesienia nieużytków w czasie sezonu 1937/38 pod bezpośrednim fachowym kierownictwem Izby prowadzonej na terenie 7 powiatów województwa pomorskiego, będą przedstawiać się w przybliżeniu następująco na ogólnej powierzchni manipuyacyjnej.

Powiat	Chełmno	około 60.63 ha	Powiat	Świecie	około 17.15 ha
„	Chojnice	„ 79.10 „	„	Tuchola	„ 51.40 „
„	Sępólno	„ 19.05 „	„	Tczew	„ 80.10 „
„	Starogard	„ — „			

Podczas gdy w roku 1936/37 założono pod wskazówkami i opieką Izby szkółek leśnych w terenie całego województwa, na powierzchni około 211.5 arów, to w roku sprawozdawczym akcję tą Izba rozszerzyła i pogłębiła pod względem fachowym i organizacyjnym, na skutek czego zaprowadzono w wymienionych siedmiu powiatach, z ramienia Wydziałów Powiatowych 25 szkółek na ogólnej powierzchni ok. 260 arów.

Dane dotyczące akcji zalesienia nieużytków i akcji szkółkarskiej przygotowanej w sezonie 1937/38 — na terenie całego województwa (st. Pomorze) ustali po dokonaniu lustracji wykonanych prac Urząd Wojewódzki Pomorski.

W roku sprawozdawczym Izba sporządziła definitywnie programy gospodarstwa leśnego u 13 rolników w pow. chojnickim, kościerskim i świeckim dla lasów ochronnych o powierzchni ogólnej 291,89 ha.

Z uznaniem należy podkreślić bezinteresowną współpracę społeczną z Izbą tak niektórych właścicieli lasów jak i leśników prywatnych oraz i z administracji L. P. w ciągu roku sprawozdawczego, jak niemniej i wydatną pomoc organizacyjną w terenie ze strony wszystkich Towarzystw Rolniczych Powiatowych oraz przeważnej części zainteresowanych kółek rolniczych.

Organizacja gospodarstw leśnych

Do ważnych zadań gospodarczych zaliczc Izba i urządzenie gospodarstw leśnych. Ruch w tym dziale był w roku sprawozdawczym dość ożywiony ze względu na kończący się u wielu właścicieli lasów 10-cio letni okres gospodarczy, na który zwykle sporządza się plany leśne. Poza tym wykonano 2 eleboraty oszacowania wartości gospodarstw leśnych.

Prace wymienione przedstawiają się ilościowo jak następuje:

Rodzaj pracy	Obszar w ha	Ilość objektów	Uwagi
taksacja lasów z uzupełniającymi pomiarami	1.488,74	9	
taksacja lasów z nowymi pomiarami	1.235,92	9	
wykończono plany gosp. leśn.	2.028,51	14	
szacowanie lasów	540,—	2	
Razem	5.223,17	34	

Dla dokonania powyższych czynności zużyto dni wyjazdowych 111.

Celem utrzymania stałego kontaktu z właścicielami lasów, Izba prowadzi od szeregu lat dział poradnictwa fachowego za ustaloną ryczałtową opłatą. Stała porada leśna pozwala na szczegółowy wgląd w stan zagospodarowania lasów i na wpływanie w kierunku prowadzenia prawidłowej gospodarki, co jest bardzo pożądanym o ile się uwzględni, zawsze jeszcze spotykany niedostatecznie wykwalifikowany personel leśny, jakoteż w części brak zrozumienia dla ważności prawidłowej gospodarki leśnej u niektórych właścicieli lasów.

Ilość korzystających ze stałej porady leśnej obejmowała w roku sprawozdawczym razem 79 gospodarstw leśnych z ogólnym obszarem 33.940 ha.

Inspekcje leśne obejmują również i zagadnienia zalesienia. Udzielane na miejscu wskazówki i porady w tej materii łączą się ostatecznie w pomocy przy nabywaniu zdrowych i niedrogich sadzonek. Dział ten jednak Izba stopniowo likwiduje, w miarę postępującej propagandy zakładania na miejscu własnych szkółek leśnych tak u większej jak i u mniejszej własności. Po zorganizowaniu dostatecznej ilości szkółek, mogących zaspokoić zapotrzebowanie, Izba dział ten będzie mogła znieść, w przeświadczeniu, iż pośrednictwo nabywania sadzonek leśnych okaże się zbędnym, wobec możliwości otrzymania tychże bezpośrednio w najbliżej położonej szkółce. Dla dokonania wymienionych czynności inspekcyjnych zużyto 83 dni wyjazdowych.

W roku sprawozdawczym korzystało z pośrednictwa Izby w zakresie dostarczania sadzonek 3 właścicieli lasów a potrzebujących nasion leśnych było w tymże roku 49. Wynika z tego, że wysiłki Izby osiągają właściwy skutek przez stałe pouczanie zainteresowanych w sensie, że najlepiej jest pozyskiwać nasiona z własnego lasu i samemu produkować sadzonki.

Ilość dostarczonych sadzonek przy pośrednictwie Izby wynosiła w roku sprawozdawczym 62.000 sztuk, przeważnie gatunków szpilkowych i 497 kg nasion leśnych.

Ochronę lasów w dziale zwalczania osutki sosnowej ułatwiono, umożliwiając opryskiwanie upraw przy pomocy bordoliny jako dotychczas najlepszego i najbardziej przystępnego środka. Dla ułatwienia właścicielom lasów nabycia potrzebnego siarczanu miedzi po cenie znacznie tańszej niż w handlu detalicznym, Izba zbierając pojedyńcze zamówienia, pośredniczyła w dostawie tego środka wprost z fabryki, oszczędzając zainteresowanym zabiegów i wyższych kosztów. Z tej pomocy korzystało w roku sprawozdawczym 16 właścicieli lasów, którym dostarczano 2.150 kg siarczanu miedzi. Celem umożliwienia spryskiwania upraw sosnowych bordoliną, Izba wypożyczała kolejno 3 posiadane opryskiwacze. Poza tym udzielano porad ustnych i pisemnych w sprawach dotyczących ochrony lasów.

Księgowość leśną dostosowaną do lokalnych warunków wprowadziła Izba w szeregu gospodarstw leśnych. O praktyczności ksiąg, służących rachunkowości gospodarstw leśnych może służyć ta okoliczność, że ruch sprzedażny utrzymał się na ogół na poziomie roku ub. a kwota uzyskana ze sprzedaży wynosiła 375,25 zł. Jest to objaw dowodzący o zrozumieniu ważności sprawy u większości właścicieli lasów i o ich przeświadczeniu, że bez prawidłowej i systematycznej księgowości leśnej żadnego poglądu na rentowność lasu nie da się osiągnąć.

Czynności ogólne

Z całokształtu swych czynności tak z prac urządzeniowych, jak i przeprowadzonych inspekcji leśnych, zalesień gruntów leśnych, nieużytków, zdawała Izba stale ustną i pisemną relację Inspektorowi Ochrony Lasów przy Urzędzie Wojewódzkim Pomorskim. Współpraca na tym polu rozwijała się coraz intensywniej, opierała się na stałym kontakcie, była korzystną tak dla obu stron, jak i dla ogółu zainteresowanych gospodarzy leśnych.

Poza tym Izba utrzymywała stały kontakt i współpracowała z następującymi organizacjami:

1. Związkiem Właścicieli Lasów Prywatnych na Pomorzu;
2. Pomorską Wojewódzką Radą Łowiecką;
3. Sekcją Leśników Prywatnych w Grudziądzu.

Funkcje kierownika względnie sekretarza pierwszych dwuch organizacyj pełnił kierownik Inspektoratu Leśnictwa Izby.

VI. Organizacja gospodarstw małych

W roku sprawozdawczym przybyło na Pomorzu z parcelacji rządowej przeszło 900 samodzielnych gospodarstw, położonych w 38 miejscowościach.

Wzorem lat ubiegłych gospodarstwa te zostały zaraz po ich objęciu przez rolników otoczone opieką instruktorską i w ciągu roku opracowano dla nich plany zagospodarowania.

Państwowy Bank Rolny Oddział w Grudziądzu wystąpił w tym roku do Izby z życzeniem objęcia opieką instruktorską 13 miejscowości z 292 gospodarstwami powstałymi w różnych latach z parcelacji tegoż Banku.

Liczebnie rozmiar pracy Instruktoratu znacznie się powiększył i wynosił:

Objęto opieką:	wroku 1936/37	w roku 1937/38
miejscowości	124	169
gospodarstw pod opieką:		
indywidualną	124	108
terenową	973	1148
zbiorową	1194	1894

Pracy tej nie był już w stanie wykonać dotychczasowy personel w sile 11 instruktorów. Dzięki subwencji Państw. Banku Rolnego i Funduszu Pracy zaangażowano 4/ch pomocników instruktorskich, obsadzając ich jako siły pomocnicze w tych obwodach instruktorskich, w których powstało znaczne zwiększenie się liczby nowoutworzonych osad tj. w sępolińsko-chojnickim, tczewsko-starogardzkim, morskim i grudziądzkim.

W ten sposób, przy stosunkowo nieznacznym wzroście wydatków na personel, zdołano obsłużyć nowoosiadłych rolników, bez zmiany ustalonej metody pracy, którą komisja Izby uznała za właściwe utrzymać bez zmiany jako najbardziej celową.

Specjalnie zwrócono uwagę i poświęcono dużo pracy instruktorskiej zespołom gospodarstw i ich pracy w zespołach pod przewodnictwem gospodarza będącego pod opieką indywidualną (przodownika).

Zespołów takich zawiązano 29.

Znaczna część zespołów organizacji gosp. m. swoją działalnością objęła wszystkich członków kółka rolniczego, przyczyniając się do aktywizacji pracy kółka.

Część zespołów, należąc do Kółek Rolniczych, utrzymała swoją działalność jako zespołu w celu wykonania bądź to specjalnego konkretnego zadania, bądź to wspólnego zakupu maszyn rolniczych, przeważnie siewników.

W poszukiwaniu dróg zwiększenia dochodowości gospodarstw nowopowstałych, zależnie od warunków glebowych i komunikacyjnych, starano się wprowadzić na osady plantację buraka cukrowego, a w rejonach plantacji tytoniu uprawę tej rośliny. Szczególniej jako plantatorzy buraka cukrowego osadnicy wywiązali się bez zarzutu, pomimo, że wielu z nich plantowało buraki cukrowe poraz pierwszy.

Tytułem próby zawiązano w Ciecholewach powiatu chojnickiego koło producentów ziemniaków kwalifikowanych. Próba wypadła nadspodziewanie pomyślnie, dając osadnikom w zysku podwyższenie ceny sprzedażnej sadzonek o przeszło 100%.

W roku sprawozdawczym został zatwierdzony regulamin dla Kół Fachowych Organizacji Gospodarstw Małych przy Powiatowych Towarzystwach Rolniczych.

W skład Koła Fachowego Organizacji Gospodarstw Małych wchodzą właściciele gospodarstw przodowniczych, w których gospodarstwach została opieka indywidualna zakończona, względnie jest na ukończeniu, przedstawiciel Sekcji Osadniczej Towarzystwa Rolniczego Powiatowego oraz prezesi kółek rolniczych, w obrębie których Pomorska Izba Rolnicza prowadziła akcję organizacji gospodarstw małych.

Zarząd Koła jest upoważniony do przyjmowania i innych rolników w poczet członków zespołu, o ile ci są specjalnie związani z akcją organizacji gospodarstw małych, względnie których praca w Kole może być dla akcji organizacji gospodarstw specjalnie pożądana.

Celem Koła Fachowego Organizacji Gospodarstw Małych jest:

utrzymanie ciągłego rozwoju organizacyjnego gospodarstw, uzyskanego przez opiekę indywidualną, dalsze racjonalizowanie sposobów gospodarowania w tych gospodarstwach jak i oddziaływanie członków Koła na sąsiednie gospodarstwa,

przyczynianie się do rozwoju wsi pod względem gospodarczym i kulturalnym,

przyczynianie się do urabiania swoich członków na przodowników wsi, pracowników społecznych i samorządowych, współdziałanie i pomocy w ich pracach na miejscu.

Do osiągnięcia powyższego celu Koło Fachowe Organizacji Gospodarstw Małych dąży przez:

zwoływanie przynajmniej 3 razy do roku zebrań, na których omawiane są aktualne prace z zakresu organizacji gospodarstw i gospodarczego życia wsi,

udostępnienia członkom Koła korzystania w najszerszym zakresie z urządzeń i pomocy Izby Rolniczej i T. R. P.,

współdziałanie w szerzeniu czytelnictwa, oświaty ogólnej i zawodowej, udostępniając członkom korzystanie z książek i wydawnictw oraz urządzając kursy, wycieczki, pokazy itp. w zakresie organizacji gospodarstw,

popieranie w ramach ustalonego planu pracy przez Izbę Rolniczą i T. R. P. rolnictwa, ogrodnictwa, hodowli, itd. oraz współdziałanie w organizowaniu zbiorowego zaopatrywania gospodarstw i zbytu przetworów.

Kół Fachowych org. gosp. m. założono w roku sprawozdawczym 6 w powiatach: brodnickim, grudziądzkim, chełmińskim, świeckim, kościerskim i wejherowskim. Praca w Kołach rozwija się pomyślnie.

Komisja organizacji gospodarstw małych odbyła dwa posiedzenia.

Odbył się jeden zjazd instruktorów. Poza programową częścią zjazdu instruktorzy zwiedzili obwody instruktorskie grudziądzki i chełmiński, zaznajamiając się w nich z pracą 2-ch kolegów instruktorów, oraz zakład doświadczalny w Kończewicach.

W końcu należy zaznaczyć, że w roku sprawozdawczym zakończono opiekę w 17 miejscowościach, powstałych z przebudowy ustroju rolnego.

W ciągu roku 1937/38 inspektor organizacji gospodarstw poświęcił

pracom terenowym	dni	132
11 instruktorów i 5 pomocników instruktorów	„	2695

VII. Wydział Ekonomiczny.

Ogólne zagadnienie polityki rolniczo-gospodarczej.

W ostatnich 2 latach gospodarczych 1936 i 1937 rolnictwo Pomorskie nawiedzone zostało szeregiem klęsk żywiołowych. Skutkiem tego i z powodu oddziaływania w dalszym ciągu skutków kryzysu rolniczego, w Województwie Pomorskim zbiory wypadły w tych latach niekorzystnie, pozostając znacznie poniżej norm średnich, szczególnie zaś rok 1937 wykazał wybitny nieurodzaj. Również zbiory słomy, jak i pasz objętościowych, były niepomiernie niskie, a nadto podczas żniw nastąpiły długotrwałe okresy deszczów. Dla ilustracji spadku zbiorów podaje się poniżej zestawienie przeciętnych zbiorów z ha w kwintalach w ostatnim pięcioleciu przy uwzględnieniu obszaru Województwa Pomorskiego w granicach rozszerzonych.

Rok	Żyto	Pszenica	Jęczmień	Owies
		w kwintalach z ha		
1937	9,20	10,79	15,36	14,68
1936	12,21	14,31	14,59	14,66
1935	13,32	15,04	16,04	14,18
1934	13,46	17,26	17,45	16,00
1933	14,45	18,54	17,35	16,73

Ceny zbóż kształtowały się w roku sprawozdawczym korzystniej niż w roku poprzednim.

Płacono w przecięciu rocznym za 100 kg:

	Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies	
rok	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań	Bydgoszcz	Poznań
1937	28,89	28,60	23,77	23,04	21,97	22,05	21,46	21,50
1936	21,60	21,65	15,56	15,10	17,30	16,81	15,18	15,18

Jak z powyższego widać, sytuacja na rynku zbożowym kształtowała się w okresie sprawozdawczym pod silnym wpływem gorszego w tym roku

urodzaju i znacznie słabszej podaży, niż w okresie roku ubiegłego. W związku z tym sytuacja na rynkach zbożowych mogła być bez trudności opanowana, a ceny nawet w okresach większej sezonowej podaży zboża z nowych żniw 1937/38 utrzymywały się bez większych wahań na wysokim poziomie przeciętnych cen z okresu przednówkowego poprzedniego roku gospodarczego. Do utrzymania takiego stanu rzeczy bezwątpienia przyczyniły się przy utrzymaniu dotychczasowych zasad polityki gospodarczej: zwiększone wykorzystanie kredytów zaliczkowych i zastawowych oraz polityka eksportowa Rządu, dążąca do usunięcia przypuszczalnych nadwyżek zbożowych bezpośrednio po żniwach.

Ceny obniżyły się nieco dopiero w drugiej połowie roku gospodarczego z początkiem roku 1938, a to na skutek wstrzymania wywozu zbóż zagranicę z powodu przewidywania, że może zaistnieć brak zboża na potrzeby rynku wewnętrznego.

Ten względnie wysoki poziom cen produktów rolnych w roku sprawozdawczym nie wpłynął mimo wszystko na opłacalność gospodarstw rolnych na Pomorzu, gdyż cena nie wyrównała ubytku w plonach.

Sytuacja na rynku mięsnym przedstawiała się również korzystniej niż w roku ubiegłym. Ceny żywca zwyżkowały w roku 1937 w stosunku do roku 1936 przy trzodzie chlewnej o ca 10%, bydła rogatego ca 9%, owiec 5%. Również usprawniona została organizacja zbytu, co szerzej omówione jest poniżej w artykule poświęconym wyłącznie temu zagadnieniu. Przy popieraniu wywozu produktów hodowlanych i przetworów mięsnych była stosowana w dalszym ciągu polityka pomocy państwowej.

Opiniowanie ustaw w zakresie rolnictwa.

W myśl przepisu art. 9 rozporządzenia o izbach rolniczych z dnia 22. III. 1928 r. Izby Rolnicze wydają opinie w sprawach dotyczących rolnictwa, w szczególności zaś opinie o projektach ustaw i rozporządzeń z zakresu rolnictwa oraz innych dziedzin, mających znaczenie dla rolnictwa. Opracowanie tych opinij skoncentrowane zostało w Wydziale Ekonomicznym z tym, że Wydział w tym zakresie utrzymuje najściślejszy kontakt i współpracę z innymi Wydziałami Izby.

Opinie te, opracowywane przez Wydział pod kątem widzenia potrzeb gospodarczych przedstawiane były — o ile to było możliwe ze względu na krótkie terminy pozostawione Izbie dla przedłożenia opinii — następnie Komisji Ekonomicznej i Zarządowi Izby oraz uzgadniane na posiedzeniach w Związku Izb i Organizacji Rolniczych, względnie Biura Ekonomicznego w Poznaniu.

W okresie sprawozdawczym Izba Rolnicza zaopiniowała między innymi następujące projekty ustaw:

1. projekt rozporządzenia o wspólnotach gruntowych,
3. „ rozporządzenia o spółkach udziałowych,
4. „ noweli do prawa przemysłowego,
5. „ ustawy o opłatach stemplowych i sądowych,
6. „ ustawy o zmianie rozporządzeń o prawie łowieckim,
7. „ ustawy o funduszu na działy rodzinne,
8. wnioski o nowelizacji ustawy o ustroju giełd zbożowych,
9. projekt rozporządzenia w sprawie przemysłu ludowego,
10. projekt ustawy o obrocie paszami,
11. projekt rozporządzenia w sprawie wprowadzenia na terenie całego Państwa jednolitej nomenklatury zwierząt rzeźnych i mięsa,
12. projekt regulaminu dla targów wielkich i małych Wojew. Pomorskiego i t. d.

Współpraca z władzami państwowymi, samorządowymi i organizacjami gospodarczymi w związku z przedstawionymi poprzednio pracami wymagała bezpośredniego udziału pracowników Wydziału Ekonomicznego w konferencjach, zwoływanych centralnie, czy to przez władze państwowe, samorządowe, czy też przez organizacje rolnicze. W wypadku, gdy uzgodnienie ekonomiczne miało charakter ogólny i wymagało uzgodnienia w płaszczyźnie ogólnopaństwowej, opinie, dotyczące ustawodawstwa w zakresie rolnictwa uzgadniane były na konferencjach, zwoływanych przez Związek Izb i Organizacyj Rolniczych. Poza tym referenci Wydziału brali udział w konferencjach zwoływanych przez Ministerstwo Rolnictwa i R. R., wojewódzkie władze administracyjne oraz pozostawali w ścisłym porozumieniu z Biurem Ekonomicznym w Poznaniu, Pomorskim Towarzystwem Rolniczym oraz Powiatowymi Towarzystwami Rolniczymi, na których oparł Wydział swoją pracę w terenie zarówno badawczą, jak i organizacyjno-gospodarczą.

W okresie sprawozdawczym było ogółem 76 wyjazdów naczelnika i referentów Wydziału Ekonomicznego poza siedzibę Izby, wymagających 98 dni podróży.

Działalność Komisji Ekonomicznej. Program pracy i ważniejsze zagadnienia dotyczące metodyki w zakresie obrony i reprezentacji interesów rolnictwa, celem ustalenia właściwego poglądu rolnictwa, przedstawiane były w Kom. Ekonim. i następnie po uzyskaniu aprobaty zarządu PTR były przedkładane odpowiednim władzom lub instytucjom. W okresie sprawozdawczym odbyły się 3 posiedzenia Komisji. Z ważniejszych spraw wymienić należy: wszechstronne rozważania problemu ustalenia minimum obszaru gospodarstwa samodzielnego, w związku z projektem rozporządzenia o niepodzielności gospodarstw rolnych. Na podstawie materiałów, opracowanych przez Wydział Ekonomiczny, Komisja Ekonomiczna stwierdziła, że województwo pomorskie odnośnie tego zagadnienia wykazuje elementy

i cechy specjalne, które przemawiają za postawieniem wysokich norm minimalnych dla gospodarstw dalej niepodzielnych. Przemawiają za tym specyficzne warunki produkcyjne i struktura agrarna Pomorza, a ponadto również i względy socjalne, eksponowane położenie geograficzne Pomorza oraz momenty polityczno-narodowościowe.

Komisja Ekonomiczna wyraziła pogląd, że jako zasadę należy przyjąć 10 ha obszar gospodarstwa samodzielnego w warunkach produkcyjnych, przyrodniczych i gospodarczych najkorzystniejszych. Dla gospodarstw rolnych, posiadających gorsze warunki gospodarcze należy ustalić dalszą rozpiętość, proporcjonalnie do tych warunków.

Dalej Komisja Ekonomiczna poddała szczegółowej analizie niektóre prace, prowadzone przez Wydział Ekonomiczny oraz ustaliła wytyczne dalszej pracy dla Wydziału. Z tych prac wymienić należy: zagadnienie przemysłu ludowego na Pomorzu, zagadnienie okręgów ekonomicznych w związku z ustawą o klasyfikacji gruntów, współpracę z Giełdą Zbożowo-Towarową w Bydgoszczy w zakresie kształtowania cen produktów rolnych i t. p.

Ponadto Komisja Ekonomiczna zaopiniowała szereg projektów ustaw i rozporządzeń dot. rolnictwa m. in. projekt ustawy o obrocie paszami, projekt norm o średniej dochodowości dla gospodarstw, nieprowadzących ksiąg gospodarczych i t. d. oraz przedyskutowała plan pracy i budżet Wydziału Ekonomicznego na rok 1938/39, stwierdzając przy tym konieczność utworzenia specjalnego referatu dla spraw związanych z organizacją zbytu produktów rolnych.

Zagadnienie kredytu i zadłużenia rolnictwa.

W związku z ogólną poprawą koniunkturalną Rząd był w możności uruchomić w okresie sprawozdawczym dość znaczne kwoty, przeznaczając je jako kredyty inwestycyjne na rozbudowę urządzeń technicznych dla usprawnienia obrotu artykułami rolniczymi, a więc na budowę śpichrzów, gorzelń i młynów spółdzielczych, przetwórni do atylizacji odpadków poubojowych, przechowalni owoców i t. p.

Zadaniem Izby Rolniczej było wskazanie na regionalne potrzeby rolnictwa pomorskiego w tym zakresie, oraz prowadzenie akcji propagandowej w kierunku wykorzystania przez rolników względnie instytucje spółdzielcze stojących do dyspozycji środków kredytowych, wreszcie opiniowanie nadsyłanych przez te osoby wniosków pod względem gospodarczej celowości danego przedsięwzięcia i jego rentowności oraz podkreślenie ważności zaprojektowanych inwestycyj z punktu widzenia podniesienia stanu gospodarczego w poszczególnych rejonach produkcji. Izba Rolnicza zwróciła się do Towarzystw Rolniczych Powiatowych i zebrała w drodze ankiety materiały dot. potrzeb istniejących w poszczególnych rejonach w dzie-

dzinie usprawnienia obrotu artykułami rolniczymi, poza tym ustalono, jaka jest przybliżona wysokość tych kredytów inwestycyjnych, na jakie cele oraz czy i w jakiej mierze akcję tę należałoby oprzeć na spółdzielczości, względnie samorządzie ziemskim. Wnioski, jakie w tej sprawie wpłynęły do Izby Rolniczej, zostały zasadniczo dodatnio zaopiniowane przez Izbę Rolniczą i na tych podstawach kredyty w wielu wypadkach przyznane. Szczególnie na uwagę zasługuje rozprowadzenie tych kredytów na zakup okien inspektowych w północnych powiatach Pomorza, co ma na celu wytworzenie ośrodków produkcji wczesnych warzyw dla oprowizacji miasta Gdyni i wybrzeża.

Z większych sum kredytowych, otrzymanych przez rolnictwo pomorskie wymienia się p. i.

a) kredyty uzyskane na uruchomienie przechowalni owoców w Świeciu,

b) kredyty otrzymane przez spółdzielnię rolniczo-handlową „Rolnik" w Grudziądzu na urządzenie spichlerzy zbożowych w Chełmnie,

c) kredyty na uruchomienie zakładów ogrodniczych pod szkłem w powiecie morskim,

d) znaczniejsze kredyty na przebudowę i urządzenie maszynowe gorzelni rolniczych w różnych powiatach Pomorza,

e) kredyty dla Spółdzielni zielarskiej w Grudziądzu.

W roku 1936 rozpoczęta została **akcja rozprowadzania kredytów na budownictwo wiejskie,** która była kontynuowana również w okresie roku sprawozdawczego. Pożyczki te były rozprowadzane przez Centralną Kasę Spółek Rolniczych za pośrednictwem spółdzielni kredytowych, będących jej członkami. Pożyczki mogli otrzymać jedynie właściciele gospodarstw rolnych o obszarze do 20 ha, a maksymalna wysokość pożyczki na jedno gospodarstwo nie miała przekraczać 600 zł. Ograniczenia te spowodowały, że w latach 1936 i 1937 z ogólnej sumy 5.000.000 zł na budownictwo wiejskie, Oddział Centralnej Kasy Spółek Rolniczych w Toruniu rozprowadził w terenie Wojew. Pomorskiego, łącznie z 4 powiatami z Wojew. Warszawskiego tylko 175.000 zł., natomiast zapotrzebowanie, zgłoszone przez poszczególne spółdzielnie wynosiło 480.000 zł. Powyższe cyfrowe dane wykazują, że globalna suma kredytów, przyznanych dla Wojew. Pomorskiego, była niewystarczająca, jak również za niska granica wielkości gospodarstw, które mogły otrzymać kredyt. Biorąc powyższe momenty pod uwagę, Izba Rolnicza wystąpiła o zwiększenie globalnej kwoty kredytów budowlanych dla wsi, zwiększenie wysokości indywidualnej pożyczki do 50% wartości wykonanej budowli oraz podniesienie górnej granicy obszaru gospodarstw, które mogą otrzymać kredyt, do 50 ha.

Poza tym w roku sprawozdawczym uruchomiony został **kredyt na spłaty działów rodzinnych.** Kredyty te zostały przekazane do rozprowadze-

nia Państwowemu Bankowi Rolnemu z tym ograniczeniem, że wyłączeni zostali z korzystania kredytów rolnicy Woj. Pomorskiego i Poznańskiego. Dopiero na skutek wystąpienia organizacyj rolniczych tych województw, to krzywdzące zarządzenie zostało cofnięte i z ogólnej kwoty 8 milionów zł kredytów, przeznaczonych na spłaty przydziałów rodzinnych przyznano do rozprowadzenia na terenie Wojew. Pomorskiego przez Państwowy Bank Rolny, oddziały w Gdyni i w Grudziądzu ogółem 1.300.000 zł. Jak wielkie jest zapotrzebowanie na ten kredyt, świadczy fakt, że o niego ubiegało się w okresie sprawozdawczym około 1900 osób, których podań pozytywnie załatwiono z braku funduszy przy wykorzystaniu pełnej sumy postawionej do dyspozycji jedynie 800 czyli ± 40%.

Klęski w rolnictwie, jakie miały miejsce w ostatnich dwóch latach spowodowały duże zapotrzebowanie kredytowe, zwłaszcza w okresie przednówkowym. Zgłoszenia kredytowe, dotyczące w tym okresie **głównie pomocy siewnej** nie mogło być pokryte w całości z powodu znacznego przekredytowania rolników, jak również z powodu zalegania z płaceniem bieżących odsetek z tytułu otrzymanych już dawniej pożyczek.

Kredyty te były rozprowadzane bądź to bezpośrednio przez Państwowy Bank Rolny, oddziały w Grudziądzu i w Gdyni, bądź też za pośrednictwem finansowo silnych instytucyj powiatowych — Spółdzielni Kredytowych i Komunalnych Kas Oszczędności —.

Z powyżej krótko scharakteryzowanego stanu rzeczy wynika, że w okresie sprawozdawczym zasadniczo istniały jedynie możliwości uzyskania kredytów celowych i to w stosunkowo niedużych kwotach przy ustalonym z góry planie spłat. Poza wspomnianymi już powyżej kredytami na budownictwo wiejskie, na spłatę działów rodzinnych oraz na pomoc siewną dla powiatów szczególnie dotkniętych klęskami żywiołowymi, w stosunkowo znaczniejszych rozmiarach był poza tym udzielany **kredyt rejestrowy pod zastaw zboża oraz kredyt zaliczkowy.** Sumy tych kredytów wynosiły za rok 1937/38 podług zapodania Państwowego Banku Rolnego, Oddziału w Grudziądzu w kredycie rejestrowym 1.585.565 zł, w kredycie zaliczkowym 308.719 zł, w tym przez Państwowy Bank Rolny 47.150 zł bezpośrednio i 224.369 zł za pośrednictwem spółdzielni rolniczych kredytowych oraz przez Centralną Kasę Spółek Rolniczych w Toruniu 37.200 zł.

Giełda Zbożowo-Towarowa w Bydgoszczy.

Żywy kontakt i ścisła współpraca, jaką Wydział Ekonomiczny utrzymywał w ubiegłym roku sprawozdawczym z Giełdą Zbożowo-Towarową w Bydgoszczy została w bieżącym roku prawie że całkowicie przerwaną, co uniemożliwiło Izbie Rolniczej wywieranie jakiegokolwiek wpływu na kształtowanie cen ziemiopłodów, notowanych na Giełdzie i podtrzymywanie rzeczowej współpracy.

Bezpośrednie dostawy ziemiopłodów przez producenta.

Sprawa bezpośrednich dostaw zboża do wojska w roku sprawozdawczym posunęła się o tyle naprzód, że prawie całkowite zapotrzebowanie wojska na żyto i owies zostało pokryte przez spółdzielnie rolniczo-handlowe. Nawiązana ścisła współpraca z Intendenturą była nadal kontynuowana i należy spodziewać się, że współdziałanie to doprowadzi do dalszego usprawnienia bezpośrednich dostaw do wojska przez rolników nie tylko przy dostawie żyta i owsa, ale również i wszelkich innych ziemiopłodów, jak ziemniaków, ogrodowizny i t. d.

Równocześnie Izba Rolnicza szeroko propagowała dostawy ziemiopłodów do domów karnych, instytucyj publicznych itd.

Wobec wyjątkowo korzystnych wyników zbiorów ziemniaków w okresie sprawozdawczym oraz w związku z korzystnie rozwijającym się eksportem ziemniaków — sadzeniaków Izba Rolnicza brała żywy udział w pracach Izby Francusko-Polskiej w tym zakresie, jak również współpracowała ze Związkiem Izb i Organizacyj Rolniczych, oraz Związkiem Eksporterów Ziemniaków w Toruniu, wykazującym poważne wyniki w zakresie organizacji zbytu ziemniaków.

Zbyt produktów zwierzęcych.

W okresie sprawozdawczym i w okresie organizacji zbytu produktów zwierzęcących, Wydział Ekonomiczny pozostawał, podobnie, jak w roku ubiegłym, w ścisłym kontakcie z Wydziałem Hodowlanym, współpracował z organizacjami eksporterów żywca i przetworów mięsnych. Poza tym w tych sprawach Izba Rolnicza brała udział w odnośnych konferencjach, zwoływanych czy to przez władze centralne, czy też przez organizacje rolnicze. Szczególnie żywa była współpraca z Komisją porozumiewawczą i kontraktową Związku Eksporterów Bekonu i Artykułów Zwierzęcych i z Komitetem finansowania wywozu rolnego Rady Handlu Zagranicznego. Ponadto Izba Rolnicza brała czynny udział w konferencjach, zwoływanych czy to przez Radę Handlu Zagranicznego, czy przez Ministesrstwo Rolnictwa i Reform Rolnych, czy wreszcie przez Państwowy Instytut Eksportowy, których wynikiem było zagwarantowanie rentowności hodowli oraz zapewnienie rolnikowi opłacalnej ceny produktów hodowlanych sprzedawanych przez niego na eksport za granicę.

Równocześnie Wydział Ekonomiczny prowadził na terenie Województwa Pomorskiego ścisłą kontrolę cen, płaconych rolnikowi przez eksporterów przy zakupie artykułów hodowlanych na eksport. Sprawozdania te przesyłane były dwukrotnie w miesiącu, za pośrednictwem Związku Izb i Organizacyj Rolniczych, do Rady Handlu Zagranicznego.

Odebranie kontyngentu bekonowego firmie prywatnej, prowadzącej dotąd bekoniarnię w Kościerzynie spowodowało wystąpienie Izby Rolniczej do władz miarodajnych o pozostawienie w dalszym ciągu dostawy bekoniaków rolnikom północnych powiatów Pomorza. Sprawa ta o wyjątkowo wielkim znaczeniu rejonowym dzięki interwencji Izby Rolniczej została pomyślnie załatwiona w pierwszym stadium przez zagwarantowanie odbioru bekonów od dotychczasowych dostawców przez bekoniarnię spółdzielczą w Czerniewicach, a następnie przez opracowanie konkretnych projektów, mających na celu utworzenie Przetwórni Mięsnej w Kościerzynie, która by prowadziła na zasadach spółdzielczych bekoniarnię w Kościerzynie oraz rozszerzyła działalność istniejącej spółdzielni Producentów Trzody Chlewnej i Bydła w Tczewie.

Izba Rolnicza współdziałała również przy podziale kontyngentu bekonowego pomiędzy bekoniarnię w Świeciu i nowoutworzoną bekoniarnię w Gdyni przy ustalaniu terenowego podziału zakupu bekoniaków dla tych zakładów przetwórczych.

W szczególności należy podnieść intensywne współdziałanie Izby Rolniczej w pracach, mających na celu zorganizowanie rynku mięsnego w Gdyni, które przejawiło się p. i. w współpracy przy budowie hal targowych, rzeźni miejskiej i eksportowej w Gdyni, zaprojektowanego utworzenia kasy targowej w Gdyni itd.

Rozpoczęte starania Izby Rolniczej w roku ubiegłym **o usprawnienie eksportu gęsi z terenu Pomorza przez przyznanie kontyngentów eksportowych gęsi do Niemiec** firmom Pomorskim dały w roku sprawozdawczym dodatnie wyniki. Kontyngenty eksportowe otrzymała bowiem obok 2 firm prywatnych pomorskich również Spółdzielnia Producentów Trzody Chlewnej i Bydła w Tczewie. Dodatnie rezultaty, jakimi mogły się wykazać firmy pomorskie przy eksporcie gęsi do Niemiec, przeprowadzonym zarówno ku zadowoleniu importerów niemieckich, jak również rolników uzasadniają pewność, że eksport również i w tej dziedzinie znacznie się zwiększy w następnym roku.

W końcu należy wspomnieć również o współdziałaniu Izby Rolniczej z Komisją Rozdzielczą Polsko-Gdańską.

Współpraca z Okręgową Komisją Targowiskową Nadzorczą.

W dziedzinie usprawnienia obrotu zwierzętami gospodarskimi i rzeźnymi, prace Izby Rolniczej były całkowicie skoordynowane z Okr. Targowiskową Komisją Nadzorczą — wykonywującą nadzór nad obrotem zwierzętami gospodarskimi, drobiem oraz hurtowym obrotem mięsem. Przez inspektora targowiskowego, działającego z ramienia Okręgowej Targowiskowej Komisji Nadzorczej, a będącego zarazem referentem Wydziału Eko-

nomicznego, przeprowadzona została inspekcja wszystkich targowisk, odgrywających większą rolę w obrocie zwierzętami. Okręgowa Komisja uzyskała dostateczne materiały do opracowania dokładnej ewidencji wszystkich targowisk oraz dot. ilości i rodzaju spędzanych w ciągu roku zwierząt, wysokości dochodów, stanu technicznych urządzeń targowiska i charakterystykę jego roli gospodarczej w obrocie zwierzętami. Na podstawie badań, przeprowadzonych w terenie, Okr. Komisja opracowała sieć targowisk, plan rozmieszczenia komisyj targowiskowych lokalnych, sieć komisyj notowań cen, plany inwestycyjne dla poszczególnych targowisk oraz wnioski, idące w kierunku uporządkowania pomorskiego rynku mięsnego. Poza tym Okr. Komisja Targowiskowa opracowała nowe regulaminy targów wielkich i małych, zorganizowała targowiskowe komisje nadzorcze w Toruniu, Grudziądzu, Gdyni i Brodnicy, zbierała materiały dotyczące wykorzystania produktów ubocznych w rzeźniach pomorskich oraz zaopiniowała szereg projektów rozporządzeń w sprawie uregulowania obrotu zwierzętami.

Działalność sprawozdawcza i prasowa.

W Wydziale Ekonomicznym koncentruje się działalność Izby Rolniczej w zakresie informowania rolników województwa pomorskiego o wszelkich przejawach życia gospodarczego, mających znaczenie dla ogółu rolników, oraz zapoznawania sfer zainteresowanych ze stanem i potrzebami rolnictwa pomorskiego. Działalność informacyjna Wydziału polegała na rozsyłaniu miesięcznych i kwartalnych sprawozdań oraz komunikatów do prasy i organizacyj rolniczych. Sprawozdania, omawiające sytuację rolnictwa pomorskiego, podawały warunki meteorologiczne, wysokość zbiorów, analizę położenia rynkowego dla poszczególnych artykułów produkcji roślinnej i zwierzęcej itd. W komunikatach swoich Wydział informował rolników o aktualnych zagadnieniach rolnictwa pomorskiego oraz zarządzeniach dot. ogółu rolników. Zagadnienia, wymagające obszerniejszego omówienia zostały opracowane w formie artykułów i rozesłane do prasy i organizacyj rolniczych.

Statystyka rolna.

Podobnie, jak w latach ubiegłych, w dziale statystyki prowadzono z jednej strony szereg prac stałych, niezbędnych dla opracowania bieżących zagadnień ekonomicznych oraz sprawozdań o sytuacji poszczególnych działów produkcji rolnej na Pomorzu, z drugiej zaś strony przygotowano rozmaite opracowania i zestawienia specjalne w miarę nasuwających się potrzeb. Dla celów informacyjnych i sprawozdawczych oraz jako podstawowy materiał, charakteryzujący stan i rozwój gospodarczy rolnictwa po-

morskiego oraz przemysłu rolnego, opracowywano zestawienia ruchu cen ważniejszych produktów rolnych. Oprócz statystyki cen prowadzi się niezależnie od Głównego Urzędu Statystycznego, statystykę upraw i zbiorów.

Z ważniejszych prac specjalnych przeprowadzonych systemem ankietowym wymienić należy ustalenie strat powstałych na skutek wymarznięcia ozimin oraz klęski mszycy, badanie zagadnienia paszy, ustalenie zapasów zbóż oraz statystykę torfu.

Na szczególną uwagę zasługuje statystyka mleczarska, prowadzona na podstawie metodycznych formularzy. Statystyka ilustruje całokształt produkcji mleczarń na Pomorzu, w szczególności ilość przerobionego mleka, produkcji masła i sera, zawartości %% tłuszczu i ceny za dostarczone mleko.

Dużo pracy poświęcono również badaniom struktury gospodarczej w powiatach warszawskich i poznańskich, przydzielonych do wojew. pomorskiego, oraz wpływu zmiany granic województwa na ogólną strukturę gospodarczą Pomorza.

Z prac organizacyjnych wymienić należy opracowanie nowej sieci korespondentów statystycznych oraz nawiązanie ściślejszej współpracy z zarządami miejskimi w zakresie prac statystycznych.

VIII. Biuro Rachunkowości Gospodarczej.

Biuro Rachunkowości Gospodarczej kroczyło w roku sprawozdawczym w dalszym ciągu po linii wytkniętej w latach poprzednich, przy czym ze względu na charakter jego stosunkowo szerokiej skali zainteresowań, tak jak to miało miejsce w latach poprzednich i jak to wynika z samego założenia, obok obowiązków natury technicznej, Biuro koncentrowało w sobie zagadnienia związane z oświatą rolniczą, ekonomiką gospodarstw wiejskich, ustawodawstwem podatkowym w odniesieniu do rolnictwa i t. d. W zadaniach bowiem Biura Rachunkowości Gospodarczej i podobnych temu placówek zawodowych, rachunkowość rolnicza nie jest celem sama w sobie, a jedynie środkiem prowadzącym do celu. Przy pomocy rachunkowości rolnik winien stwierdzać opłacalność swoich zabiegów, ma się przy jej pomocy doszukiwać współzależności między świadomymi nakładami a przychodami warsztatu rolnego. To też cel prac Biura Rachunkowości można podzielić na bliższy i dalszy: bliższy ma na widoku interes indywidualny poszczególnych warsztatów rolnych, dalszy interes zbiorowy rolnictwa. Tym dalszym celem jest potrzeba uzyskiwania materiału porównawczego i statystycznego, by można go było zużytkować między innymi w celach badawczych i opiniodawczych jako środek do ogólnej polityki gospodarczej Izby i jednocześnie jako jedno ze źródeł, z którego właściwe przedstawicielstwa rolnicze mogłyby czerpać niektóre dane do argumentów na poparcie postulatów polityki gospodarczej państwa odnośnie potrzeb rolnictwa.

Biuro Rachunkowości pomija wyliczenie wszystkich punktów z zakresu swoich czynności podawane w latach poprzednich a szczególnie skrupulatnie przytoczone w pierwszej części sprawozdania z poprzedniego roku budżetowego i ogranicza się do streszczenia naczelnych i charakterystycznych cech zadań, mianowicie:

1. krzewienie idei rachunkowości wśród rolników, ze szczególnym poświęceniem uwagi drobnemu rolnictwu i pomoc w zakładaniu rachunkowości i prowadzeniu ksiąg;

2. wydawnictwo i dostarczanie praktycznych wzorów rachunkowości, poszczególnych ksiąg i formularzy;
3. gromadzenie materiału cyfrowego dla celów porównawczych i badawczych z dziedziny opłacalności gospodarstw wiejskich;
4. współpraca z Państwowym Instytutem Naukowym w Puławach w dziedzinie gromadzenia materiału cyfrowego dla badań naukowych;
5. współpraca z pokrewnymi organizacjami o charakterze opiniodawczym i rzeczoznawczym z zakresu specjalnych projektów, ustaw, rozporządzeń wykonawczych i t. p.;
6. opracowywanie danych cyfrowych dla celów publicznych, opracowywanie projektów norm orientacyjnych i t. p.;
7. w celu uzyskania bezpośredniego materiału cyfrowego dla potrzeb wymienionych w pkt. 3, 4, 5, 6, prócz prac o charakterze dydaktycznym i propagandowym — udzielanie usług fachowych, jak: organizacja i prowadzenie rachunkowości w gospodarstwach wiejskich, rewizje ksiąg i bilansów, orzeczenia rzeczoznawcze i t. d.

W roku sprawozdawczym, na ogół czynności Biura Rachunkowości Gospodarczej były wykonywane w skali prac poprzedniego roku, przy czym ponad przeciętne i stałe czynności należy podkreślić wykonane prace z zakresu specjalnej propagandy i rozpowszechniania rachunkowości wiejskiej, mianowicie:

a) Przed rozpoczęciem okresu gospodarczego sfinalizowano wydawnictwo specjalnych wzorów rachunkowości dla gospodarstw obszarów średnich i wiekochłopskich, których brak w kraju, a szczególnie na ziemiach zachodnich dotkliwie był odczuwany. Wydawnictwa te obecnie rozchodzą się również poza terenem działalności Pomorskiej Izby Rolniczej.

b) Zgodnie z zakreślonym w poprzednim roku planem, opracowano materiał ćwiczebny dla kursantów rachunkowości rolniczej rekrutujących się z gospodarzy rolnych, kursy jednakowoż nie odbyły się na skutek małej liczby zgłoszeń i zostały przesunięte na rok przyszły.

Kontynując w dalszym ciągu przegląd prac stałych, Biuro Rachunkowości wymienia tylko te, które dają się ująć liczbowo i te, które charakteryzują zasadnicze czynności, pomijając czynności nieuchwytne, a jednak liczne i absorbujące aparat fachowy Biura.

W ciągu roku sprawozdawczego, Biuro Rachunkowości Gospodarczej prowadziło rachunkowość lub nadzorowało prowadzoną na miejscu w gospodarstwach — jak następuje:

a) w 42 gospodarstwach większych;

b) w 80 gospodarstwach małorolnych dostarczających materiał dla celów badawczych Państwowego Instytutu Naukowego w Puławach;

c) w 126 gospodarstwach osadniczych — przodowniczych — sprawując nad rachunkowością opiekę pośrednią, ponieważ są one pod bezpośrednim nadzorem instruktorów organizacji gospodarstw małych.

Jednocześnie w tym okresie między innymi wykonano następujące prace:

a) opracowano zamknięć rachunkowych dla Instytutu Puławskiego z 56 gospodarstw małorolnych;

b) opracowano 60 zamknięć rocznych dla celów praktycznych gospodarzy małorolnych;

c) wykonano tymczasowych zamknięć okresowych dla nadzorów sądowych i administracyjnych w 5 wypadkach;

e) dokonano kilka dorywczych jednoosobowych i komisyjnych lustracyj w gospodarstwach wiejskich celem wydania orzeczeń dla sądów i nadzorów sądowych lub opiekuńczych;

f) opracowano materiał statystyczno-porównawczy — z działu najważniejszych zagadnień dochodowości z ostatniego okresu gospodarczego — z 33 gospodarstw dużych i 53 warsztatów małorolnych;

g) wypracowano na okręg Izby Skarbowej w Grudziądzu normy i ceny orientacyjne dla bilansów i zamknięć rocznych z okresu 1936/37;

h) opracowano dane liczbowe do ankiet organizacyj pokrewnych, Związku Izb, władz administracyjnych i t. p.;

i) wykonano szereg obliczeń z zakresu dochodowości i rentowności gospodarstw na ustne lub pisemne prośby rolników dla celów praktyczno-prawnych;

k) wykonano szereg obliczeń, danych cyfrowych oraz zestawień porównawczych z zakresu dochodowości i rentowności gospodarstw na prośby niektórych działaczy społecznych, oraz dla celów publicznych i prawnych (władze sądowe, administracyjne, podatkowe i t. p.);

Do dalszych prac i działalności o charakterze publicznym i propagandowym, między innymi zaliczyć należy:

a) branie udziału w konferencjach poza siedzibą Izby w sprawach projektów norm i przepisów wykonawczych z zakresu wymiaru podatku dochodowego i t. p.;

b) wygłoszenie ze studia rozgłośni toruńskiej kilku popularnych pogadanek radiowych, przeznaczonych dla gospodarstw małych;

c) zamieszczenie w tygodniku „Kłosy“ paru artykułów z zakresu rentowności i obciążeń publicznych w porównaniu Pomorza z innymi rejonami kraju.

W okresie sprawozdawczym Biuro Rachunkowości Gospodarczej zatrudniało prócz kierownika Biura, 3 siły techniczne starsze, 3 pomocnicze i jedną praktykancką.

W związku z działalnością Biura Rachunkowości Gospodarczej, załatwiono w okresie sprawozdawczym 408 interesantów, w tym 199 w różnych sprawach ogólnej natury i 209 w sprawach nabycia ksiąg, oraz odbyto 64 podróży do 171 miejscowości przy 213 dniach podróży.

Pod koniec niniejszego sprawozdania, Biuro Rachunkowości Gospodarczej podaje poniżej zestawienie porównawcze z ostatnich pięciu lat przeciętnych wyników cyfrowych zaczerpniętych z około 80 gospodarstw.

Jeżeli przyjąć, że wymieniona liczba warsztatów rolnych zdolna jest w swych wynikach świadczyć o przeciętnej sile dochodowej rolnictwa pomorskiego, można wnosić co następuje: ostatni rok gospodarczy 1936/37 w obydwu kategoriach gospodarstw przyniósł w przychodzie brutto poprawę o 10 do 11 zł na 1 ha ziemi użytkowej, jednakowoż w efekcie t. j. w przychodzie ostatecznym poprawa ta nie znalazła swego wyrazu ponieważ osiągniętą nadwyżkę w stosunku do roku poprzedniego spotrzebowano na koszty produkcji danego okresu. Z analizy materiału szczegółowego, tu nie przytoczonego wynika, że lwią część wzmiankowanej nadwyżki wydano: na zakup pasz treściwych w gospodarstwach zarówno większych jak i mniejszych, na bardziej intensywne stosowanie nawozów sztucznych przez gospodarstwa małe, na remont zabudowań i konserwację meljoracji rolnych w gospodarstwach większych. Nie oznacza to jednak, że gospodarstwa przez to zbliżyły się do poziomu czasów lepszej koniunktury jeżeli się zwłaszcza zważy, że pomimo to, wydatki na wzmiankowane cele w porównaniu z rokiem 1928/29 przedstawiają się jak następuje: w roku gospodarczym 1928/29, na 1 ha użytków rolnych wypadało wydatków na nawozy sztuczne w gospodarstwach większych zł 56, a obecnie zł 17, w gospodarstwach małych poprzednio zł 24, a obecnie zł 5. Pasz treściwych liczyło się przed tym na 1 ha użytków rolnych w gospodarstwach większych zł 41, natomiast obecnie zł 21, w gospodarstwach małorolnych przed tym zł 28, a obecnie zł 8.

Jak więc wynika z powyższego oraz z zamieszczonej poniżej tabeli porównawczej, ostatni rok gospodarczy w efekcie końcowym nie przyniósł poprawy. Nadto, liczby w tym zestawieniu świadczą, że od roku 1932/33 w którym jeszcze wyniki w gospodarstwach większych były absolutnie minusowe, dochód ostateczny obydwu kategoryj gospodarstw na przestrzeni dalszych 4-ch lat t. j. od 1933/34 do 1936/37 stale kształtuje się na poziomie graniczącym z wynikiem ujemnym, bowiem od wielkości zwanej dochodem czystym przedsiębiorstwa w gospodarstwach folwarcznych lub przychodem

czystym w gospodarstwach małych — wynoszącym około zł 9 do zł 25 z 1 ha, przedsiębiorstwa, względnie gospodarstwa ponosiły jeszcze wydatki na obsługę zadłużenia, lub też pozostały jeszcze zaległości z tego tytułu — nie mówiąc już o oprocentowaniu własnego kapitału — jeżeli by chodziło o wielkość w postaci tak zw. renty lub czystego zysku przedsiębiorcy.

Porównanie wyników na 1 ha użytków rolnych

Okresy gospodarcze:	Przychód brutto				Rozchód brutto	Dochód wzgl. przychód czysty przedsięb.
	Prod. roślinna	Prod. zwierzęca	Z różnych źródeł	Razem		
Gospodarstwa małe:						
Rok *1932/33*	*71,99*	*132.65*	*36,62*	*241,26*	*222,89*	*18,37*
„ *1933/34*	*75.49*	*120,07*	*30,14*	*225,70*	*204,87*	*20,83*
„ *1934/35*	*71,94*	*108,86*	*27,92*	*208,72*	*199,51*	*9,21*
„ *1935/36*	*73,97*	*121,73*	*22,39*	*218,09*	*192.72*	*25,37*
„ *1936/37*	*84,39*	*134,24*	*10,54*	*229'17*	*203,97*	*25,20*
Gospodarstwa większe:						
Rok *1932/33*	*162,57*	*82,59*	*14,79*	*259,95*	*262,91*	*2,96**
„ *1933/34*	*142,89*	*77.35*	*15,22*	*235,46*	*213,40*	*22,06*
„ *1934/35*	*154,40*	*73,48*	*15,80*	*243,68*	*219,06*	*24.62*
„ *1935/36*	*145,09*	*87,70*	*22,22*	*255,01*	*231,93*	*23,08*
„ *1936/37*	*149,46*	*94,36*	*21,86*	*265,68*	*239,13*	*26,55*

*2.96** = oznacza wynik ujemny

Bilans i wykonanie budżetu

Pomorskiej Izby Rolniczej za 1937/38

od 1. IV. 37 — 31. III. 38

Zestawienie ogólne wykonania budżetu za rok 1937/38

DOCHODY	Suma preliminarza zatwierdz.	Zwiększenie sum	Zmniejszenie sum	Preliminarz po uwzględn. zmian	Wpłynęło	Wpłynęło więcej	Wpłynęło mniej
Dz. I. Dochody z podatków . . .	519.212	—	—	519.212,—	528.820,62	9.608,62	—
II. Inne dochody własne Izby .	223.061	39 685,—	—	262.746,—	308.547,35	83.067,66	37.266,31
III. Zasiłki	348.894	48.613,44	—	397.507,44	402.117,62	20.844,68	16 234,50
Dochody nadzwyczajne	45.000	56.950,—	—	101.950,—	56.950,—	—	45.000,—
Razem	1.136.167	145.248,44	—	1.281.415,44	1.296.435,59	113.520,96	98.500,81
WYDATKI					Wydano	Wydano więcej	Wydano mniej
Dz. I. Zarząd Ogólny	332 950	10.000,—	10.900	332.050.—	321 337,66	627,17	11.339,51
II. Wytwórcz. Roślinna	199.264	18 880,—	3.880	214 264,—	216.572,23	5.249,03	2.940,80
III. „ Zwierzęca . .	202.058	17.353,—	500	218.961,—	213 612,39	4.935,65	10,284,26
IV. Szkolnictwo	174 605	6 065,—	600	180.070,—	173.545,98	9,55	6,533,57
V. Popieranie właśc. sposobów gospodarowania	132.029	13.632,—	1.190	144.471,—	142.121,05	1.215,45	3.565,40
VI. Ekonomiczny	53.720	4 903,—	—	58.623,—	55.240.10	92,39	3,475,29
Wydatki nadzwyczajne	136 000	13.500,—	—	149.500.—	144.900,69	—	4 599,31
Razem	1.230.626	84.333,—	17.070	1 297.939,—	1.267.330,10	12 129,24	42.738,14

Dochody	1.296.435,59
Wydatki	1.267 330.10
Nadwyżka	29.105,49

WYKAZ ZALEGŁYCH DOCHODÓW BUDŻETOWYCH NA 31. III. 1938

1. SAMOISTNY PODATEK NA RZECZ IZBY		zł 381.450,—
2. OPŁATY POBIERANE NA PODSTAWIE USTAW I ROZPORZĄDZEŃ:		
Za nadzór nad mleczarniami		„ 818,02
3. OPŁATY ZA ŚWIADCZENIA IZBY:		
Wydz. Wytwórcz. Roślinnej	zł 13.015,90	
Insp. Leśnictwa	„ 3.411,28	
Wydz. Wytwórcz. Zwierzęcej	„ 1.935,41	
Za rachunkowość rolną	„ 5.436,13	
Za nadzory sądowe	„ 14 468,94	
Za ogólne rachunki	„ 25.126 28	„ 63.393,94
4. NIEWPŁACONE DOCHODY Z MAJĄTKÓW:		
Z majątku Dźwierzno		„ 9.055,43
Ogółem		zł 454.717,39

ZAMKNIĘCIE SUM POZABUDŻETOWYCH POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ NA DZIEŃ 31. III. 1938

Stan czynny

1. KASA		zł 6.685,71
2. INSTYTUCJE FINANSOWE:		
P. K. O.	zł 10.174 83	
Komun. Kasa Oszczędności pow. Toruń	„ 164.060,90	
Komun Kasa Oszczędności pow. Toruń (depozyt)	„ 6.332,68	
Bank Związku Spółek Zarobkowych Toruń	„ 2 406,70	„ 182.975,11
3. ZALICZKI ZWROTNE (na poczet uposażeń)		
Zaliczki urzędnikom P. I. R.		„ 19.250,57
4. DŁUŻNICY RÓŻNI		„ 10.519,68
5 ZALICZKI BUDŻETOWE		„ 20.650,73
6. PRZEDSIĘBIORSTWA I OBIEKTY MAJĄTKOWE		„ 3.983,11
		zł 244.064,91

Stan bierny

1. Sumy przechodnie ogólne	zł 95.102,26	
2. Sumy przechodnie niewykorzystane zasiłki	„ 12,868,93	zł 107.971,19
3. Weksle własne		„ 4 000,—
4. Wierzyciele różni		„ 8.582,44
5 Fundusz obrotowy		„ 94.405,79
6. Nadwyżka budżetowa		„ 29.105,49
		zł 244 064,91

Stan czynny **BILANS MAJĄTKOWY POMORSKIEJ**

I. NIERUCHOMOŚĆ			
Gmach Pomorskiej Izby Rolniczej, Toruń, ul. Klonowicza 19		142.926,62	
Mleczarnia Gdynia		1,—	142.927,62
II. RUCHOMOŚCI			
Wydziały Izby		54 866,—	
Szkółki drzew		43.978,—	
Szkoła Roln. Kowalewo	6.099,—		
„ „ Zagórze	5.769,—		
„ „ Pawłowo	5.309,—		
„ „ Świecie	3.598,—		
„ „ Chełmża	2 655,—		
„ „ Brodnica	2,342,—		
„ „ Kościerzyna	1.488,—	27.260,—	126.104,—
III. LOKATY			
1. Papiery wartościowe			
6 % Pożyczka Narodowa	30.650,—		
4 % „ Konsolidacyjna	13.900,—		
3 % „ Inwestycyjna	7.100,—		
3 % Państwowa Renta Ziemska	1 900,—	53.550 —	
2. Akcje i udziały			
Akcje cukrowni Chełmża	30 000,—		
„ Zw. Eksport. trzody	960,—		
„ Polsk. Przem. Wódcz	660,—		
„ Ski Okow. Starogard	1,—		
„ Centr. Spiryt. Poznań	1,—		
Udziały w Spółdz. Mlecz. Zelgno	600,—		
„ „ „ Chełmża	500,—		
„ w Toruńsk. Spółdz. Roln.	1.000,—	33.722,—	87 272,—
IV. MATERIAŁY I ZAPASY			
w wydziale Rach Gespod.:			
wartość ksiąg i druków do sprzedaży		6 000.—	
w Registraturze: wartość mat. piśmiennych		1.200,—	7.200,—
V. AKTYWA PRZEDSIĘBIORSTW I OBIEKTÓW MAJĄTKOWYCH			
Maj Kończewice (p/g bilansow szczegółowych)		167.419,06	
„ Dźwierzno (bez nadwyżki inwentarzy) (p/g bilansow szczegółowych)		88.063,21	
Gosp. Pawłowo (p/g bilansow szczegółowych)		24.229,84	
„ Bielawki (p/g bilansow szczegółowych)		17.110,59	296.822 70
VI. KASA I INSTYTUCJE FINANSOWE			
Kasa		6.685,71	
P. K. O.	10 174 83		
Komunalna Kasa Oszczędności pow. Toruń	164.060,90		
Komunalna Kasa Oszczędności pow. Toruń (depozyt)	6 332,68		
Bank Związku Sp. Zarobk. Toruń	2.406,70	182.975,11	189.660,82
VII. INNE AKTYWA			
Zaliczki zwrotne		19.250,57	
„ budżetowe		20 650,73	
Dłużnicy różni		10 519 68	
Przedsiębiorstwa i obiekty majątkowe jako salda rsków bież.		3 983,11	54 404,09
			904 391,23

KOMISARZ POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ

(—) Jan Donimirski

DYREKTOR NACZELNIK WYDZ. OGÓLNO-ADMINISTR. BUCHALTER

(—) Inż. Józef Buczek *(—) inż. Wojciech Serczyk* *(—) Leonard Pawłowski*

I. DŁUGI DŁUGOTERMINOWE

Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego	155.948,34	
Bank Gospodarstwa Krajowego Warszawa	116,842,41	
Państwowy Bank Rolny Grudziądz	42.400,—	
Zakład Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych Poznań	39.185,—	
Komunalna Kasa Oszczędności pow. Toruń	3.500.—	357.875,75

II. PASYWA PRZEDSIĘBIORSTW I OBIEKTÓW MAJĄTKOWYCH

Maj. Dźwierzno	p/g bilansów szczegółowych	33.060,95	
„ Kończewice		20,483,72	
Gosp. Bielawki		2.272,72	
„ Pawłowo		109,77	55.927,16

III. INNE PASYWA

Sumy przechodnie ogólne	95.102.26	
„ „ niewykorzyst. zasiłki	12.868,93	
Wierzyciele różni	8.582,44	
Weksle własne	4.000.—	120.553,63

IV. FUNDUSZE SPECJALNE:

Fundusz emerytalny	163.886,45

V. MAJĄTEK IZBY	206.148,24
	904.391,23

KOMISJA REWIZYJNA

Przewodniczący
(—) Jerzy Dzwonkowski

CZŁONKOWIE:
(—) Jan Patuła *(—) Aleksander Szulc*

Spis rzeczy

CZĘŚĆ OGÓLNA Str.

Władze Izby 5
Personel Biura Pomorskiej Izby Rolniczej 10
Przemówienie Prezesa Pom. Izby Roln. p. Jana Donimirskiego 17
Stan ekonomiczny rolnictwa pomorskiego w 1937-38 r. 30

CZĘŚĆ SPRAWOZDAWCZA

I. Zarząd ogólny 42

II. Wytwórczość roślinna 50

A. Doświadczalnictwo rolnicze 52
B. Ogrodnictwo 54
C. Łąkarstwo i melioracje rolne 59
D. Zakład Doświadczalny w Kończewicach . . 63
E. Stacja Ochrony Roślin 70
F. Nasiennictwo 78
G. Stacja Oceny Nasion 84
H. Laboratorium Chemiczne 86

III. Wytwórczość Zwierzęca 89

A. Hodowla koni 91
B. Hodowla bydła 98
C. Kontrola mleczności 102
D. Hodowla trzody chlewnej 105
E. Hodowla owiec 115
F. Hodowla drobnego inwentarza 118
G. Pszczelarstwo 120
H. Rybactwo 123
I. Mleczarstwo 130

IV. Oświata Rolnicza 134

A. Szkolnictwo rolnicze 134
B. Przysposobienie rolnicze 135
C. Koła Gospodyń Wiejskich 137
D. „Kłosy“ 146
E. Referat radiowy 146
F. Referat społeczno-organizacyjny 146

V. **Leśnictwo** 149

VI. **Organizacja gospodarstw małych** 154

VII. **Wydział Ekonomiczny** 157

Ogólne zagadnienia polityki rolniczo-gospodarczej 157
Opiniowanie ustaw w zakresie rolnictwa . . 158
Zagadnienie kredytu i zadłużenia rolnictwa . . 160
Giełda zbożowo-towarowa w Bydgoszczy . . . 162
Bezpośrednie dostawy ziemiopłodów przez producenta 163
Zbyt produktów zwierzęcych 163
Współpraca z Okręgową Komisją Targowiskową Nadzorczą 164
Działalność sprawozdawcza i prasowa . . . 165
Statystyka rolna 165

VIII. **Biuro Rachunkowości Gospodarczej** 167

BILANS I WYKONANIE BUDŻETU POMORSKIEJ IZBY ROLNICZEJ ZA 1937/38 ROK:

Zestawienie ogólne wykonania budżetu . . . 174
Wykaz zaległych dochodów budżetowych . . . 175
Zamknięcie sum pozabudżetowych 175
Bilans majątkowy 176

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA w Toruniu

Biblioteka Główna UMK
300045309616

Biblioteka Główna UMK
300045309616